8
3-C
35

…liotheca
…ll. Rom.
… Jesu

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
28 H
48

81
E
7

8-3·C·35

ŕ
548

Collegij Romani Societ. Jesu

ANDREÆ MOCENICI P.V.D.

Catal. Inscr. C.R.

BELLVM CAME RACENSE.

K 545
6-20
BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE
B. S.

ANDREAE MOCENICI P. V. D. PRAEFATIO IN BELLVM CAMERACENSE.

IN OMNI VITA PRAEclarum eſt, ociũ recte diſponere, ut nulla dies tranſeat ſine linea, ſic enim uita ſatis lõga efficitur, quam alioquin illi homines breuẽ eſſe conqueruntur, qui corporis imperio, & ſeruitio mentis abuti uolunt, atq; inde rapti inſania libidinis, quæ ſolet nihil compoſitum reddere, prolabuntur in omne ſcelus cõtra cõiunctiſſimum quẽq;, quod diis iratis quantacunq; pœna ulciſcendũ eſſet. Et nihil mirum eos audaces & temerarios eſſe, atq; dolis & fallaciis, ad honores contendere, nec putare, id utile, quod honeſtum, nec uelle æqua ex æquo, qui neq; ſe, neq; alia nouerint. Viros autem decet cõtrarie, & ſic agere, ut quales haberi uolunt, tales ſint, atq; in ocio & negocio poſſe prodeſſe uideantur, necnon in primis ſeipſos cognoſcere, & in ſeipſos deſcendere, metiendo cuncta alia eadẽ menſura, qua noſipſos metiendos putamus corpus noſtrũ exercẽdo & ſubiiciẽdo uiribus animi, ut par eſt, & probe animaduertẽdo noſtras uires, quãtæ & quales ſint, antequã aggrediamur aliqd facere. Pulchrũ eſt.n. & ſcribenda facere, & legenda ſcribere, non tñ oẽs ad omnia apti ſumus, ſed ſicut in corporibus & in formis, ſic in animis magnæ diſſimilitudines uidens

tur. Nāq; omnes propria perſonā & aptitudine, quaſi a natura induti ſumus, quā cognoſcere & ſequi debemus, quia inde in omnibus negociis euadimus, & maxime decet, quod maxime noſtrum eſt. Sed alioquin nimius amor ſui, ſæpe facit, ut inniuentibus oculis quiſq; in ſe uideat, quæ aliena & ſua ſunt, atq; ideo recte noſter Plato præcipiebat, nos oculum noſtrum, in alterius oculo uidere, & ex illa feneſtra cordis actiones animi proſpicere, atq; oportet ea non facere, quæ in aliis reprehendimus, & identidem ea imitari, quæ digna laude in aliis uiderentur. Nempe æmulando uis etiam iudicandi comparatur ſtudio, conſuetudine, & doctrina, ſicut Protagoras docebat ingeniū & adminiſtrationem reipublicæ, quia tā & ſi ingeniū a principio nobis inditū ſit ex officina uulcani & mineruæ ut dicitur, illud tamen ut cætera, doctrina & exercitatione maxime coaleſcit. Nāq; legendo omnia quæ in toto orbe terrarū anteactis tēporibus geſta ſunt, facile omnium rerum ſummūtur experimenta & iudicia de ſimilibus ad ſimilia, & alioqn nemo bene iudicat quæ neſcit, & recte dicitur in Alcibiade primo, ſcientis officiū eſſe, nō diuitis, de unoquoq; conſulere, atq; illi ita pauci ſunt, ut diceret Philippus Alexandri pater ſe unū ſolum Parmenionē reperiſſe, cui res agendæ merito crederentur. Itaq; mihi cogitanti cum ocium haberē, & intereſſem belli conſultationibus in mentem uenit, noſtri temporis hiſtoriam ſcribere, quia adhuc prægnans animus uidebatur, & putabā parum prodeſſe quæ intus in animo ſunt, niſi foras ædantur, merito enim dicitur, omnē uirtutem in

BIBLIOTECA N ROMA VITTORIO EMAN

actione conſiſtere, & nihilominus prodeſt donū bene uiuere, & bene agere, quā foris & militiæ ſtrenuum eſſe, & qui non poſſunt in bello fortiter ſe gerere, ſi facta aliorum ſcripſerint, merito etiam laudandi ſunt. Et quidē mihi maxime laudabile & difficile uidetur, hiſtoriam ſcribere, quia illa omne genus dicēdi complexa eſt, atq; amplius ea dictis æquanda ſunt, quæ in bello fortiter geruntur, & reddenda omnia ſuæ naturæ conſentanea. Sed ego etiam maiorē difficultatem habui, quia difficilius opus ſcripſi quā aliquādo contigerit, & adeo multiplex, ut in diſponendo multum tempus contriuerim, atq; amplius oportuit præ multitudine, & copia loquentium, rem ualde incompoſitam in formam redigere, & multa coaptare, quæ uariis in locis uno tempore fiebant, & tamē laborē non detrectauimus, quia uidebamur, operæpretium facere, & benemereri de republica, ſi abſq; mēdacio litteris mandaremus iſtud bellū memorabile, quod noſtris temporibus gerebatur. Nāq; alioquin conatus ſum præſtare quātū potui, & exacte ſcribere tātā hiſtoriā, ſi noſtra imbecillitas animi & mediocre ingenium pateretur, & putaui omnes in bonā partē accipere, quandoquidē intelligant, non parum eſſe in tāto opere uoluiſſe, ſi aſſequi non potuerim quod uolebam. Neq; enim neſcii ſumus, tātum poſteris debere quantū poſſumus, & patriæ geſta magnifica referre, pium laborem appellari, atq; ego inprimis puto uitā & mortē eorum equalem eſſe, qui ſolūmodo uentri & ſomno dediti ſunt, ſomno enim & luxuria omnis uirtus atteritur, & ſopita gloria uertitur in infamiā.

Nos autem a teneris unguiculis animi officiis uſi ſumus, & huiuſmodi laboribus aſſueuimus. Vſq; adeo nunq̃ hucuſq; ꝑteſum eſt, dum putamus iſta qualiacunq; muſſitando poſſe forſitã pluribus horis uiuere. Et nuper contenti non fuimus hiſtoriam nudam ſcribere, ſed etiã digreſſi ſumus in rebus geſtis Venetorũ atq; in deſcriptione orbis & bellorum, quæ in partes gerebantur, atq; amplius ea diximus, quæ ad Venetias noſtraq; æſtuaria pertinere uiderentur, et quẽadmodum tantæ pecuniæ reperirentur, quæ uſq; in finẽ ſuffecerint. Et quidem iſtud bellum adeo amplum & uarium fuit, ut omnia contineat quæ cenſentur difficilia in hiſtoria. Nãq; & multæ orationes referũtur, quæ domi & militiæ habebantur, bellum maritimum & fluuiatile, oppugnationes urbium, deſcriptiones locorũ, & quemadmodum ſæpe collatis ſignis pugnatũ eſt, ut nõ iniuria dici poſſit, nullum bellum tam dictu difficile fuiſſe, atq; magis nũquã amplius fortuna iocata eſt. Nanq; Veneti in bello terræmotum diutinum paſſi ſunt, & Riualti damnificũ ignem, atq; ante bellũ nauale exarſit, & concidit pars palatii, quaſi futuri belli certa præſagia. Deinde quattuor reges cũ heluetiis & tota Italia in Venetos mouerunt, atq; infœliciter cum gallis ad flumen Abduam pugnauimus; & paſſim ad hoſtes deſcitum eſt. Poſtea rebus Venetis acciſſis, cum omnes ualde conflictarentur, ſubiit ſpes habendi hiſpana auxilia, atq; illis conductis ſtipẽdio, reparandæ reipublicæ ſtudebatur, ſed nos fefellit ſpes uana, quia ab illis dolo malo decepti ſumus. Demq; accerſitis heluetiis fruſtra etiã confidimus, quia galli

hoſtes expulſi ſunt, & nos non potuimus rempublicam reparare. Itaq; neceſſe fuit cum gallis iterũ in amicitiam cohire, atq; illi uenerũt in Italiã, profligaruntq; hoſtes heluetios; & inde nobis ſalus reddita eſt, unde tãtũ uulnus prouenerat. Quod ſi nos defeciſſe uidebimur, certe belli ſeries & res ardua placebit, atq; ipſa fortunæ uarietas magnũ documẽtum poſteris afferre poterit. Nãq; legendo per quos uiros, quibuſq; artibus domi & militiæ iſtud bellum geſtum eſt, quiſq; poterit omnis exẽpli documenta ſummere, ut imitetur quod profuit, & uitet ea, quæ alioquin nocitura uidewentur, atq; amplius quiſq; illud maxime intendat, contra tantos reges, unam rempublicam ſtetiſſe, quod ſemper celebre & memorabile erit. Et quidem noſtra reſpublica ſicut magis lõgæua omnibus fuit, ſic credendum eſt, uiciſſe alias ſanctitate bonis exẽplis & legibus, atq; amplius poſſe durare per multa tẽpora, ſi modo ſequi noſtrorum maiorum recta inſtituta & ueſtigia parati ſumus. Nempe illæ uiæ ueterũ in domibus & republica iuſtitia & æquitas, omnis enim iniuſtitia diſſidioſa, & omnis iniquitatis comes diſcordia. Iuuentus omnis non ad ambiendũ aſſueſcebat loqui iucundiſſime & utiliſſime aſſiſtere, ſed ad capeſcendum uirtutem animi & corporis exercebatur, ſiquidem uiuebatur in illa ciuitate duratura, ubi uirtus & ius firmitatẽ roburq; ſemper accipiebat, atq; infirmitatẽ & imbecillitatẽ inſcitia & iniuria. In eligẽdis magiſtratibus nulla erat acceptio perſonarum, ſed apti ad regendũ & idonei legebantur, qui circa ſeria uerſarẽtur. Nã qui in ridiculis ſtudioſi ſunt, eos ſcias,

in ſeriis ridendos fore, & ſi quid mali fecerint nunquam ſcire corrigere ut par eſt, cum ita ſit uita hominum quaſi ut ludas teſſeris, ſi illud quod maxime eſt opus iactu non cadit, illud quod cecidit forte, id arte ut corrigas. Et ſupra omnia animaduertebant eos reipublicæ præſidere, qui nullis libidinibus tenerentur, ſed poſthabitis propriis ſoli reipublicæ conſulerent, & proinde lege prohibebatur, eos de ſumma rerũ cõſultationibus intereſſe, qui negociationibus eſſent impliciti, & maxime ambitioſos inutiles putabant, Nã qui honores ambitione adepti ſunt, ea duce ducuntur comparandis amicitiis, & alioquin uiri magnanimi ſecum afferunt alexipharmacum, & dedignantur in iſta uilia deſcẽdere, niſi abuſu & neceſſitate cõpellãtur. Cum regibus uero & principibus tantum amicitias & pacem excolebant, ut boni amatores pacis nõ minus eſſent, quã ab omnibus haberentur, & icirco longa pace fruebamur, quãuis reges inuicem pugnarent, atq; inde patres ſenectutem hilarem agebant ex bene actæ uitæ iucunda cõſcientia. Quod ſi iſtis artibus domi foriſq; recte adminiſtrabatur reſpublica, & nos quæſo aliquãdo reuertamur unde abſceſſimus ſi diuertimus ab itineribus, quæ nobis tanta bona peperere, ſic enim fœlicia illa tempora redibunt, quæ in actis temporum præteritorum legi poſſunt. Et quidẽ illa præcipue legenda ſunt, unde hominum meliora monimenta ſummantur, quã ex ſtatuis quæ apud antiquos fiebant, atq; ideo Ageſilaus moriens iuſſit, nullã ſibi neq; fictam neq; pictam fieri, & identidem Catõ ſenior aiebat, ſe male homines quærere, cur Catonis

ſtatua poſita non eſſet, quã cur eſſet poſita, quaſi parũ proſint imagines, niſi aliquod opus illuſtre, & dignum memoria fecerimus ſub typis chalcographis. Et merito dicitur hiſtoria magiſtra uitæ, quia ea eſt, quæ nos maxime inſtruit ad res agendas, & recte ex præteritis, præſentia dirigimus, & coniectamur futura, & ſunt tres oculi prudentiæ, ſine qua nõ bene gubernatur reſpublica. Niſi enim alonge uiderimus & tempeſtiue cauerimus uentura mala bene conſulendo & bene agẽdo antequã eueniant, illud ſæpe ſolet accidere, quod turpe eſt dicere non putaram. Igitur quiſq; res geſtas ueterum libẽter legat, & inde diſcat, quid agendum eſt in omnibus negociis, atq; pro comperto habeat, facile imperium retineri iis artibus, quibus ab initio partum eſt.

ANDREAS MOCENICVS .D. ANDREAE GRITTI PRINCIPI ET SENATVI .S.

BELLVM magnũ & memorabile, Princeps & Patres ampliſſimi, natum apud nos proxima fœtura, uobis merito dicandũ cenſuimus, & putauimus uos accepturos benigne prompteq;, tam etſi munus exiguum, ſicut Artaxerxes rex Perſarum hauſtã aquam e proximo flumine iucundus ſuſcepit, quã operarius obuius obtulerat, atq; eo magis quia nos decet præcipue ueſtrarum rerũ geſtarum fautores eſſe, & ego nihil propterea ſtipendii petam,

id quod ueſtra facili munificentia ſoliti eſtis dare etiã iis, qui ſolũmodo profeſſi ſunt, & nihil aut parũ benemeriti de republica. Tu uero ille es, qui in iſtis maximam partẽ habes, & te ſæpe inuenies Princeps iucũdiſſime, ſic.n.libet te cõpellare præfatione ueriſſima, quæ antehac in aliis obſoleuerat. Nãq; tu te ſoles ita omnibus facilẽ præſtare, ut omnes ſciant, quã ex æquo tecũ uiuat imperiũ, triumphalis & uictor, procurator & legatus in caſtris, & quod iis nobilius feciſti, dum illud ſenatorio ordini præſtas ſapiens conſilii, atq; hæc omnia reipublicæ, & talis fuiſti in omnibus magiſtratibus domũ foriſq;, qualis in caſtrenſi cõtubernio, nec qcquã mutauit in te fortunæ amplitudo in iis, niſi ut prodeſſe tantũdem poſſes, quantũ uelles. Itaq; omnibus in ueneratione tui patent illa omnia, quæ etiam nos inuitant ad colendum te familiarius, niſi alia uia ingens occurras, & longe ſubmoueas ingenii facibus. Fulgurat enim in te uere dicta uis eloquẽtiæ, et magna fœcunditas animi, ut hæc nõ poſſim nõ trepidus æſtimare, ſubiturus ingenii tui iudicium laceſſitum. Multum enim refert publicare, & dicare tibi, qa tũ poſſem dicere, te non fuiſſe in hoc albo, cum iſta condicerẽ, aut poſſem te reiicere, ſicut fecit Lucilius, & M. tullius cũ ſcriberet de republica, et quãto nos cauſatius faceremus, niſi uſi eſſemus iſta tui nũcupatiõe. Accedit uillis apparatus, & te hoſpitem inuitauimus, & elegimus iudicẽ, a quo nõ licet iniquũ aliqd uelle, nõ aliter quã apud Catonem illũ hoſtem ambitus, & gaudentem repulſis tanquam ineptis honoribus, cum apud illos honores ambitione & largitionibus trade-

tentur,& candidati propterea pecunias deponerent, hoc dicebant ſe facere pro innocentia, ne uiderentur à Marco portio Catone rem improbam petere. Et quidem immenſa ſubit cura tibi condigna tribuere, quē poſitū in excelſiſſimo faſtigio reipublicæ,& præditū ſumma eloquentia cū ſumma rerū geſtarū gloria, religioſe adiri etiam a ſalutantibus ſcio, ſed tamen etiam diis lacte ruſtici,& multæ nationes ſupplicāt,& litant ſolummodo mola ſalſa, qbus thura defuerint,& nemini uitio attribuitur, deos colere, quēadmodū p̄t. Verū illud nos cōſolatur, quod tibi dicamus opus memorabile,& libellos non leuioris opere. Nāq; ingenii capaces ſunt, quāuis illud nobis per quā mediocre eſt,& admittunt exceſſus, orationes, ſermones, caſus mirabiles,& rerū euentus uarios, atq; alia multa, quæ iucunda dictu,& legentibus blanda ſunt. Neq; tamē unquā adeo iſtis moueor, ut nō ſemp̄ utilitatē iuuādi prætulerim, gratiæ placendi, quod non feciſſe uidetur Titus liuius, cū ſcriberet ab origine urbis romæ potius ſibi, quā romani nominis gloriæ,& utilitati legentiū. Ego aūt nihil audeo promittere, niſi hoc ip̄m, quod tu præſtas, ut ad te ſcribam,& hæc eſt fiducia operis ſup̄ tāta nomēclatura, atq; æſtimatio & preciū, ſicut & multa ualde precioſa ideo uidentur, q̄a templis deorū dicata ſunt. Et certe alioqn decreuerā, iſtud hoc mandare heredibus, ne uita dediſſe aliquid ambitioni iudicaretur,& proinde tu debes præoccupantibus locū magis magiſq; fauere cōtra illos, quos ſcio nobiſcū decertaturos. Neq;.n. neſcius ſum, me ſub eo malo ſidere natū eſſe, ut omnia mea in malā par

tem accipi ſoleant, & faba cudi in meū caput, quādo maleuolis aliis uorti uitio deberet. Neq; tñ eo iſicias multa adiici poſſe iſtis meis, & aliis omnibus æditis, ut obiter caueā iſtos ὀμηρομάστιγας, ſed ſoleo uiti ligatores eos paruifacere, qui ueræ laudis expertes, parati ſunt ſola obtrectatione alienæ ſcientiæ famam ſibi aucupari, atq; eorum oratiōes ſino preterfluere, ut aiebat Cato Cenſorius. Securus ergo per te nuper experiar, an poſſim aliqd in hiſtoria, atq; illud maxi me me mouit, qd intererā rei gerendæ, quæ ardua & memoranda uidebatur, & omnia uidebā ſingula tim, quæ domi et militiæ fiebant, unde expertus ſum facile illos potuiſſe a ueritate diuertere, q geſta tēpo rū præteritorū ſcripſere, & qui ab aliis quouis modo relata referre cōtenti ſunt. Nāq; ego maxime ſtudui in habendis omnibus, quæ in ſenatu cōſultabantur, & quæ ex caſtris, & ex oratoribus noſtris apud reges & principes ſenatui referebantur, & tamen uix po tui ueritatē elicere, qa eadē res geſta, ab illis q inter fuerāt, nō uno modo referebatur. Vſq; adeo oportuit me nōnūq cōiectari & poſteritati cōſulere, ut omnia multo ueriſſima haberētur, neq; enim hiſtoriā puto, niſi & eadē uera fuerit. Quod ſi in multis aliis defe cero, qd certus ſum, certe in hoc, ut omnia uera tra derentur diligentiſſimus fui. Adieci & illud, ut oia ſenatus cōſulta & regū actiones, quæ in bello gerēdo domi cōſultabantur cōplexus ſim, & quæ deinde ex cōnſulto gerebantur, ut omnia quēadmodum cōſulta ſint oculis legentiū ſubiicerentur, et quēadmodū geſta ſint. Nāq; domi cōſulto opus ē, & foris mature facto

poſtquã cõſulueris, & non aliter bene ſe res habet, ſi alterutrũ defuerit aut arma foris aut donũ conſiliũ. Totũ uero opus P. O P. non me latet ſumpſiſſe ad ſcri bendũ difficile, & non poſſe niſi per uos alienis auri bus placere, atq; ideo ueſtrã opem imploro, & præ ſertim te noſtrũ ducem inclytum fautorẽ uoco, ut ſu ſcipias iſta qualiacũq;, illa tua facie hilari digna im perio, & proceritate auguſtiſſima, ſicut ſoles omnia iucunde excipere, & te gerere erga oẽs tanto ſum miſſius, quanto es omnibus ſuperior. Hæc tua uirtus eſt, & uera magnitudo animi, non ſolum potentia & dignitate, ſed humanitate præcellere, & maiora alia, quæ dicẽda in aliud tẽpus differo, ne modo in magni tudine rerũ tuarũ cõfundar, dum nimiũ uolo breuem epiſtolã ſcribere. Cæterũ qa fuiſti iſtorum pars maxi ma, ideo ualde lætatus ſum, tibi Principi dicare, beliũ iſtud Cameracẽſe, qđ ita appellare collibuit a princi pio, quia principiũ totius pluſquã medii ꝑhibetur, et nolui feſtiuiorẽ titulũ excogitare, ſicut græci ſolebãt uocare, alii κηρίον, alii λειμὼν, alii κέρασ ἀμαλ θείασ, quos in eo non ſequerer, ſed illud laudo, quod ſolebãt pendenti titulo inſcribere, ut Apelles faciebat, aut Polycletus, & uelim ex illis itelligi, ut mihi ſemꝑ ſupeſſet regreſſus ad ueniã. Sed quod nobis licitũ eſt, libenter facimus, & profitemur facile poſſe errare & decipi, quãdo nihil mirũ uideri ſolet, ſi bonus etiam aliqñ obdormiat, cũ multa dicturus acceſſerit. Quo fit ut nõ iniuria modo ſecutus ſim ueſtigia antiquorũ auctorũ in nuncupãdo fautore, & nulli magis dicã dum opus erat, quã tibi Principi & ſenatui, quorum

geſta talia referuntur, quæ poſſint ad immortalitatē perducere, ſi noſtra aliquid apud poſteros ualebunt. Id quod fore omnino cōfido, ſi te talē fautorē habuerint noſtræ iſtæ lucubrationes, quæ alioquin non audebunt prodire in publicum, niſi tuo tanto patrocinio foueantur. Tu igitur iucunde accipe qcqd eſt, quod tuū eſt, & libenter datur, quod dari poteſt, ex noſtra officina tenui et ifœcūda, tu maiora facito tuo ductu, et tuis auſpiciis, & da cādorē illū, quē tu melius ſcis, qui rebus omnibus geſtis interfuiſti. Et qa parcendū fuit tibi impedito publicis negociis, ſubiunxi latius epitoma, unde poſſes breuiter omnia intelligere, quæ in ſingulis libris cōtinentur, atq; alii etiā per te poterunt nō plegere, ſed ex eo quærere aliqd & ſcire, quo loco inueniant. Valete.

ANDREAE MOCENICI. P. V. D. EPITOMA HISTORIAE EX LIBRO PRIMO.

BELLI CAVSAE QVAE*runtur, & quemadmodum inter principes Italiæ diſcordiæ ortæ ſunt, & Ludouicus Sfortia regem gallorum Carolum contra Ferdinandū regē Neapolis in Italiā accerſciuit. Et quidem Rex gallorū facile compos uoti factus eſt, quia ſtatim hoſtes in fugam conuerſi ſunt. Sed galli ea uictoria nimiū inſolenter utebantur, atq; iccirco ab omnibus in illos cōiurtū eſt, & facile Italia*

expulſi ſunt. Quoniam uero per idẽ tempus res piſanæ Venetorũ auſpiciis agebatur, Ludouicus Sfortia ueritus eos nimium aſpirare, Turcas et Chriſtianos reges in Venetos hortatus eſt, & cum alioquin bellum ingens inſtaret Veneti compulſi ſunt, contra ducem Ludouicũ Sfortianũ, fœdus inire cum Ludouico rege gallorũ, q inde mortui regis Caroli locũ ſuffectus eſt. Sic ea faba in caput Ludouici Sfortiæ cudebatur, & demũ ille ſemel expulſus, atq; iterũ captiuus in galliã abductus eſt. Poſtea referuntur ea, quæ galli cum hiſpanis apud Neapolim geſſere, & quemadmodum res omnes pacatæ ſunt, ſimulac rex hiſpaniæ gallã uxorẽ duxit. Inde Rex gallorũ cæpit machinari i Venetos, atq; eo maxime dum itur obuiã germanis, qui uolebant per Tridentũ in Italiã irrumpere. Cæterũ Rex romanorũ Venetos ſocios malebat, ſi illi trãſitũ dare cõtenti ſint. Sed Veneti nunquã paſſi ſunt, ad Germanos deſciſſere, quãuis amplæ cõditiones ꝓponerentur, & tandem e Senatu cõſulto potius cũ gallis ſtatũ eſt. Quare primo cum germanis ad Cadubrium certamẽ fuit, & hoſtes ad unum cæſi ſunt, atq; identidem ad Goriciã & Tergeſtũ res ceſſit ex ſententia, & ambæ ciuitates in Venetorũ poteſtatẽ uenere, atq; amplius Rex romanorum declinauit ad inducias cũ Venetis, & illæ deniq; in triẽnium pactæ ſunt. Sed qa gallus orator rei agendæ non interfuerat, inde belli iſtius cauſæ quærebantur, & tandem reges Cameracẽſe fœdus in Venetos pepigere. Deinde ſub digreſſione rerum Venetarũ ſeries habetur, quemadmodũ ciuitas opibus aucta eſt, & quænam bella fœliciter geſta ſunt, dum boni mores ueterũ excoluntur, & aliter cũ

primũ illi immutari cœpti ſunt, labefactata ciuitas ẽ, quia potius quàm mare opiferum, diſſidioſa cōtinens ſpectabatur, & cũ regibus ibatur de bello i bellũ, quouſq; in iſtud bellũ cameracenſe, ꝓuetũ eſt. Cæterũ qa difficile Venetis erat, cōtra tãtos reges pugnare, illi primo quoq; tempore egerunt cũ Pontifice & Regibus angliæ hiſpãiæ & germaniæ, ſi aliquo pacto poſſent inita fœdera diſturbare, & cũ ea parũ ꝓfectura uiderentur, ingentes copiæ parabantur ad Rauẽnam, ad Iuſtinopolim, ad Veronã, ad forũ Iulii, & ad flumen abduã præſertim contra gallos ibatur. Cōparata quoq; maritima claſſis eſt, quæ orã Apuliæ & Flaminiæ tueretur, & Padana claſſis altera, quæ poſſet ſuppetere, ſi qua uis ingruat ex Ferraria. Nihilominus copiæ hoſtiũ parabantur, atq; paſſim ad confinia pugnabatur. Nãq; Marchio mantuæ in expeditionem exiuit, et Caſale maius cœpit, atq; identidẽ parte alia maioribus copiis agebatur, qa Mediolani magnus magiſter amnẽ Abduã traiecit, & cœpit oppidũ Triuiliũ, atq; amplius in incerto res erat, quouſq; ad Carauagiũ uis hoſtiũ repreſſa eſt, ſicut & contra Marchionẽ mantuæ apud Aſulã oppidũ, & cōtra exercitũ Pontificis apud Rauẽnã urbẽ ſtabatur, ſimulac Pontifex ualle Lamonia & ciuitate Fauentia potitus eſt. Parte alia Venetorũ oĩs exercitus ad flumẽ Abduam uenit, hoſtes repulſi ſunt, ui recaptũ Triuiliũ, & oĩa prædæ militibus fuere. Sed ea ꝑda ualde ꝑnitioſa Venetis fuit, qa inde multæ diſcordiæ ortæ ſunt, & hoſtes potuerunt amnem impune traiicere, & pauloſ poſt ad Pandinum oppidum, infauſtum certamẽ fuit, & uires Venetæ acciſæ ſunt. Quare Venetiis ualde

tumultuatum eſt, curatūq; copias colligere, & exer-
citui ſupplementum mittere, atq; augere claſſem
ad quinquaginta triremium. Sed quāuis domi foriſq;
omnia fierent, quæ uſui foret, uſq; ad Veneta a ſtua-
ria tamen paulatim receſſum eſt, quia omnes urbes
et oppida res nouas molirentur preter oppidū Piſche-
riæ, quod ui captū in hoſtiū poteſtatem uenit. Et qdē
aliæ urbes ultro etiā regibus tradebantur, atq; am-
plius Veneti aſſidue pacē implorabant, ſed tantum
abfuit, ut paſſim bello potius ageretur. Nāq; pte alia
Dux Ferrariæ terra mariq; infeſtus erat, & parte
alia Rex romanorū incœpit nouum bellum gerere in
Iſtria & foroiulii, atq; amplius cū magno exercitu in
Italiā uenit, ubi germāi magna crudelitate utebātur,
quāuis paſſim deditio fiebat. Itaq; apud Meſtrū oppi-
dum quoq; in caſtris Venetis tumultuatum eſt. Sed
Andreas gritti legatus oratione placauit, iuſſitq; mi-
lites iterū dare nomina, & iurare impata faceſcere,
quia alioqn nemo amplius ſub ordinibus militiæ ſta-
bat. Pari modo apud Taruiſium ſeditio orta eſt, &
ciues uolebant Maximiliano regi ciuitatem tradere,
niſi illa ſtatim cōpreſſa eſſet fauore populariū, q pro-
pterea immunitate donati ſunt, atq; omnis exercitus
Taruiſium uenit. Deinde muniendæ urbi, & colligē-
dis frugibus ſtudebatur. Nāq; de patriciorum frugi-
bus cum Patauinis maxima quæſtio fuit, & tandem
propterea paratis omnibus ex ſentētia, clācul ū cōtra
Patauium ibatur, & q̄a paſſim agricolæ pro Venetis
ſtabant, cuſtodes patauii ad fores decæpti ſunt, Vene-
torum omnis exercitus in urbē uenit, & patauium in
fidem iterum recapta eſt. Ex libro

RECOEPTA urbe Patauio cũ Maximiliano rege de pace iterũ agebatur, ſed nihil fiebat, et plus ſolito germani i Iſtriã & foriũiulii pruperãt, ubi frequẽter uiciſſim res erat, atq; multa oppida ſæpius capta recœptaq; ſunt, & paſſim leuia certamina fiebant, dũ germani uolunt ſæuire & prædas agere, & ueneti contra ſociis auxilio ubiq; ſunt. Sed apud ciuitatem Auſtriæ uis hoſtiũ repreſſa eſt, & ſimul ac Angelus Triuiſanus cũ claſſe in Iſtriã uenit, ciuitatẽ Fluminis ui cœpit diripuit & ſolo æquauit. Aliter rex romanorũ cũ magno exercitu contra Patauiũ in expeditionem ibat, & Venetorum omnis exercitus urbẽ ingreſſus eſt. Deinde ſtudebatur Patauium munire, ordines diſtribuere, & quia forte apud Inſulam Scalanã Marchio mantuæ temere ſtabat, Veneti obiter ea occaſione uſi ſunt. Et quidẽ res ceſſit ex ſẽtẽtia, quia clanculũ ibatur, Marchio mãtuæ cum militibus, & diuite ſupellectili in Venetorũ poteſtatẽ uenit, & Venetias abductus eſt. Hoſtes aũt Ferrarienſes ex altera, & Germani ex altera, agros uaſtare p̃das agere, deniq; obſidere Patauiũ feſtinabant, atq; iccirco ex agris fuga paſſim fiebat, abducebanturq; ad paludes animalia, & miſeri agricolæ Venetias uenerunt, & habuerunt paratã domũ, inſtructumq; penus ex ære publico. Nãq; & ſi multi cuſtodes animalium foris eſſent, hoſtes tamẽ frequẽter prædabantur, & cõmittebant leuia certamina. Contra Veneti ad ſeruandã urbem Patauium omnia

parare & facere, quæ in rem ſint. Dux quoq; oratione uſus & operatus eſt, ex totis Venetiis Patauio ſupplemẽtũ mittere. Et quidem Patauina obſidio diutina fuit, & multa leuia certamina fiebant. Deinde hoſtes diuerterũt Ateſte oppidum, & Mõſilicem capere & diripere, quibus peractis cum magna ſtrage Venetorũ militum, iterum contra Patauium ibatur. Et quia centum millium hominũ omnis exercitus hoſtium erat, & merito dubitabatur de republica, ideo militibus noſtris qui Paduæ præſidio ſtabant, plenæ exhortationũ e ſenatu conſulto redditæ litteræ ſunt. Legati quoq; & Imperator exercitus milites inhortabantur imperata faceſcere, urbem ſeruare, ſedulo uſui eſſe, & in uerbis concœptis omnes obligarũt ſacramento militiæ. Cæterum dum ea res agitur, ab hoſte cœptum eſt tormentis militiæ muros urbis cõcutere, & fruſtra in urbẽ ad deditionẽ cõuolutis litteris ſagittæ coniicebantur. Nãq; acrius etiã contra hoſtes agebatur, & modo noctu eruptiones fiebant uſq; ad ſtationes hoſtium, modo interdiu in hoſtes ibatur ordines diſturbare & intercipere, ſi qui hoſtium palantes ibant. Aliter ad portã Caudæ longæ atrox certamen fuit, quia nimiũ hiſpani pedites auſi ſunt murum aſcendere. Nãq; propterea multi eorum exuſti & cõtriti ſunt, & pauci integri potuerũt euadere. Sed ea uictoria cœperunt noſtri milites inſoleſcere & imperata non facere, quia Veneti legati ſoluendo non erant, ut ualde in incerto res eſſet, niſi pecuniæ impune ex Venetiis portarentur, quando propter ſublatum puluerem hoſtes obuii nequiuerũt

in Venetos uectores agere. Patres autẽ ſolliciti de ſumma rerum frequenter hortabantur Regem angliæ contra gallos in expeditionẽ exire, & ea occaſione uti, quando Rex gallorũ implicitus eſſet rebus Italiæ. Et quia Rex romanorũ uidebatur uelle antecapere, atq; excire turcas in Venetos, qui antehac promiſerant Venetis affore auxilio, Veneti compulſi ſunt cum Turcis identidẽ agere, oblata gratanter excipere, atq; auxiliũ implorare, quia etiam Rex Panoniæ cũ claſſe gallica & hiſpana in dalmatiã bellum moliri uideretur. Sed præcipue ſtudebatur obſidionem leuare, & parare alterum exercitum apud Meſtrũ ex manu collectitia cum peditibus & equitibus qui Taruiſii ſubſidio ſtabant. Et quidẽ apud Patauium ſæpe cõmittebãtur leuia certamina cum hoſtium magno malo, quia ſemper illi repellebantur, & nunq̃ totis uiribus agebatur, dum galli uolunt non niſi ſubſidio ſtare. Igitur hoſtes deniq; ſoluta obſidione potius digreſſi ſunt prædas agere. Sed ex opulentia diſcordia orta eſt, et hoſtes copias partiti ſunt. Et quia Vincentiæ non niſi germani ad ſeptẽ milia hominũ erant, Venetorũ omnis exercitus cum manu collectitia in eam expeditionem exiuit, & cum nequiſſet urbem ui capere, Vincentini uoluerunt deditionem facere, & Germani impune dimiſſi ſunt. Sed Veneti milites neſciuerũt uti uictoria & celeritate qua oportuit, atq; ideo apud Veronã poſtea res parum ceſſit ex ſententia, quia Rex romanorũ iterum in Italiã uenit, & parte alia Germani qui abierant ex Vincentia ubiq; infeſti erant, niſi Alexãder bigolinus

ad uallem ſidatam illis obuiā iſſet, & illi abiſſent in Germaniā. Parte alia Aloyſius mocenicus cū exercitu in arcem Scalanā ibat, quia finitima oppida deditione recœperat. Et primo quidem tormētis militiæ acriter agebatur, poſtea atrox certamen fuit, deniq; ui capta arx eſt, & omnia prædæ militibus fuere, atq; identidem geſtum eſt fœliciter apud Caſtrūnouum fori Iulii, ubi multa quoq; leuia certamina fiebant, & frequenter cum hoſtibus res erat. Angelus autem Triuiſanus cum ingenti claſſe in Ferrariam perrexit agros uaſtare, prædas agere, igni ferroq; omnia paſſim ſubuertere. Sed tandem res ceſſit aliter ꝙ putarat, quia dum temere ſtatur, Veneta claſſis diſiecta eſt, & amplius hoſtes Lauretū cœpere, atq; ituri longius uidebātur, niſi alioquin Itali & Galli inuicem pugnaſſent, & multi hoſtium periſſent. Nāq; propterea Veneti potuerunt claſſem reficere, & apud rhodigianā polleſinum ſtabatur. Poſtea apud hoſpiciolū de pace cum germanis oratoribus agebatur; & quia tandem re infecta germani oratores receſſerant, pacis auctor identidē Rex angliæ quærebatur, & Achilles Craſſis Pontificis orator agens apud Cæſarem. Nāq; Veneti cenſuris apoſtolicis expiati, cum Pontifice de bello & pace identidē agebāt, quia Pontifex ad Venetos declinabat, curabatq; Regem angliæ a gallis auertere, & heluetios mercenarios habere. Aliter Rex romanorū propterea oratorem Pontificis expulit, qui profectus inde in Panoniā cum Petro paſcalico pro Venetis fruſtra identidem egit, quia helianus gallus orator, omnia diſturbauit,

& Regem panoniæ ad recuperandā dalmatiā ora-
tione hortatus eſt. Veneti uero interea pene Veronā
obſidebant, & quia Veroneſes aliqui petri caſtellum
pollicebātur tradere, nocte media in eam expeditionē
ibatur. Sed ſcalæ breuiores fuere, & Veneti ſeipſis in
fugam conuerſi ſunt, atq; ideo hoſtes ſtatim mouerūt
in Venetos, quāuis alioquin ea res parum ceſſit eis,
ex ſententia. Nāq; compulſi ſunt in urbem propediem
redire, atq; amplius multi hoſtium in Veneta caſtra
confluebant, & quia illi germani milites eſſent, beni-
gne excipiebantur, ut Hiſpanis & Gallis ſuſpitioſum
& diſſidioſum foret.

EX LIBRO TERTIO.

QVONIAM uero Veneti plus ſo-
lito conabātur copias augere, Reges
etiam ducti ſunt maioribus uiribus
agere, & germanis ingēs ſupplemē-
tum mittere. Itaq; galli copias partiti ſunt cum Re-
ge romanorū ad Lenniacum, & cum duce Ferrariæ
ad peninſulā rhodigii, & cum acriter ageretur con-
tra polleſinū, illa tandem in hoſtiū poteſtatem uenit,
atq; amplius in agrum Patauinū ibatur. Veneti uero
cum toto exercitu ad brentellas uenerūt, & deinde
mouerunt contra Vincentiā, dum putant ab oppu-
gnatione Lēniaci hoſtes auertere. Sed tantum abſuit,
ut hoſtes magis magiſq; obnixi oppidū ui, & dedi-
tiōe caſtellū cœperint. Poſtea Veneti iterū ad brētel
las ſtabāt, & ſæpe leuibus certaminibus agebatur, dū

hoſtes paſſim prædari uolunt, & Veneti ſociis auxi-
lio ubiq; ſunt. Et quia ſæpe etiam Veneti audebant
ultro hoſtem inuadere, hoſtes demũ iunctis inuicem
copiis in Venetos mouerunt, ſimul ac Rex gallorum
cõtẽtus eſt Regi romanorũ morem gerere, quia alio-
quin timet quæ contra ſe de nuptiis apud Reges fie-
bant. Igitur Venetorũ omnis exercitus iterum Pata-
uium ingreſſus eſt cum miſeris agricolis, & adcer-
ſitis nobilibus ſeruãdæ reipublicæ ſtudebatur. Iulius
autem Pontifex parabat contra Genuã & Ferrariam
in expeditionem ire, & eius rei Hiſpani quoq; ſocii
adhibebantur, ſimul ac Pontifex oratione uſus ſuaſit,
Regi hiſpaniæ neapolitanũ regnum in feudum dare
atq; inſuper Genuenſibus ſuaſoriæ litteræ Pontificis
datæ ſint. Et quia iam heluetii in ſolum mediolanẽſe
proruperãt, galli qui prius parabant obſidere Pata-
uium aut Taruiſiũ, ad propria tuenda recedere cõ-
pulſi ſunt. Aliter germani cum quadringẽtis hiſpanis
militibus ubiq; ſæuire, & prædas agere, deinde ſtare
ad uillam batzleã, atq; identidem uelle obſidere Pa-
tauium uiſi ſunt, & tamen diuerterũt Monſilicẽ ca-
pere & diripere. Sed dum ea res agitur forte Soncì-
nus benzonius in Venetorũ poteſtatẽ uenit, & uitã
finiuit ſuſpendio. Et quia in caſtris ſtabatur ſine im-
perio, & tumultuatũ eſt, Patres fecerunt Luciũ mal-
uetium Gubernatorẽ exercitus, & Laurentiũ ceri-
natem præfectũ peditũ. Interea uero cum omnia pa-
rata eſſent, contra Genuam & Ferrariam ibatur, &
primo quidem apud Genuã terra mariq; Veneti &
Pontificii fruſtra iterum iterumq; tentarunt urbem

capere, quia pauci milites erant, & contra gallorum claſſis paratiſſima, & in urbe ingens præſidium ſtabat. Aliter contra Ferrariã fœliciter ibatur, & ducis multa oppida capta ſunt, atq; amplius, quia Marchio mantuæ rei ſuppetere uidebatur, tandem ad preces Pontificis cuſtodia liberatus eſt, ut deinde Imperator exercitus Venetorũ eſſet. Hoſtes autem galli propterea uenerunt Veronã & Ferrariam, ut ſociis auxilio forent, dum magis propulſandæ ꝙ inferendæ iniuriæ apti eſſent. Itaq; iterum Veneti potuerũt recuperare oppida Taruiſii & foriulii, ubi frequẽter leuia certamina fiebant, & multa oppida in fidem recœpta ſunt. Nihilominus in Iſtria ſæpe cũ hoſtibus res erat, & terra mariq; uario euentu pugnabatur, dum hoſtes ubiq; infeſti ſunt, & uiciſſim Veneti milites conantur paſſim illatam iniuriam propulſare. Parte alia quia omnis exercitus hoſtium ex Verona Vincentiã uenit, & uidebatur in forũiulii uelle prorumpere, contra omnis exercitus Venetorũ ex Patauio Vincentiã ibat, atq; identidẽ parte alia cũ parte copiarũ in rhodigianã polleſinũ ibatur. Et quidem tota polleſinus iterum in fidem recœpta eſt, atq; amplius cum padana claſſe fœliciter agebatur in Ferrariam, & parte alia noſter exercitus pene fugientes hoſtes uſq; Veronã ſecutus eſt. Sed ſolum leuia certamina fiebant, cum potius opus eſſet totis uiribus bellũ gerere, & uti occaſione, quæ ſe nuper obtulerat, quia alioquin fortuna inconſtans dilapſa eſt, atq; impune hoſtes in Veronã potuerũt euadere. Interea Heluetii in mediolanẽſe ſolum proruperant, & cũ gallis acri-

ter agebatur. Sed galli nunq̃ prælium cōſeri paſſi ſunt, & potius conabātur hoſtem uincere inopia & laſſitudine, ſicut & tandem fecere, atq; beluetii cōpulſi ſunt re infecta in patriā repedare, & cū Rege gallorū in gratiā reddire. Veneti uero parte alia auſi ſunt Veronā inuadere cum ſuo magno malo, quia dū tormentis militiæ res agitur, & frequenter fiunt leuia certamina, Lactantius bergomenſis & Citolus peruſinus cum multis aliis uulneribus confoſſi ſunt, atq; amplius re infecta receſſum eſt, & contra Ferrariam ibatur, ubi & identidē infœlicitrr geſta res eſt. Nāq; Venetorū ambæ claſſes padanæ diſiectæ ſunt, & Rhodigiana polleſinus in hoſtiū poteſtatem uenit, dum Veneti cupiunt omnibus modis Iulio Pōtifici morem gerere, qui Bononiā uenerat, & illam tam expeditiſſimis copiis agebat. Sed parum ceſſit ex ſententia, atq; amplius gallorū omnis exercitus in Pontificē mouit, & quia copiæ eius non poſſunt obſiſtere, Mutinā urbem ingreſſæ ſunt, & ſuper Bononia difficultas erat. Nāq; Paulus capellus cum Veneto ſubſidio non poterat tam cito, ut par erat ſuppetere, quia Dux Ferrariæ infeſtus eſſet, & Marchio mantuæ ſemper differet in aliud tempus uenire, atq; ideo Pontifex uidebatur ad gallos uelle deſciſſere, niſi Veneti leuites opportune ſubſidio ueniſſent, atq; idētidem Orator angliæ feciſſet gallos pauliſper recedere, ut ſine trepidatione Bononiæ ſtaretur. Poſtea Ioannes Maurus ad Caſtrū nouum claſſem padanā impune traiecit ex pado in tartarum & in amnem atheſim, & Paulus capellus cum parte copiarū Mu

tinam uenit ſine Marchione mantuæ, quia fruſtra illi fides haberetur. Aliter Venetorum omnis exercitus iterum contra Veronã ibat, quia Dux terminus cum parte copiarum diſceſſit, & Veneti in ſpem urbis potiũdæ ducti ſunt. Sed parum ceſſit ex ſententia, quia ingẽs ſubſidium ſtatim in urbem uenit, & Veneti protinus inde abierunt contra Ferrariã. Et quidem inter agendum de pace etiam frequenter agebatur. Nãq; Rex gallorũ conatus eſt Regem hiſpaniæ & germaniæ in Pontificẽ & Venetos mouere. Sed cum hiſpanis ſuſpicioſa res eſſet, illi potius ad Pontificem & Venetos declinabãt, & uolebãt cum Rege angliæ nouũ fœdus inire. De cõciliãdo alioquin Duce Ferrariæ fruſtra agebatur & quia Pontifex uiribus agendum uidet, Venetis præſidiis uſus eſt, ciuitatẽq; Concordiã & Mirandulã cœpit, quia galli hoſtes nondum obuii uenerant. Sed alioquin cum illi paſſim ueniſſent, paſſim identidẽ receſſum eſt, & potius propulſandæ iniuriæ ſtabatur. Sed quia poſtea galli uerſus Mediolanũ ibant, cum heluetii iterum in Italiam feſtinarent, uiciſſim iterum contra Ferrariã ibatur. Et quidem infœliciter geſta res eſt ad propugnaculũ Coloniæ, quia ex Ferraria ſtatim ingens ſubſidiũ uenit, & noſtri fuſi fugatiq; ſunt, atq; identidẽ ad palacium Bellaerem cum gallis infauſtum certamen fuit, & Leonardus hieroſolymitanus eques occubuit. Nihilominus in pado ſæpe inter claſſes pugna fluuiatilis fiebat, & tandem Veneti repulſi ſunt, atq; gallorum omnis exercitus in eam expeditionẽ iterũ cũ Lentiuolis uenit, ſimul ac apud Bononiã Gurgẽſis de

pace fruſtra egerat cum Pontifice. Igitur deinde ad padum & ad amnem pandrũ frequenter & acriter agebatur, multa leuia certamina fiebãt, ſempq́ꝫ Veneti & Põtificii repulſi ſunt. Deniq; apud Bononiam infœliciter geſta res eſt, quia dum temere intra urbem & montẽ ſtatur, Bononienſes & monticolæ res nouas moliti ſunt, fuderunt diripueruntq́ꝫ Venetos, & Pontifex amiſſa Bononia Romã reuerſus eſt.

EX LIBRO QVARTO.

POSTEA ꝙ Bononia in hoſtium poteſtatem uenit, Pontifex curam belli gerendi depoſuit, & obiter litteras dedit Regi gallorũ, ut deſiſteret Ducem Ferrariæ defendere & concilium celebrare, ſimul ac ipſe illud in laterano indiceret. Sed ſupra omnia Pontifex & hiſpanus Orator curabant Venetos cum Rege romanorũ conciliare. Nihil tamen fiebat, quia Veneti nunꝙ Vincentiã relinquere paſſi ſunt, atq́ꝫ amplius cum galli ad ſtationes iſſent, Veneti milites nimiũ auſi ſunt circa Veronam agros uaſtare, & omnes ſegetes cõburere cum ſuo magno malo. Nãq́ꝫ inter agendum multi Venetorum cæſi & capti ſunt, atq́ꝫ amplius gallorum omnis exercitus cum Ferrariẽſibus & Germanis iterum in expeditionẽ exiuit. Et quia Veneti uoluerunt hoſtem ualidum expectare, ad uillã nouam & ſuauiũ fuſi fugatiq́ꝫ ſunt, donec aufugiſſent in Patauium, & deinde ſtudebatur Patauium Taruiſiumq́ꝫ munire, quia in incerto res erat, ſi Patauiũ aut Taruiſiũ hoſtes pa

rent inuadere. In Iſtria quoq; Veneti nimiũ auſi ſunt Tergeſti agrũ uaſtare, penetrare i germaniã, & locũ fluminis cõburere. Nãq; ꝑpterea Chriſtophorus frã-gipanes iterum in Iſtriam uenit, & totã prouinciam prædatus eſt. Vſq; adeo etiam in Iſtria multa idẽ-tidem geſta ſunt. Nãq; terra mariq; frequenter age-batur, & ſæpe uario euentu pugnabatur, modo Ve-neti, modo hoſtes uincebãt, & multa oppida ſæpe ca-pta & recœpta ſunt. Parte autem alia omnis exerci-tus hoſtium cõtra Patauiũ uenit, ubi ſæpe etiam ua-rio euentu pugnabatur cum Venetis leuitibus, dum illi maxime ſtudent cõmeatus hoſtium intercipere. Sicut & nuper fecerũt ad Maroſticã & Suauiũ, & augebatur propterea magis magiſq; in caſtris hoſtiũ penuria cõmeatuũ, atq; iccirco hoſtes mouerũt inde contra Taruiſiũ, ſimul ac in miſeros uillicos crudeli-ter ſæuitum eſt. Verum identidem hoſtes egerunt infœliciter apud Taruiſiũ, & tandẽ re infecta ibant in Forũiulii, quo & germani paſſim ex Tridẽto cõ-fluere dicebantnr. Itaq; paruo momento totum forũ-iulii in hoſtium poteſtatẽ uenit. Nãq; Antonius ſa-uorgnanus ad hoſtes deſciuit, & milites omnes ubiq; in fugã conuerſi ſunt, atq; amplius Germani & Galli hoſtes uſq; ad Veneta æſtuaria uenerunt agros ua-ſtare, prædas agere, ſæuire, ſubuertere. Sed paulopoſt hoſtes ibant ad tuenda propria, quia heluetii iterum in expeditionem exibant, & identidẽ iterum Veneti potuerunt uicina oppida recipere, & foriiulii totam prouinciam redimere. Nãq; hoſtes abierant, & de-ditio paſſim fiebat. Aliter Cromoniũ ui captũ eſt, &

contra Gradiſcam infœliciter agebatur, atq; amplius foriiulii in incerto res erat, quia germani hoſtes iterum proruperant, niſi illi tantūmodo contenti ſint Bellūni ciuitatē diripere & in germaniā recedere. Interea ſummopere de pace & fœderibus agebatur, & quia multū intererat in partes ſuas habere Regem angliæ, qui ſtatim in galliam prorūpat, illi Pōtificis litteræ plenæ ſuaſionū datæ ſunt, & tandem inter illum & Pontificē cum hiſpanis Venetis & beluetiis nouum fœdus initum eſt. Deinde omnibus locis contra gallos ibatur, & primi beluetii in ſolum mediolanenſe uenere, atq; acriter geſta res eſt. Sed beluetiis parum ceſſit ex ſententia, quia re infecta unde abſceſſerant reuerſi ſunt. Parte alia Veneti iterum iterumq; contra Brixiā mouerūt, & tandē urbs illa in Venetorū poteſtatē uenit, dū galli hoſtes impediti ſunt contra exercitum Pontificis & Regis hiſpaniæ apud Bononiā. Sed cum primū hoſtibus relata res eſſet, bene munita Bononia gallorū omnis exercitus contra Brixiā confeſtim ibat, & inter eundū fudit fugauitq; præſidium & ſubſidiū quod Brixiam anteſtabat, atq; amplius ciuitas cum magna ſtrage Venetorū in hoſtiū poteſtatē uenit, & omnia prædæ militibus fuere. Interea uero iterum cæptū eſt agere de pace cum Rege romanorū, & Pontifex uiſus eſt Venetos uelle deſerere, niſi illi contenti ſint Vincētiam Regi Maximiliano tradere, atq; ideo frequēter ad ſenatū referebatur, & cum pax diſplicuiſſet, placuerunt magis induciæ, & illas deniq; pacti ſunt. Deinde quia gallis magnū periculum imminebat, illi

quantum in ſe fuit, ſæpe antea conati ſunt Pontificem & heluetios in ſuas partes deducere, & cum illud facere non poſſent, uiribus agendum rati ſunt, & cõtra hiſpanos audacter ibatur. Igitur apud Rauennā atrox certamen fuit, quia collatis ſignis geſtum eſt, multi ex utraq; parte cecidere, & non inulta fuit gallorum uictoria. Veneti uero cum claſſe padana frequenter in Ferrarienſes agebãt, dum illi ubiq; infeſti ſunt, & uolunt nauigia cum mercibus intercipere. Et quidẽ ſæpe uario euentu pugnabatur, nunc ii nunc illi uincebãt, Polleſinus rhodigii iterũ capta & recœpta eſt. Dum uero Põtifici & aliis gallorũ potẽtia formidoloſa uideretur, heluetii iterum in Italiam uenere, ſimulq; cum Venetis in gallos truculenter ibatur. Et quidem galli quaſi fugientes abibant, quãdoquidem iterum iterũq; fuſi fugatiq; ſunt, & ſimul ac Mediolanũ atq; urbes aliæ à gallis deſciuerant, illi pauci quidem abierunt in galliã, quia de multis ædita cædes eſt, & omnia prædæ militibus fuere. Poſtea inter Venetos & heluetios diſcordiæ ortæ ſunt, quia ab heluetiis cœptũ eſt nimiũ inſoleſcere, & tandem Veneti compulſi ſunt inuitis heluetiis repente diſcedere uerſus Cremam & Brixiam, quãuis alioquin contra urbes illas aliæ Venetæ copiæ adhuc eſſent, & frequenter cum hoſtibus ageretur. Per idem tempus Romæ cœptum eſt conciliũ fieri, ſimul ac Bononia & tota flaminia recœpta eſt, hiſpani iterũ in Ciſalpinã galliam ibant, Rex angliæ initum fœdus ingreſſus eſt, Rex romanorum cum Venetis inducias ſanxit, & Dux Ferrariæ Romã uenit. Sed quia non

potuit conuenire cum Pontifice, clanculũ aufugit in Ferrariam. Deinde cœptum eſt de bello & pace conſulere. Nãq; hiſpani & heluetii machinari aliquid in Pontificem & Venetos uidebantur, quia uolebant Maximilianũ Sfortiã Mediolani Ducem eſſe & Venetos Brixiam non oppugnare. Sed omnia fruſtra fiebant, atq; hiſpani & heluetii contra Venetos ibant, quia ipſi nolebant ab oppugnatione Brixiæ deſiſtere. Et fortaſſe apud Brixiã difficultas fuit, quia uiribus agebatur, quãdoquidem apud Cremam ſuaſione pollicitis & muneribus cuſtodes uicti ſunt, & ciuitas in fidem recœpta eſt. Poſtea Regum & Principũ Oratores ad heluetios uenere, & diu quidem actũ eſt de cõcordia, tandẽ heluetii cum mediolanẽſibus cõuenere, & fauere rebus uenetis uiſi ſunt. Aliter apud Brixiam uenetis parum ceſſit ex ſententia, quia deniq; urbs illa hiſpanorum in poteſtatẽ uenit, & quod peius eſt, dum Mãtuæ & Romæ de pace cum Gurgenſe iterum ageretur, & fieri non poſſet, Pontifex ægre tulit, & cum Rege romanorum nouum fœdus in Venetos fecit, ut uenetis neceſſe fuerit, iterum cũ toto exercitu Patauiũ recedere. Interea uero nouum bellum in gallia ortum eſt, & quia per idem tempus toto orbe terrarum bellum identidem uigebat, breuis de ſitu orbis narratio fit, & in quibus partibus bello acriter agebatur, quando ubiq; bella aſpera geſta ſunt, atq; identidem ab hiſpanis & anglis terra mariq; contra gallos ibatur, & tandẽ angli in Aquitania magnam prædam egere, & Rex hiſpaniæ tota Vaſconia potitus eſt. Deinde galli agebant de pace cũ

uenetis & heluetiis, & quidem cum uenetis actum eſt, ut dum eorum in ea re ſita omnis ſpes eſſet, fruſtra Pontifex obnixus ſit a propoſito illos auertere, & conciliare potius cum rege Romanorum, quando non iniquæ pacis conditiones proponebātur. Et quia nihil fieri nimium Pontifici moleſta res eſſet, ille præ triſtitia in grauem infirmitatem incidit, & deniq; uita functus eſt.

EX LIBRO QVINTO.

LEO DECIMVS ut primum Pontifex ſedit, ſumma ope conatus eſt Venetos a gallis auertere, atq; hortari cū tota Italia & heluetiis in noua fœdera. Sed uenetis amplius non erat integrum Pontifici acquieſcere, quia iam antea cum gallis clādeſtinum fœdus pepigerant, & hortabantur Pontificem placare totam Italiam, & gallis potius hærere, quia pacis ſtudioſiores eſſent. Liuianus uero cum primū uenit e gallia, gallis idētidem cum exercitu ueneto obuiam ibat, quia illi iādudum in Italiā feſtinabant. Hoſtes autem germani qui Veronæ ſtabant, ut primū uident uenetos abiſſe, uſq; Vincentiā prædati ſunt, atq; iccirco oportuit ſupplementū mittere, & deinde Vincentiæ maioribus præſidiis ſtabatur. Liuianus uero Cremonam cœpit & diripuit, ſimul ac Palaulcini fuſi fugatiq; ſunt, qui auſi fuerāt urbem antecapere. Et quia iam tum omnes ciuitates aliæ citra padum ad gallos deſciuerant, Laurentius cerinas pro uenetis deditione etiam Brixiam cœpit.

Sed interea inter Pontificē & Reges germaniæ hiſpaniæ & angliæ contra gallos nouum fœdus initum ferebatur, & Dux Genuæ quia cum gallis non ſatis conuenerat ad hiſpanos declinare uiſus eſt, & nuper eos auxiliatores petebat contra Fliſcos, qui ſeditione ciuili in Montoium ſeceſſerant. Aliter Fliſci antequā præſidia ueniſſent repente urbem ingreſſi ſunt, expulerunt Fregoſios, & Antoniotus adornus in ducis locum ſufectus eſt. Deinde inter gallos & heluetios apud Nouariam urbem acriter agebatur, & deniq; galli uicti ſunt, quia propter paludem mediam equites peditibus non potuerunt ſuppetere. Veneti uero poſtꝗ uidiſſent gallos in galliam aufugere, reliquerūt incuſtoditam Brixiā, & ibāt uerſus Patauiū magnis itineribus. Sed poſtꝗ uentum eſt trans amnem Atheſim ad lenniacū, auſi ſunt Veroneſium ſegetes aſportare, Lenniacum ui capere, & Veronā acriter oppugnare cum ſuo magno malo, quia propterea hiſpani & milites eccleſiæ laceſſiti iniuria uidebantur, & paſſim contra Venetos ibatur, ſimul ac hiſpanorum opera Fliſci iterum expulſi ſunt, & Dux Octauianus fregoſius in ſede locatus eſt. Et primo quidem apud Piſcheriam contra Venetos acriter agebatur, & deniq; cæſis uenetis arx etiam in hoſtium poteſtatem uenit. Deinde quia multi hoſtes etiam cohibant ex germania, & fuga paſſim fiebat, Veneti reliquerunt incuſtoditum Lenniacū, Peninſulāq; rhodigii, & cū toto exercitu intra urbes iterum itum eſt ſeruare Patauium & Taruiſium, atq; amplius Veneti moliebantur cum claſſe in Apuliā irrumpere. Sed poſtea

cū parata

cum parata claſſis eſſet ſuperſederunt id facere, &
quæ collegerant multa nauigia dimiſſa ſunt. Hoſtes
autem obſcederunt Patauium, & ſæpe uidebantur
uelle urbem inuadere. Sed tantum abfuit, ut non
niſi leuibus certaminibus ageretur, & quia hoſtes
ſæpe uincebantur, atq; illis ubiq; Veneti leuites
infeſti eſſent, obſidione ſoluta receſſum eſt. Interea
parte alia apud Ponteuicum oppidũ, & urbem Ber-
gomum cum hoſtibus frequẽter res erat, deniq; op-
pidum in hoſtium poteſtatem uenit inopia cõmeatuũ,
quod alioquin ui capi non potuit, urbs Bergomũ ſæpe
capta & recepta eſt, dum uiciſſim cæſis cuſtodibus
potiſſimum de pecuniis ageretur. Põtifex autem Leo
quãtum in ſe erat curabat in hoſtes gallos totã Ita-
liã armare, & præſertim Venetos uolebat in fœdera
quia ſic fieri poſſe putabat, ut uiciſſim pax omnium
ſequeretur. Sed nihil fiebat, quia Veneti ſtabant cum
Rege gallorum initis fœderibus, quãuis etiam in in-
certo gallorum res eſſet; ſimul ac angli in Aquita-
niam, & heluetii in Burgundiam irruperant. Igitur
ſoluta obſidione Patauii omnis exercitus hoſtiũ ſæ-
uiendo ibat uſq; ad ueneta æſtuaria, & quia Vene-
tiæ hoſtibus uidebantur, uiſum eſt operæprecium eas
etiam legentum oculis ſubicere, & idcirco quantum
par erat, digreſſi ſumus per partes totam ciuitatem
deſcribere, portus flumina canales proximã continẽ-
tem piſcium uiuaria, & maris latam planiciem. Sed
uaſtatis paſſim agris cum hoſtes uerſus Vincentiam
redirẽt, paſſim cum exercitu & manu collectitia illis
obuiam ibatur. Et quidem Liuianus ad duplicẽ me-

dudecum prope Ciuitatulam & Vincentiam tranſitũ uetare incaſſum conatus eſt, atq; amplius cum hoſtes ſtando ſolũmodo, uinci poſſent, & Liuianus temere auſus eſſet illos inuadere ad Creatium, Veneti cum magna ſtrage fuſi fugatiq; ſunt. Hoſtes tamen deinde neſciuerũt uti uictoria, quia paſſi ſunt Venetos uires iterum reparare, & armis uiriſq; bene munire Pataium & Taruiſium, dum hoſtes Vincentiæ moraretur, & agerent non niſi leuioribus certanũnibus. Nãq; ueneti ſatiſfacere uidebantur, ſi ſeruent Patauiũ & Taruiſium tantiſper dum Rex gallorum iterum in italiam uenit, qui nuper alioquin ualde erat bello implicitus, quia Rex angliæ & germaniæ bellũ gerebant in Aquitania, & heluetii irruperant in Burgundiam. Et quidem galli fuſi fugatiq; ſunt ab anglis ad Morinum urbem, quæ deinde deditione capta & ſolo æquata eſt, atq; amplius angli Neruim urbem ceperunt & munierũt præſidiis, quia multum intererat. Cum heluetiis autem Dominus Termuliæ pacem fecit quibuſlibet cõditionibus, Sed Regi nõ placuit & malebat filiã nubere Ferdinãdo fratri Ducis Burgundiæ, & conuenire cum Rege germaniæ & hiſpaniæ, qui cum etiam intercedebant induciæ. Sed tantum abfuit, ut Põtifex nuptias diſturbaret, & potius cum Rege angliæ & heluetiis de pace iterum ageretur. Deniq; Rex angliæ cum gallis inducias fecit & repedauit in angliam, ſi poſſet in regiam ſcotiæ ſe intrudere, ſimul ac Rex ſcotiæ in bello periſſet quod nuper in anglia geſtum eſt. Poſtea narrantur ea quæ apud Cremã fiebant, & quẽadmodum hiſpani

cum mediolanēſibus eam urbem obſederant, & tamen Laurentius cerinas ſæpe illos uicit ſtratagemmate, quouſq; obſidio ſolueretur. Parte alia Romæ Veneti difficultates ſuas cum Rege romanorum conſiſi ſunt in manu Pōtificis ponere, quia propterea putant bello deſiſtere. Sed tantum abfuit, ut ea occaſione hoſtes ceperint incuſtoditū Maraniū, & paſſim omnia prædati ſint, atq; amplius Chriſtophorus frangipanes agricolas uillæ Muzanæ fallaciis ſeduxit, illiſq; eruit oculos & pollices abſcidit, atq; amplius cum magna ignominia Venetos repulit, cum illi terra mariq; contra Maranium uenissent, cepitq; oppidum Monfalconiū, quando Venetiis totus Riualtus igne abſumptus eſt. Parte alia cum toto exercitu hoſtes irruerunt in Forūiulii, & obtinuerūt totam prouinciam, præter oppidis Oſopium, & cum in eam expeditionem exiſſent, parum tamen illis ceſſit ex ſententia, quia acriter geſta res eſt, & hoſtes nequiuerunt Oſopium capere, quinimmo Liuianus cum exercitu in forūiulii repente uenit, hoſtes fudit, & recepit totam prouinciam. Pontifex uero pacem inter Regem romanorū & uenetos inuitis uenetis promulgauit, cōtra illud quod promiſerat. Et propterea nihil ualuit, quia Veneti nūq; ratifacere paſſi ſunt. Vix autem Liuianus abierat uerſus Taruiſium & Patauium, & germani hoſtes iterum irruperunt in forūiulii, ceperuntq; Cromoniū & Monfalconiū, ut neceſſe fuerit in forūiulii ſubſidium mittere, & deinde contra hoſtes acriter ſtabatur. Atq; amplius Veneti fruſtra iterum experti ſunt, ſi poſſent Maraniū ca

pere, ſed pro Maranio ceperunt Comitem Chriſto-
phorum, quia ille temere præcipitauit in inſidiis & captus eſt. Poſtea acceſſit hoſtibus ingens ſubſidiũ ex germania, & legatus Ioannes uictorius in hoſtium poteſtatẽ uenit, dum ſæpe leuibus certaminibus ageretur, quouſq; inducias pacti ſunt. Parte alia hoſtes hiſpani uaſtatis paſſim agris prædas egerũt uſq; Patauium, atq; amplius ui ceperunt & diripuerunt Ciuitatulam. Sed non identidem potuerũt Caputageris capere, quouſq; uenerãt prædas agere. Et quia germani maxime ſæuierant, Veneti quoq; auſi ſunt terra mariq; in germaniam prorũpere, & identidem agere, quãdoquidem uidebatur licitum eſſe par pari reddere. Liuianus autem cum hoſtibus inſidiis agebat, & ſæpe uincebat ſtratagẽmate. Nãq; Antonius caſtellius nocte media Ateſte oppidũ furatus eſt, hoſtes occidit, magnã prædã egit, & cõbuſit multa nauigia, atq; idẽtidem parte alia Liuianus propugnaculum ad Bibaquiam cepit, Moriglionũq; Ducẽ hiſpanorũ peditum, & uſq; Mõtagnanã uenit Viceregẽ hiſpaniæ in certamẽ popoſcere, atq; amplius Malateſta Balionius & Mercurius Bua cum leuitibus ultra Atheſim ad uillã Zeneũ cõtra ducẽtos leuites hoſtiũ fœliciter egerũt, & poſtea cum Vicerex parſq; magna exercitus Veronã ueniſſet, quia tumultuatũ erat, Liuianus repente Rhodigium cepit, & diripuit treſcentos milites, atq; eo ſucceſſu uolebat Veronã capere. Sed tantũ abfuit, ut cum hoſtes ui Bergomũ cepiſſent, & in uenetos feſtinarẽt, uix Liuianus cũ exercitu impune potuit in urbẽ Patauiũ aufugere.

ANNALIBVS prorogatis induciis Regis gallorũ cum Rege hiſpaniæ, adeo Regi angliæ diſplicuit, ut ſtatim ageret cum Rege gallorum de pace & de nuptiis, atq; tandem Rex gallorum ſororem Regis angliæ uxorem duxit, & pacem fecit conditionibus illis, quas Rex angliæ popoſcerat, ut poſſet iterum in Italiã uenire ſicut & maxime ſtudebatur. Sed inter talia opera Rex Ludouicus interiit, & Frãciſcus primus eius nominis ſuffectus eſt, qui cum Veneti maluerunt innouare uetera fœdera, q̃ ſine Verona cũ Rege romanorum pacem facere, quẽadmodum Pontifex iterum iterumq; hortatus eſt. Nãq; & Rex Franciſcus uelle in Italiam uenire uidebatur, ſi modo poſſet cõuenire cum Pontifice. Sed tantum abfuit, ut Pontifex iniret alienum fœdus cum regibus & heluetiis, qui uiciſſim parabãt in Vaſconiam & in Burgũdiam irrumpere. Parte alia hoſtes cõtra uenetos e ſtationibus exierãt, & uidebãtur uelle diripere flocos ſericeos, qui Vincentiæ fiebant, niſi Liuianus cum exercitu protinus locum antecapiat. Et quidem cõſidẽter ſtabatur, donec cum hoſtibus leuioribus certaminibus ageretur. Sed poſtq̃ hoſtes feſtinabant locum capere aut confligere, Liuianus maluit uerſus Patauiũ in pacatũ recedere. Deinde apud Patauiũ ſtabatur, ſtudebaturq; augẽdis copiis & exercẽdis leuitibus in hoſtes proximos, ne ſicut uellent impune poſſent meſſẽ aſportare & prædas agere. Sed paulopoſt alioquin uerſus

gallos ibatur, quia hoſtes abibant uerſus heluetios. Nãq; Franciſcus Rex gallorũ cum magno exercitu in Italiam feſtinabat, & contra heluetii conabãtur ſaltus antecapere. Sed dum heluetii ſtarẽt ad Monchalerium & Pinaroliũ, galli omnes per uiam Argentariam traiecerunt impune in Italiam, atq; in primo ueſtibulo ad Villãfranchã incautũ offenderunt ceperuntq; Proſperũ columnã cum trecentis militibus. Poſtea agebatur de pace cum heluetiis qui receſſerant ad Vareſiũ. Galli uero uenerãt ad Marignanũ, Hiſpani ad Placentiã ſtabãt, & Veneti e regione ad laudam, atq; ſæpe inter Venetos & hiſpanos leuia certamina fiebant, quia hiſpani uolebant ſe cum heluetiis iũgere. Sed dum ea res agitur heluetii repente gallos aggreſſi ſunt, & pugna atrox fuit quantũ alia. Nãq; galli ſtabãt iniuriã repellere, & heluetii iterũ iterumq; conati ſunt ordines diſturbare. Deniq; galli uincebantur, niſi Liuianus ſtatim ſubſidio ueniſſet, & apportaſſet uictoriam. Nãq; propterea redintegratũ prælium eſt, atq; heluetii tandẽ cum magna ſtrage fuſi fugatiq; ſunt, & urbs Mediolanũ deditionẽ ſtatim fecit. Sed ſup arce Mediolani & Cremonæ aliquãdiu difficultas fuit, deniq; cũ uiribus acriter ageretur, Dux Maximilianus Sfortia ſe & utrãq; arcẽ dedit, ut Cardinalis ꝓmoueretur, & uigintimillia nummum in gallia annuatim haberet. Igitur Rex gallorũ Mediolanũ uenit, & res omnes cõpoſuit cum Pontifice. Pariter exercitus Pontificis & Regis hiſpaniæ abſceſſit, atq; Liuianus cum exercitu ueneto contra Brixiã ſtatim mouit. Vbi dũ differtur aliquid agere,

ipſe incidit in graue ægritudinē, & morte præuētus eſt, atq; oportuit ſufficere Ioānē Iacobū triultium, & deinde tormentis militiæ cōtra Brixiā acriter agebatur. Sed parum ceſſit ex ſententia, quia hoſtes eruptione facta Venetos fuderunt fugarūtq; cōbuſerunt puluerem igniferum, & aſportarūt tormēta militiæ. Poſtea Magnus nothus Alobrogū cum magnis præſidiis in caſtra uenit, & cōtra Brixiā acrius ſtabatur, denuoq; agebatur tormētis militiæ, & cuniculis ſubterraneis. Sed cum mœnia excauaſſent & poſuiſſent ſuper ligneis peſſulis, hoſtes pacti ſunt deditionē facere, niſi poſt uiginti dies ſubſidium ueniſſet, ſicut & poſtea uenit, atq; Veneti fruſtrati ſunt, & ad Gaidū hyematū receſſum eſt. Quoniā uero gratulari oportebat cum Rege gallorū propter partam uictoriam de heluetiis, quattuor oratores Veneti uiri primarii apud Mediolanū eo officio functi ſunt, & commitati Regē uſq; Bononiā ad Pontificem, ubi per quatriduū actum eſt de bello & pace, & de aliis omnibus, quæ ſpectare ad Regem & Pontificē uiderētur. Et cum uiciſſim cōpoſuiſſent omnia ex ſententia, Rex gallorū Mediolanū rediit, & in galliā repedauit. Poſtea uenit in caſtra Veneta Dominus Lutrech cum magno ſubſidio & Theodorus triultius gubernator Veneti exercitus cum Andrea gritti, qui legatus in caſtris Dominico contareno ſuffectus eſt, atq; iterum Brixiā obſederūt, & frequenter agebatur leuibus certaminibus, ut ſemper fieri ſolet, quando in propinquo hoſtis eſt. Et quidem galli & Veneti in ſpem urbis potiūdæ facile ducti ſunt, quia maioribus uiribus agebatur.

Sed parum profuit, cum poſtea Rex angliæ datis pe-cuniis Regem romanorũ & beluetios mouiſſet. Nãq; primo quoq; tempore Rex romanorum cum magno exercitu in Italiam uenit, & gallos tantus timor in-ceſſit, ut non auderent hoſtem conſpicere, & uolebãt in galliam abire, niſi Veneti uetaſſent hortando & cõprimendo uim hoſtiũ apud Caſtellum Aſulam, ubi uiribus agebatur, & hoſtes nunq; potuerunt oppidũ capere. Sed eo relicto nihilominus contra gallos & uenetos ibatur, quouſq; Mediolanũ uentum, & cõtra hoſtes acriter ſtatum eſt, ſimul ac beluetii ſubſidio uenerũt aduerſus beluetios. Itaq; cum acriter obuiã hoſtibus iretur, & ſtaretur cum beluetiis, qui nole-bant pugnare cõtra beluetios, quia mediolanẽſes res nouas moliri non poßẽt, & Rex romanorũ ſoluendo amplius non eßet, ipſe ſtatim abiit, & ab hoſte pau-latim receßum eſt. Sed nõ impune fiebat, quia omni-bus locis obuiam hoſtibus ibatur, & multi cæſi aut capti ſunt, quouſq; iterum in germaniã iretur. Cum uero Rex romanorũ & beluetii abißẽt, omnis exer-citus Venetorũ & gallorum iterum contra Brixiam uenit. Sed hoſtes cum uiderent in magno diſcrimine rem ſitam eße, magis ad concordiã declinabant, & tandem æquis conditionibus urbem & caſtellũ tra-dere paſſi ſunt, atq; impune cum diuite ſupellectili per Tridentum in germaniã abire. Capta Brixia cõ-tra Veronã itum eſt, ſed parum ceſſit ex ſententia, quia paulopoſt rumor cepit increbreſcere uenire ite-rum beluetios, & protinus ad Piſcheriã receßũ eſt, commeatum uetare, & tantum leuibus certaminibus

ſemper agere. Sed hoſtes alioquin uſq; Patauiũ totam meſſem, & magnã copiam cõmeatuũ prædati ſunt, & aliquãdo uenerũt Vincentiã etiã impune diripere quia exercitus nimiũ diſtaret, & præſidia apud Patauium & Vincentiã non ſufficerẽt. Quare cum expectatæ pecuniæ e gallia ueniſſent Dominus Lutrech contentus fuit contra Veronam iterum in expeditionem exire. Sed intereundũ ex colliſione curruũ in puluerem igniferũ magnũ incendiũ uenit cũ magna iactura reipublicæ, quia cum grandi impenſa oportuit iterũ munimẽta reparare, & tamen contra Veronam nihil fiebat. Nãq; galli identidẽ uolebãt diſſimulare, & non urbem capere, ſicut apud Burſellẽ ciuitatem in pace perpetua cum Rege hiſpaniæ conuentum eſt. Non tamen propterea deſiſtebatur bello aſſiduo, & uiciſſim contra Veronã tormentis militiæ acriter agebatur, atq; amplius cum magna pars muri procubuißet, parabatur in certamen deſcẽdere. Sed dum ea res agitur nũcius e Burgũdia & Germania ad Dominũ Lutrech confeſtim in caſtra uenit, & amplius ferebatur obſeſſis iterum ingẽs præſidium feſtinare, quibus rationibus galli iterum ducti ſunt omnia imperfecta relinquere, & cõclamatis repente uaſis ad Villãfrancam receßum eſt, atq; inde frequenter leuia certamina fiebant, quia galli & ueneti maxime uolebant cõmeatũ uetare, atq; hoſtem ad deditionẽ cogere præ inopia earum rerum, quæ æſculenta & poculenta ſunt. Itaq; Crouaria caſtellũ unde cõmeatus in urbẽ ferebãtur, frequẽter captũ et receptũ eſt, quia modo noſtrorũ, modo hoſtium uires

ampliores erant. Sed magis intererat quod iterũ fe-
rebatur, uenire ſubſidium e germania, atq; auctore
Cardinale Sedunẽſe Regum oratores nouũ fœdus in
gallos & Venetos iuraſſe. Nãq; propterea Dominus
Lutrech uolebat Mediolanum abire, & inopiã mili-
tum cauſabatur, ut non niſi magnis impenſis cõmea-
tuum in eum locum retenti ſint, donec apud Burſel-
lem per oratores ageretur de pace inter Regẽ gallo-
rum & romanorũ, & de induciis inter Cæſarem &
Venetos. Et quidẽ heluetii feſtinarũt pacem cũ Rege
gallorum antefacere, quia paulopoſt Cæſar cũ Rege
gallorũ pacem perpetuã fecit, & cum Venetis indu-
cias pactus eſt. Itaq; urbs Verona in Venetorũ pote
ſtatẽ uenit, & milites ad ſtationes dimiſſi ſunt, quia
induciæ uigebãt, & difficultates aliæ inter Regem
romanorũ & Venetos ſitæ erant in manu Regis gal
lorum & Regis hiſpaniæ. Deniq; Andreas Gritti
Dominũ Lutrech uſq; urbẽ Laudã cõmitatus eſt, &
Venetias rediit, quo uenit, & paulopoſt Gubernator
Triultius, atq; in naui Bucentoria cum omnibus ſi-
gnis letitiæ exceptus eſt.

ANDREAE MOCENICI .P. .V. .D.

LIBER PRIMVS HISTORIAE.

SCRIBERE AGGREdior bellum multorum Regum aduerſus Venetos, tum quia illud noſtris temporibus geſtum eſt, tum quia ualde memorabile uidetur. Nāq; ſi ueterum etiam Atheniēſium & Romanorum geſta magnifica cenſemus, nuſq̄ tale exemplum reperimus, ut cum tantis ſimul regibus ageretur, quanti & quales iſti ſunt, de quibus modo dicturi ſumus. Sed anteq̄ tantum opus incipiā, ut res oēs melius inoteſcant, referā ſuccincte omnia, quæ cō ſentanea uidētur. Mortuo Duce Mediolani Galeatio Sfortia, quia Ioannes Galeatius eius filius puer erat, ei demum tutor fuit Patruus Ludouicus Sfortia. Sed cum ille adoleuiſſet, & Iſabellā neptem Neapolitani Ferdinādi Regis uxorem duxiſſet, Rex ægre ferebat Ioannem Galeatium Mediolani Ducem non agere, atq; eam rem enixe curabat. Igitur quia alioquin ita fore Ludouicus merito uerebatur, ſicut illis ſolet accidere, qui non legitime imperant, ſtatim aduerſus Regem, gallos in italiam accerſiuit. Neq; mora fuit in Carolo Rege gallorum compoſitis rebus cum Regibus & præcipue cum Venetis. Itumq; eſt terra mariq; cum expeditiſſimis copiis, rerum omniū ſucceſſu fœliciſſimo, tota ſubacta hetruria, depopu-

lata Campania, fama increbreſcente ſine ullo conflictu hoſtes in fugam conuerſi ſunt, & ille toto regno potitus eſt. Sed poſtea parum gallis ceſſit ex ſententia, quia ab illis ceptum eſt nimium uelle, potentiam aliorum nihil ad uires ſuas putare, totius Italiæ imperium aſpirare, Florentinos in Piſanos mouere, atq́ ſupra omnia infeſtos eſſe Alexādro Pontifici, & propterea ne opprimeretur eccleſia, inter Pontificem Regem hiſpaniæ, Mediolanenſes, & Venetos fœdus initum eſt, & galli ad Tarrum fluuium fuſi fugatiq́ ſunt, Et quidem magna fuga galloꝝ fuit, atq́ etiam longe maior fuiſſet, niſi dolo malo magiſq̄ Venetorū, gallorum rebus Ludouicus Sfortia ſtuduiſſet, quia Venetos Piſam uſurpaturos uerebatur, & amplius eo auctore Turcæ, Galli, Germani, & Principes Italiæ contra Venetos bellum enixe parabāt. Sed forte interea Carolus Rex gallorū occubuit, & Ludouicus ſuffectus eſt, qui maluit ſua recipere, ꝙ aliena uſurpare, & conuenire cum Venetis, qui neceſſitate in eā ſententiā ducti ſunt, ne alioquin noſtræ Venetiæ paterentur. Itaq́ Ludouicus Rex gallorum cōtra Ludouicum Sfortiam in Italiam uenit, atq́ eum ſemel expulit, & iterum captiuū in galliam duxit, atq; amplius Rex gallorum uoluit neapolitanū regnum iterū uendicare, multoq́ facilius cum Rege hiſpaniæ illud cepit & partitus eſt. Sed poſtea inter eos propediē bellum fuit, atq́ primum hiſpani uincebantur, poſtea paulatim uicerunt, & decōpacto Regnum habuere,

quia Rex hiſpaniæ neptem Regis gallorum in ſuam uxorem duxit. Secundum ea connubia belli futuri in Venetos primæ occaſiones datæ ſunt, atq; in excidiū uenetarū rerum pluſq̃ ſemel fœdus percuſſum eſt. Cœterum omnia facile diſſoluebantur, quoniam Rex romanorum ad ſuſcipiēdum coronā imperii tutiſſimū iter Romam arripere uolentibus Venetis malebat. Deniq; ea res per nobiliſſimos Oratores Germaniæ Venetiis agebatur, atq; iccirco Rex gallorum ueritus conabatur Venetos in germanos inceſſere, quatenus putabat bello proculdubio fieri, ut ipſi amplius non poſſent cobire in amicitiā, & ipſe facilius rem ſuam ageret, quam dudum antea molitus eſt. Igitur ſuper ea re, quæ maximi momenti uidebatur, frequēter actum eſt in ſenatu. Multi aderant, qui gallorum fidem multum ſuſpectam haberent, atq; ab eis ſtatim ſeccedendum arbitrarentur. Contra plures erant, qui ſtandum promiſſis dicerent, atq; aliquis eorū in hāc ſententiam loquebatur. COGITANTI mihi P. C. quid præcipuum nobis attribuitur, nihil magis inuenio, q̃ nomen fidiſſimarū gētium. Neq; id parum putare debetis, quādo rerum humanarū maximum uinculum fides perhibetur, quæ ſi deſit, nulla ratio cōmercii, & fœderum haberetur. Nunc uero ea in quæſtionem uenit, de qua modo dicendum eſt mihi et cuiq; optimo, quatenus ne dū is male agit qui male conſulit, ſed ille etiā qui alioquin dicendo uetare poterat. Verum id fruſtra, an ob rem faciam in ueſtra

manu ſitum eſt. Certe ego ſi poſſim ſuadere experiar fidem datam gallis inuiolatā ſeruare, & pacē amicam ſperare, cum nemo ſoleat ſine cauſa bellum gerere. Ea uero . P . C . ratio futura eſt, ut ſicut antea ſequamini amice cum ambobus agere. Neq; enim germani hoſtes erūt, ſi propter initum fœdus cum gallis eſſe eis auxilio, non poteſtis. Neq; galli ab inito fœdere diſcedent, tum quia uobiſcum res ſuæ tutiſſimæ ſunt, tum quia cum Rege romanorū intercedunt noua & uetera odia, quæ ſemper inter eos futura ſunt fomenta diſcordiæ. Neq; uos debet mouere, ſi nuper uſus ſimulatione ſolita Rex gallorum uiſus eſt filiam ſuam Claudiam, Carolo filio Ducis Burgundiæ nubere, Nāq; & euentus docuit, & ea uobis conſciis ficta, & irrita fœdera fuere. Quod ſi etiam ſolūmodo cū Rege gallorū, aut romanorum, ſtandum eſſet, Regē gallorum eligerem, quia ille armis, & diuitiis, potior eſt, & pacem curat, quæ uobis ſemper uſuuenit. Rex autem romanorum Maximilianus plus erogat, q̃ habet, & ſemper opere teſtatur ſuum eſſe, ac Regem auguſtiſſimū quenq; maxime decere, bellum famigerum ſemper gerere, ut uos ſcilicet eius partes ſequamini, ſi potius q̃ pacem, mauultis bellum, neruoſq; reipublicæ, & ueſtras opes proiicere. Duo ſunt . P. C. quæ maiores ueſtros ſemper ſtudioſos pacis fecere. Alterum eſt, quod pace latius, imperium ueſtrum propagatum eſt, & opes ueſtræ ſemper auctæ, quæ alioquin bello uigēte, externo milite ueſtro mercenario,

profuſiſſime dilapidātur. Alterum eſt, ꝙ ipſi non erāt ignari, rempublicā dominādi pluſſatis ambitioſam, & bellicoſam, regibus cunctis infeſtam eſſe. Et quidē ea de causa potiſſimum, patres ueſtri externo milite ſemper uſi ſunt, ut omnes nationes intelligāt, uos ſemper inuitos bellum gerere, & potius ſemper cupere, Regibus cunctis rem gratam facere. Nempe & ueſtra intereſt, & ſemper debetis ſperare, hoſtes etiam amicos fore, dum quiſq; ſuarum rerū Zelotypus eſt, & ſemper ægre patitur, alicuius imperium creſcere. Igitur debetis ſemper amice cum omnibus agere, pacem ſequi, & bellum fugere. Et quia nuper conueniſtis cum gallis, dignitate & fide ueſtra ſeruata, ſtandum eſt fœderibus, quæ rite ſancita ſunt, atq; enitendum potius (ut mea fert opinio) eiſdem artibus maiorum ueſtrorum, quibus parta, atq; longe aucta, ueſtra maieſtas eſt rempublicā adminiſtrare, ueſtra beneficia & acquiſitum nomen fidiſſimarū gentium, libertatemq; ueſtram, & regum ac principum gratiā, atq; pacē placidiſſimā curare. Cōtra alius ita aiebat.

EGO Quidē. P. C. primus auctor pacis eſſem, ſi ea aut bellum proponatur. Sed ne uos ſeducat nomē pacis ſemper blandum & amabile, longe aliud eſt, quod eligere debetis, aut bellum uobis pernicioſum, aut bellum uobis utile. Si enim amplas Regis romanorum conditiones accipietis, cum amplitudine rerū ueſtrarum bellū geretis. Aliter rege gallorū auctore multorum regū, proculdubio bellum inſtat. Ecquid

apud uos in incerto res eſt. Vidiſtis enim pauloante in uos confectum id fœdus pro infecto habitum, non quia fictum eſſet, ſed quia regnũ Britaniæ Duci Burgundiæ non cederet. Adicite ad hæc nuper tentatæ coniurationis indubios teſtes, oratores ueſtros germaniæ, Petrum Paſcalicum, & Vincentiũ quirinũ. Et quid teſtibus iſtis egetis? ſi hoc ipſum apud uos Regis romanorum oratores Cardinalis Brixinenſis, & Archiepiſcopus Treuerẽſis frequenter aiunt, & Regis gallorum obſignatas litteras oſtẽdũt cõiurationis futuræ monimenta certiſſima. Quod ſi ita ſe res habet, ut liquido patet, uos conſilium antecapere debetis. Uſq; adeo ſemper licitum eſt par pari reddere, & merito omni genere animantium, a natura tributum eſt, ut ſe uitam corpuſq; tueatur, & declinet ea omnia, quæ nocitura uiderẽtur, atq; in ſenatu præcipue omnis quæſtio in rationem utilitatis debet cadere. Sic autẽ utile nobis eſt germanos ſocios potius habere, quia cito parta uictoria quieſcetis, & Mediolani Dux erit Maximilianus Sfortia. Quod ſi etiã diutinum bellum eſſet, ſupererunt ſaltem cum germanis mutua commercia, & nobiſcum erit etiã Rex hiſpaniæ, quãdo amborum unus Dux Burgũdiæ hæres eſt. Neſcio quo noſtro fato. P. C. in re tã certa magnos uiros allucinari, & reipublicæ obuiam ire, ut aliquãdo dubitem, ne eorum apud uos auctoritas rationem ſubuertat. Quis enim alioquin putet, gallis fidem ſeruãdam eſſe, qui fidem fregerint? Quis uana

ſimulachra

ſimulachra ſibi effingat, odia uetera, & nouas inimicitias Regis gallorum & Romanorũ? cum inter eos antea conuentum ſit, & Reges ſola utilitate ducantur. Quis dicat pecuniis parcendũ eſſe, cum aliter ſimul cum ueſtris opibus, imperiũ & res ueſtræ non tutæ futuræ ſint. Quis opinetur gallos rem ſuam nõ agere, ſi poſſint ueſtras urbes etiam capere. Iſta ſunt quæ præferre uos decet, & cauere anteꝙ eueniant, ne ſi contra ſpem eueniat, fruſtra Deos incuſetis, & uos facti ſero pœniteat. Neꝗ enim ſpes & ratio ſalutis ſupererit, ſi ueſtra negligentia, Reges iterum coeant in amicitiã. Capeſcite. P.C. rẽpublicã in tanto rerum ſummarum diſcrimine, dum tempus opportunum habetis, & adhuc integrum eſt cauere tanta belli ſæuiſſimi pericula. An pacem aliquo pacto ſperare poteſtis, ſi bellum molimini, & uenĩetibus germanis, uultis obſiſtere. Ea profecto potius belli cauſa credenda eſt, ut Rex romanorũ laceſſitus iniuria, in uos cum gallis facilius conueniat, & Iulius Pontifex ut ipſe ait, uenenũ bibat, uobis futurum accerbius. Et mirũ quidem nos tam ſæpe putare nobis profuturum amice pariter cum omnibus agere, cum tã ſæpe cõtra eueniat, & omnes putent contra ſe illum eſſe, qui ſecum non eſt, & qui non colligit diſpergere. Igitur quia pacem nuſꝙ eſtis habituri, bellũ ſuadeo, & amplas conditiones Regis romanorũ accipere. Sic enim reipublicæ optime cõſuletis, & citius expedietis, bellum uobis utile, ꝙ uos facturos, omnino confido, niſi

pluſq̄ ratione, fato in contrariū ducamini. Poſtq̄ di- cendi factus eſt finis conſuetum ſtudiū ſeruandæ fidei ſuperauit, itumq́ eſt in eam ſententiā, ut fœdus ſan- citum ſimul cum gallis ita inuiolatum ſeruaretur, ne aliquo pacto germani hoſtes haberētur. Verum Rex romanorum ſupraq̄ oportuit id ægre tulit, atq́ ſta- tim bellum mouit, Cadubriū cepit & diripuit, pari- terq́ urbes finitimas aggreſſus eſt, & perrexit agros uaſtare & prædas agere. Contra Veneti neceſſitate compulſi ſunt ſociis auxilio eſſe, hoſtibus obuiam ire. Deniq́ ad Cadubrium prœliū conſertū eſt, & ger- mani omnes ad unū crudeliter cæſi ſunt. Atq́ am- plius Liuianus cum legato Georgio Cornelio ea ui- ctoria nauiter utebatur, & iccirco ſtatim recepit de- ditione Cadubriū, Regiſq́ romanorū multa oppida, & deniq́ Goritiā & Tergeſtum expugnauit. Parte alia belli uis maior incūbebat, & Venetorū gallorumq́ iunctæ maiores copiæ Regi Maximiliano uenienti per Tridētum acriter obſiſtebant, ut tandem ille rerum difficultate moueretur de induciis agere. Et diu qui- dem per Zachariā Contarenū legatum Venetum, & Gallum Carolum Zuphre, cum Legatis Cæſaris ad Ripam oppidum actum eſt. Sed deniq; ſine inter- uentu legati Regis gallorū inducias in trienniū pacti ſunt, quia germani alioquin nolebant comprehendere Ducem Geldriæ, quæ olim Sycambria dicebatur, & nos frequēter deinduſtria uſi ſumus iſtis prouinciarū, regionū, oppidorū, urbiū, & locorū ꝓpriis nominibus,

quibus nunc utimur, ut omnes facilius intelligerent, et Veneti nõ tenebãtur de iis agere, quæ ultra montes haberentur. Inde tamen eſt quæſita ratio diſcordiæ, adeo galli Venetos ſocios nuper indignabantur, & non amplius æqua ex æquo uolebant, ſicut illis ſolet accidere, qui mutua ſocietate frequẽter abuſi ſunt. Illud uero inter Reges præcipue quærebatur, quomodo quiſq; ciuitates Venetorũ reciperet, quæ aliquo pacto ad ſe ſpectare uiderentur. Et quidem Iulius Pontifex Venetos ciuitates habere Ariminum & Fauentiam æquo animo ferre non poterat, & quia propriis uiribus eas recuperare non poſſet, de conciliando Rege romanorum & gallorum cum heluetiis agebat. Rex autẽ Maximilianus deſperatione ductus declinabat ad gallos, tum quia cum Venetis rem infœliciter geſſerat, tum quia cum eis nulla ratio pacis haberetur. Regem uero hiſpaniæ Regis romanorum uoluntati oportebat acquieſcere propter metum Ducis Burgũdiæ, qui alioquin iturus in hiſpaniã uidebatur. Igitur inter eos actum eſt, & uentum facile in Venetos ad fœdus Cameracẽſe, & hæc hactenus de induſtria cõpendio complexi ſumus, quæ alii diffuſe ſcripſere, quia iſta non intendimus, niſi quantum ad noſtrum bellum iſtud Cameracenſe facere uiſa ſunt. Et quoniam res poſtulat de Venetis dicere, dicemus ea breuiter quæ ad propoſitum facere uidentur. SATIS CONSTAT Venetiã prouinciam dictam fuiſſe ab Henetis quæ gens Paphla-

gonum cum Antenore in Italiam uenit, & quoniam Gothico Hunicoq; tumultu inde paſſim in inſulas mi gratum eſt, ubi ſedem primariã poſuere, quaſi uenientium tutiſſimũ refugiũ merito Venetias appellarũt. Et primũ a Patauis riuũ altũ inhabitari ceptum eſt, atq; ex agro patauino qui aufugerant in littoribus Medoacum, Foſſamclodiã, & Albiolã, Aquileienſes Gradum, Concordienſes Caprulas, Altinates ſex propinquas inſulas cõdidere. Et quidem illæ in dies frequẽtiores fiebant, quia boni mores colebãtur, & ſine libidine & auaritia cum maxima cõcordia & æquitate adminiſtrabatur reſpublica. Aſciti in urbem nouam præſertim naualis fabricæ & rei maritimæ periti, eam rem ſumma ope curabant, & uacabãt maxime cõmerciis. Nãq; iſta pars eſt Italiæ amœniſſima & pulcherima, ſita ad mare affluum, irrigua fluminibus, lacubus, ſtagnis, ſaltibus, nemoribus, agrorum ubertate, frugumq; omni genere copioſa, & conuehendis mercibus ualde accomoda. Igitur omnes pariter loci opportunitate utebantur. Alii quibus fortuna amplior erat, aut nouis inſtitutis ciuitatem formabãt, aut peragrabant orbẽ mercimoniis. Alii quibus domi anguſta res erat, peregrinas merces in mediteranea conuectabant. Alii piſcationibus & ſalinis. Alii alio modo uictum quærebant. Delecti primũ qui plus ſaperent annua imperia, & ſinguli in ſingulis inſulis reipublicæ conſulebant. Ii curæ ſimilitudine appellabantur Tribuni, quia tribuerent unicuiq; quod ſuum

eſt. Poſt ubi longobardico tumultu tribunitia poteſtas in ſeditionē ciuilem ſe conuertit, mutato more nouu n Ducem fecere, penes quem eßet omnis decus & maieſtas imperii ſimul cum tribunis & aliis, qui rogabantur cōſultandi gratia accedere, quotiēs de republica ageretur. Illi uero optimi quiq; legebantur, & ſcientiſſimi earum rerū de quibus pro tempore agēdum erat, et quorū animus in conſulendo liber eſſet, & nulli libidini obnoxius. Neq; difficultas erat eligere, quando omnium ingens amor uigebat erga rēpublicam. Accedebat maximū æquitatis ſtudium, & religionis cultus præcipuus, atq; honores probitati & uirtutibus dabantur. Cæterū plæriq; corpus ſuū naualibus officiis exercebant, & in illis præcipue uolebant excellere, atq; ideo talibus uiris nihil aſperū aut arduum uidebatur, quia nemo uitabat maris pericula, & ſicut quiſq; maxime negocioſus erat, ſic quiſq; belli laboribus aſſueuerat. Sed poſtq̃ his artibus res ueneta opibus & ciuibus accreſcere uideretur, ex finitimis multæ difficultates ortæ ſunt. Nāq; primo iſtri, liburni, & dalmatæ maritimis latrocinîis tentare, deinde longobardi galli ſaraceni huni & gothi terra mariq; maiori bello laceſcere. At Veneti intenti parutiq; hoſtibus obuiam ire, libertatem patriā parentes tueri, præſertimq; pyratas inſectari, & ſaracenos propellere, qui quotannis ſoliti erant totam Italiam diripere, unde Venetis ſinus Adriatici merito acquiſitū ius dicitur, quia uirtute hoſtes ec

cleſiæ frequenter propulerãt. Deinde cum domi pacatæ res eſſent, illi etiam libenter portabant finitimis auxilia, & aſſidue conabantur eos placare, molire animos, conciliare in amicitiam, odium & inuidiam beneficiis uincere. Succiſſiuis tamẽ etiam temporibus uario euentu pugnatum eſt cum Græcis, Veronẽſibus, Patauin s, Ferrariẽſibus, Tergeſtinis, Aquileienſibus, Piſanis, Anconitanis, Bononiẽſibus, & cum Liguribus maximis odiis annis centũ & amplius bellum exercuimus, atq; in eo bello liguſtico quia Theodorus nimis ſimilis Georgio uidebatur, in Deum tutelarem Marcũ euangeliſtam ſuffecimus. Inſuper cũ Turcis ſæpenumero bella aſpera gerebãtur, & ſemper fuimus antemurale Chriſtianæ eccleſiæ, ut niſi nimium digrederer a propoſito, poßem equidem de Venetis multa præclara facinora dicere, uictas gentes, captas urbes, diſiectas claßes, Regna edomita, dum terra mariq; bello acriter ageretur. Nãq; forte etiam nõ iniuria Venetorum res geſtæ domi & militiæ ſatis amplæ & magnificæ uidere poßẽt, ſi Venetiis fuiſſent quantum collibuit extollendi præclara ingenia. Verum priſcis Venetis potius curæ erat facere q̃ dicere, ingenium ſimul cum corpore exercere, domi frugalitatẽ, rempublicã, libertatẽ, amicitias, in primiſq; iuſtitiam excolere, foris audacter, arma capeſcere, pericula ſubire, male mori quã ignominiã pati. Sed mortuo Thoma Mocenico meo atauo ſub quo Duce res Veneta pace opibus probitate bo-

minum, & bonitate artium floruerat, ſucceſſit Franciſcus foſcarus & bello Philippico impliciti ſumus, poſthabito mari & cõmerciis, unde uirtus diuitiæ et bona multa prouenerant, atq; amplius ceptum eſt diſſidere cum Regibus, & de bello in bellum ibatur. Vſq; adeo animũ aduerterunt ad continentẽ & deſtituerunt mare opiferum, atq; labefactati animi & capti continentis luxuria facile diuerterunt a laboribus ad delitias. Itaq; dum Turcis parum obuiam iretur, illi potuerũt in magnũ imperium creſcere, totam Thraciam & Græciã ſubigereatq; noſtras urbes maritimas capere & diripere. Neq; enim Veneti poterant contra Turcas ſufficere, quãdo uariis bellis in continenti tenerentur. Et illud maxime periculoſum fuit, q cũ Hercule Duce Ferrariæ & tota Italia geſtum eſt, atq; illud magis inuidioſum, quando ciuitates Apuliæ in pignus habuimus, urbeſq; Ariminũ & fauentiã cepimus. Sed illud ſuſpitione non caruit, quod uoluimus in Florẽtinos pro Piſanis bellum aſſumere, atq; ideo Ludouicus Sfortia gallos primũ in Italiam accerſciuit, & bella alia orta ſunt, atq; iſtud deniq;, cum Reges romanorum & gallorũ dominãdi Zelotypia ducerentur, & Patres rogati nunq̃ ſatis oſtenderent, quarũ partiũ futuri eſſent. Has reor irarum & belli futuri cauſas fuiſſe, aut potius ſine cauſa Rex gallorum uolebat mouere in Venetos, quia & antea ſimile fœdus pepigerat. Sed illud facile ſolutũ eſt, cum galli proceres non paterẽtur regnũ Britanniæ

Duci Burgundiæ cedere, atq; iſtud identidē Veneti diſturbare primo quoq; tempore nitebantur, & quia multum refert quarum partiū Pōtifex eſset, protinus illi in eā ſententiā litteræ dabātur. NON AB RE factum ſumme Pontifex putamus ſi modo apud te de bello & pace in quæſtionē uenit. Nāq; tu caput religionis Chriſtianæ iuſta ab iniuſtis merito debes ſecernere, atq; uidere, ne iniuſte quiſq; agat. Et nūc maxime intereſt iſta regem contra nos inopina uincula diſsoluere, ſi Rex gallorum hoſtis nobis noſtra culpa non eſt. Neq; enim ſolum de nobis agitur, ſed etiam de tota Italia, quando Rex gallorū præcipue cupit totā Italiam ſubigere. Nos uero contra facturi ſumus quantum in nobis eſt, ſed oportet ſicut intereſt ueſtra omniū principū Italiæ, ſic uiciſſim etiam ueſtris auſpiciis agere, & non expectare aliquando calamitatem ad uos uenturā, ſi neglexeritis, & putetis hæc ad uos ipſos nō pertinere. Igitur quid noſtra & tua interſit tu in primis ſumme Pōtiſex uideris. Nāq; iſta mala opus eſt tempeſtiue cauere non minus uelle q̄ poſse. Poſſe uero facile eſt, ſi modo uellis. Velle autem debes, quia bellum inimicū tollere, & pacē amicam dare, te decet præcipue, cuius propriū eſt ſemper pacis auctorē eſſe. Pari modo cum Rege angliæ per Andreā Baduarium oratorem agebatur, ſi uellit cōtra gallos irrumpere. Cum Rege autem germaniæ & hiſpaniæ Veneti quantum dici poteſt omni officio uſi ſunt, ſi poſſent res omnes cōponere. Sed cum fru

ſtra fierent omnia ſimilia, illi deniq; conuerſi ad rē publicam ſedulo bellum parare, arma expedire, urbes munire, & nihil earum rerum relinquere, quæ bello futuro uſui fore uiderentur, & præſertim intercidebant itinera, & ducebant aggerem ad ſaltus, unde in germaniam itur. Poſtea commeatus, homines, equi, currus, & iumenta omnia cenſa ſunt, & delecti omnes pedites agricolæ e regionū ordinibus, qui ſemper ad bellum iuſtruebantur, atq; amplius in tanto rerum turbine exteræ nationes quæſitæ ſunt. Sed nemo uenit ex ſuperiori germania, neq; ex Panonia Michael frangipanes Ioānes comes corbauiæ & Bothandreas præfectus liburniæ cum mille quingentis leuitibus. Neq; uenerunt ex Roma Duces Vrſini & Sabelli cum trecentis quinquaginta militibus ut conuenerant. Aliter e Creta magna uenerunt Zagdari, ſagittarii agreſte ac ſemiferum genus hominū, & ex pelopōneſo, ac tota græcia Illiria, Liburnia, Dalmatia, Myſia, Macedonia, equites leuis armaturæ ſtratiotæ, pilleati haſtati, atq; ex tota Cāpania & Apulia delecti pedites paſſim in caſtra Veneta confluebant, & deniq; omnes copiæ Venetorū tribus millibus militum, quattuor millibus leuitum, & triginta millibus peditum cenſebantur. Non tamen fortaſſe ut par erat, in hoſtem ad flumen Abduam omnibus copiis ibatur, ſed partitæ oēs erant, ad Fauentiā quingenti milites, totidē leuites, & quinq; millia peditum, ad Veronā totidem, ad Forumiulii quingenti haſtat;

equites, in Iſtria quoq; ad mille peditum ordines adſcripti ſunt. Inſuper in lacu benaco Zacharias lauretanus præfectus claſſem non contennẽdam habebat, ut ea comprimi poſſet, ſi repente aliqua uis ingruat ex germania. Et quia ſimul cum Pontifice Dux Ferrariæ & Rex hiſpaniæ hoſtis erat, & paſſim terra mariq; bellum enixe parabatur, Apuliam prouinciam Ioannes Maurus cum claſſe quadriremiũ ſortitus eſt. Laurentius Sagredus cum armatis cymbis littora flaminie, & Sebaſtianus maurus cum padana claſſe proxima flumina. Cœteræ omnes copiæ caſtrametatæ fuerant ad Pontẽuicum. Cui ſumma in caſtris rerum demandabatur primarium ducẽ agebat Pitiliani Comes Nicolaus Vrſinus uir prudẽtia, & longa rerum bellicarum experientia celeberrimus. Pariter gubernatoria poteſtate fulgebat, Bartholomeus liuianus lingua & manu promptus, nec non multi peritiſſimi ductores erant, ſimul cum legatis Georgio Cornelio & Andrea Gritto. Poſtea de belli ratione frequẽter agebatur, & quidem optimus quiſq; diutinas mores incuſare, ſimul ac omnia parata ſunt, ut egregium quantũ uis facinus fœliciter aggredi poſſent. Igitur dicere pro militum honore et gloria, pro Venetorum re & amplitudine proficiſcẽdum eſſe uerſus flumen Abduam, ubi cõſultaretur quid agendum eſſet, ſtandum ne, an ulterius eundũ, pro ut tempus exiget, & oblata occaſio uideretur, atq; ea excipiens Imperator exercitus conuocata cõ-

cione ita locutus eſt. VIDEO libenter in uobis Milites uirtutem Italiæ, & cum adeo ad bellū accincti ſitis, uobis in mentē uenire exiſtimo, quomodo uictorem exercitum Caroli Regis gallorū ad Tarrum fluuium fudiſtis, fugaſtiſq;. Illud quidem difficilius fuit, quia hoſtis erat integer uiribus & exultans uictoria. Nunc uero longe facilior uobis res eſt, cum eiſdem uictis hoſtibus, qui nuper prætergreſſi iuga alpium inter ſaxa & rupes illiſi contuſiq; ſunt, atq; fame, illuuie, & ſquallore, ipſi enecti, arma quaſſata & fracta, claudi equi & debiles, ut uos uictores, cū uictis, uos integri, cū debilitato pedite & equite pugnaturi ſitis. Macte uirtute ueſtrū quiſq; eſto habiturus quicquid petit, atq; eum animū gerat, qui uictoribus aduerſus uictos eſſe ſolet. Quod ſi Dii fœderum arbitri antehac Caroli Regis gallorum cum Alexandro Pontifice uiolandū fœdus ulti ſunt, multo magis Ludouico Regi gallorum debent eſſe irati, atq; infeſti. Si quidem is fœdus cum Venetis rite ſancitum uiolauit, atq; dolo malo hoſtis eſt, ea tantū de cauſa, & nimia dominādi cupidine, qua ſimiliter cæteris omnibus nationibus hoſtis eſt. Atq; utinā uobis hoc tantum certamen eſſet pro aliena libertate, de qua quōdā agebatur. Sed modo pro ueſtra ſalute pro libertate Italiæ uobis pugnādū eſt, neq; eſt alius a tergo exercitus niſi uos uincatis, qui poſſit hoſtibus reſiſtere, neq; alpes aliæ ſunt, quas dum hoſtis ſuperat, noua præſidia comparari poſſint. Igitur ut uultis

ad flumen Abduam eundum eſt, atq; acriter obſiſtē-dum Milites, uelut ſi ante Venetam urbem pugne-mus. Vnuſquiſq; ſe non corpus ſuum, ſed coniugem ac paruos liberos armis putet protegere, nec domeſti-cas curas ſolum agitet, ſed identidem hoc animo re-putet, Patres Venetos, qui ſemper nos alunt, noſtras manus, nūc intueri, qualis noſtra uis, uirtuſq; fuerit, talem deinde fortunam illius urbis, & Venetæ Rei-publicæ fore. Sic ille milites hortatus eſt, & deinde uerſus amnem Abduam ibatur, atq; utinam anteq̄ Rex gallorū & omnes copiæ ueniſſent, Venetæ iam tum inſtructæ acies, in fines hoſtium acriter proru-piſſent, neq; in tanta rerū bene gerendarū occaſione, tantum prohibuiſſet, uetus inſtitutum & ſtudium, nō irritare, & potius propulſare, q̄ inferre iniuriā. Ali-ter hoſtes enim ea occaſione uſi ſunt, nō ignari quāti momenti ſit, ſemper hoſtem anteuenire, & in alieno ſolo bellum gerere. Itaq; primo quoq; tempore apud amnem Abduam inter finitimos, nuper contumelio-ſis uerbis agebatur, deinde miſſilibus telis & tormē-tis militiæ, deniq; paſſim uario euentu pugnabatur, & hæc belli prima præludia fuere. Poſtea uero ma-ioribus copiis geſta res eſt. Nāq; Mediolani magnus magiſter Carolus damboſia, cum centum quinqua-ginta millitibus, ducentis leuitibus, & tribus milli-bus peditum, amnem Abduam repente traiecit, & pulſis Venetis parabat oppidum Triuilium capere, quod cum oppidani uidiſſent, maluerūt oppidū dare,

& Venetũ præſidiũ prodere. Itaq; ductores ambo, Vitellus & Vincentius naldius uenerunt in poteſtatem hoſtiũ, ſimul cum comite Brazio, & Iuſtiniano Mauroceno præfecto leuitum. Deinde hoſtes facile digreſſi ſunt, agros uaſtare, & prædas agere. Nãq; paſſim fuga ex agris in ciuitates fiebat, & amplius multi cum coniugibus & liberis impune in ciuitates hoſtium ibant, & uicina oppida, ut cum hoſte prius conuenerant deditionem facere feſtinabãt. Aliter tamen apud oppidum Carauagiũ, contra hoſtes acriter ſtabatur, quia aduerſus oppidanos Bernardinus taiapetra præfectus recepit ſubſidium, & cum hoſtes ſigno dato prope oppidum ueniſſent, re infecta repulſi ſunt. Interea etiã Marchio Mantuæ Franciſcus Gonzaga cum Boiſenſi Domino, & trecentis millitibus, quingentis leuitibus, & mille peditibus, in fines Venetorum prorupit, & ingentẽ prædã egit uerſus oppidum Caſalemaius, atq; illud etiã ſtatim cepit proditione ciuiũ ſimul cum Aloyſio bono doctore præfecto illius oppidi. Ille tamen alioquin nunq̃ potuit, Aſulam oppidum capere, quia Federicus contarenus præfectus, oppidani, & mercenarii milites ire obuiã hoſtibus auſi ſunt, & ille compulſus eſt, ad tuenda propria redire, ſimul ac Bartholomeus liuianus cum quadringentis militibus, trecentis leuitibus, & quatuor millibus peditum, ad Pontem mollarũ uenit, atq; inde obuiam uiciſſim ſtabatur, & frequenter agebatur leuibus certaminibus. Parte alia Pontifex Iulius,

armis ſpiritalibus, & cenſuris eccleſiæ, in Venetos etiam uſus eſt, neq; ſegnius armis temporariis agebatur. Nãq; Dux Vrbinas, cum quadringẽtis militibus, totidem leuitibus, & octo millibus peditũ, Venetorũ fines ingreſſus eſt, agros uaſtare, prædas agere, domos cõburere, in pueros & mulieres ſæuire, atq; feſtinare in oppidũ uallis lamoniæ. Eſt oppidum Brixegella, ad montem ſitum, loco natura munito, præſidio ſtabant octingenti pedites, atq; omnis exercitus Venetorum per mille paſſus proximũ collem occuparat, ut ſemper ſubſidio eſſe poſſet. Sed hoſtes poſitis inſidiis in propinquo nemore, pauci ad oppidum accedunt, & hoſtem ad leue certamen inuitant, certatũq; eſt diu marte ancipiti, donec uenerũt ſubſidio ex caſtris Venetis ducẽti equites leuis armaturæ, deinde oppidani rati poſſe uincere, eruptione repente facta hoſtem inuadunt, neſcii multos in inſidiis latere, & ſubſidio hoſtibus protinus fore, ut uero accreuiſſe illico hoſtium numerum uident, atq; opprimi multitudine, uix obſiſtunt, & retrocẽdunt in oppidũ, quos inde fuſos fugatoſq; hoſtes inſecũtur, & pariter p portam turris in oppidum uadunt. Igitur ea occaſione ui captum oppidum eſt, & deinde ad caſtellum admota tormenta militiæ, & proiectis in terram parietibus atrox certamen obortũ eſt, quia Veneti milites fortiter in hoſtes agunt, cum Andrea baſilio prætore, & Ioanne Paulo manfrono Duce exercitus, & hoſtes repulſi ſunt iterum atq; iterum. Illi tamẽ denuo ma-

gis magiſq; obnixi conabantur in caſtellum uadere, & parabant illud ui capere, niſi oppidani feſtinaßent deditionem facere, atq; Andreas baſilius, cum Ioãne Paulo manfrono in hoſtium poteſtatem uenit. Capto oppido omnis exercitus Pontificis ibat ſimiliter Ruſsium oppidũ oppugnare, iamq; tormẽtis militiæ mœnia acriter quaßabantur, & muri paſſim cadebant. Contra oppidani & ſeptingenti pedites, hoſtibus obſiſtere, colapſa mœnia reparare, & munimẽta adſtruere, deniq; hoſtes per diruta mœnia parabant in caſtellum ire. Et ecce fuſi pabulatores referunt, Venetos ex Rauenna ſubſidio oppidanis uenire, quo fit ut eo hoſtium arma conuerſa ſint, præmiſſi leuites obuiam manum conſerere, neq; Veneti certamẽ detrectant, certatumq́; eſt marte ancipiti, quouſq; equites grauis armaturæ uenerunt hoſtibus ſubſidio. Nãq; inde a Venetis ceßum eſt, & Ioãnes græcus ex equi lapſu in hoſtium poteſtatem uenit, unde oppidanis timor, & hoſtibus creuit audacia, atq; illi ſedulo lignamina, & oppugnãdi oppidi, quæcũq; eſſent utilia parabant. Oppidani uero quia nulla ſpes ſalutis ſupererat, deditionẽ fecerunt, atq; excompacto in fidem recepti ſunt, & militibus conceſſum eſt, quo uellent impune diſcedere. Dum iſta fiunt uenerant Rauennã & Ariminũ, Hanibal & Hermes bentiuoli, & conabantur accerſcere ſuæ factionis bis mille pedites, & quingentos equites, ut talibus auxiliis, ſi poſſint Bononiam ſubuertant. Verum paulopoſt ſuperſederunt id

facere, deſperatione ducti, quia iam Fauentia deſciuerat, & uaſtatis paſſim agris, urbs Rauenna acriter obſidebatur. Igitur Patres paſſim laceſſiti iniuria pro uiribus obſiſtere, omnia tueri, cuſtodire, curare, præcipueq; uerſus flumen Abduã, atq; illuc animum aduertere, ubi ſumma rerũ, & belli totius maius onus uidebatur incumbere, frequenter e ſenatu conſulto Duces ambos, atq; ambos legatos in caſtris obteſtari cõmonefacere, in tanto rerum diſcrimine, nihil eſſe aggrediendum temere, ſed in rebus cunctis agendũ eſſe, quam oculatiſſime, & q̃ tutiſſime, ne aliquod detrimentum reſpublica pateretur. Itaq; eo ſtudio ſub ſignis, & ſub ordinibus militiæ, inſtructæ acies Venetorum, uerſus flumen Abduam ibant, & cum primum prope amnẽ ueniſſent, oppida omnia, quæ prius ad hoſtes deſciuerant, deditione redierunt in fidem priſtinam, atq; hoſtes ultra flumen Abduam, facile fuſi fugatiq; ſunt, & deinde ad Ripaltã oppidum ſtabatur, tantiſper dum iterum in mẽtem uenit in oppidum Triuilium ducere. Igitur quia multum refert, in quorum poteſtatem ripaltæ locus eſſet, inde repulerunt omnes oppidanos, ab annis quindecim ad ſeptuaginta, ſi quidem de illis ſuſpicabantur, & iuſſi ſunt trecenti pedites, & quinquaginta equites ſubſidio ſtare, itumq; eſt uerſus oppidum Triuilium, leuigatis prius itineribus, & rebus cunctis ex ſententia probe compoſitis, ſub ſignis & ſub ordinibus militiæ, ac ſi protinus cum hoſte confligendum eſſet. Totus

exercitus

exercitus quadruplici acie conſtabat, quarum qua-libet continebantur, leuis armaturæ quingenti equi-tes, & totidem equites grauis armaturæ, ac peditũ ſupra quinq; millia. In prima acie & in ipſo ſinci-pite Pitiliani comes erat, ſubſequebantur multæ muſra-les machinæ plurium formarũ & nominum, ſimulq; ordines cuſtodibant, duæ itidem magnæ acies inter-mediæ, deniq; in extrema acie, & in ipſo occipite, Liuianus ſubſtes erat, qui illico præſtes factus eſt, ſi-mul ac prope oppidum uenit, quod ſitum eſt, loco paulo eminẽtiori, haud longe diſtans a flumine Ab-dua, & amplius probe munitum erat, armis uiriſq;, ſexaginta gallis militibus, & mille quingentis pediti-bus. Igitur oppidani ſimul cum aduenticio milite, in-trepide præ mœnibus ſtare, factoſq; Venetos in cõ-ſpectu propius ferire tormentis militiæ, telis miſſili-bus ſummouere, & nihil tutum munimentis pati, de-inde delecta iuuentus, ubi plurimũ periculi, & labo-ris oſtendebatur, ibi ui maiore obſiſtere, faciliuſq; id agere, e turri p̃alta, quæ oppido, & ſubgetis oppido campis, longe proſpiciens imminebat. At Liuianus ut conſulto cæteros anteuenit, uerſus Caſſianum locum delegit affigendis machinis contra turrim, & partẽ muri, quæ debilior uidebatur. Et primo quidem tor-mentis militiæ acriter geſta res eſt, deniq; oppoſitæ fores, & repagula oia dirupta ſunt, & turris quaſ-ſata, ac muri pars ingens cum ingenti fragore proci-derãt. Acrius inde obortum prœliũ eſt, et iam iunctæ

acies, quaſi patenti campo, inter ruinas concurrunt. Horum animos ſpes potiundæ uictoriæ accendit. Illorum ſuarum rerum deſperatio irritat. Diu anceps certamen ſtetit, denium Veneti multitudine uincebant, & ſublato repente ingenti clamore, hoſtem in ruinas muri expellunt, indeq; impeditum, & trepidantem, loco deturbant, fuſum fugatūq; intra mœnia redigunt, atq; inter primos Dionyſius naldius, cum peditatu lamonio, primū hoſtiū oppidi ingreſſus eſt, ut exercitui Veneto, aperti aditus paterēt, & uideri facile poſſ. t, ſpem omnem oppidanorū ſitam eſſe, in auxiliaribus copiis ſuorum, quos ad ferēdas ſuppetias frequentibus lampadibus accerſcebāt. Neq; mora fuit in gallis ſociis, quia illi ſtatim uenerunt ſubſidio, neq; noſtri recuſarunt factam copiam pugnādi, immo tantis animis & uiribus obuiam itum eſt, ut non abſq; aliquātula ſtrage eorum, hoſtes ultra flumen Abduā in fugam conuerſi ſint. Igitur ut prius contra Triuilium oppidum ſtabatur, & acriter agebatur tormētis militiæ, quia iam nox incubuerat. Quod cum uiderent Ductores hoſtium, rati non expectandū amplius, nocte intempeſta ultro uenerunt ad colloquium & deniq; conuentum eſt, duces gallorū captiuos eſſe cæteros milites inermes abire, atq; prædæ oppidum fore, Dionyſio & peditibus lamoniis, quorum uirtus in eo bello maxime ēmicuit. Hinc ſine ordine, ſine imperio, pariter omnes milites, ad prædam diſcurrere, diripere, āplius ſub ſignis, & ſub ordinibus neq; ſtare

neq; iuſſi redire, quinimo multi onuſti præda domū abierunt, ita e Cremona, Crema, Brixia, & Verona, oportuit ſupplementū exercitui mittere, ut eiuſmodi triuiliana uictoria, plus mali q̃ boni attuliſſe uideretur. Si quidem dum peragitur fœdum, exilium, ſenum, & iuuenum, mulierum, & puerorū omniū, qui loco cedere cogebantur, & miſerabile ſpectaculum urbis, quæ ſolo æquata eſt, inter milites multæ diſcordiæ ortæ ſunt, & amplius ut opus erat, non ierunt obuiā hoſtibus, dum illi ponte, & anguſto calle flumen Abduam impune traiicerent. Nāq; nactus eā occaſionem Rex gallorum, q̃ tutiſſime cum innumeris tormentis militiæ, totum exercitum traduxit, pluſq̃ centum millium hominum, præter enim exercitum Marchionis Mātuæ, & copias mediolanēſium in caſtris erant, cum Rege comprehenſis ducētis nobilibus, mille octingenti milites, & enumeratis tribus millibus heluetiorum, quindecim millia peditum. Igitur tantæ copiæ gallorum trans fluuium in conſpectu hoſtium locū caſtris elegerunt, munierūtq; uallo & foſſa ſaberrime, poſtremo galli nihil intentatum relinquere, quod exercitui cōſeruādo expediēs foret, uigilias & excubias pro caſtris ponere, undiq; exploratores mittere, modo leuia concire certamina, & uario euentu, in ea ſtatione comiciaria duorum exercituum, frequenter pugnare, modo aquas omnibus locis adimere, ut tuto loco Venetos deturbent, modo occultis itineribus, per ſiluas & nemora, alōge

caſtra hoſtium circuire, modo inſidias locare, atq; omnibus modis tentare, ſi poſſent aliquo pacto Venetos hoſtes decipere. Sed cum parum prodeſſe uis occulta uideretur, palam agendum rati, cum parte copiarum, in patentes campos uenerunt, & fecerunt Venetis copiam pugnandi diei hora uigeſimaſecũda qua milites forte cœnabant. Acriter tamen ad arma conclamatum eſt, atq; itum ſtatim ſub ordinibus militiæ eodem ſucceſſu, quo antea leuioribus prœliis ſemper ſuperiores extiterãt. Nãq; & nuper identidẽ hoſtes uſq; ad tẽtoria fuſi fugatiq; ſunt. Deinde galli aliud ſtratagemma fecerunt, & caſtra mouerunt ad Ripaltam oppidum, quod paruo diſcrimine ui ceperunt, æquaruntq; ſolo, & inibi caſtrametati ſunt, atq; ad Venetos ire iubent tubicinem, & referre, quẽadmodum galli ad pugnam parati ſunt, ad quam Liuianus, Regem antea popoſcerat. Interea uero Venetorum pariter omnis exercitus, ut ſuis auxilio eſſe poſſet, Caſſiram oppidũ ſitum inter Ripaltã & Carauagium aliquanto ſerius uenit q̃ uolebat, ut duces & legati ſatius e republica ſtandum putarent, loco ſatis munito non pugnaturi, niſi neceſſitate compellerentur. Sed obiter hoſtibus acriter reſpondendũ rati ſunt, & reuerti ad ſuos tubicinẽ iubent, atq; referre identidem Liuianum ac omnẽ exercitum ualde animatũ eſſe ad prœlia, & nunq̃ detrectaturũ pugnare aduerſus ſeruitutem gallorum, pro libertate Italiæ. Sed hoſtium uerbis facta non reſpondere, ſi quidem

potius quærunt latebras, & interſtitia, poſt flumina, poſt ſentes, & nemora. Si tãtopere cupiũt decernere quandocũq; collibeat, æquo & aperto marte prodeãt atq; habeant pro comperto, nullam moram in hoſtes Venetos fore. Itaq; uterq; exercitus uerbis colluctabatur, & toto illo die tertio idus maii, intra caſtra uallata conſiſtebat, ſemper habitis uigiliis pro caſtris, atq; ſtatis in locis præmiſſis ſemper exploratoribus. Galli uero non neſcii quantum interſit bellum adminiſtrare explorato & excuſſo conſilio, quia alioquin turpiter dicitur non putaram, diem illam, & totã noctem, ſemper armati inſomnẽ protraxere, plurima egerunt, quæcũq; uſui forent, præſertim per tranſfugas & exploratores, cõſilia omnia Venetorũ exacte ſcrutati ſunt, & probe intellexerũt, quacũq; ipſi pergant, Venetos ſecuturos eſſe, & nihil minus expectare q̃ prælium, quippe qui certo putent gallos amplius non auſuros ultro Venetos hoſtes inuadere. Igitur Rex gallorũ exploratis omnibus conſiliis & itineribus hoſtium, ſupra omnia ex opportunitate loci, quo manus conſerendæ erant, in ſpem potiundæ uictoriæ ductus eſt. Verum eam confidentiam hoſtiũ, maxime augendam ratus, præciſos multos arbores per itinera tranſuerſos apponi fecit. Poſtea iuſſis militibus ne quiſq̃ ordine egrederetur, atq; cunctis cõpoſitis ex ſentẽtia, ſub ſignis & ſub ordinibus militiæ, omnibus copiis, uerſus Pandinũ oppidum, exercitum Venetorũ antemouit. Erant duo, quæ ducebant Pan

dinum iam antea leuigata itinera, ſuperius alterum, alterum inferius, alterum parum diſtans ab altero, in eo medio ſtabant conſerti uepres, & complicata arbuſta, locus repertus de induſtria, quia ille exercẽdis leuitibus, quibus Veneti pollebant, nimis anguſtus eſt. Itaq; galli paratiſſimi, quaſi ſemper pugnaturi eſſent, in hoſtes directis aciebus & tormẽtis militiæ, iuxta flumen Abduam iter inferius tenebant. Tum Rex ipſe modo in primo agmine, modo in extremo, ſæpe in agminibus mediis, hortator eſſe, & identidẽ omnes monere, obteſtari, ut memores ſuæ priſtinæ uirtutis eſſent, & ſe nomenq; gallorũ a Venetis hoſtibus defendant, dicere cum iis certamẽ fore, qui nihil tale ueriti ſunt, apud ſe quæcũq; bonum Imperatorẽ decet omnia prouiſa eſſe, ut prudẽtes, cum imperitis, plures, cum paucioribus, meliores bello, cum rudibus, manum confererent. Proinde parati intẽtiq; eſſent, ſigno dato hoſtes Venetos inuadere, illum diẽ certiſſime, nomen gallorum celeberrimũ confirmaturum, atq; bonarum & maximarum rerum initium fore. Ad hæc uiritim uti quemq; ob militare aliquod facinus egregium, pecunia aut bonore extulerat, cõmoneſcere ſui beneficii, & ipſum aliis oſtendere, poſtremo cuiuſq; ingenio pollicẽdo, minãdo, obteſtãdo, alio, & alio modo, alium, & alium ſummopere excitare. Liuianus autem cui prouidendi & imperandi cura demandata fuerat, conſiliorũ gallorum hoſtium penitus ignarus erat; ſcilicet ut Ducis hoſtium con

ſilia occulta eſſent, ipſi in caſtris ueteri inſtituto, ſignū Minotauri gerebāt. Nāq; ac ſi hoſtes fuſi fugatiq; eſſent, & non deinduſtria uincēdi occaſionem quæſitum irent, Liuianus præter locum antecapere, nihil amplius curabat, nihil prorſus imperabat, quaſi non adhuc imperādi tempus eſſet, ut pleriq; milites ſine galea, omnes ſine impio eſſent, atq; ita temere e regione hoſtibus, ſuperiori itinere ibatur. Iam uero Liuianus cum leuis armaturæ omni equitatu & inoffiſcioſis tormentis militiæ, primā aciem hoſtium anteuenerat, cum ſigno repente dato, ceptum eſt audiri uoces gallorum inſultantiū, & ubiq; a lateribus propulſantes machinæ, alii prætergreſſum primū Venetorum agmen inuadere, alii medias acies acriter cædere, alii extremū agmen tentare, ubiq; infeſti eſſe, atq; inſtare omnibus locis, Venetorum ordines conturbare. Et quidem primo quoq; tempore ordinum collectitiæ copiæ in fugam conuerſæ ſunt, & deinde Veneti multi milites, quid agendum neſcii, tormentis militiæ peribant, multi impetente milite ſauciabantur, neq; ipſi contra feriendi bellicis tormētis, aut conſerendi manus, ullam rationem habebant, nulla ſigna, nullos ordines obſeruare, ſorte reſiſtere, ſorte omnia facere, nihil conſilio, nihil imperio agere. Facies tamē totius negocii dubia adhuc erat, dum Liuianus milites in unum conducit, ordines quantum poteſt reſtituit, cohortes peditum, aduerſus pedites hoſtiū collocat, & ipſe cum delectis militibus præ-

lium reuocat, cuncta circuit, omnia pertentat, hoſtibus inſtat, ſuis auxilio adeſt, ſimul orando, & hortãdo milites, ne diffiderent, neu paterentur hoſtes uincere. Igitur Veneti milites optimi quiq; equites & pedites, tantam impreſſionem in hoſtes fecerunt, ut eorum acies inclinaret, facileq; appareret, Venetos potuiſſe uincere, niſi ductores alii res nouas etiã moliti ſint, & alii cum maiori parte exercitus, ne auderent quidem hoſtem conſpicere. Rex autem gallorum cum delectis equitibus & peditibus heluetiis ſuis illico ſubſidio uenit, & reſtitutũ prœliũ eſt, quod cum diu etiam anceps ſtetiſſet, deniq; Veneti cæſi fuſiq; ſunt, atq; omnia impedimenta & tormẽta militiæ uenerũt in poteſtatem hoſtium. Liuianus quoq; captus eſt, qui antea cum ſuo equitatu, uim acriter ſuſtinuerat, necnon cum ſuis ueteranis peditibus interfectus occubuit, uir egregius Petrus montanus, cuius potiſſimum opera, non incruenta uictoria hoſtibus relicta eſt. Nempe q̃ Venetorum plures hoſtium equites grauis armaturæ deſiderati ſunt. Sed apud Venetos longe maior iactura peditum fuit, tanta uero equitum & peditum fuga, ut nemo præ timore ſibi ſatis conſtaret, aut uſq; uideretur poſſe conſiſtere. Ad Carauagium tamen aliquantum milites reſpirarunt, & uix tandem imperatoris opera, & legatorum diligentia, omnes exercitus reliquiæ, ac ingentes copiæ equitum & peditum collectæ ſunt, & uerſus Brixiã perrexerunt, ubi mili-

tibus ſtipendium daretur, & cōſultaretur, quid agē-dum eſſet. Sed ubi ea quæ in caſtris geſta fuerant, Venetiis comperta ſunt, ingens dolor & metus ciui-tatem inuaſit, pars re infeliciter geſta dolere, pars inſolita rerum bellicarū ſuæ libertati timere, omnes infenſi militibus eſſe, liuianūq; incuſare, quod Aemi-lium potius quam Varronem imitatus, de republica deſperaſſet, & capi maluiſſet, cū poſſet ſubterfugere, ꝙ Venetis auxilio ſupereſſe. Patres autem turbati animis tot motibus uno tempore trepidabant magis ꝙ conſulerent. Et primo quidem pro ſalute publica, ſupplicationes indictæ ſunt, & ſuſcepta uota priua-tim & publice, deniq; omnibus modis, pecuniæ cō-gerebantur, ad comparanda ea omnia, quæcūq; bello, & imīnēti periculo, uſui fore uiderentur. Claſſis au-cta eſt ad numerum quinquaginta triremiū, & An-gelo triuiſano datum claſſis imperiū, ut contra claſ-ſem gallorū ſtaretur, quæ Genuæ parari dicebatur. Claſſis quoq; præfecto Hieronymo contareno datum negocium eſt, annonam abunde curare, & permiſſum amplius, omnia extera nauigia, ac ſi Venetæ naues eſſēt, portare annonā Venetias. Et quia in dies magis magiſq; milites libenter abibant, primo quoq; tēpore e ſenatu conſulto cautum eſt, exercitū augere, ad duo millia militum, & decem millia peditū, atq; ex My-ſia adſcribere, quattuor millia leuitum, ſimulq; duo-bus legatis, Petro duodo, & Chriſtophoro mauro cu-ra iniuncta eſt, congregandi diſperſos milites, atq;

confirmandi popularium & ciuium animos in fidẽ priſtinam, hortando, obteſtando, pollicendo, ſe ſemper eis auxilio fore. Cæterum cum domi parum uires ſuppetere uiderentur, patres iterum atq; iterum Iulium Pontificẽ, & Reges, Germaniæ, Angliæ, & Hiſpaniæ hortabantur, Regis gallorum elati uictoria, regnandi cupidinem immodicam tempeſtiue comprimere. Aliter ſero re Veneta collabãte, quid de ſe futurum eſſet, ipſi uiderint, quando nemini dubiũ eſſe debeat, inſatiabilem animũ regis ambitioſi fore, nunc Regi angliæ, nunc Regi hiſpaniæ, uiciſſim bellum inferre, atq; ſedi Apoſtolicæ, & coronæ imperatoriæ inſidias parare. Igitur in primis precabantur Iulium Pontificem tanta arma temporaria, & ſpiritalia deponere, ſeq; optatæ pacis decentiſſime auctorẽ præſtare, atq; ſibi magis magiſq; Venetos obnoxios reddere. Sed omnia fruſtra fiebant, ſicut etiam fruſtra Patres uſi ſunt opera Michaelis pontani, ut Proſperus columna uir belli ſcientiſſimus, locũtenens in caſtris haberetur. Si quidem putabant, ſub nouis iis auſpiciis, de ſumma rerum poſſe melius ſperare. Nãq; alioquin bello confracti milites, atq; propemodum amentes erant, & ſicut ægre congregabãtur, ſic ægre in caſtris precio aut precibus retinebantur. Ea enim ſunt quæ ſecum afferũt mala res aduerſæ, ut quem amicum fidiſſimũ, in rebus proſperis expertus fueris, eũ in aduerſis, a te alienum reperias, ſi eius opera uti uellis. Itaq; Venetorũ labefactatus omnis exercitus,

nihil amplius audere, nihil amplius ſperare, quăte nus omnis omniũ in fuga ſita ſpes erat. Pluries legati & Imperator exercitus, modo precibus, modo minis, modo uerbis aſperis, modo lenibus conati ſunt, milites ſub ſignis, & ſub ordinibus militiæ reuocare, & nunq̃ potuerunt id facere. Pars adſcribi iterum recuſare. Pars præ magna trepidatione, nihil magis q̃ cõmeatum uelle. Pars acceptis etiam pecuniis, domũ abire, omnes ſine ordine, ſine imperio eſſe, omnes duplum ſtipendiũ exigere, neq; poſtea iuſſa faceſcere, aut ordines ſeruare, aut urbes cuſtodire, aut conſilia & itinera hoſtium explorare, quinimmo quiq; milites in patriam repedare, pro ut ab hoſte paulatim recedebatur. At legati imperteriti, & Imperator exercitus, quid facto opus eſſet, frequẽter conſulere, deinde mature facere, nihil prætermittere, quod uſui foret, exercitum reſumere, milites beneficiis demereri, equos, arma, refectiones, pecunias, abunde tradere, illudq; præſertim precari, ut memores beneficiorum eſſent, atq; in tanto rerum diſcrimine, rempublicam ſuſciperent, quæ de ipſis ſemper fuiſſet benemerita. Nibil eſſe q̃ timeant, aut deſperent, ſi modo uires & animos priores ſumant, quibus auſi fuerant hoſtem antea, leuioribus certaminibus propellere. Et quoniam Brixiæ etiam titubatum eſſet, alter legatus Andreas Grittus, urbem ingreſſus eſt, & conuocatis omnibus iſtam orationem habuit. SI VNQVAM Brixienſes Socii fidiſſimi reipublicæ

noſtræ ueſtra fides uſui fuit, nunc maxime ea futura eſt, quam certo ſcimus conſtantiſſimã fore. Nãq; eius rei indubia teſtimonia patrum ueſtrorũ habemus, qui bello philippico, potius q̃ deficere, maluerunt pati omnia difficilia. Et amplius Petrus auogarius, clanculum per uallem Sabiam Venetias uenit, & quia Veneti non poterant per menſem, ut petebatur, ſuppetere, & malebant Brixienſes deditionem facere, q̃ ea pati, quæ uicti, urbe ui capta pati ſolet, ipſe nunq̃ paſſus eſt, & per alium menſem cõmeatum in urbem tulit, ſeruauitq; dõec noſter exercitus ſubſidio uenit. Sed uos iſtæ difficultates non premunt, atq; amplius munitiorem urbem habetis, & maiora præſidia, ut niſi uideamini ad deditionem ſpectare, hoſtis ciuitatem non obſideat. Quod ſi etiam obſideat, nequaq̃ ea re grauari uos decet, neq; id bellũ pro nobis iniquo animo ferre. Veniat quæſo in mentem ueſtram modo ut bello philippico, trepidos quondam maiores, neſtros exceptos in fidẽ defenderimus annis triginta & amplius, quibus propter uos, aduerſus Philippum ducem, uario euentu bellum diutinũ geſtum eſt. Adicite ad hæc, quod æquas cõditiões tulimus, q̃ noſtras leges, quod ad extremum, id quod ante abduenſem certe cladem maximũ fuit, ciuitatem noſtram uobis dedimus, atq; res omnes noſtras, ac ſi ueſtræ eſſent, ſemper uobiſcum libenter cõmunicauimus. Itaq; & uos cõmunem hanc cladem, quæ modo accepta eſt, credere Brixienſes oportet, & cõmunem, patriã tue-

dam eſſe, atq; eo plus ꝙ parentes ueſtri fecerunt, ꝙ non cum duce Mediolani Philippo res eſt, ut cum à nobis ablatum ſit, in Italia tamen imperium maneat. Gallus hoſtis eſt, gente barbarus, natura immitis, moribus efferus, libidine incōtinētiſſimus, ut deteſtabile ſit, cuilibet modo in Italia genito, eos dominos habere, e gallia ac ultra inacceſſa alpiū iuga, iura petere, & Italiam gallorum pati prouinciam eſſe. Vobis modo non minus ꝙ patribus ueſtris olim, pulchrū profecto Brixienſes erit, prolapſum modo quantacūq; clade Venetum imperium, ueſtra fide, ueſtris & noſtris uiribus, atq; opibus, retentum ac recuperatum eſſe. Igitur quæſo facite, ne ſpes nos fallat, quam in uobis habemus, reparandæ reipublicæ. Nāq; domi & foris ſunt, quanta ultis auxilia, ut ſi illam quam præ nos ferimus, fidem indubiam, patrū ueſtrorū habetis, neq; gallus ſe uiciſſe ſentiet; neq; Veneti ſe uictos eſſe exiſtimabunt. Sed ea fruſtra dicebantur, quia iamdudum Brixienſes, auctore Ioanne Franciſco Gambara, ad deditionem ſpectabant, & propterea in urbem, non niſi Brixienſes equites, ſubſidio recepti ſunt, atq; inde cum toto exercitu, uerſus Piſcheriam oppidum, magnis itineribus ibatur. Interea Rex gallorū exultans uictoria, nunc hunc, nunc illum, manu prēſare, quēq; laudare, quēq; donare, more militiæ, dicere, non amplius bellum illis gerendum, ſed prædam agēdam eſſe, omnia oppida, & urbes Venetorum, ad defectionē ſpectare, ſe cōpertum habere per trāſfu

gas, & exploratores Venetorum omnẽ exercitum cõuerſum eſſe in fugam trepidiſſimã, pleroſq; milites, accepto commeatu abire, multos inuitis ducibus aufugere, ut apparẽs ſit, non uerus exercitus, iners, imbellis, indocilis, inobediens, uecors, & plenus formidine. Itaq; exploratis omnibus, & cunctis compoſitis ex ſentẽtia, caſtra mouit, atq; agmine quadrato, uerſus Brixiam perrexit, rerum omnium ſucceſſu fœliciſſimo. Nãq; ex agris cultores paſſim, ex cunctis oppidis, ciues obuiam procedere, præſidium & præfectos gallos accipere, præſidium Venetorũ prodere, præfectos Venetos in captiuitatem ducere, frumentum dare, cõmeatum portare, aliaq; affatim quæcũq; uſui forent præſtare, & poſtremo omnia, quæ imperabantur facere. Ita paucis conſulto prætereo tam multa oppida quia illa adeo leuiter in poteſtatẽ hoſtium facta ſunt, ut nulla paſſa ſint, hoſtes conſpicere, ſicut etiam ad ſonũ tubæ defecit magna Brixia, Cremona, Crema, & prima urbs Bergomũ, in mõte ſita, & bene munita, omnibus utilibus. Rex ergo cum urbes omnes obtinuiſſet, quæ ſibi ex partitione contigerant, præſidia ualida, Cremonæ, Cremæ, & Bergomi diſtribuit, atq; Brixiæ magnificum triumphum egit. Dum ea apud hoſtes aguntur, Veneti Piſcheriã oppidum profecti ſunt, & cum id loci exercitui non ſatis tutum fore uideretur, ſi repente gallorũ aliqua uis ingruat, neq; Veronẽſes exercitũ urbem, aut urbis Ciuitatulã ingredi paterentur, diu cum illis age

batur, & quia illi oratione flecti non poterant, deni-
niq; in Campo martio, iuxta Veronā castra Veneta
ſita ſunt. Hoſtes autem galli Piſcheriam oppugnabāt,
& concutiebant mœnia, tormētis militiæ. Cōtra op-
pidani & milites, acriter obſiſtere, Antonius bonus,
& Andreas ripanus omnia, quæ uſui forent imperare
& facere, ſed parum potuerunt proficere, quia demū
hoſtes obnixi, cuneo facto, per diruta mœnia uaden-
tes, oppido potiti ſunt, & de Venetorum militibus,
magna ædita cædes eſt. Nāq; Antonius bonus præfe-
ctus, cum Andrea ripano, & Vico peruſino duce pe-
ditum, in hoſtium poteſtatē uenit, & cæteri omnes,
quadringenti quinquaginta pedites, ad unum crude-
liter cæſi ſunt. Deinde galli traiecturi amnē Mintiū,
totius exercitus Venetorum, ultimā internectionem
minabantur, necnon Archenſes Domini collecta mul-
titudine tumultuaria agreſtium, nunc ui iſtud oppi-
dum, nūc illud deditione capere conabātur, & quod
peius erat, in primiſq; compulerat, urbes & oppida
Venetorū, res nouas moliri, rumor in dies magis ma-
giſq; cepit increbreſcere, Regem romanorū, cum octo
millibus equitum, & duodecim millibus peditū, Tri-
dentum uenire, ſimulq; ſexdecim millia hominū, uer-
ſus forūiulii feſtinare. Parte quoq; alia Dux Ferrariæ
ultro auſus eſt, Venetis terra mariq; bellum inferre,
uaſtare agros, aggredi oppida, cymbis obſidere Padi
hoſtia, ac toto deprædari pelago. Verū ſupra omnia
illud maxime Venetos angebat, quod Pōtifex illis in-

ter dixerat, cenſuris eccleſiæ, niſi termino conſtituto, omnia redderēt, quæ quoquomodo, ad ſedē Pōtificiā, ſpectare uideretur, & amplius Rex hiſpaniæ poſcebat oppigneratas ciuitates Apuliæ, et paſſim alioquin contra Venetos bellum enixe parabatur. Igitur Patres, potius ꝙ cōſilio, trepidatiōe ducti ſunt, aduerſæ fortunæ cedere & oīa, ut cuiq; petita, omnibus ultro tradere, ſicut & Iulio Pontifici, Ariminū, Fauentia, Rauēna, & Ceruia, ciuitates traditæ ſunt, Duci Ferrariæ tota rhodigii peninſula, & Regi hiſpaniæ ciuitates Apuliæ. Sed Regi romanorum tradita eſt urbs Verona, Vincentia, & Patauiū, ne galli hoſtes ulterius progrederentur, & amplius quantum Rex ipſe Maximilianus uolebat, tātum dabatur, aſſidue precando, & obteſtādo, dum res Venetæ, adeo periclitantur, quibus ſemper uſus eſſet, ualde familiariter, & ſemper uti poſſet, ac ſi ſuæ res eſſent, ut rem ſuam probe proſpiciat, an ſuarū rerū hoſtis potius, an amicus accederet. Cæterum prorſus omnia fruſtra fiebant, adeo nemo contentus erat eorum, quæ ſponte uocatis etiam præſidibus tradebantur. Nāq; Pontifex noluit, ut conuenerat, e ciuitatibus præſides Venetos abire, & aſportare tormenta militiæ, & Dux Ferrariæ ultra Rhodigianā polleſinū, in Venetos mouit, & diſiecit claſſem eorum tormentis militiæ, quam Sebaſtianus Maurus per amnem Atheſim ductabat. Rex autem hiſpaniæ, terra mariq;, armis etiam uſus eſt, & aliquas urbes ui cepit, quia noluit expectare ultro recipere.

ultro recipere. Pari modo Rex romanorum non contentus habere Veronam, Vincentiam, & Patauium nouum bellum incepit gerere in Iſtria, & foroiulii. Nãq; primo quoq; tempore Chriſtophorus frangipanes, cum quingentis equitibus, & totidem peditibus, in Iſtriam uenit, & ui cepit oppidum Duinium & Piſinium, quia uti uiribus malebat, agros uaſtare, prædas agere, fædare, diripere, & uictis nihil reliqui facere. Ille tamen nuper non potuit Raſpruchiũ cape, quia Venetorũ uiginti ſeptẽ equites, & qnquaginta pedites, cũ ꝑtore Frãciſco delphino acriter hoſtibus obuiã ibãt, & locus ipſe cliuoſus eſt, & ãplius cum ſubſidiũ Venetis ueniſſet, contra hoſtes uiciſſim ſtabatur, & ſæpe agebatur, leuibus certaminibus. Nihilominus. Dux Brunſuigenſis cum duobus millibus hominum, prorupit in forũiulii, & Ciuitate Bellumni, Feltroq; oppido potitus eſt. Sed alioquin non potuit, Scluſam caſtellum capere, quia Venetũ præſidium uenit, & identidem ea parte, contra hoſtes acriter ſtabatur, donec belli germanorum iſtis præludiis ageretur. Poſteaq; uero Rex romanorum, cum magno exercitu, in Italiam uenit, paſſim deditio fiebat, & nemo poterat obuiam ire. Nãq; germani magna ſæuitia utebantur, agros uaſtare, prædas agere, nulli ſexui parcere, & cũcta igni ferroq; ſubuertere. Itaq; conſternati Patrum animi, uoluerunt aliquãdo de pace etiam cum gallis agere, ſi modo loqui apud quemq; facultas eſſet. Nãq; ſua intereſſe putabant

f

quoquomodo confractis rebus tantos impetus comprimere, atq; omnibus modis pacem amplecti uelle, cuius ſemper ſtudioſiſſimi ſunt, neq; unq̃ bellum aliquod ſuſcipiunt, niſi tuendi ſe gratia, & neceſſitate compulſi ſint. Neq; enim Veneti bello aſſueti ſunt, neq; oppidani, aut ciues ſocii, ſed longa pace opulẽti, quãuis fidiſſimi ſint, nullam agrorũ uaſtationẽ, nullam obſidionem pati poßunt. Neq; profecto Venetos latet ingenia ſuorum militum, qui conducticii ſunt, & bonam operam enauant, ſi modo res proſperæ cedunt. Sin autem illæ aduerſæ ſint, nihil petulãtius, nihil cernas cõfuſius, ſicut & modo manifeſte patuit, quando paulatim ceſſum eſt, & peruentũ, uſq; Meſtrum oppidum. Imperator exercitus præter fugam, nihil amplius curare, non ordines diſtribuere, nõ excubias locare, deniq; quicquid facto opus eſſet, an ſtãdum, an eundum, nihil imperare, non animaduertere in milites, quicũq; furentur, ordines relinquant, aufugiant, agant impune, quodcũq; collibeat. Igitur omnis exercitus, ſine duce, ſine ordine, ſine imperio eſſe, multi quottidie e caſtris aufugere, omnia facinora quantum uis grauia impune perpetrare, omnia militaria opera recuſare, non ſigna ſequi, non ordines obſeruare, non ea quæ imperabantur facere. Accedebat quod dolo malo diſeminatũ eſt, & uulgo dicebatur, ob id ſtipẽdia non dari militibus, quia Patres ita potius uellent, omnem exercitum diſoluere, & cum de ea re, præſertim ductores conquererẽtur, & fre-

quenter legatos rogarent, ut ſi ea mens eßet reipublicæ, ſe certiores faciant, ſinátq; rebus ſuis tempeſtiue poſſe conſulere. Ea re legati ualde cõmoti ſunt, & cenſuerunt e republica fore ad ſedandum tumultum, Andream Grittum, ita omnem exercitũ alloqui. ILLVD FACILE quiſq; ſuadere ſolet Ductores & Milites, quod ſibi & illis apparet utile apud quos loquitur. Et quid utilius mihi & uobis poteſt accidere? quam uos ad reparandam rempublicã ſeruare, qui omnia eius aduerſa pertuliſtis, ſicut ueros amicos decet, ne eam iam nullã eſſe pateremini. Neq; enim ſuſpitione caret, ſi quis proſperum uitæ curſum comitetur, ſed qui ſinceræ fidei in aduerſis rebus cognoſcitur, quicquid præſtat a conſtanti beneuolentia proficiſcitur. Vos tales eſtis Ductores & Milites & noſtram rempublicã labantem tenuiſtis, ut bene ingrati ſimus, niſi erga uos gratiſſimi ſimus atq; uos omnes, & ueſtra omnia, ſumma ope, ſemper ſeruemus. Nempe exercitus iſte cor noſtrum eſt, uos milites eſtis noſtra uiſcera, quod ſi cor & uiſcera pereant, quid auxilii ſupereſſe poteſt, atq; iccirco noſtra potiſſimũ intereſt, exercitui ſupra omnia ſtudere, cõfirmando, augendo, tutando. Ecquid apud uos in incerto res eſt? ſiquidem ampla teſtimonia eße poſſunt, aſſidua noſtra ſtudia, adſcribẽdi milites, ſupplementum exercitui. Quod ſi aliquis etiam dubitet, ex noſtro teſtimonio, pro comperto habeat, certiſſimam mentem reipublicæ eſſe, neminem ueſtrum di-

ſcedere, atq; ita cupimus perſiſtendi, ut eadem mens ueſtra ſit. Neq; enim patres noſtri multitudine rerum opprimi, aut uarietate negociorum cõfundi, aut agẽdorum magnitudine ſuperari patiuntur, quæ multa huiuſmodi in aduerſis ſolent accidere, & nunc maxime Patres ſoliciti ſunt fortiter & prudenter bellũ adminiſtrare, urbes, exercitus ſeruare, atq; res tantas & uarias mente gerere, ratione diſponere, diligentia obire, & gubernare ſapientia. Et uos identidem Milites capeſcite modo rempublicã, uos cõfractis rebus ſubuenite, uos pariter totius Italiæ de qua agitur, libertatem defendite, & quanto difficilius eſt, tanto ardentius enitimini, etenim ea uera gloria militum, & uirtus eſt, ſi rebus aduerſis illi fortes & animoſi ſint. In uobis ſperamus Milites, in ueſtra manu ſitum eſt, rem Venetam collabantem reparare perſiſtendo & expectando, tantiſperdũ fortuna biceps reſpectet. Igitur durate quæſo, atq; tuemini libẽter res noſtras ac ſi ueſtræ res eſſent. Veſtræ profecto res ſunt, quando ſemper noſtra ſtipendia, uobis ſuppetunt, atq; in dies magis magiſq; itidem fiet, ſi modo ut certo credimus noſtris opibus, ueſtra fide, uirtuteq; rẽ uenetam ſimul et libertatem Italiæ a ſeruitute gallorũ, cum ingenti ueſtra gloria conſeruetis. His dictis milites placati animis iuſſi iterum dare nomina, percẽſi ſingulatim & quiq; optimi delecti ſunt, pro ut tempus exigere uidebatur, ut omnes eſſent ſexcenti milites, mille quadringẽti leuites, & ſena millia peditũ,

ſimulq; omnes ſtipendiũ acceperunt, & iure iurãdo adacti ſunt ſemper ſigna ſequi, ſemper ordines obſeruare, ſemper omnia quæ imperarentur facere. Dum ea uero in caſtris geruntur Taruiſii pluſſatis tumultuatum eſt. Nãq; Leonardus dreſſanus imperatorius nuncius illam quoq; ciuitatẽ pertẽtare aggreſſus eſt. Sed parum ceſſit ex ſententia, cum pro Venetis exules Taruiſii bonã operam enauaſſent, quia nuper indemnitate donati fuerant, & Venetias pergens orator Regis Hungariæ, quia nouitate rei motus eſt, dũ ingrederetur Taruiſium pro Venetis idẽtidem egit, & dixit oportere Marcũ potius acclamare, & ſic a comitibus repente exceptum & acclamatũ eſt, atq; amplius Marcus Cerdo fidiſſimus uexillũ Marci ſuſtulit in media platea, cepitq; idẽtidẽ alta uoce pro Venetis dicere, atq; ea excipiens præfectus urbis in eam ſentẽtiam locutus eſt. NOS EQVIDEM Taruiſini dẽditionẽ faciendi primi auctores eſſemus, ſi ueſtra intereſſet & noſtra, etenim a nobis ueſtrum nihil alienum putamus. Si quidem quod parti nocuũ, aut proficuum eſt, idem & toti, aut obeſſe, aut prodeſſe ſolet. Vos Ciues & Populares noſtri eſtis pars maxima, ueſtra ciuitas noſtrum ſuburbiũ eſt. Quod ſi manus aut pes in officio nõ maneat, totũ corpus collabitur, & corpus econtrario ſe bene habet, ſi mẽbra omnia officioſa ſint, ſicut & nunc proculdubio eueniet, ſi modo uos officioſi ſitis, reſpublica & totũ corpus facile conualeſcet. Pataniũ quidem & Vincentia

urbes bona noſtra uenia Regi romanorũ traditæ ſunt ne gallus hoſtis progrederetur, neu uaſtationẽ agrorum, aut quãpiam obſidionem paterentur, atq; eadẽ nobis data facultas eſſet, qui quanto propinquiores, tanto cariores eſtis, ſi eadem uereri deberetis. Atqui nullæ copiæ hoſtium adſunt, quæ uobis ne tantillum quidẽ obeſſe poſſint, ut multo ſacius ueſtra fides ſatis ſpectata perſiſtendo confirmetur, & noſtris copiis auxiliaribus, omnes res ueſtræ tutæ ſint. Ecquid res ueſtræ tutæ eſſe poſſũt? ſi petat Leonardus dreſſanus qui Patauiũ retinere non poſſet ſi mẽs noſtra retrorſum eat. Ecquid ſi etiam ueſtræ tutæ res eſſent? tam parum ne uobis curæ eſt ueſtra fides, & in uos noſtra beneficia, ut potius cum Rege romanorũ quã nobiſcum res ueſtras ſaluas eſſe uelletis. Nũq; profecto ueſtra omnia tuta eſſe poſſũt ſine noſtra frequẽti opa, nos ſemper uos tutati ſumus, nos fouimus & iuuimus, nos omniũ rerum noſtrarum, ac ſi ueſtræ res eſſent, ſemper uos complices libenter fecimus, & nũc etiam ut magis magiſq; obnoxii ſitis, omnes immunitate donamus, & ſi quid eſt quod uultis amplius morem geremus, nihil habentes antiquius, q̃ uobis ſemper rẽ gratam facere. Igitur & uos memores benificiorum eſtote, & in fide pſiſtite, ut ueſtra opera res Venetæ minus acciſæ uideãtur, & reuerſuræ in ſtatum priſtinum, quod facile ut ſpero eueniet, niſi forte uolens animus me fallit, & uos magis barbaris hoſtibus inſeruire q̃ frui libertate Italiæ parati eſtis. Sic ille lo-

cutus eſt,& omnes acclamarũt uelle fidem ſeruare, & omnia quæ imperarentur facere. Deinde ſeptin- genti pedites in urbẽ recepti ſunt, & diſtributi arci foroq; & cunctis portis cuſtodiæ, ne quiſq; amplius multitudinem ſeducere, aut aliquo pacto res nouas moliri poſſet, ſimulq; quod maxime intererat tantum cõmeatũ intra ciuitatem aſportarunt, ut in omnem euentũ annona poſſet ſufficere. Et quia in eo tumultu quidam bona iudeorum diripuerant, datum negociũ eſt quibuſdã ciuibus cum quadringentis delectis pe- ditibus urbẽ cuſtodire, uicatim ire, & ubiq; auxilio eſſe, ne aliquid tale amplius poſſet accidere. Seruata urbe Taruiſio ceptũ eſt audẽtius in hoſtes ire, & le- gati Veneti præcipue conati ſunt, hinc inde cũ equi- tatu & peditatu totam prouinciã reuiſere, factioſos ciues cõpeſcere, & præſertim agricolis auxilio eſſe, quibus hoſtes infeſti erãt propter meſſem, de qua fre- quenter agebatur. Igitur noſtri milites nunc ſtare, nunc hoſtibus obuiam ire, nunc hoc, nunc illud oppi- dum ui aut deditione recipere, deniq; dum acriter ageretur, collata agricolis facultas eſt fruges colli- gere, & Venetias aſportare. Nãq; alioquin de frugi- bus maxime apud Patauium in quæſtionem uenit, & quia Patauini pluſſatis duriuſculi uidebantur, Patres ualde cõmoti ſunt, & aliquãdo cogitabant, propte- rea de recipienda urbe Patauio. Sed modo Veneto- rum præcipua cura uerſabatur circa id quod exer- citui munitũ foret, atq; ideo de tutiori loco caſtra-

metandi magna quæſtio fiat, & deniq; creditum eſt locum tutiſſimum exercitui fore, qui Mergariam & Meſtrum oppidũ interiacet, ſi propugnaculis, foſſa, & aggeribus apprime muniretur; quatenus neq; aquæ adimi poſſunt, niſi ſupra quattuor millia paſſuum, ut adimi nequeant, niſi amicis & inimicis demantur, neq; ex proximis Venetiis defuturæ ſuppetiæ uidebantur, & amplius quia locus iſte intermedius eſt Patauio, Vincẽtiæ, Taruiſio, & foroiulii ſemper inde milites eſſe poterant terrori hoſtibus, & ubiq; ſociis auxilio. Sed alioquin cum Rex romanorũ uſq; Vallis ſeram oppidum ueniſſet & uideretur, aut Venetum exercitum, aut urbem Taruiſium, propediem uelle inuadere, uiſum eſt magis e republica, atq; tutius urbi Taruiſio, & exercitui fore uniuerſas copias, intra mœnia ſtatim ducere. Igitur primo quoq; tẽpore datum negocium eſt Lucio maluetio, & Ioanni mariæ fregoſio Taruiſium anteire, & omnia gratanter cõponere, deinde cum omnibus copiis itum eſt, & omnis exercitus cum commoditate ſub ordinibus tantis hoſpes uenit, ut facile omnibus daretur intelligi non illum oneri, ſed omni officio ſemper paratiſſimũ fore. Deinde opera, & foſſores diſtributi ſunt p loca omnia, ut urbem inexpugnabilẽ redderent, aggeres cõſtruendo & propugnacula, atq; aquas affatim ſubleuando, quæ circa totam urbem abunde uagarentur. Itaq; Veneti multo cõmodius contra hoſtes frequẽter ibãt, & paſſim leuia certamina fiebãt. Nãq; ubiq;

ſociis agricolis auxilio ibatur, ſicut & nuper Andreas Grittus cum leuitibus prope oppidum Axilium uenit uetare, quæ frequenter fiebāt prædationes & uaſtationes agrorū, & ſtatim iubet, ducētos leuites anteire, & uidere copias hoſtium ubi & quantæ eſſent, & quid pararent. Huic alæ equitū hoſtes occurrunt, noſtri primo fugam ſimulare, ac hoſtes cōfiſos in ſubiectam oppido planiciem paulatim protrahere conati ſunt, deniq; ſumpta occaſione loci corruerunt in prælia. Et primo quidem acriter certabatur, ſed poſtremo de hoſtibus magna ædita cædes eſt, & multi capti ſunt, atq; alii uix potuerūt in oppidū euadere, & cum Veneti leuites redirent in caſtra, ex uictoria parta cum manubiis hoſtium, ab agricolis excepti ſunt cum maximo applauſu, atq; uino pane & obſoniis, & ſupra omnia uultus boni accedebant, ut omnes amice comederent, quæcūq; libentiſſime tradebantur. Vſq; adeo omnes agricolæ maximos affectus in rempublicā præſeferre, ſemper armati & officioſi eſſe, ſemper omnē ſuam operam polliceri, ſemper omnia quæ imperabantur ſedulo præſtare, omnia itinera hoſtium & conſilia propallare, ſæpe etiā nacti occaſionē rerum bene gerendarū Venetos acerſcere, & potiſſimū ducere, in ſpem potiūdi Patauio, ſimul ac urbs illa incuſtodita uideretur. Igitur primo quoq; tempore datum negocium eſt, Andreæ Gritto ire & uidere, ſi poſſit urbē Patauiū recipere. Ille uero tantam rem mature agendum ratus, eo or

dine cuncta diſtribuit, ut Citolus peruſinus, Lactãtius Bergomẽſis, & Bernardinus Parmẽſis caput itineris, & conſilii cum peditatu ueteranorũ Miranum rus pergant, ſequenti nocte profecturi Patauiũ, quos pariter ſequatur Aluiſius Dardanus, cũ ingenti manu agreſtium. Ipſe uero Andreas Grittus cum quadringentis leuis armaturæ delectis equitibus Noualem oppidum conſtituit petere, atq; inde Patauiũ ire, & iunctis copiis cum peditibus impetere portam Patauii, cui Cauda longa nomen eſt. Et quoniam diuerſione etiam opus erat, uiſum eſt, ut opera Philippi paruta Gambararienſes agricolæ ad duo milia hominũ excirẽtur, & parte urbis oppoſita, Portellum Patauii acriter inuaderent cum trecentis peditibus, & ſexaginta haſtatis equitibus, ac omni præſidio Veneto, quod Meduaci flumine ſubuehebatur in claſſe paratiſſima, & ãplius parte alia ne quiſq; patauinis ſubſidio eſſe poſſet, alter legatus Chriſtophorus Maurus cum quinquaginta equitibus, & mille peditibus, Ciuitatulã oppidũ ibat inuadere. Itaq; Andreas Grittus, eo die ſeptimodecimo calendas auguſti, pedites & equites ad loca cõſtituta expedire, omnia parare, quæcũq; uſui forent, deniq; cunctis compoſitis ex ſententia locis ſimul omnibus die poſtera Patauiũ itum eſt. Et primo quidẽ inter eundũ apud Stratã caſtellũ Gambararienſes agricolæ fœliciter egerũt cõtra hoſtes germanos. Nãq; dum illi recuſant deditionẽ facere contra uiribus agebatur, & tandem hoſtes uicti

cæſiq; ſunt, & ui captum caſtellum eſt, atq; amplius parte alia, dum ea res agitur, primū pedites Patauiū uenerunt, & ſummo mane obnixi humeris portam aperuerunt ſemiclauſam, ut forte paulo ante quibuſdam feni curribus patuerat. Tum tres pileati equites haſtati præmiſſi ſunt urbem explorare, dum cæteri omnes fores obſident, quibus renūciantibūs omnia imparata, & impremeditata eſſe, omnis exercitus introgreſſus in forū uſq; perrexit, ſemper anteeunte, & in primis agente Vulpenſi equite, & Ioāne diedo cum equitatu, & cū peditatu Citolo peruſino, & Lactantio Bergomēſi quorum in eo bello maxime uirtus emicuit. At Leonardus Dreſſanus accitus tubarū clangore reſono, & ſublato clamore uenientiū cum trecentis Germanis peditibus primo obuiam ire, atq; acriter obſiſtere, demū ingruente multitudine, paulatim recedere, uſq;quo omnes intra arcem recepti ſunt. Inde Comes Brunorius Saregus cū quinquaginta equitibus grauis armaturæ e Ciuitatula urbis proru pit, atq; in Venetos impetum fecit, & pro uirili expertus eſt, an multi a paucis aliquo pacto uinci poſſent, prælīūq; ſuſtinuit tantis animis, ut aliquādiu in incerto eſſet, quis cederet. Deniq; uero Cæſariani milites multitudine opprimebantur, & circūuenti ſimul a fronte, a tergo, & a lateribus omnes cæſi, aut capti ſunt. Deinde paribus animis in arcem ibatur, & quidē Leonardus dreſſanus quantū in ſe fuit arcem defendere conatus eſt. Sed poſtq̄ uidet omnia plena

hoſtium, neq; ſupereſſe ſpem aliquam, ſe arcemq; & præſidium dedit. Victis hoſtibus, uictores ad prædã conuerſi ſunt, quæ ingens omnis generis fuit, quãuis enim Andreas Grittus id fieri noluiſſet, iudeorũ tamen omnia prædæ militibus fuere, & nõnullæ domus quorundã ciuium, qui nimium factioſi uiſi ſunt. Tãtus uero fletus & ululatus paſſim ædebatur, ac ſi diriperetur tota ciuitas, & quia in die Marinæ uirginis urbs Patauium in poteſtatem Venetorũ rediit ſtatutũ eſt, ut ea dies ſemp celebris haberetur.

ANDREAE MOCENICI .P.V.D.

LIBER SECVNDVS HISTORIAE.

VRBE RECEPTA PATAuio uiſa eſt res Veneta aliquantū reſpirare, & inſtaurati animi ſunt quia ad conciliandum Regem romanorū facilius uidebatur. Neq; enim Patres Veneti bello uigente aliquid ſatis tutum fore putabant, apud quos ſemper fuit nomen pacis blandum & amabile. Igitur eius rei auctores, & Regem Hungariæ, & Regem Angliæ, frequenter expoſcebant, ſimulq; Nurimbergenſi cōmunitati germaniæ in eā ſentētiā litteræ datæ ſunt. NON EQVIDEM noſtra culpa. P. N. Cæſar nobis hoſtis eſt, atq; adeo eius aures obturatæ ſunt, ut colloquendi nuſq; facultas ſit. Neq; id tamē in ipſum referimus, qui clementiſſimus eſt, ſed potius id fieri putamus ſuggeſtione maleuolentiū, qui dum ſibi tantum conſultum exiſtimant, nullam rationē habēt collapſuri Romani imperii, etenim muneribus capti ſunt, & non uident gallos natura Germanis infeſtos eſſe, & geſtire coronā imperii. Et quidē ea Cæſari in aperto res eſt. Nāq; ipſe ſæpe etiam profitebatur, facile collapſura machinamenta huiuſmodi, ſi celeri remedio occurratur, ſicut & nos futurū cre-

dimus, ſi modo Cæſar ita uellit ut poteſt, obuiam ire, atq; ea quæ fecimus, & quæ p oratores dicturi fa-cturiq; ſumus in bonam partem accipere. Et quæ nā nos egimus aduerſus Cæſarem? niſi ea quæ plena of-ficii ſint. Bello laceſſiti tuendi nos gratia obſiſtimus, & quæ ceperamus ultro reddidimus, dum ea re Re-gem Maximilianū placatum iri, merito putaremus. Inſuper modo ne dum cupimus fœdus rite factū ua-lidum & inuiolatum eſſe, ſed etiam pacem perpetuā intercedere cū ueſtro Cæſare, cuius ſi poſſumus eſſe uolumus, ſemper cultores obſequētiſſimi. Verum ob-ſtant obtrectatores quibus uos obuiam ire par eſt, dum noſtra ſimul & res ueſtra agitur, quando mutua noſtra cōmercia uiciſſim ſemp uſui ſint. Noſtra præ-ſertim in uobis ſita ſpes eſt, & in Deo optimo maxi-mo, quem proculdubio ſperamus nobis auxilio fore, non immemorem eorū quæ ſemper egimus ſeruandæ & augēdæ Chriſtianæ Religionis gratia. Nāq; alio-quin Reges terræ nobis infeſti ſunt magis q̄ unq̄ in turcas fuerint, & rem Venetā, quāto maxime poſ-ſunt perditū eunt. Vos igitur auctore Deo in uobis, qui ſemper antiqua beniuolentia nobis coniunctiſſimi fuiſtis, noſtrā quæſo cauſam agite apud Cæſarem, ut ueſtra opera illo cōciliato nobiſcum, uos rebus noſtris omnibus uti poſſitis, atq; conſeruata dignitas, & ci-uitas noſtra non magis nobis, q̄ uobis ſemper uſui ſit. Neq; cum Rege romanorū de pace ſolūmodo per lit-teras agebatur, ſed etiam per nūcios, ſimul ac ille cō-

tentus fuit Venetos oratores admittere. Sed fruſtra omnia fiebant, quãuis pacis amplæ conditiones proponerentur. Hoſtes enim germani potius bellum gerere parati ſunt, & nuper ad ſæuitiam, canibus etiã utebantur in quibus odoris uis eſt. Nãq; ea uia pueros & mulieres quærebant per ſegetes, & alia loca ſubterranea, & exitii nouo genere, uenationes hominum habebantur. Non tamen potuerũt Monfalconiũ oppidum foriiulii capere, quia cõtra acriter ſtabatur, & ipſi diuerterũt Cadubriũ capere, quia uillici nequiuerunt tantam uim hoſtium ſuſtinere, & qui rei interfuit Ricinus reuerẽſis cẽturio. Sed circa caſtellũ difficultas fuit, & hoſtes aliquando repulſi ſunt, deniq; princeps Analtius cum decem millibus hominum in caſtra uenit, & cum magna ſtrage caſtellum etiam ui cepit. Sed poſtea multi eorum repedarunt in germaniã, ſimul ac relatum eſt, quæ nuper apud Valliſeram oppidũ de germanis octingẽtis hoſtibus magna ædita cædes erat. Nãq; cum primum Leonardus hieroſolymitanus eques & Petrus corſius cum centũ leuitibus, quadringẽtis peditibus, & manu agreſtium in eam expeditionem exiſſent, oppidum ui captum eſt, & omnia prædæ militibus fuere, atq; amplius ſeſe dedit Ciuitas Bellũni, quam hoſtes incuſtoditam reliquerant. Adeo ſæpe hoſtes ſoliti ſunt oppida capere & deſerere, ut nulla omnino ſint non capta & recepta pluries, id quod ſingulatim ſæpius dicere ſuperuacaneũ eſſet. Verum ut plerũq; conſue

nit accidere, quanto magis Veneti contra hoſtes ni-
tebantur, tanto minus ſemper illis uſui fuit. Nãq; &
nuper ideo Dux Brũſuigiæ cũ decẽ millibus hominũ
in Venetos mouit, & Vtinũ urbem ſtatim obſedit.
Sed quia uiris armiſq; ciuitatem bene munitã uidet,
obſidionẽ ſoluit, & in Ciuitatẽ Auſtriæ ſtatim ibat.
Adeo ſemper nocuit plus capere q̃ retinere facultas
eſt, & illos hoſtem ultro laceſſere, qui propulſare in-
iuriam uix apti ſunt. Eſt autem Ciuitas Auſtriæ ſita
loco cliuoſo ad Natiſonem fluuium. Illi præerat Fe-
dericus contarenus uir impiger, & præſidio ſtabant
ciues fidiſſimi, necnõ Vicus peruſinus, Antonius ſan-
tipetra, Lucas ancomitanus, & Paulus baxilius cũ du-
centis quinquaginta peditibus. Turris erat & angu-
lus muri ad ſuburbiũ Dominici, quã cætera planior
& patentior. Igitur aduerſus eum hoſtes admouerũt
tormenta militiæ, & ceperunt noctis ſecunda uigilia
oppidum fortiter concutere. Contra oppidani & mi-
lites arma expedire, locum capeſcere, hoſtibus obuiã
ire. Dum uero apud Ciuitatẽ Auſtriæ in incerto res
eſſet, Ioannes Paulus gradonicus legatus foriiulii cũ
octingentis equitibus, & quingentis peditibus infœ-
liciter conatus eſt hoſtẽ ab oppugnatione auertere.
Nãq; cum primũ hoſtibus relatum eſſet Chriſtopho-
rus frangipanes cum ducẽtis liburnis equitibus, haud
procul ab oppido ſe in inſidiis locat, & cum Veneti
proximiores fierẽt, ipſe protinus ex inſidiis eos tanto
impetu aggreſſus eſt, ut paruo momẽto Vtinẽſes oẽs

cum magna

cum magna ſtrage uicti fuſiq; ſint. Secundum eam pugnam reuerſi hoſtes elatiores uictoria, magis magiſq; prælium inſtant. Iamq; diu quaſſata turris procubuerat, atq; aditus inter ruinas muri patebant, & hoſtes progreſſi propius ea ruina captũ oppidũ credebant, tripartitoq; agmine ubiq; infeſti erant. Cõtra oppidani ad omnia tuenda & obeunda parati intentiq; ſtare, miſſilibus telis & tormentis bellicis hoſtẽ ſummouere, & nihil ſatis tutum munimẽtis pati. Demum ea parte qua mœnia corruerãt utrinq; in pugnam procurſum eſt, hoſtis multitudine hominũ abũdabat, oppidani inuictis animis pollebant, hoſtes credula ſpe potiundæ uictoriæ ſumma ope nitebantur, oppidani deſperatione cõpulſi pro nudata mœnibus patria corpora opponebãt, nec uſq̃ pedem referebãt, ne relicto loco hoſtem immitterẽt, multi utrinq; peribant, plurimi ſauciabantur. Inter muri ruinas ubi præliũ & belli futura uis omnis apparebat, oppidani antepoſuerant deinduſtria magnã ſtruem ſarmentorum & paleæ ac pulueris illius, quo utimur ad tormenta militiæ. Cum ergo diu anceps certamẽ foret, & oppidani quia præter ſpem reſiſterent animoſiores eſſent, Federicus militem ſuum ſingulatim compellare, collaudare, adducere in ſpẽ uictoriæ, ſi paulũ adnitatur, omnibus locis inſtare, omnia curare, ſæpe etiam ipſe hoſtem inuadere, & loco deturbare ubiq; hortator eſſe, omnibus modis ſuis animum augere, hoſtibus terrorem incutere. Quibus hortationi

bus ducti oppidani clamorẽ repente tollunt, & paratis fomentis ignem ſupponũt. Accedunt fuſiles machinæ ſagittarii ſcorpionarii & tormẽtarii pedites, qui eminus hoſtem feribant, ut deniũ multi hoſtiũ cõbuſti ignibus, plures cõtriti tormẽtis militiæ & ſaucii telis miſſilibus, omnes in fugam cõuerſi ſint. Eo cõflictu fertur trecentos hoſtiũ periſſe, & oppidanorũ uigintiquinq; non amplius. Poſtea hoſtes obſidione ſoluta captoq; oppido Tulminio in omne facinus prolapſi ſunt, in omnẽ ſexum puerorum & mulierũ truculẽter ſæuire, & omnia inhumana crudelitate fœdare. Nihilominus ea ſæuitia uſi ſunt in Iſtria poſtquã iuerunt ingens ſupplementũ equitibus leuis armaturæ, qui erant cũ Chriſtophoro frangipane, & omnia ſubuertebant, quia Franciſcus paſcalicus præfectus ducentorũ leuitum non poterat hoſtibus obuiam ire, & amplius cum oppidani mille quingenti, & præſides oppidorũ in expeditionem exiſſent municipia Cæſaris capere, apud Vermen caſtellũ de illis magna ædita cædes eſt, quia ſine ordine ſine imperio temere nimium ibatur. Poſteaq̃ uero Hieronymus contarenus cum ſex triremibus in Iſtriã uenit, pariter terra mariq; contra Tergeſtum ibatur. Eſt autem urbs ſita ad mare, iuxta quam exit in pelagus Natiſo fluuius, qui finis Venetiæ dicitur, fluit et Timauus amnis Tergeſtum, Cõcordiãq; diſterminans, qui delatus e montibus decidit in profundũ, habens ſeptem fontes fluuiatilis aquæ, & deide abſorptus infra terrã ſtadiis cir

citer centũ & triginta erũpit in mare. Poſtq̃ autem claſſis applicuit contra urbem geſta res eſt, non tamẽ Veneti ciuitatem ceperunt, quia ſolũmodo tormentis bellicis agebatur, ſed ſublata omnis uindemia, & ager deſolatus eſt. Atq; ãplius quia fluminẽſes hoſtes auſi fuerãt in portu Curitæ inſulæ cymbam onuſtã mercimoniis capere, Philippus baduarius illam iniuriam grauiter ultus eſt. Nãq; cũ triremi, & duabus uniremibus in regionem hoſtium uenit, oppidũq; Lauranium ui cepit & diripuit. Verũ poſtea cum abiiſſent claſſis præſidia, in caput Venetorum ea faba iterum cudebatur, quia propterea plures copiæ hoſtiũ conuenerunt iterũ agros uaſtare, & plus ſolito prædas agere, atq; amplius cũ deſolata eſſent omnia citra Quietũ fluuiũ, hoſtes quingenti equites, & duo millia peditũ deditione etiam potiti ſunt Caſtronouo Iſtriæ, & oppido Raſpruchio. Sed paulopoſt Chriſtophorus frangipanes cum parte copiarũ ad tuenda propria receſſit, quia Angelus Triuiſanus cum ſexdecim triremibus in Iſtriam uenit, & primo quoq; tempore contra Ciuitatem Fluminis tormentis bellicis acriter agebatur, poſtea atrox certamen fuit, deniq; urbe ui capta, omnia prædæ militibus fuere, & ſolo æquata ciuitas eſt, atq; amplius Veneti iterũ terra mariq; contra urbem Tergeſtũ in expeditionẽ ibant. Sed quia ciuitatem armis uiriſq; bene munitã uident, & adhuc ſatis ad rem agendã copiæ comparatæ non erãt, primo quoq; tẽpore ſtudebatur agros

uaſtare & prædas agere,& poſtea in Raſpruchium omnibus uiribus ibatur. Nāq; milites & nautæ ſimul oppidū aggreſſi ſunt,& primo tormentis militiæ geſta res eſt,et deniq; admotis ſcalis in oppidū ibatur, atq; illo ui capto omnia prædæ militibus fuere, quibus peractis Veneta claſſis abiit, & Germanus hoſtis iterum in Iſtriam uenit, & ſæpe Veneti uincebantur. Adeo frequēter fiebat,ut modo Venetis, modo hoſtibus uiciſſim proſpera omnia cederent, dum modo horum, modo illorum uires ampliores eſſent. Nuper uero Venetorū ſolūmodo ſita ſpes erat ſuper induciis de quibus agebatur,ſimul ac ultro Chriſtophorus frāgipanes ſub Venetis auſpiciis merere uellet. Sed tantum abfuit,ut inducias non pepigerint et Chriſtophorus frangipanes hoſtis iterum uenit, quia nunq̃ e ſenatu cōſulto litteræ redderētur. Itaq; bellum maius in Iſtria uigebat, & omnes conuerſi in trepidiſſimā fugam erant, ſeq; in pedes proripiebant cum liberis & coniugibus, ubi ſe tutos fore putabāt in ciuitatibus, atq; obiter rura & oppida hoſtibus prædæ relinquebātur, & tota deſolabatur prouincia multa animalia in quibus potiſſimū omnis opulentia conſtat,ultra montes abigebātur,multi mortales interficiebātur,multi quottidie captiui fiebant,& omnia conſumebantur, quæ hominibus & cæteris animantibus eſculenta & poculenta ſunt. Igitur ad eam rerum penuriā tollendā ſimul cum dignitate & amplitudine reipublicæ, ut facilius oīa tuta eſſe poſſēt

contributæ pecuniæ machinæq; & omnia utilia, dātumq; negocium eſt, Damiano Tharſio, ut mille pedites in prouincia deligat & exerceat, alamq; equitum adſcribat, qui poſſint auxilio ſemper eſſe, & omnem uim hoſtium comprimere. Parte alia interea relicto præſidio Tauriſii quod ſatis eſt, omnis exercitus Patauium ſe contulerat, curabaturq; urbē omnibus modis munire, mœnia & ꝓpugnacula reparare, & alia omnia facere, quæcūq; uſui forent. In primiſq; longe lateq; proſpicere qua uia optime poſſent uti uictoria atq; ea fortuna, quæ opera agreſtium ſedulo aſpirare uidebatur. Sed tantum abſuit, ut dum Veneti ſemper differunt in aliud tempus ultro ſe dedentem Vincētiam & Veronā recipere, fortuna inconſtans prolapſa ſit. Nāq; galli ad tria millia equitum in caſtra Regis romanorū uenerūt, & propterea cōſtabat omnis exercitus hoſtium decem millibus peditū, & ſex millibus equitum, ut Veneti non amplius inferrendi belli, ſed potius ſe tuēdi, & propulſandæ iniuriæ ſtudioſi forent, & eorum omnis exercitus urbem Patauium ingreſſus eſt, poſitæq; cuſtodiæ per loca cūcta, & ordines diſtributi ſunt, ut oēs equites grauis armaturæ intra prima mœnia urbis cōtinerentur, necnon ea parte ſemper uſui eſſent, qua maius periculum imminebat. Intus uero quod eſſet fori præſidio, parte altera Citoli peruſini, parte altera Lactantii bergomēſis acies bipartiti ſunt, & ne aquæ adimi poſſent, quæ apud liminiū oppidū manufactis obicibus diuer

tunt circũ circa Patauiũ,obſirmati illi obices ſedulo, & claſtra ſudibus complicatiſq́; trabibus & multiplicibus ferramẽtis,quãtũ fieri potuit ſummopere munita ſunt. Dum ea uero agerẽtur Patauii,agreſtes inſulæ Scalanæ ſolicitabãt magis magiſq́; Carolũ Marinum, qui nuper Lemniacũ immunitũ receperat,eo præſidiũ mittere, aiebantq; ſua opera fore,ut prædã opulentã agant,& Marchionẽ Mãtuæ ſuoſq́; ſexcẽtos milites, qui nuper illuc uenerant,incautos adoriantur & opprimant. Carolus in ſpem potiũdæ uictoriæ ductus illico de ea re legatos in caſtris certiores facit,ſimulq́; auxiliũ ingens expoſtulat. Igitur Veneti legati ſtatim iubent Luciũ maluetiũ & Citolum peruſinum cum ducẽtis equitibus leuis armaturæ, & octingentis peditibus ex Patauio proficiſci Lemniacum. Et illi deinde cum aduespeṙaſceret ceperunt iter facere uerſus Inſulam Scalanã iũctis copiis cum Hieronymo põpeio,Petro puluereo,& Vincentio caſſineo,ut omnes copiæ eſſent trecẽti uiginti equites leuis armaturæ,& quinquaginta tres equites grauis armaturæ,octingẽtiq; pedites,& mille quingenti agricolæ.Poſtea itũ eſt quadrato agmine prope uillam uſq; ad mille paſſuum, deinde acies bipartiti ſunt,atq́; aliæ occuparunt exitus uiarũ,& primi pedites uillam ingreſſi ſunt,cõfeſtimq́; Marchionis domum obſederũt,& domos alias,in quibus milites habitabant, uociferandoq́; conati ſunt maiorem trepidationẽ incutere. Hoſtes uero nihil tale unq́; ueriti

incauti & ſemiſopiti, pars ſeſe dedere, pars arma ca‑pere & obuiam ire. Sed omnes oppreſſi multitudine facile trucidabantur, quicūq; uellent obſiſtere, deniq; paſſim deditio facta eſt, atq; omnia prædæ militibus fuere. Et quidem ipſe Marchio ſub noctis tenebris per poſticum aufugerat, atq; inter uepres & arbuſta la‑tebras quærebat, ſed interuentu diei latitantem eum poſt melicā uiderunt ceperūtq; quatuor agricolæ, & nunq̃ flecti precibus aut pollicitis potuerūt, ut eum manumitterēt. Ita ſorte dabatur, ut maxima pars ui‑ctoriæ eorum eſſet, qui eius rei primi auctores fue‑rāt, ſicut & poſtea cummulati muneribus & immu‑nitate donati ſunt. Quanto autē uictoria maior fuit, tāto maiori ſtudio uſi ſunt, ut Marchio & cæteri ca ptiui quam tutiſſime conducerentur Venetias. Nāq; omnes copiæ quæ eius expeditioni interfuerāt, Mar‑chionē & captiuos comitabantur, & ne qua uis in‑gruat ex Ferraria, Andreas Grittus cum centū equi‑tibus grauis armaturæ, & quingentis peditibus illis obuiam uenit, & ſimul ac ad Ateſte oppidū uentum eſt, cuſtodiæ domui appoſitæ ſunt, in qua Marchio cum captiuis aliis habitabat, deinde Patauiū & ſecū‑do flumine Venetias uenit, ubi Marchio cum magno clamore exceptus eſt, & diligēti ſub cuſtodia popu‑lariū in turri ſupra comitia ſeruabatur. Interea uero omnis exercitus hoſtium ad uiginti millia hominum accreuerat, atq; progreſſus uſq; oppidū Liminiū, cum maxima cuſtodum cæde, illud ui ceperat ademeratq;

aquas diruptis obicibus, ne poſſent ãplius Paduæ ad mollas triticeas ſuppetere. Deinde germani hoſtes agros uaſtare, prædas agere, omnia diripere, omnia igni ferroq; ſubuertere. Et parte alia Ferrariẽſes hoſtes identidem facere, unde paſſim fuga facta eſt, & ad imas paludes abducta cũcta animalia ad Caputaggeris decem millia, & ad Montemalbanũ uiginti millia, atq; illis intercisis itineribus & congeſtis aggeribus infœlices agricolæ ſubſidio ſtabant, & armata nauigia cũ tormentis militiæ. Senes uero pueri & mulieres cum paupere ſupellectili Venetias uenerunt, quibus ex publico ærario penus inſtructum eſt, parataq; habitacula. Et quia continue nouæ familiæ pauperũ confluebant, Patres ſtatis locis diſtribuerunt nauigia, & conſtituerunt portoria, ne quis pluſſatis exigeret. Hoſtes uero cum parte copiarum ad prædam Montis Albani repente digreſſi ſunt, & quidẽ ſolũmodo tormẽtis militiæ ea geſta res eſt, quia omnes Veneti terra mariq; ſtatim fugerũt, & reliquerunt duas naues hoſtibus impune cõburere, atq; multa animalia abducere. Parte alia Ferrariẽſes hoſtes, ut cõmodius poſſent prædas agere, primo quoq; tẽpore erexerũt propugnaculũ in Atheſi flumine prope Caputaggeris, atq; inde miſeris agricolis frequẽter obuiam ibant, neq; cõtra ſatis ulla uis erat, dum ſtatim redire in caſtellũ facultas eſſet. Igitur Marcus antonius contarenus præfectus claſſis padanæ cũ octo cymbis, & manu collectitia repente locum ag

greſſus eſt, & poſt diutinũ certamen illud ui cepit, et ſolo æquatum eſt. Nihilominus hoſtes germani cum manu prædatoria ſæpe uicti cæſiq; ſunt, dũ illi paſſim prædari uolunt, & Veneti acriter illis ubiq; obuiam ueniſſent ad Butinicũ, Lizafuſiniũ, Mergarã, & Meſtrum oppidũ. Sed Veneti illud magis aduertebant, quod hoſtes interagendũ ſe propediem obſidionem illaturos Patauio minabantur expediendo & parando omnia, quæcũq; uſui forent. Igitur Patres ſolliciti de ſumma rerum noctu frequenter & interdiu quid agendum conſulere, deinde maturare, facere, & nihil intẽtatum relinquere, feſtinare, parare, mittere Patauium tormenta militiæ, inſuper inſtrumẽta bellica, & munimẽta cuiuſcũq; generis, atq; affatim pecunias, & farinæ ingentem copiã ſubuehere, populares cunctis Venetiis uicatim adſcribere, quacunq; pedites adcerſcere, & Patauium ſupplemẽtũ exercitui mittere, deniq; omnia facere, quæ conferre uiderentur leuandæ obſidioni illius urbis, in quã procul dubio omnis uis incumbebat ſeruandæ reparandæq; reipublicæ. Pari modo ut res ipſa tutius procederet ſi nobiles quoq; cũ adſcriptis peditibus illuc auxiliatũ eãt, cõuocatis cõmitiis Leonardus Lauredanus Priceps iclytus in hãc ſentẽtiã locutus eſt. PRAEFARI REM ueſtram agere. P. C. ſupremũ exordiũ & artificioſa inſinuatio uideri poteſt in re tam ueſtra. Neq; enim magis aliud ueſtrum eſt, quam patriæ ueſtræ tuẽdæ frequens ſtudium, de qua re pro

fecto ſolũmodo nuper agemus, quatenus de ſeruanda urbe Patauio dicturi ſumus. Nã Patauiũ ſuburbium ueſtrũ eſt, atq; inde pendet ſalus iſtius urbis & reipublicæ, & icdirco iſtud conſilium tuẽdæ urbis antecapere debetis, cum eiuſmodi iſta ſint, ut niſi prouideris ne accidant, ubi eueniunt fruſtra ignauiã tuã incuſes, aut deorum auxiliũ implores. In nobis uero tuendæ reipublicæ facultas eſt, ſi modo parati eſtis ueſtris opibus & pectoribus rẽpublicã iuuare, ſicut & uos decet facere, qui romanorũ imitatoees eſſe uultis. Bello punico ſecundo cum exhauſtũ ærarium, ne deorum quidẽ cultui ſufficeret, Publicani ultro aditos Cenſores hortati ſunt, ut omnia ſic locarent, tanq̃ reſpublica pecunia abundaret, ſeq; præſtaturos cũcta nec ullum aſſem, niſi bello confecto petituros polliciti ſunt. Domini quoq; ſeruorũ, quos Sẽpronius gracchus ob inſignem pugnã beneuenti manumiſerat, precia ab imperatore ſuperſederũt exigere. In caſtris etiam nõ eques, non centurio impendium dari ſibi deſiderauit. Viri ac fœmine quicquid auri, argenti ue habuerũt. Item pueri inſignia ingenuitatis ad ſuſtentandã temporis difficultatẽ contulere. Vos ergo ſequimini iſta ueſtigia, & libẽter locate ueſtram operã ueſtræ patriæ in tanto rerum diſcrimine. Et quidẽ a nobis etiã ceptum eſt filios noſtros Aloyſium & Bernardũ cũ centum peditibus Patauiũ mittere, & uos operæprecium eſt identidem facere, aut uos ire, aut filios, aut nepotes ueſtros mittere, qui auxilio eſſe poſſint ſin-

guli quiꝙ cum peditibus, quatenus opes ueſtræ poſſunt ſufficere. Nãꝙ tanta temporum difficultas eſt, ut nemo poſſit ſuam operã negare, ſine nefario ſcelere, quando quiſq; plurimũ patriæ habeat acceptum referre. Agreſtes quoꝙ populareſꝙ ueſtri ad uiginti millia hominũ ueſtra auſpicia libentius ſequentur, ſi & uos imperata feceritis. Tunc enim facile omnes obediunt, ſi quæ aliis imperes, tu prius præſtiteris, et id tanto magis uos decet præſtare, quanto magis ueſtra intereſt, qui ſenatores eſtis, & republica magis magiſq; fruimini, ut ſicut Senatus Populo honore præſtat, ita uos ad omnia dura & aſpera ſubennda primi duces eſſe debetis, & nihil dubitare præſertim modo, cum aliquanto fortuna mitior ſeſe offerat, & benignitate Deum iam id paremus, atꝙ agamus, ut propediem obſidione ſoluta, ultro hoſtẽ poſſimus inuadere. Neꝙ cuiꝙ̃ ueſtrum uideatur maius id audatiuſꝙ conſilium, quam exigat cladiũ nuper acceptarum recẽs memoria, ſiquidem fortuna reipublicæ & uirtus deſperare de ſumma rerum prohibet eo fato, quo donata nobis ſors eſt, ut magnis omnibus bellis uicti uicerimus. Vetera omitto gallos hoſtes & mauros ſarracenos, atꝙ ueteres inexhauſtas inimicitias ligurum, & bella perículoſa uictis ſimul & uictoribus; quot padanæ claſſes, quot Duces, quot exercitus? bello philippico amiſſi ſunt. Quid hoc bello gallico memorem profligatũ exercitum noſtrum ad flumen Adduã, & conuerſum in fugam turpiſſimã, uſꝙ

Meſtrum oppidum. Adde feſtinā defectionē oppidorū omniū, & cunctarū urbium noſtrarum. Adde tantam in urbe trepidationem, & ingentem tumultū. In hac tamē rerum intemperie & immūnēti naufragio Veneta nauis & reipublicæ cōſtans uirtus, tanꝙ rupes caucaſea, ſtetit una integra imobilis, ac omnia ſtrata humi erexit, & cuncta deperdita ſuſtulit. Vos primi Senatores poſt abduenſem cladē ueſtro ductu & ueſtra opera, ueſtris pecuniis affatim datis militibus, ueſtris conſiliis auſpicatiſſimis rem uenetā, uos filios ac uxores ueſtras, & lares ueſtros tutati eſtis, atq; nullum iam reipublicæ nomē eſſe obſtitiſtis. Nunc benignitate Deum omnia aliquāto lætiora & meliora futura ſunt, procul abeſt hoſtis inuictus Rex gallorum, neq; germanorū multigenas copias uereri debetis ſine duce, ſine ordine, ſine imperio, ut ualde inconueniens eſſet, ſi uos qui labantē fortunā reipublicæ nuper ſuſtinuiſtis, nunc ipſi quia illius omnia lætiora & meliora ſunt animis deficeretis. Hæc fateor tamen acerba ſunt, ſed fortuna ueſtra uobis ſuadet, ne in peius collabamini. Quēadmodū & medica pharmaca acerba ſunt, illa tamen reparādæ ſanitatis gratia ſumuntur. Rex Athenienſium Codrus addicēte Apolline delphico bellum aliter diſcuti nō poſſe, ne Athenæ occiderent ipſē mortē oppetere paſſus eſt. Quid loquar Decios, aut præcipitem Curtium? qui pro patria mori nequaꝙ ueriti ſunt, dum ei profuturi uiderētur. At qui uos. P. C. non pro patria ad certam

mortem,ſed pro patria ad certā uictoriā hortamur, nullus enim exercitus eſt, qui poſſet unq̄ capere uiris armiſq; tam bene munitam urbem Patauiū. Igitur in ueſtra manu ſita uictoria, & tuendi ueſtri ſuburbii facultas eſt, ſi nunc adeo cum ueſtra res agitur, uobis ipſis & reipublicæ conſuletis. atq; ut ſemper feciſtis, & nunc aſſueta uirtute ueſtra, & noſtra hortatione enixe operā dabitis, ut res ueſtræ omnes priuatæ ſaluæ ſint republica incolumi, quas aliter rempublicam prodendo nequicq̄ ſerues. Poſtq̄ Dux ipſe conticuit totis comitiis conſenſum eſt, quiſq; principi gratias agere, ac interiecto certamine iuuandæ reipublicæ, quiſq; ſuam operā libenter polliceri, quiſq; prima inter primos nomina ſua uelle in tabulis publicis eſſe, ut nec princeps accipiendo, nec ſcribæ referendo ſufficerent. Primates filios ſuos aut nepotes mittere, alii pecuniā dare, alii ipſimet ire, denicq; omnes certatim omnia facere, quæcunq; uires ſuæ paterentur, ut ex cunctis Venetiis cum trecentis nobilibus, & decē millibus hominū Patauiū iretur. Sed Patauium ſtudiorum placidiſſimū gymnaſium, & urbem immunitā, quā e Troia profugū Antenorē condidiſſe ferunt, tunc Imperator exercitus & legati in alterā faciem mutare, ſummo ſtudio perficiendo munire, foſſas augere, mœnia reparare, & alterum murū e terra congeſtum educere, propugnacula munitiſſima conſtruere, intus & extra prope urbē omnes domos demoliri, atq; paſſim itinera leuigare, ut ſine impedi

mento milites poſſent exercere opera militiæ, deniq; in urbe militum ordines diſtributi ſunt, & uiſum eſt omnes leuites extra mœnia ſtare, hoſtem exercere, ordines diſturbare, annonã diripere, ſæpe etiam pabulatores & palãtes alios inſidiis intercipere, deniq; omnibus modis, omnibus locis, quãto maxime poſſent hoſtibus infeſtos eſſe, & ubiq; ſociis auxilio feſtinare. Sicut & nuper agricolis, qui ſe muniuerant ad pontem uillæ Tencharollæ, & hoſtibus fortiter obſiſtebant, Veneti leuites repente ſubſidio uenerũt, & hoſtes fuſi fugatiq; ſunt. Atq; amplius parte alia Ioãnes maria fregoſius cum parte exercitus comitem Philippum mariã rubeum apud Vincẽtiã aggreſſus eſt, dum ille cũ trecẽtis leuitibus annonã in caſtra hoſtium comitaretur, Et quidem primo atrox certamen fuit dũ utrinq; nihil prætermittitur, quod uſui foret, deniq; apud Venetos ſtetit non incruenta uictoria, ſed maior cædes hoſtium fuit, & multi eorum cum duce Philippo capti ſunt. Hoſtes uero primo quoq; tempore expectare Ferrarienſium gallorũq; auxiliares copias & germanos milites, qui quottidie in caſtra hoſtiũ confluebant. Poſtea agros uaſtare, animalia abducere, oppida diripere, nunc omnis exercitus ad urbem procedere, & ad Baſſanelli pontem ire, ut locum caſtrametãdi proſpiciat, nunc ne machinis offendatur, paululum recedere, quottidie leuibus certaminibus cõtendere, modo ſcorpionarii equites leuis armaturæ decompacto certare aduerſus ſcorpiona

rios equites hoſtiū, modo utrinq; centeni pedites diꝰ gladiari inuicem, multi utrinq; cadere, nunc hi nunc illi recedere. Et nuper quidem anceps prælium ſtetit & prope urbem uario euentu ea geſta res eſt, deniq; cū aduesperaſceret hoſtes uiſi ſunt uelle obſidere Paꝰ tauiū, ſed tātū abfuit, ut illi ſtatim inde uerſus Abbaꝰ num & montes ad conſuetam prædam digreſſi ſint. Contra milites Veneti pedites equiteſq; leuis armaꝰ turæ, eos quaſi fugientes audacter ſequebātur, multa impedimenta ceperunt, multi pedites & equites hoꝰ ſtiū capti ſunt. Et quia hoſtibus ea ualde moleſta res eſt, illi primo quoq; tempore Ateſte oppidum capiunt & diripiūt, deinde Mōſilicem oppidū acriter oppuꝰ gnare aggreſſi ſunt. Eſt autem Monſilex haud longe diſtans ab urbe Patauio oppidum parum munitum, ſed arx eius in mōte prærupto ſita eſt. Et primo quiꝰ dem contra oppidum tormentis militiæ acriter ageꝰ batur, & Veneti centum quinquaginta pedites cum Petro gradonico præfecto, & duce Paulino curſio niꝰ hil omnino uereri uidebātur, omnes ſub imperio eſſe & ſub ordinibus militiæ, omnes cuncta officia libēꝰ ter facere, quiſq; locum ſeruare, quiſq; hoſtibus obꝰ uiam ire, atq; eū mœnibus deturbare, & tueri omꝰ nia. Poſtremo autem Veneti ingruēte hoſtium mulꝰ titudine ſatius & tutius rati ſunt imminenti periculo cedere, & ab omnibus in arcem protinus itum eſt, ubi belli uis maior incubuit. Nāq; oppidū ſitum erat in plano, & ex ea planicie mons ſaxeus inſurgebat

undiq; præceps & ſatis patens mediocri caſtello, cui uirorum, armorũ, frumenti, uini, & olei, ſatis magna uis erat, locus importunus tormentis & inſtrumentis militiæ. Simul ac enim ea agebãtur, & paulo processerant, Veneti e mœnibus igni aut lapidibus corrumpere, milites quicũq; pro opere parum conſiſtebant propter iniquitatem loci, neq; inter inſtrumẽta militiæ ſine periculo adminiſtrabant, toto colle facile detrudere, acriter præ mœnibus certare, optimum quemq; hoſtiũ interficere aut ferire, & cæteris metum incutere. Contra hoſtes cuneo repente facto Venetos inuadere, omnes pariter omnibus locis cuncta pericula ſubire, terrere tormentis militiæ, tentare, inſtare acriter in caſtellum uadere. Et iam Venetorum ſpes omnis in ſola deditione ſita erat, de qua cũ hoſtibus agebatur. Sed hoſtes conſultando potius ea occaſione rerũ bene gerendarũ acriter uſi ſunt, Venetos milites loco deiicere, multos occidere, ſcalas admouere, murum aſcendere, & ſuper occiſorũ corpora in caſtellum ire. Itaq; Arx Monſilicis oppidi omnino ſatis munita in hoſtium poteſtatem uenit, & omnia prædæ militibus fuere, pfectus & pauci alii captiui facti ſunt, & de cæteris omnibus magna ædita cædes eſt, deniq; hoſtes gloriã inuenerunt ex ea re, quam temere aggreſſi ſunt, & tempus contrituri uidebantur. Capto Caſtello hoſtes iterum in omne ſcelus prolapſi ſunt inhumanũ ſæuumq; facere quantum dici & excogitari poteſt, paſſim agros uaſtare,

ſtare,prædas agere,ſæuire,interficere, uiolare,ra-
pere,populari,comburere. Sacratiſſimũ quoq; Chriſti
Corpus ſupadditis uerbis ſceleſtiſſimis in terrã proii-
cere,& diuina omnia fœdare. Deniq; crudeliter agẽ
do iterum ad pontem Baſſanelli reuerſi ſunt, & co-
nabantur iterum aquas adimere,ſupra Baſſanellũ foſ-
ſam ducere, & Brentã omnem dictũ olim Meduacũ
fluuium uerſus Monſilicẽ diuertere. Contra Veneti
acriter obſiſtere, & e regione compactis aggeribus
reparare, foſſores hoſtiũ impedire tormentis militiæ,
tegumenta humi proſternere,& cuncta infecta red-
dere. Sed interea exercitus hoſtium numeroſior fie-
bat ueneran tq; ex Ferraria auxiliares copiæ Cardi-
nalis eſtenſis cum centum militibus, ducentis leuiti-
bus,octingentis agricolis,& multis tormẽtis militiæ.
Hoſtes ergo quia nuper repulſi ſunt, ſimul ac prope
urbem conſertum prælium eſſet, poſtea magis inſi-
diis contendere aggreſſi ſunt,multi pedites tormen-
tarii poſt diruta mœnia latebant, & Venetos uenie-
tes incaute immiſſa glande feribant. Sed ea ars parũ
profuit,ſiquidem Veneti admouerũt ad locũ tormẽta
militiæ,& ſtatim deiecerunt parietem, unde pleriq;
hoſtium contriti, & reliqui in fugam conuerſi ſunt.
Dum ea inuicem milites agunt, uiderenturq; hoſtes
in procinctu eſſe urbi ſuccedere, Imperator exerci-
tus & legati apud fanum Iuſtinæ conuocatos milites
ad capeſcendã rempublicã hortabãtur,ſimul ac mi-
litibus e Senatu conſulto in eam formã litteræ red-

derctur. ANTEHAC ſemper milites ſpes noſtra ſita erat in Deo optimo maximo, ut is nobis ſemper auxilio eſſet, qui iuſtā cauſam ſemper fouet. Verum ea apud nos nō amplius in incerto res eſt, quādoquidē eius opera idipſum fiat, ꝙ nos ſimul & uos ueſtris omnibus uotis ſemper poſtulaſtis, ut tantū hoſtes morarentur, quantum muniendæ urbi ſufficeret. Iam uero benignitate Deum ciuitas apprime munita eſt, & omnia ſedulo ſubminiſtrauimus, quæcūꝗ uſui fore putaſtis, ut ſolūmodo illud ſuperſit uos agere, ꝙ ſemper polliciti eſtis urbe munita, & cunctis paratis ex ſententia, omnem obſidionem hoſtium fruſtra fore. Neꝗ profecto ſpes concepta uos fallet Deo auctore in uobis, qui in arte militari omnes ualde exerciti eſtis, ut opera ueſtra aſſueta, & uirtute ueſtra præclara, populiq; Patauini fide incōmutabili, facile omnes tuti eſſe poſſitis. Veniat quæſo in mentem modo quantum oculi omniū in uobis cōuerſi ſint, ut uideāt quantum in rebus aduerſis animoſi & fortes ſitis. Vos omnes bellamini pro iuſtitia, pro ſalute propria, pro libertate Italiæ, quam ſemper hoſtes barbari dilacerare ſoliti ſunt, & modo eorum fides & animi quales ſint in totam Italiā, documenta certiſſima antiqua & recentia habentur, & nos poſteris exemplū ampliſſimum futuri ſimus. Vos omnes bellamini pro fide Chriſti, quæ alioquin manifeſtū periculum ſubiret ſi quod abſit hoſtes Patauiū capiant. Contra hoſtes bellum iniuſtū gerunt, inducias dolo malo & iu

rata fœdera uiolarunt poſthabitis diuinis & huma-nis cunctis rationibus, ut merito in eam ſpem ducti ſimus, qua putamus nobis auxilio fore Deum optimũ Maximũ, qui protector iuſtitiæ & ueritatis perhi-betur. Igitur ueſtrum erit Milites acriter in hoſtes agere, & nusquam deeſſe uobis & reipublicæ. Quod ſi feceritis ut uos facturos nõ diffidimus, inſeneſibilẽ glo riam uobis, apud omnes nationes merito cõparabitis, & nos geſtarum rerũ nunquam inmemores, re et omni officio, dando & gratificãdo, de uobis ita benemere-bimur, ut apud omnes nationes erga uos gratiſſimi non magis habeamur, quam ſimus. Poſtea legati in caſtris militibus in eam ſententiã dicebant, tantam eſſe rei-publicæ ſpem ſitam in uniuſcuiuſque militis & totius exercitus uirtute maxima, ut animata eſſet diuitiis & omni ui tutari libertatẽ Italiæ, & tantorũ uirorũ Ducum militũq; uirtutem exercitam, quæ alioquin hoſtibus barbaris ſemper inuidioſa ſit, & facile ex-tingui poſſit, ſi illi Patauio potirentur. Accedere ad hoc aiebant, ut quiſq; ſumma ope eniti debeat, quod quiſque pro comperto habet, omnia cõmoda, & omnes opes reipublicæ ſibi ſemper uſui fore, ſi modo ut di-ctat ratio diuina fauente clemẽtia, atq; experta uir-tute & ſedula opera militum, apud Venetos foret deſiderata uictoria. Nihilominus Imperator exercitus ſtans ante altare milites inhortabatur, ut rempubli-cam ſuſcipiant, & pro uirili tantæ ſe expeditioni ac-cingant, quam honoris eorũ gratia deinduſtria Deus

optimus obtulerat. Tũ orare, obteſtari, ſuadere queq; ſimultates deponere, & ſe ita componere, ut omnia amice gererentur, ſimulq; ut illud fieret, quod uide-rat in obſidione urbium ſolitũ fieri, quemq; cogebat contactis manu ſcripturis in uerba concepta iurare, ſe conſtanter ſeruaturũ in omnibus fidem reipublicæ, & in hac urbe ſeruãda præcipue, qua cõſtabat om-nis ſalus totius Italiæ, & ſimul ac ea dixerat, ipſe primus cepit iurare, poſtea legati, Ductores, & cæ-tera multitudo idẽtidẽ fecit, & deinde per loca cũ-cta appoſitæ cuſtodiæ, & ordines diſtributi ſunt, atq; ſtatuerunt nocte qualibet alterum legatũ cum ala equitũ grauis leuiſq; armaturæ totam urbẽ per-quirere, atq; cuſtodias & duces peditũ in diẽ inmu-tare, ne aliquis ſciret quem locũ ſortiturus eſſet, aut poſſet unq̃ de loco cum hoſtibus cõuenire. Portis au-tem præfecerũt nobiles Venetos a porta Crucis, uſq; ad Pontem Buſſanelli Lactantiũ Bergonieſem & Ci-tolum peruſinũ cum peditibus locarũt. Inde uerſus Pontem Curuũ uſq; ad Portellum Dionyſium naldiũ, ad Portam Cataractã quadringẽtos pedites, ad Por-tam Caudæ longæ Bernardinũ parmenſem cum acie peditum, atq; ſtatis aliis locis muris & munimentis diſtribuere præſidia. Super Pratũ uallis Imperatorẽ exercitus, & Comitem Bermardinũ cum militibus, atq; identidem cum militibus Antonium pium parte alia ſupra plateolã Antonii, & amplius trigita equi-tes grauis armaturæ cum peditibus ad forum tuen-

dum, atq; iubent alios milites & leuites ſemper præſto eſſe huc & illuc ire, utcumq; uſuueniet. Caterũ hoſtes iterum ad prædã ibant uillam noſtrã Gurgẽſem Bobulentã ꝑ uillam, & omne ſolũ Plebiſſacci diripe, atq; igni ferroq; ſubuertere. Poſtea omnis exercitus hoſtium auctus ad centum millia hominũ iterũ Patauinum uenit. Et quidem a Portello Patauii, uſq; ad portam Caudæ lõgæ caſtra hoſtium ſita ſunt, deinde ad Portam Portiæ, & ad Portam Caudæ longæ ceptum eſt tormentis militiæ ciuitatem concutere, & obiter arcubus in urbem multas ſagittas coniicere, cõuolutis litteris Regis romanorũ, quæ omnibus agẽtibus Paduæ in eam formã dabantur. DATVM eſt deinduſtria uobis omnibus longum tempus pœnitendi, & dedendi ſedulo urbem noſtram Patauiũ, ne urbe ui capta cum maxima ſtrage hominum, cuncta prædæ militibus foret. Nunc uero cum uelimus urbem ui capere, ne patiamini ea quæ uicti capta urbe pati ſolent, uos antea certiores fieri curauimus, ut dum uobis integrum eſt clementiã potius ꝙ uim noſtram experiri uelitis. Itaq; hortamur uobiſipſis conſulere, & noſtra diutina patientia non amplius abuti uelle. Aliter ſcitote proculdubio fore, ut cum uolueritis incompreſſo impetu militum, non amplius locus pœnitentiæ ſupererit. Sed Veneti milites nihil prorſus timere, infenſi intẽtiq; ſine tumultu manere, prælium audacter expectare, et ſolũmodo tormẽtis bellicis agere, modo ſtare, modo obuiã ire, nunc pedites

aliquot nocte intempeſta uſq; ad hoſtium tẽtoria re-pẽte uadere, & eum impræmeditatũ tubis, & ſublato clamore perterrefacere, nunc interdiu equites pileati haſtati caſtra hoſtium circuire, & ubiq; infeſti eſſe, ordines diſturbare, multos ferire, aut perimere, nõnullos ſemper intercipere. Nãq; quouſq; contra Pa-tauium ſtatũ eſt, noſtri quottidie ad minus quinquaginta equos prædati ſunt. Hoſtes uero nuper quaſi urbem oppugnaturi agmine facto uſq; ad Portellũ Patauii uenire & recedere uiſi ſunt, & deinde uenerunt ad Portã Caudæ longæ, ubi primo tormentis militiæ acriter geſta res eſt, & poſtea hiſpani pedites propugnaculum oppugnare aggreſſi ſunt, atq; nemine reſiſtente murum incuſtoditũ aſcendere. Contra Citolus peruſinus eo ſtratagẽmate acriter uſus eſt, & delecti pedites qui intus præſidio ſtabant. Nãq; ictibus haſtarum & elaboratis ignibus ita impetuoſe & repente cum hoſtibus geſta res eſt, ut omnes illi ducẽti, qui munimenta ſuperauerãt, afflicti ſint, cæteri quomodo potuere pauci integri magna pars cõfecti uulneribus in pacatum abire cõpulſi ſunt, & hoſtiũ audacia cõpreſſa eſt, uidebaturq; fore, ut Veneti acriter obſiſtant, ſi modo pecuniæ ſuppeterent, quarum inopia iam conducticii milites, quibus ſtipendiũ debebatur, clamitare, dolere, proteſtari, ſi ea de cauſa ſecus res cederet, multi officia militiæ recuſare, non ſigna ſequi, nõ ordines obſeruare, non amplius ſub imperio eſſe, ut reipublicæ in dies maius periculũ im-

mineret, niſi opportunæ ex Venetiis pecuniæ portarentur. Erant autem cuncta hoſtibus obſeſſa itinera, præter illud, quo ex monte Abbano Pataniũ itur, & ideo ea parte pecunias excipere trecenti ſtratiotæ græci equites præmiſſi ſunt, & deide cum duce itineris Lucio maluetio equites grauis armaturæ, & equites ſcorpionarii ingens præſidiũ ibat. Iamq; receptis pecuniis equites pileati haſtati redibãt, & in tereundum uident, hoſtes gallos octingentos equites alonge, & Pataniũ protinus illos anteueniunt. Nãq; reliqui leuites & omnes milites ut conducendæ pecuniæ tutæ eſſent, obiter conati ſunt hoſtibus obuiã ire, & ultro etiam inuadere. Sed eo primo congreſſu militũ puluis in nubem ſublatus utriq; obcæcatis militibus conſertum atrox prælium diremit. Itaq; milites Veneti potuerunt impune Pataniũ uenire, & pecuniæ delatæ ſunt. Iã uero Patauii magna pars muri procubuerat, & ecce mœnibus repente ſubeunt duæ turmæ hoſtium, quarũ altera militũ, & altera leuitũ erat, cum multis peditibus. Contra Veneti quadringenti pedites tormẽtarii poſt mœnia latent expectãdo, donec hoſtis proximior fieret, deinde omnes pariter hoſtem contundunt glãde plumbea, multos interficiunt, plurimos ſauciant, atq; omnes alii in fugã conuerſi ſunt. Sicut & frequenter fiebat, & quottidie leuia cõmittebãtur certamina cum hoſtiũ magno malo. Nãq; habitis pecuniis milites Veneti in officio eſſe, collapſa mœnia reparare, & imperata faceſcere,

ſimulq; omnes uiri Pataui cũ clamaretur ad arma, libenter arma expedire, & locũ audacter capeſcere. Rex autem romanorũ quia uidet Venetorũ ſocios & milites intentos eſſe fortiter urbẽ ſeruare, cuſtodire, protegere, non contentus ſecum habere contra Patauium germanos, gallos, hiſpanos, & gentem Italiæ, cepit etiam ſedulo contra Venetos per oratores cum turcis agere, atq; amplius in Venetos mouit Regem pannoniæ. Et iam rumor ceperat increbreſcere, illum cõtra Dalmatiã bellum moliri, & ad eam rem claſſem gallicam & hiſpanã propediem expectare. Igitur Patres neceſſitate compulſi, & quia antehac Turcæ polliciti fuerant ſe Venetis auxilio fore, quandocunq; uſu uenerit, primo quoq; tempore Aloyſiũ raimundũ Oratorem ad Turcas mittũt oblata gratanter excipere, & cum nuper uideretur ſuam operã uſui fore, eorũ auxiliũ implorare, dicere, Regis ipſius rem pariter agere, ſiquidem Reges ea de cauſa conuenerũt in Venetos, quia ipſi noluiſſent fœdus initũ cum Rege Turcarum uiolare, ut cum Venetos e medio ſuſtulerint, de Turcis facile actum putent. Venetorum quidem uires amplas eſſe, ſed tantis regum omnium uiribus an poſſint ſufficere in icerto res eſt. Sua itaq; intereſſe rempublicã armis uiriſq; tẽpeſtiue iuuare, & ſibi propterea ſemper eam obnoxiã reddere. Pari modo Patres Regi Angliæ ſuadere conati ſunt, adeo implicito Rege gallorũ rebus Italiæ, ut facile uinci poſſet, ea nunc uti occaſione inuadendi & debellãdi

gallias, ſicut olim fecit Henricus Rex Angliæ. Aliter aiebant proculdubio fore, ut Regis gallorũ nimia potentia Regi angliæ formidoloſa etiam uideretur. Et quidẽ Turcæ libenter polliciti ſunt præſtare auxilia, ut Veneti eo oratore obtinuerint, ne dum ut Turcæ hoſtes Venetis non eſſent, ſed etiam ut ſedulo afforent auxilio ſi eorum opera uti Veneti contenti ſint. Et Rex angliæ contra gallos animatus erat identidẽ facere, atq; expectabat ſolũmodo pſonã exuere, quæ ſub tutore adhuc erat. Caterũ Patres illud maxime curare, & quæ leuandæ obſidioni uſui forent cũcta facere, feſtinare, parare alterum exercitũ apud Meſtrum oppidũ, e manu collectitia, cũ peditibus & eqtibus grauis & leuis armaturæ, qui Taruiſii alioquin ſub legato Petro marcello præſidio morabãtur, ut ſimul a tergo laceſſitus hoſtis ab urbis oppugnatiõe diſcederet. Nãq; aliter ubiq; hoſtis infeſtus erat, & nuper ſtructa acie ad urbem oppugnandã uenit, ingreſſiq; pedites foſſam propugnaculi Caudæ longæ conabantur illud ligonibus a fundamentis deſtruere. Contra citi Veneti obuiã ire, igni ferroq; miſſilibus telis & tormentis bellicis hoſtẽ repellere. Atq; idetidem parte alia Veneti ducenti pedites iuerunt lãceis, hoſtium tormentorũ foramina obturare, & pũluerem igniferum cõburere. Et amplius equites leuis armaturæ per portã Cataractam profecti ſunt uſq; ad uallum hoſtium prælium cum peditibus inire, aliquot interficere, & omnes perterrefacere. Quæ cũ

primũ Regi romanorũ relata ſunt, ipſe protinus hortator adeſt in hoſtes ſtimulãdo militũ ſuorum ignauiam, modo incuſat, modo ſpe præmiorũ uirtute accẽdit, et captæ urbis prædã edicit militũ fore. Sic milites extẽplo accẽſi ſunt, & iterũ ſub ſignis & ſub ordinibus militiæ in expeditionẽ ibatur. Et quidem ad propugnaculũ Caudæ longæ iterum tria uexilla germanorum peditum alios anteueniunt, deinde ſcalas admouerunt, & ſumma ope nitebantur murum aſcẽdere. Contra Veneti acriter obſiſtere, hoſtẽ loco deturbare, deniq; cõſerto prælio tam multos tormẽtis militiæ, & elaboratis ignibus, aut ſauciare, aut cõficere, ut ex omni exercitu hoſtiũ, nemo amplius inceptũ opus aggredi auderet, ſed quiſq; cum ſuo magno malo ab inceptis exploſus eſt. Igitur hoſtes quia uident urbis potiundæ nullam ſpem eſſe, ut pariter Venetos excirẽt ſub ſignis militiæ ſtare, ipſi diſſimularunt omnia parare & facere, quæ futuræ oppugnationi uſui fore uiderentur, & deniq; noctis ſilentio obſidione ſoluta protinus loco receſſum eſt. Veneti uero milites armati intenti hoſtem expectando totã noctem inſomnẽ duxerant, & cum primũ illuceſceret pedites aliquot uiſum exeunt quid hoſtes agant, ſublata tormenta militiæ & hoſtes abiiſſe uident, ſicut & Patauium relatũ eſt. Sed ſoli milites Italiæ galli & hiſpani abierant, germani uero cum Rege Maximiliano manſerant, & cum primũ poſtera dies oriretur, ſublato clamore repente muros & propugnaculũ

Caudæ longæ iterum adorti ſunt, ſimulq; pluribus locis ceperunt urbem acriter oppugnare, mœnibus ſubire, ſcalas admouere, murum aſcendere. Contra Veneti milites intenti paratiq; ſtare, ſemouere hoſtē miſſilibus telis, & nihil tutum munimentis pati, deinde atrox certamen fiūt, & deniq; hoſtes ſuſi fugatiq; ſunt, atq; inde abierūt cum magna ignominia, ſicut & Cæſar abiit protinus in germaniā. Et quidem nunq̄ apud Patauium totis uiribus geſta res eſt, quia dum ſæpe in quæſtionē ueniſſet, Fracaſſius Seuerinas ſemper eius rei dehortator erat, ſimul ac uidet gallos nolle prælium inire, ſed ſolum ſubſidio ſtare procul a Patauio per tria milia paſſuum. Nāq; ex urbe tormentis militiæ adeo acriter agebatur, ut qui prope eſſent, non poſſent habitare, niſi in ſcrobibus. Ipſe autem uerebatur ne alioquin germanis contra ſpem eueniat, & galli illis etiam infeſti ſint. Atq; amplius diebat neceſſe eſſe ad triginta milia hominū perire, ſi in certamen iretur, quod Rex Maximilianus fieri nolebat, quia non poteſt pati hominem mori, & humaniſſimus eſt. Soluta autem obſidione primo quoq; tempore Veneti ſtipendiū militibus dare, annonā curare, ubiq; ſociis auxilio eſſe, aquarum repagula demoliri, & pādere obturata itinera, atq; obiter ut hoſtes longius abeant expectare. Contra hoſtes agros uaſtare, prædas agere, oppida & ciuitates diripere, & magnis cōtributionibus grauari, uillas paſſim cōburere, & maxime agricolis infeſti eſſe. Verum ut

ſæpe fieri ſolet inter nationes ex opulēti præda, ma‑
gna diſcordia orta eſt, & germanis, hiſpani & galli
hoſtes erant, qui etiam aliquando fruſtra tamen re‑
pugnātibus germanis Vincentiā & Veronam diri‑
pere obnixi ſunt, et propterea copiæ hoſtium in par‑
tes fiebant, & germani Vincentiæ Veronæq; ſubſi‑
dio ſtabant, atq; galli hiſpani & milites Italiæ Lē‑
niacū oppidū oppugnatū ibant. Igitur oppidani arma
expedire, bellū parare, undiq; aggeres & munimēta
conſtruere. Et quidē frequentibus ſciſſuris Atheſi flu‑
mine circūcirca amplius palus obducta eſt, & uis
ingens aquarū, & Iacobinus nouellus cum ducentis
peditibus per occulta itinera Lemniacū ſubſidio ſta‑
tim uenit. Quæ cum primū hoſtibus relata ſunt, quia
oppidum armis uiriſq; bene munitum uident, & tē‑
pus hyemis, re intentata hoſtes galli etiam Veronam
uenerunt, & diſtulerūt rem omnem in tempus aliud.
Interea uero Venetorū omnis exercitus rurſus accer
ſcitis fidiſſimis agricolis in expeditionem exiuit, &
Vincentiā oppugnare profectus eſt, & quia Veneti
populū res nouas moliturū ſperabant, ſtatim iubēt le‑
uites ad portas ciuitatis anteuenire, & deditionē tē‑
tare. Sed cum id parum procederet, totis caſtris itū
& ceptū eſt acriter mœnia tormentis militiæ cōcu‑
tere, demū aperto aditu pedites immiſſi ſunt, qui ur‑
bem ingredi ſumma ope nitebātur. Contra Cæſariani
milites ad ſeptem millia hominū acriter obſiſtere, &
hoſtē repellere, feſtinare, parare, facere, & ferro de‑

cernere. Igitur utrinq; nihil prætermittebatur quod uſui foret, quiſq; magis quàm in alio, in ſe ſpem ſitã habere, paritérq; agere & pugnare omnibus locis, & auiduis parare alter alterum hoſtem ferire, quàm ſemet tegere. Clamor permixtus exhortatione lætitia & gemitu, itidem ſtrepitus armorũ ad cælum ferri, telaq; utrinq; uolare, deniq; Veneti & Dionyſius naldius præfectus peditum magis magiſq; obnixi cepeꝛrunt Puſterlæ ſuburbiũ, & deinde quia nox erat ceciꝛnerunt receptui. Et quidem difficilis factu ea uiſa res eſt, niſi ex inſperato Vincentini oratores intempeſta nocte ad Venetos legatos in caſtra ueniant, & ultro deditionẽ faciant. Itaq; Cæſariani milites impune dimiſſi ſunt, & Vincentia in fidem recepta eſt; præſertim opera Seuerinatis Fracaſſii, qui Dux hoſtiũ intus erat, et eam rem ſumma ope curauerat. Quod ſi eo rerum ſucceſſu & tanta agreſtiũ & populorum omniũ uocatione Veneti milites opportune uſi eſſent, & protinus Veronã itum foret, proculdubio aſpirans fortuna rurſus in ſolidum rem Venetam collocaſſet. Vſq; adeo ſemper uſuuenit feſtinare, & in re militari potiſſimum celeritate opus eſt, & occaſione uti, ut nunquàm proſit differre, cum rerum bene gerendarum omnia parata ſint. Aliter dum tempus fruſtra conteritur protelando ſtipendiũ militibus dare, & cauendo ne milites urbem diripiant, iterum e manibus quæ ſe obtulerat fortuna inconſtans ellapſa eſt. Nãq; cum Regi romanorũ captã Vincẽtiã nunciatũ fuiſſet,

ipſe primoquoq; tempore tridentũ uenit bellum pa-rare, copias colligere, & gallos in auxiliũ Veronam accerſcere, ut cum primũ Venetorũ omnis exercitus cum manu collectitia citra amnẽ Atheſim in eã ex-peditionẽ exiret, & ultra fluuium Carolus marinus præfectus Lenniaci cum quingentis equitibus leuis armaturæ, ſeptingẽtis peditibus, & quattuor millibus agreſtiũ, hoſtes facta repente eruptione auſi ſint ma-num conſerere cũ Venetis leuitibus, qui utrinq; Ve-netorum, exercitum, & ad portam Maximi, & ad portam Epiſcopi anteuenerãt. Certatũq; eſt utrobiq; uario euentu quouſq; nox anceps prælium diremit. Ea re legati ualde cõmoti ſunt & Imperator exer-citus, & quoniam Veronenſium qui in caſtris erant exploratores non reuertebantur, neq; uidebatur po-pulus res nouas moliri, re infecta ſtatim inde Veneta caſtra mota ſunt, ne aliquod detrimẽtũ reſpublica pa-teretur. Interea uero hoſtes germani qui Vincentia capta impune dimiſſi fuerant, totam regionẽ præda-bantur, & igni ferroq; cuncta miſerabiliter uaſtabãt, & in dies magis magiſq; illa illuuies ſerpebãt, niſi forte aliquando cum hoſtes illi ad duo milia hominũ incautius ex Baſſiano Ciuitatulam prædatum irent, Alexander bigolinus cum quadringentis leuitibus, et manu agreſtiũ in ualle fidata illos protinus introclu-dat. Nãq; deinde atrox præliũ conſertum eſt, Vene-torum iaculatores agricolæ & ſcorpionarii equites ubiq; hoſtibus infeſti erant. Cõtra hoſtes ſumma ope

nitebantur euadere, & inter uineta ſemper ſub ordinibus ſtabant, & quingenti pedites tormentarii ictu alio ſuper alium Venetos ſemouebant, donec hoſtibus ex Baſſiano ſubſidium uenit, & illi multi ſaucii, nõnulli contriti tormentis militiæ, omnes ualde trepidi in oppidũ cecinerunt receptui, & illud reliquerunt Venetis incuſtoditũ propediem. Aloyſius Mocenicus autem legatus Taruiſii identidem profectus eſt Ciuitatè Bellũni Feltrum & arcem ſcalanã recipere. Sicut enim ex Baſſiano ad Caſtellũ Scalanũ uia difficilis eſt. Sic ex Ciuitate & Feltro oppido expeditio facilis futura uidebatur. Accedebãt rei agendæ agricolæ montani exerciti, qui facile poſſint uineas, tormenta et inſtrumenta militiæ, per patulũ iter deferre. Datum tamen ſimul negociũ eſt Alexãdro bigolino & aliis, qui apud Baſſianum erant, ut eodem tempore quo iſti oppidũ aggrederentur, illi parte altera hoſtibus obuiam irent, & ſemper ſubſidio eſſent. Igitur cõpoſitis rebus omnibus ex ſentẽtia cum quadringentis peditibus, & uillicorũ duobus millibus, ex Tauriſio Ciuitatem & Feltrũ itum eſt, quibus oppidis in fidem deditione receptis, contra arcem ſcalanam protinus ibatur. Arx autẽ undiq; præceps eſt ſupra montem ſita peruia tantum duobus montanis itineribus, et alio plano itinere ad Primolanũ, qua ad caſtellum per ſubiectã planiciẽ itur, hæc itinera primo quoq; tempore Venetus obſidet, ne quiſq; hoſtiũ auxilio eſſe poſſit, deĩde ceptum eſt oppidum tormẽ-

tis militiæ concutere. Cōtra hoſtes quinquaginta de-lecti pedites omnibus modis acriter obſiſtebāt ſimul iurati fidem ſeruare, & potius mortem pati, ꝙ deditionem facere. Nāq; tormentis militiæ, miſſilibus telis, & rebus omnibus quæ uſui eſſent apprime munita Arx erat, & uidebantur duo millia germanorū peditum ad locum Grigni ſubſidio fore, niſi uitabūdi Veneti oſtendant ad Primolanum ſe audacter ituros obuiam. Verū nōnulli agricolæ primo armorū ſtrepitu territi ſunt, & poſt ſentes & ſpineta latebras quærebant, quod cum Mocenicus animaduerteret, eis ſe medium geſſit dicens ſe illuc ueniſſe eorū gratia, eos e tanta ſeruitute eripere, & ulciſci necem parentum & filiorum, pariterq; uelle in bello ſimul ut ipſi ſunt inermen eſſe, & pedibus ire, deniq; cum eis cōmunem fortunā habere, ſi modo uelint ſecū loco conſiſtere, ſin aliter ſcitabatur ſententiam dicere: quid facturi ſint, quandoquidē magis ꝙ in militibus in eis ſpem ſitam haberet. Sic ille locutus eſt, & uiciſſim agricolæ collachrymati & polliciti ſunt, ſe Mocenici thoracē fore, & uelle propriis pectoribus eum ſeruare, quo auctore priſtinā ſalutem propediem poſſent recipere, & deinde illi libenter iuerunt ad Primolanū iuſſi locum capeſcere. Cæterum ab opere ceſſatum eſt & ſtatum ſub dio frigido niuoſo, quia maſſæ ferreæ defecerant, & muri nondū ſatis prociderant, ut Venetis ſpes omnis demeretur, niſi forte ruſtico monſtrante locum ſub terra pilas idoneas inueniſſent.

uenissent. Itaq; summo mane tormentis militiæ fre-
quentius agebatur. Parietes paſſim diſiecti ſunt, &
conſertum atrox prælium. Veneti freti multitudine
ad uictoriam animoſius tendunt. Hoſtes quia nullam
ſpem ſalutis habent, acrius in mortem ruunt. Deniq;
Alexander græcus uexillum Marci primus audacter
in arcem tulit, & deinde cuneo repente facto cætera
multitudo paſſim ſecuta eſt, uictiq; hoſtes exceptis
Ducibus omnes ad unũ cæſi ſunt, & arce capta om-
nia prædæ militibus fiunt. Nihilominus ceſſit ex ſen-
tētia apud Caſtrũnouum foriiulii. Nãq; nuper Anto-
nius & Hieronymus Sauorgnanus cum duobus mil-
libus hominũ in eam expeditionem exierant, & quãuis
armis uiriſq; Caſtellum bene munitum eſſet, quod ultra
Tiliauentum fluuium in medio foriiulii ſupra præ-
ruptum montem erigitur, ſolum tamen tormētis mi-
litiæ geſta res eſt, quia oppidani ducenti pedites cum
mercenario milite, qui præſidio ſtabant, maiorẽ uim
expectare auſi non ſunt, & deditione ſtatim facta in
Venetorum poteſtatem caſtellum uenit. Deinde Ve-
neti milites ad prædã digreſſi ſunt, atq; hoſtes idē-
tidem, et dum utriq; uim hoſtium uolunt cõprimere
ſæpe uario euentu pugnabatur, & amplius uiciſſim
igni ferroq; ſæuiter agebatur, ſimul ac hoſtibus non
ſufficeret prædas agere. Sed tantũmodo leuia certa-
mina fiebãt, quia alioquin facere hyems horrida ue-
tabat. Aliter parte alia quoniã Dux Ferrariæ Rho-
digianam polleſinũ ceperat, & amplius terra mariq;

inſeſtus erat, contra Veneti uolebant ulciſci illatam iniuriam, & primo quoq; tempore contra Ferrariā ibatur. Nācꝫ Angelus triuiſanus quem penes erat claſſis imperium aduerſo pado per hoſtium fluminis, quod Fornaces accolæ appellāt, cum ſexdecim triremibus, galeonibus, lembis, gāzariolis, & aliis diuerſi generis nauigiis, totum ſolum Ferrariæ prædatum ibat. Statis locis aquas in hoſtes abſcindere, & omnia igni ferroq; ſubuertere, tantumq; terrorem omnibus inicere, ut omnes præcipiti fuga cum liberis & coniugibus Ferrariā abirent, ubi ſe tutos fore arbitrabantur. Ventū erat ita prædando & uaſtando omnia uſcꝫ Lacum Obſcurum oppidum, & idētidem equites leuis armaturæ prædas egerant uſcꝫ oppidū Ficarolium, ubi Padus amnis ex Veſſuli montis gremio dilapſus in duas partes ſcinditur, & inde amplexus aliquantū agri biceps confluit in mare, ſimul ac Ferrariæ polleſinū fecit. Et ecce quidam explorator ſtatim uenit Venetos certiores facere, hoſtē illis obuiam uenire, atcꝫ iccirco receſſum eſt, & deinde apud Piloſellam ſtabatur, & propugnaculū fiebat, ut claſſis ſemper eum obicem haberet, ſi aliqua uis hoſtium repente ingruat. Parte alia quia padana claſſis terreſtriū copiarum auxilio egebat, omnis exercitus Montagnanā urbem uenit, & iniecto leui certamine deditione recepta eſt, Ferrarienſes præfecti captiui uenerunt in caſtra Veneta, & alii ſeptingenti milites inermes dimiſſi ſunt. Atq; amplius uicina oppida

& omnis Rhodigii peninſula ultro in Venetorũ poteſtatem uenit, ut Veneti ſuo contenti merito & tutius eſſe poſſent, quã ulterius progredi cum damno & ignominia reipublicæ. Adeo facile claſſi periculũ ingens imminebat, ſiue aquarũ frequenti abſciſſione depauperato flumine carinis in uado ſtatio non tuta ſit, ſiue ferrarienſes hoſtes prævaleãt impetuoſis tormentis militiæ, & gallorum auxiliaribus copiis, ut obſeſſis itineribus aut Venetis non integrum eſſet, dum uellent in pacatum abire, aut neceſſitate cogãtur id facere, quod uoluntate rectius agant, & receptis oppidis contenti ſint. Aliter illi fortunæ illecebris allecti ſunt, quæ ut ſæpe ſolet primo facilis eſt, et poſtremo duriuſcula uideri ſolet. Igitur Veneti rati ſunt e republica uſq; Ficaroliũ totam claſsem ſubuebere & hoſtibus infeſtam eſſe, atq; inde ad Piloſellã redire. Quod ſi omnes itidem terreſtres copiæ eandem rem agant, facile etiam proſpera omnia cedãt. Sed adeo maiores copiæ gallorum germanorũq; Veronã uenerãt, ut liquido pateret illis paulopoſt prædæ omnia fore, niſi pars maior exercitus uerſus Suauium ſtatim eat, & propterea dũ Veneti rei utriq; conſultum uolunt, eo modo quo fieri potuit, datũ negocium eſt Ioanni Paulo gradonico cum quadringẽtis ſolũmodo leuitibus, & quingentis peditibus claſſi, & Rhodigianæ polleſino ſemp ſubſidio fore. Andreas autem Grittus cum reliquo equitatu leuiũ Suauium oppidũ profectus eſt, & Imparor exercitus cũ Petro

marcello & omnibus copiis Montagnanã & Coloniã uenit, atq; inde Suauiũ, ubi illud præſertim curabatur, ne dum ipſis hoſtibus infeſti ſunt, illis ut ferebatur eruptione facta, rerum bene gerendarũ facultas eſſet, & propterea Veneti primo quoq; tempore locum caſtris aggeribus & foſſa apprime munire, colles paſſim conie ctari, propugnacula ſtatis locis conſtruere, ut ſi opus eſſet pauci multis poſſet obſiſtere. Foſſa diducta eſt a Suauio oppido uſq; ad amnem Atheſim, & paſſim obducta palus quantũ fieri potuit leuigataq; itinera a Suauiano colle ad campeſtrẽ planiciem, qua ex Leonico oppido ad montem fortẽ itur ſimulq; Suauiũ & Leonicũ muro promurali & foſſa, aquarum & itinerũ abſciſſione quantum fieri potuit tumultuario opere, ambo oppida munita ſunt. Dũ ea uero apud Suauium fiunt, in urbe Verona multarũ nationũ multæ contentiones ortæ ſunt, ut germani, hiſpanis & gallis non ſatis fiderent. Accedebat rem ferrarienſem maxime periclitari, niſi cõſocia arma auxilio iungerẽtur, eamq; ob rem eo profecti ſunt galli & milites Italiæ, qui ſæpe antea minabantur aduerſus Venetos in expeditionẽ exire, & deinde belli uis maior apud Ferrariã incubuit. Stabat Veneta claſſis iuxta Piloſellam fluuiũ, & ut diximus pro antemurali Caſtellum habebat, & haud longe ſuper triremes temere pontem fecerant, ut Ioannes Paulus gradonicus modo hinc pergat, modo inde equitatũ leuis armaturæ traiiciat, cũcta circũſpectare, Arcẽ Gui

lielmiā & Turrim Donatiam præſidio munire, Caſtellū Venetiū demoliri, & demū omnia facere, quæ hoſtibus terrorem, & Venetis audaciam merito augere uiderentur. Parte alia Marcus antonius contarenus cum claſſe padana & minoribus nauigiis Comaclum oppidum ſtatim uenit, & paruo diſcrimine illud cœpit & diripuit. Nāq; hoſtes ut primū uident claſſē Venetā in eam expeditionē feſtinare ex Padi hoſtio cui Vollanæ nomen eſt, quāuis locus ſitus intra lutoſas paludes & armis uiriſq; bene munitus eſſet, omnes tamen illico in fugam conuerſi ſunt. Et quidem oppidanis facile impune ceſſit, quia cymbas parauerant, ſed quadringenti quinquaginta pedites, dum pedibus conātur in continētem euadere, multi lutoſis itineribus & fluminum uorticibus abſumpti ſunt. Itaq; facile oppidū captum eſt, & omnia prædæ militibus fuere, quæ magna fuit tritici, ſalis, & piſciū & omnis Venetias delata eſt. Interea uero Ferrarięſes hoſtes magis aucti manu collectitia Gallicis Pontificiiſq; auxiliaribus copiis ſæpe Venetis obuiā ire, & manum acriter cōſerere, deniq; caſtellum ſumma ope oppugnare obnixi ſunt, munimenta ſuperare, & Venetos opprimere. Contra Veneti pro uiribus ſtare Caſtellum & ſeipſos tueri, hoſtemq; longe repellere. Igitur utrinq; acriter agebatur, & marte ancipiti certatum eſt toto die duodecimo calendas Ianuarii uſq; quo nox atrox prælium diremit. Et quidē in eo prælio plures ceciderunt de hoſtibus, quāuis illi ad

decē millia hominū eſſent. Nocte uero media interciſis aggeribus hoſtes tormēta militiæ contra claſſem Venetam affigunt, atq; inde in eam acriter agebant, ſi poſſent ſummergere & diſiicere. Ea re nautæ ualde cōterriti ſunt, & ignari quid agāt, pauci ſibi cōſtare, arma capere, & conari ſi ſaltem poſſent, cum tribus triremibus in pacatum abire. Nāq; reliquæ triremes ſtatim aliquæ tormentis militiæ ſummerſæ ſunt, & aliæ omnes in hoſtium poteſtatē uenerant. Siquidem tantiſper dum omnium in ſola fuga ſita ſpes eſſet, alii tormentis bellicis, alii fluminis uorticibus abſumpti ſunt, pleriq; tamen incontinentem fugerunt, ubi noſtri exercitus pars erat, quæ illis auxilio fuit, quouſq; in pacatū abirent. Itaq; hoſtes Veneta claſſe, & deinde caſtello deditione potiti ſunt, & amplius trecēti equites ſuper ripas fluminis, & ſecundo flumine cum claſſe quingenti pedites contra Laureti locum uenerūt ceperunt combuſeruntq; illū incuſtoditū, quia protinus omnes inde aufugerant, & de claſſe padana idētidem agebatur, niſi ſtatim illa etiā receſſiſſet ad Bebias. Veneti uero milites paulatim uenerunt Abbatiā oppidum, quod ſi tueri poſſint in tanto ſucceſſu hoſtium, facile uidebatur totam Rhodigianā polleſinū tutam fore, & ideo omnes copiæ inibi collectæ ſunt, & pontem fecerunt inter Turrim Mediam & Turrim Marchioniā, ut citro ultroq; cōmeandi ſemper facultas eſſet. Aquæ pariter abſciſſæ ſūt, ut diducta paſſim palude omnia

multo tutiora redderentur, & demũ adhibitis operibus omnia curata, ne hoſtes Rhodigianã polleſinũ ingredi poſſent, quod alioquin Veneto exercitui, & ſolo Patauii periculoſum foret. Patres autem certiores facti de his quæ geſta fuerant, ſtatim conuerſi ad rempublicam claſſem reficere, triremes decem, quæ Iſtriæ erãt accerſcere, nouũ Imperatorem claſſis deligere, terreſtribus copiis ſupplementum mittere, & denum omnia facere, quæcũq; uſui forent, ne hoſtis amplius impune poſſet procedere. Tantum uero abfuit hoſtem progredi, ut in caſtris hoſtium potius ueluti in ciuitatibus factioſi ſolent, milites Italiæ aduerſus gallos pugnarent. Certatumq; eſt ac ſi hoſtes eſſent, & plusq̃ trecenti deſiderati ſunt. Accedebat brumale tempus rebus agendis incongruum, niuoſi colles & frigore cõgelata lutoſaq; itinera, quãuis iſto bello nunq̃ hyematum iretur, ut ſicut pares erant animi Regum aduerſus Venetos, ita paria eſſent bellandi tempora. Sed diſpar erat fortuna, quæ hyeme rebus Venetis aſpirare uidebatur, ſimul ac æſtate aduerſa fuerat. Id quod plusq̃ ſemel cum eſſet comprobatum experientia, pecuniis parcendo & ſtando, conſultum foret reipublicæ lõge melius, q̃ ſæpe fruſtra periclitando operam & impenſam perdere. Aliter uicit multitudo inſcipiens quãuis pauci boni frequenter hortati ſint, ſaluis opibus ſolũmodo Patauium & Tauriſium ſeruare. Sicut ſemper par eſt illos hoſtem nõ laceſcere, qui propulſandæ iniuriæ uix apti

ſunt. Cęterũ ne dum Ferrarię milites hoſtiũ inuicē pugnabant, ſed etiam Veronę idem frequenter fiebat, ſimulq; omnes milites omnibus modis populo infeſti erant, modo hanc, modo illam domũ oppugnando, diripiendo, inferendo uim mulieribus pueris & innuptis puellis, ut cum forte hoſtis adeſſe diceretur, & ad arma acclamatum eſſet, quem quiſq; magis timeret, hoſtem ne an ſocium aut popularē, apud quemq; in incerto res erat, & ideo Veneti in ſpem urbis potiundę iterum ducti ſunt. Sed eam rem lentius q̃ par erat curabant, tum quia nuper apud Patauium Imperator exercitus perierat, cuius bene actę uitę & rebus geſtis merito lõga memoria ſuperit, tum quia Aloyſius Mocenicus & Ioannes Cornelius Veneti oratores cum Cęſarianis oratoribus de pace apud hoſpitiolum agebant, ubi diu quidem actum eſt, & quãuis amplę cõditiones pacis proponerentur, Cęſariani oratores tamen omnia aſpernati ſunt, & tandem re infecta repedarunt in germaniam, atq; ideo poſtea Rex Anglię eius rei auctor quęrebatur, & Achilles craſſis orator Pontificis apud Maximilianum Regem id maxime curabat. Nãq; iam oratores Veneti Dominicus Triuiſanus, Leonardus Mocenicus Pater meus, Aloyſius Malipetro, Paulus Capellus, & Hieronymus Donatus, qui continuos ſex menſes eam rem apud Iulium Pontificem agebant, tandem eo modo quo fieri ſolet cenſuris eccleſię expiati ſunt, & deinde ceptũ erat

inuicem de bello & pace conſulere, & mutuo fre‑
quenter agere. Itumq; inficias eſt germanis hiſpanis
& gallis oratoribus, Pontificem amplius Camera‑
cenſi fœdere teneri, aut quicquam auxilii laturum
uenienti in Italiam Regi gallorum & romanorum.
Siquidem aliquando Cæſar habuerat, quicquid ei
ex Cameracenſi fœdere debebatur, & Rex gallorū
uoti cōpos iam antea, non ſine ſuſpitione amplius af‑
fectati imperii rurſus in Italiam uenit. Se poſthac
Pontifex aiebat aduerſus Venetos cum eis nihil ha‑
biturum commune, & Chriſtianorum non belli, ſed
pacis autorem fore. Contra tamen Rex gallorum pro
expeditione Italiæ auri pondo multa millia ingēteſq;
copias parabat, & ne ſuum opus uſquam Rex Angliæ
moraretur, nitebatur conſultores eius pecuniis cor‑
rumpere, & res omnes componere, ſimulq; heluetios
in ſuas partes ſeducere. Igitur Pontifex cum Rege
angliæ frequenter agebat, & conabatur quāto ma‑
xime poſſet a gallis auertere, necnon auctore Epiſco‑
po Sedunenſi in multos annos heluetios mercenarios
habere, & quod plurimum intererat præſertim cu‑
rabat, cum maximiliano Rege Venetos conciliare
auctore Margareta filia Cæſaris burgundicola &
Matheo Lancher Gurgenſe epiſcopo. Verum ſupra
omnia conſultabatur, quonam pacto libertati totius
Italiæ maximum imminens periculū uitaretur, mo‑
do ueniebat in mentem totam Italiam unire, modo
cum Rege hiſpaniæ & angliæ Pontificem Venetos

& beluetios in nouum fœdus cohire. Nihilominus Dux in caſtris Venetorum Ioannes Paulus balionus quæſitus eſt, & Laurentius Cerinas, qui peditibus præſit. Nāq; exercitui non minus q̃ parandæ claſſi enixe ſtudebatur, ut Venetorum in caſtris eſſent mille quadringenti milites, quattuor millia leuitum, & decem millia peditum, conſtaretq́; claſſis ingenti numero nauigiorum nauiumq́; & quadraginta triremium, quæ cuncta Pontfici ſemper uſui fore Hieronymus Donatus orator Venetus aiebat, & rogabat Pontificem operam dare, ne Rex romanorum Venetis hoſtis eſſet, ſimul ac ad eam rem Principes etiam germaniæ allecti ſunt, & tandem Auguſtenſi conuētu cautum eſt, ne de bello prius ageretur, q̃ de pace cum Venetis oratoribus agatur. Sed tantum abſuit quod Cæſar ægre ferens rem omnem infectam reddidit, & minabundus propterea Oratorem Pontificis expulit. Ille uero inde in Pannoniam profectus eſt, & identidem rem Venetam fouit, ſimul cum Petro Paſcalico oratore Veneto apud Regem pannoniæ ut facile res omnes tutæ eſſent, niſi Helianus orator nomine Regis gallorum & romanorum in pannoniam ueniſſet rem omnem ſubuertere. Nāq; ille Regi hungariæ pollicebatur annua cētum millia nummum claſſem paratiſſimam, et connubia Ducis Burgundiæ, & ſororis eius, cum Ludouico, & Anna filiis Regis hungariæ, ſi Rex contra Venetos bellum ſumat. Sin aliter aiebat fore, ut Reges Dalmatiam

capiant & tradant Regi angliæ, ad quem ea ſpe-ctare uideretur. Igitur Pannones ualde commoti ſunt, & quia res magni momenti uidebatur Heliano & Petro Paſcalico ſtatuta dies & locus eſt, ubi quiſq; pro contione loqueretur, atq; primo Helia-nus ſic orſus eſt. SI QVISQVAM *unquam confidenter locutus eſt, ego nunc debeo id maxime facere. Nāq; de bello ſuſcipiendo apud bellaciſſimas nationes dicturus ſum. Neq; de ueſtra utilitate dif-ficultas oritur, quā ſuadere oēs ſolent, qui de rebus dubiis loquūtur. Patet enim Dalmatiam ueſtram fore quæ trecentas inſulas, quatuordecim magnas urbes, & duas prouincias habet. Siquidem modo uenimus ad eam recuperandam claſſem & pecunias offerre, quæ poſſint ſufficere. Et quidem antea. P. OP. ro-manorum & gallorum Reges hortati ſunt, ut uelle-tis ueſtram Dalmatiam recipere. Sed ſtabat adhuc claſſis Veneta, & uos claſſe, & pecuniis egebatis. Nunc uero apud Ferrariam triremes Venetorum captæ ſunt, & uos claſſem & pecunias habetis, ut ſi uultis facile poſſitis, Dalmatiam ueſtram recipere aut perdere, quia ſi uos in re tam ueſtra negligētes eſtis, Reges Dalmatiam capient, & tradent Regi Angliæ. Quod ſi belli iuſtæ cauſæ quærātur, illæ Re-gis gallorum ſunt, quod Veneti ex municipiis Regis romanorū nullam partem dedere, quæ ex fœdere de-bebatur, & ſe inuito fecerūt inducias. Vos uero ſem-per iure poteſtis ueſtra repetere, & nunc maxime*

tempus eſt, dum omnia parata ſunt, & Reges uiciſſim agunt, donec capiant ipſas Venetias. Et quidem id facere omnes Reges ſumma ope eniti decet, quando Veneti Reges ſpernunt, & quod turpe etiam eſt, ſæpe gloriari ſolent, ueſtrum Regem mercenarium habere. Quod ſi bene recolamus etiam præterita, & quemadmodum incuria Venetorum Conſtantinopolis capta eſt, merito Veneti & Turcæ duo dracones eccleſiæ appellandi ſunt, quorum oportet qui intus prius perimere, & poſtea qui foris habitat, ſi uelimus rem Chriſtianam tueri & protegere. Vos ergo has amplas conditiones accipite, atq; eo maxime confidite in Regibus, quia ueſtri conſanguinei ſunt, & in Venetos bellum libenter ſumite ſicut nos decet facere, ſi parati eſtis rem ueſtram agere. Contra Petrus Paſcalicus ita locutus eſt. COGITANTI MIHI .P. OP. tantam eſſe ſatis ſpectatam fidem ueſtram erga noſtram rempublicam, ut uobis ſemper obnoxii futuri ſimus, non dubito de fide ſeruanda apud uos loqui, & illud impetrare quod maxime cupio, atq; eo præſertim, quod modo in quæſtionem uenit, cui fides potius habenda ſit, an Venetis qui ſemper fidiſſimi reperti ſunt, an iſtis Regibus, qui ſolent fide poſthabita, ſine iuſta cauſa bellum gerere. Et de nobis quidem exemplum ſumi poteſt, qui ſemper erga reges omni officio uſi ſumus, & tamen illi nos uexant bello ſæuiſſimo ſola imperandi libidine, qua etiam cæteris omnibus nationibus ho-

ſtes ſunt. Vos ſoli. P. OP. in tanto rerum turbine fidem erga rempublicam inuiolatam ſeruaſtis, & nunquam hoſtium quantum uis magnis pollicitis uicti eſtis. Neq; illi profecto quæ pollicentur facturi ſunt, ſed faciunt, ut gallorum mos eſt, unum dicere, & aliud facere. Ecquid poteſtis germanis credere? quibus cum ſemper geſſiſtis inimicitias. Ecquid gallis & hiſpanis fides potius habenda eſt? quibus cum nihil unquam commune habuiſtis, quod ſi inde auxilium expectetis, antequã ueniat, de ueſtro imperio actum ſit. Nos uero Veneti uobis optimi finitimi cõmutandi non ſumus, ſed oportet potius certare officiis, ſicut & ſemper fecimus. Pax & bellum commune cum turcis eſt, & ſemper noſtra omnia uobis uſui ſunt. Quod ſi noſtris rebus omnibus utimini, ac ſi ueſtræ res eſſent, quid opus eſt Dalmatiam quærere, quam cuſtodimus & ſeruamus maximis ſumptibus tanquam promurale Pannoniæ. Neq; enim unquam uobiſcum deſiuimus in turcas agere, atq; hoc bellum commune etiam putare debetis, quia ſi de nobis actũ ſit, quæ ſpes uobis contra Turcas ſupererit. Igitur ſeruate quæſo ueſtram fidem erga rempublicam, & nolite audire iſtos mendaces & maliuolos. Seruate fœdus indiſſolubile, & putate ſicut res eſt, nõ niſi ſaluis rebus Venetis, res ueſtras omnes ſaluas fore. Poſtquam uero dicendi factus eſt finis Pannones conuentum thatenſem habuerunt, decreueruntq; niſi Veneti ultro Dalmatiam reſtituant, quatuor millia

peditum & duo millia equitum in eam expeditionem mittere, quaſi ſua eſſet Dalmatia, quam Veneti emerunt ſub Rege Latiſlao cētum millibus numum, & illi ſemper antea iure eam tenere uiſi ſunt. Sed deinde Regi Pannoniæ defuerunt pecuniæ, & propterea nihil in Venetos agebatur. Aliter parte alia bellum uigebat, et Veneti caſtrametati ad Bonifaciū pene Veronam obſidebant, & quottidie equites pileati haſtati currebant uſq; ad portas ciuitatis prædando, inuadendo, intercipiendo, & ſæpe committendo leuia certamina. Haud longe ab urbe locus eſt, quem accolæ Martinum appellant, quouſq; hoſtes ſolebant ſæpe confidenter accedere, & ideo Veneti nuper ea occaſione uſi ſunt, datumq; negocium eſt Dominico buſichio cum ſuis græcis equitibus illuc ſtatim ire & uidere, ſi poſſit incautos hoſtes intercipere. Vix ille confinia attigerat, & ecce uidet alā hoſtium, & uiginti milites anteuenire. Contra Veneti leuites ſtatim hoſtem acriter adorti ſunt, & fœliciter geſta res eſt. Nāq; in fuga hoſtium alii cæſi ſunt, & dux eorum Cletenſis Dominus captiuus cum aliis in Venetorum poteſtatem uenit. Igitur timor hoſtibus, audacia Venetis creſcebat, augebantur etiam Veronæ multæ hoſtium diſcordiæ, & copiæ quottidie minuebantur, quia ſtipendium principes ſoluendo non eſſent, & qui ſine ſtipendio morabantur, frequenter nundinas eſculenta & poculenta paſſim diripiebant, unde Veronēſes deſperatione ducti,

res nouas moliebantur, & nuper aliqui in caſtra Veneta uenerunt, & portam Georgii noctu tradere polliciti ſunt. Veneti uero nihil temere aggrediendum rati, prius parauerunt omnia utilia, deinde quibus commēdanda res erat, delectos ex omni numero quinquaginta pedites ire iubent, & locum animaduertere, penſare foſſas, muros, propugnacula, munimenta, cuſtodias, quæ & quomodo noctu et interdiu fiebant, diuerſas ſcalas operi idoneas breues, oblongas, funeas, ligneas conficere, ſerarum formulas habere, & ad aperiendum uaria ferramenta conſtruere. Deniq; omnibus paratis ex ſententia datum negocium eſt, Ioanni Paulo Gradonico legato apud Rhodigianam polleſinum, ultra amnem Atheſim cum quingentis leuitibus in eam expeditionem exire. Igitur cum aduesperaſceret uerſus Veronam ibatur, ut in campeſtri planicie omnis exercitus eſſet, quarta hora noctis, qua putabatur, opus conſtitutum præmiſſos pedites peregiſſe. Iam uero pedites qui ad rem agendam anteuenerant, prima mœnia ingreſſi portas rumpunt, ſcalas admouent, turrim aſcendunt, pontem demittunt, mœnia intrant ſubſidii, & dirutis ſimiliter foribus Petri Caſtello proximi fiunt, cuius mœnia extremum opus erat aſcendere, ut nemine ſentiente, aut qui intus eſſet, aut qui foris in ſuburbiis moraretur, reliqua iam facta omnia facilia uiderentur. Sed præter ſpem euenit, quia ſcalæ breuiores erant, quam operi poſ-

ſent ſufficere, atq; eas dum iungunt imminens periculum in mentem uenit. Deinde ceptum eſt tantopere timere, ut quãuis nihil eſſet, Veneti audire uiderentur hoſtes clamare ad arma, & protinus accurrere. Sic quoq; unus & alter confeſtim nunciatum uenit, & deniq; omnes conterriti in fugam turpiter conuerſi ſunt, atq; inde cum toto exercitu ad Bonifacium iterum receſſum eſt. Hoſtes autem certiores facti de his omnibus, quæ geſta fuerant, primo quoq; tempore alios occidunt, alios ſauciant, & duos uiuos fruſtratim cædunt, qui forenſem turrim cuſtodibant, & falſo rei conſcii putabantur. Deinde uitabundi periculum urbem muniunt, itinera incidunt, obices paſſim apponunt, nouum erigunt propugnaculum in loco paradiſiaco prope portam Epiſcopi, & foſſam ducunt, ut illac tuitioni pergat e montorienſi fonte diductus riuulus, & ne propterea timere uiderentur, equites leuis armaturæ ſæpe Venetis obuiam exiuant, & leuia certamina committebant. Nuper uero ſicut antea minabantur, hoſtium omnes copiæ hominum octonum millium Veronam urbem egreſſæ ſunt, & prope Venetos caſtrametari uelle uidebantur. Quod cum Venetis nunciaretur, protinus ad arma conclamatum eſt, & dum cataphratti milites & pedites ſe in expeditionem accingunt, ſtatim obuiam hoſtibus præmiſſi leuites ibant, ut equites pileati haſtati iuxta amnem Atheſim dextrorſum uadant, & ſiniſtrorſum, ſcorpionarii

pionarii equites per montis decliuia. Vix Veneti obuiam hoſtibus facti ſunt, & eos a lateribus utrinque inuadunt, & ſi qui hoſtium ab ordinibus diſcedunt facile intercipiunt, aut ſauciant, aut necant. Igitur hoſtes maiorem uim non expectandum rati, protinus receptui canunt, & deinde omnis exercitus iterum Veronam uenit, quoniam alioquin Venetorum leuites nimium eis ubiq; infeſti erant, frequenter inuadendo, & intercipiendo eos hoſtium, qui paſſim pabulatum, & palantes ibant. Verum etiam Veronæ maiores anguſtiæ hoſtium uigebant, quia omnes milites populo & ciuibus infenſi erant, modo paſſim prædando, modo noua uectigalia imponendo, & omnibus modis urbem expilando, ſi poſſint dandis ſtipendiis aliquo pacto ſufficere. Nuper quoque hiſpani & galli contraibant militibus Italiæ, & Ducem eorum Ioannem Gonzagam Mantuanum falſo commentæ coniurationis inſimulabant, & concito tumultu uoluerunt eum apprehēdere, ſimulque pedites germani quibus non dabantur debita ſtipendia, cuneo repente facto conabantur abire, & bonis uerbis dehortantem Ducem analtium armis aggreſſuri, & abituri impune uidebantur, niſi cum eis clauſis foribus, potius q̄ uerbis ageretur, & ſic quoq; furtim quottidie germani pedites aliqui & aliquando pluſculi in caſtra Venetorum confluebant, & nauiter militaturi pro Venetis gratanter excipiebantur, tum quia ſimul hoſtium copiæ minuerentur, & uires

Venetorum augerentur, tum quia id non ab re Veneti putabant hiſpanis & gallis ſuſpitioſum & diſſidioſum fore.

ANDREAE MOCENICI .P.V.D.

LIBER TERTIVS HISTORIAE.

DVM HAEC A VENEtis geruntur copias enixe augendo, & parando cuncta utilia, ut ſæpe fieri ſolet, in ſuſpitionem cõuerſa res eſt, & nocuit feciſſe plus ſolito. Siquidẽ Reges contra belli iſtos apparatus rati ſunt, maioribus uiribus agendum, & auxiliandum Cæſari quãto maxime poſſent. Igitur ultra id ꝙ in dies magis magiſq; pedites ex germania coibant, ex hiſpania quadringenti milites expectabantur, & gallorum mille quingenti milites, atq; duo de uiginti millia peditũ. Pari modo Dux Ferrariæ arma expedire, bellũ parare, annonam, currus, nauiculas, lignamina, ferramenta, machinas, munimenta, equos, iumẽta, uaſtatores uicatim indicere. Videbãturq; hoſtes galli partitis copiis cum Maximiliano Rege, & Duce Ferrariæ, hinc inde ſimul rhodigii polleſinũ et Lemniacum oppidum aggredi uelle. Contra ſoliciti Veneti quæcũq; uſui eſſent facere, munire oppida, cuſtodias locare, exercitui ſupplementum mittere, & ne turris quæ ſtat e regione Lemniaco aliquãdo obeſſe poſſet, ſubterducta foſſa, & factis cuniculis, ligneis peſſulis

illam penſilem fecerunt, ut ſtatim igne ſuppoſito facile dirui poßet, ſi aliquando uſuueniat. Deinde amnis Atheſis ſciſſuræ occluſæ ſunt, & quæ Sabadina ruptura dicitur, & quæ duæ erant altera ſupra, & altera infra portuenſem turrim, ut ſic exuberante amne multa aquarum ui quandocunq; opus eſſet, in hoſtes aggeres ſecet ad Treſentam oppidum, Caſtellum Vielmium, & Turrim donatiam. Et parte altera uſq; ad Padum amnem protinus aquas immittant, & identidem parte altera ad oppidũ Abbatiæ aggeres incidãt, & totam regionem uſq; Patauium, & ſalſas aquas inundent, atq; circũ oppida altã paludem diducant. Iulius Pontifex autem enixe curabat, Ducem Ferrariæ cõtra Venetos bello deſiſtere, & nolebat gallos, aut Padum traiicere, aut uſq; duci auxilio fore. Sin aliter aiebat ſe gallis armata manu protinus obuiam iturum, ut rem Pontificiã tueretur. Cæterum Rex gallorum cõpoſitis rebus cum Rege angliæ, nihil erat tam arduum, quod facere non auderet, & q̃uis dubitaret, quæ inde pericula ex germania & hiſpania imminere uiderentur, uolebat tamen cũctis poſthabitis Regẽ Vaſconiæ Domino boienſi cedere, Pandulphũ petruciũ e Senarũ urbe eiicere, & ſuas copias in Italia Duci Ferrariæ contra Venetos ſuppetere. Iam uero uentum erat a gallis uſq; ad amnem Atheſim, & deinde cæptum eſt fluminum diuerticula capere ligneis obicibus, & conpactis ferramentis, aggeſtiſq; e terra aggeribus, ſciſ-

ſuras obturare. Contra Veneti quãuis pauci eſſent, freti tamen aquarum uorticibus paſſim hoſtibus obuiam ire, & ubiq; operibus infeſti eſſe. Stabat intra obductam paludem e regione operibus parua polleſinus, hanc Veneti ſtatim occupant, & inde miſſilibus telis & tormentis militiæ opera loco ſemouẽt, aut ſauciant, aut necant. Hoſtes multitudine militum & tormentorũ ingenti copia audaciores erant. Veneti aquarũ uorticibus poſſe uincere uidebantur, ſi paululũ enitãtur. Vtrinq; acriter agebatur. Vtrinq; multi tormentis militiæ cadebãt. Deniq; hoſtes magis magiſq; obnixi ſunt tormentis militiæ agere, & Venetos loco detrudere, ſicut etiã fecerunt, & Veneti inde ultra amnem Atheſim ad Candã repulſi ſunt, ubi eorum ſita omnis ſpes erat, ſi poſſent aggeres manutenere, & uetare hoſtes pontem iacere, & flumen traiicere. Et quidem per biduum ſtatũ eſt & uetitum hoſtes pontem conſtruere. Sed cum hoſtes contra poſuiſſent maiora tormenta militiæ, neq; Veneti ualerent amplius obſiſtere, aut uſq̃ ſupra aggeres apparere, inde omnibus ingẽs timor ingeſtus eſt, ne hoſtes ui illata pertranſeant, & ſimul de omnibus copiis actũ ſit. Igitur ui & timiditate uicti Veneti ſeptuaginta milites, ſexcenti leuites, & mille pedites hoſtibus loco ſtatim cedunt, & dum noctis interuentu facultas eſt, protinus in pacatũ eunt ultra amnem Atheſim ad Turrim marchioniã, atq; inde itum eſt Monſilicẽ & Aponũ, ſimulq; parte alia An

dreas Grittus repente Vincentiam uenit, & deniq; hinc inde proceſſum eſt cum toto exercitu, & caſtra ad Brētellas prope Patauiū ſita ſunt, quo paulo ante uenerat, & Paulus Capellus, qui Petro marcello & Ioanni Paulo gradonico legatus in caſtris ſuffectus eſt. Is enim locus intercluſus aggeribus & fluminum ramētis opportunus uidebatur, ubi tutiſſime ſtaretur, & unde Veneti poſſent ſemper hoſtibus obuiam ire, ubiq; ſociis auxilio eſſe, & ſemper Patauiū anteuenire, ſi hoſtes usq̃ meditentur iter præcludere. Interea uero omnis exercitus hoſtiū mille milites, mille quingenti leuites, & undecim millia peditum ſtatim Rhodigiana polleſino deditione potitus eſt, & illico traiecto Athesi flumine in ſolum Patauinum & Vincentinū uenit, agros uaſtare, & prædas agere. Vnde fuga trepidiſſima paſſim fiebat, atq; edicto ꝓpoſito ex agris corruptis frugibus omnes ibāt in oppida, ubi ſe tutos fore putabāt. Sed etiam oppida ultro hoſtibus dabātur, & collatis quinquaginta millibus numū ſimul urbs Vincentia deditionem fecit, ne prædæ militibus foret, & tamen non potuit ſubterfugere. Adeo ſemper parum profuit illis credere, quibus merito nulla fides haberetur. Siquidem paulopoſt hoſtes germani ad duo millia equitum & ſex millia peditū ex Verona Vincentiā uenerunt, totam ciuitatē diripere, & amplius in latomiis cōtra pueros & mulieres ſæuitum eſt. Nāq; in proximo monte duæ latomiæ ſunt, in quibus Vincentini cum diuite

ſupellectili aufugerant, & ad hoſtia ſe fortiter tuebantur, uſq; adeo in alteris propter amplitudinẽ ſemper impune ſtatum eſt, ſed in alteris anguſtioribus fumo omnes enecti ſunt, & germani hoſtes ingentem prædam egerũt. Hoſtes alioqn galli uaſtatis paſſim agris Lemniacũ oppugnabãt. Eſt oppidũ Lemniacum ſupra ripas amnis Atheſis in campo ſitum, & munitũ magis opere q̃ natura. Nãq; amplã & aquoſam foſſam habet, lata mœnia, & ꝓmuralia, probeq; cõpacta propugnacula, nec deſunt quadringenti pedites, qui cum multis tormentis militiæ locum cuſtodiant, & amplius aquarũ uorticibus paſſim altã paludem obduxerant. Igitur oppidani & omnes milites intenti paratiq; ſtare, ſemouere hoſtem telis miſſilibus, & nihil tutum munimentis pati feſtinare, parare, atq; in primis tormẽtis militiæ in uaſtatores acriter agere ferire & facere, ut hoſtes demũ compulſi ſint paululum recedere, tantiſperdum nouos uaſtatores accerſcunt, qui operi poſſint ſuppetere. Veneti uero ex Patauio rati poſſe hoſtes ab oppugnatione auertere, ubiq; eis infeſti erant, conabanturq; pabulatores, & ſi qui hoſtium aliquo tendant, ſemper intercipere, & frequenter obuiam ire oppidanis & uillicis, qui ad hoſtes defciuerant. Deniq; Venetorũ omnis exercitus cum fidiſſimis agricolis aduerſus Vincentiã in expeditionem exiuit. Forte Vincẽtiæ præſidio ſtabãt militum Italiæ, & germanorũ equitum duo millia, & ſex millia peditũ, quibus cum nunciatũ eſſet Venetos

aduentare, illi auſi ſunt ſtatim obuiam ire, & manũ conſerere cum Venetorũ leuitibus qui anteuenerãt. Et quidem utrinq; fortiter ſtatum eſt, donec leuibus equitum præludiis procurſando, & ſe recipiendo raptim potius ageretur. Sed poſtq̃ aduentãte exercitu in certamẽ ibatur, facile hoſtes uicti fuſiq; ſunt. Videbanturq; omnes copiæ hoſtiũ proculdubio magnũ periculum ſubire, niſi protinus ſe intra mœnia condant non ſine ſuo magno malo, quia in eo prælio capti centũ hoſtium, & plures deſiderati ſunt. Nihilominus parte alia leuites pollicenſes eũtes uiſum quid hoſtes agant, ad uillam Liſieriã uenerunt obuiã peditibus hoſtiũ, qui regionem prædatũ ibant. Et quidẽ Veneti uiſos hoſtes audacter aggrediuntur, aggreſſi paruo diſcrimine eos fugant, fuſos eorum ad centum quinquaginta facile necant. Cæteri in fugam cõuerſi ſunt, & latitando per altam meſſem uix etiam incolumes fugerunt. Dum uero iſta per Venetos fiunt, apud Lẽniacũ infœliciter agebatur, quia hoſtes reuerſi iterũ ad oppugnãdum Lenniacũ primo quoq; tempore aquarũ itinera partim obturant, partim ſuper iniecto ponte traiiciunt, & uadunt in portuenſe ſeminuſtũ oppidũ. Deinde ceptum eſt tormẽtis militiæ fortiter Lenniacũ concutere & paſſim mœnia perforabantur. Contra oppidani intenti paratiq; ſtare, hoſtibus acriter obuiam ire, cõpacta lana patulos parietes iungere, deniq; quicqd facto opus eſſet, nihil intentatũ relinquere. Porta erat & pars muri debi

lior, cuius fuerat Carolo marino dem̃adata cuſtodia, ea uia hoſtes aditum quærebant, qua etiam maiores uires eorum incubuerant. Alii conabantur admotis ſcalis murum aſcendere. Alii per ruinas muri in caſtellum ire. Alii uineis & arietibus portã cõfringere. Et quia Carolus marinus uidet nõ poſſe amplius obſiſtere, retrocedendi protinus in arcem conſiliũ cepit. Sic captũ oppidũ fertur, atq; deinde in omnẽ ſexum crudeliter ſæuitũ eſt, & cõceſſa omnia in prædam militibus. Neq; multo poſt in arce etiam diffidere ceptum eſt, & tãdem in mentẽ uenit ſe & arcem hoſtibus dare, & experiri miſericordiã potius quam uim hoſtium. Itaq; Carolus marinus in poteſtatem hoſtiũ uenit, ſimul cum quattuor aliis nobilibus, qui nuper ex Venetiis uenerant, & milites inermes dimiſſi ſunt. Capto Lenniaco Venetorũ omnis exercitus ad Brẽtellas rediit, ubi ſtudebatur ſeruãdæ reipublicæ, Patauiũ & Mõſilicẽ omnibus modis munire, & leuitum cum hoſtibus frequenter res erat. Nãq; Veneti leuites modo ſe gallis, interdũ germanis oſtẽdere, poſtremos in agmine tentare, ac ſtatim in caſtra regredi, rurſus aliis, poſt aliis minitari, neq; prælium conſerere, neq; ocium pati, ſed ſemper hoſtem exercere, uexare, & maxime in frumentatores ibatur late cædem fugamq; hoſtium palantium facere. Maroſtica oppidũ eſt ſitum ad colles, et nullius idoneæ rei egens erat, illud tamen nuper hoſtes germani uelle oppugnare niſi ſũt, & ideo legati Veneti de his

quæ parabantur ab exploratoribus edocti, ſtatim iu-bent alam equitum grauis armaturæ, cum leuis ar-maturæ ſcorpionariis equitibus, & Turcis haſtatis equitibus ſociis auxilio feſtinare, & hoſtem anteue-nire magnis itineribus. Sed forte equites turcæ & dalmatæ aliud iter fecerant, ut ſine eis, alii hoſtibus obuiam facti ſint. Nãq; in uilla prope oppidũ aliquot pedites hoſtiũ prædantes offendunt, qui ſolis in late-bris ſpem ſitam habebãt. Vix tamen tres eorum in-tercepti ſunt, qui referebant quattuor millia hoſtium Veronã exiſſe, & quia facile illis credebatur, Veneti re infecta redierunt unde abſceſſerant. Aliter parte alia equites leuis armaturæ uiſam aciem hoſtiũ auſi ſunt audacter impetere, atq; inde paruo diſcrimine hoſtes uincunt, ad ducentos eorum necant, alios ſau-ciant, nõnullos capiunt, cæteros omnes fugant, & de-niq; cum captiuis & manubiis hoſtiũ ſicut alii prio-res ignominiã, ſic poſteriores iſti gloriam reporta-runt. Parte alia ſimiliter ducenti equites leuis arma-turæ, qui Maroſticæ præſidio ſtabant, hoſtibus facti obuiã partim itinere altero equites ſcorpionarii ui-cti fuſiq; ſunt, partim itinere altero liburni & græci equites de hoſtibus uictoriam reportarunt. Quibus geſtis bene animati agricolæ corruerunt in hoſtes quoſdã equites grauis armaturæ qui ingẽtem præ-dam agebant, & quia illi nihil tale uerebãtur truci-datis aliquibus, cæteri relicta præda facile in fugam conuerſi ſunt. Et deinde tantus timor hoſtibus inie-

ctus eſt, ut pleriq; ſaucii, pauci incolumes rurſus in urbem abierint. Nibilominus inde hoſtiliter ibatur uſq; ad portas Veronæ, frequēter inuadendo & intercipiendo, ſi qui hoſtium prædatū, aut pabulatum exeant. Ioannes Paulus Manfronus cum multis leuitibus collem occuparat què accolæ Rouolonū appellant, unde proſpectabatur quid hoſtes agant, & galli qui Montagnanæ erant, & germani qui Vincentiæ morabantur, ſimulq; Leonardus hieroſolymitanus eques apud Monſilicem, necnō apud Baſſianū Federicus contarenus ambo cum equitatu leuitum ſemper intenti paratiq; ſtabant. Sed quanto maior erat Venetorum diligentia, tanto minus uſui fuit. Dum enim Veneti ſimul ubiq; iniurii ſunt, omnes copiæ hoſtium conuenerūt concordia, quæ antea partitæ erant diſcordia. Et quidem ea de cauſa germani & galli inuicē diffidebant, quia dum gallis proſpera omnia cedunt, ut uictoria ſolent animu homunū nimium inſoleſcere, gallus iam tum publice aiebat, totius Italiæ imperium aſpirare, atq; amplius hiſpanis & germanis iniurius erat, & audacter negabat ſe daturū germanis Lemniacū, niſi prius opes redderētur, quæ multæ debebātur. Sed parum gallis res ceſſit ex ſententia, quia cum Regibus aliis gallorū nimia potētia periculoſa, & moleſta res eſſet, ipſi uiciſſim rem ſuam agebant, & ſumma ope curabant, illud anteq; eueniat cauere, quod alioquin eueniſſe ualde periculoſum foret. Et nuper propterea Rex Angliæ uideba

tur daturus nuptui ſororem ſuam Duci Burgundiæ, necnon Rex hiſpaniæ nouum fœdus exactius moliebatur cum Pontifice, quia uerebatur deſciturũ eum ad gallos, ſimul ac nuper Cardinalis rhotomagenſis interiit, Rex autem gallorũ propterea diſcrutiabatur animi, & mitius agẽdo cum Rege hiſpaniæ & germaniæ pollicebatur ſe facturũ omnia, quæcũq; uellet. Itaq; hoſtes omnes conuenerant, & Veneti in caſtra redierant, ubi loco munito aggeribus, & aquarũ diuortiis ſe tutos fore putabãt. Stabat enim a frõte oppidum Liminiũ, a tergo Patauium, a lateribus altus & aquoſus fluuius, qui nuſq̃ uadari poterat, ut ex tanto numero equitũ & peditũ milites ubiq; poſſint ſpectatum eſſe, ſi hoſtes uſq̃ põtem ſternere molirẽtur, id quod non neſcii facile uetent, ſin aliter ſaltem non ſinant traiicere. Curabatur etiam ex Venetiis nobiles & populares Patauio ſupplementum adcreſcere, largas opes congerere, picem, ſulphura, tedas, artificioſos ignes, lignamina, ferramenta, tormenta, & inſtrumenta militiæ, atq; annonã abunde parare, muros reficere, aggeres erigere, & omnibus modis urbem munire, quatenus Veneti propulſandæ potius q̃ inferrendæ iniuriæ ſtudioſiores erant, niſi quandoq; detur occaſio hoſtes inuadendi, qui dum huc atq; illuc oppugnatum ituri uiderentur, frequẽter aliquo prædatũ palãtes ibant. Sed parum profuit hoſtes uexare, quia illi propterea relictis oppidis, prope caſtra Venetorũ ad duo millia paſſuum uenerunt. poſtridie

pugnãdi copiam facere. Igitur Veneti edocti per exploratores leuites, ſimul ac uident periculoſum fore loco perſiſtere, mutarunt in melius conſiliũ, & deinde uenerunt intra mœnia Patauii cum omnibus copiis & cunctis impedimentis impune noctis ſilentio, quibus cum ingreſſi ſunt & miſeri agricolæ ingens multitudo cum liberis cõiugibus & paupere ſupellectili, ut omnes miſeratione mouerentur, & deteſtarentur bella immania, quæ faciunt homines crudeſcere, & Regũ deliramenta, eorumq; immodicas regnãdi cupidines conuerti in caput, & detrimentum pauperũ, qui nihil unq̃ tale cõmeriti ſunt. Nãq; hoſtes acriter in uictos conuertebãtur prædas agere, uaſtare, demoliri, comburere, ſacra incæſtare, pueros & puellas in captiuitatem abduceee, & prolabi in omne ſcelus & facinus, quod diis iratis merito ulciſcendum ſit (ſi Dii curant mortalia) & nullum malum impunitũ ſinunt. Interea Iulius Pontifex ſumma ope nitebatur Regem romanorũ a gallis auertere cõſentiendo illi Lenniacũ Vallegiũ & Veronæ Ciuitatulam ſexaginta millibus numũ redimere, ſi modo daretur in pignus Regium & Mutina. Nãq; Pontifex cum Venetis parabat contra Genuã & Ferrariã in expeditionem exire, atq; amplius uolebat petenti Regi hiſpaniæ Neapolim in feudum dare, & ſic in conſiſtorio loquebatur. RECTE QVIDEM traditum eſt a noſtro Platone in Alcibiade primo, oportere quemq; accedentem ad rempublicã ſecum

afferre Alexipharmacum, quia in omni conſultatione debemus prohibere malum & ſuadere utile, ſicut et nos modo ad uos uenimus facere, & cum magno ueſtro fœnore Regi hiſpaniæ regnum neapolitanum in feudum dare. Neq; profecto a noſtro inſtituto rem alienam agimus, quatenus ducti utilitate ſummi Antiſtites & ante collatione feudi decenter uſi ſunt. Nempe olim Comes Franciſcus Sfortia Eugenio Pontifice Piceni totã prouinciã occupauit diſſimulatione, & tamen illa libenter ei etiam data in feudũ eſt, ut aduerſus Philippũ Ducem Mediolani ſtipendia Pontificis mereret. Neq; tamẽ tunc nobis res erat cũ Ludouico Rege gallorum cui totus orbis non ſufficit, tantæ ſunt opes & uires eius, tãti ſpiritus, tãta imperandi auiditas. Veniat quæſo in mentem ueſtram modo Dux iſte Ferrariæ quid agat ſatelles eius, ut a noſtra ditione ſe ſubtrahat, ut noſtra imperia nihil curet, nihil faceſcat. Cum talia audeant ſerui conductícii, quid Domini facient? Iam a Rege gallorũ bonis Eccleſiæ interdicitur, & contra ſedem apoſtolicam Dux Ferrariæ protegitur, regnũ neapolitanũ, de quo nunc agitur, ipſe nunq̃ nobis acceptum retulit, & amplius nobis inrequiſitis in alium trãſtulit. Quo fit ut ille amplius in eo regno nullum ius habeat, & nos proculdubio uti poſſimus iſta collatione, quæ ſedi apoſtolicæ uidetur profutura. Nãq; propterea Rex hiſpaniæ in ferrarienſi expeditione noſtra, quadringentos milites dabit, atq; alia multa bona proueniẽt,

quæ ex iſtis bonis initiis ſequi ſolent. Igitur id quod eſt cum dignitate Pontificis honeſtũ & utile, & uos omnes in bonam partem debetis accipere, niſi aliquã ueſtrum magis aliorum, q̃ ſedis apoſtolicæ utilitate ducamini. Poſtq̃ Pontifex dicendi finem fecit, a pluribus itum eſt in eius ſententiã, & deinde ſtudebatur bellum parare, & nihil prætermittere, quod uſui foret, præſertimq; curabatur heluetios confeſtim in agrum mediolanẽſem aduerſus gallos irrumpere, & Marcũ antonium Columnã cum exercitu, Venetoſq; cum claſſe contra urbem Genuam feſtinare. Deniq; Pontifex expulſis gallis & ferrarienſibus oratoribus, cunctis Regibus litteras dedit, quibus continebatur gallos in Sedem Eccleſiæ contumaces eſſe; ſimulq; Pontifex ſtatim iubet Octauianũ Fregoſium, & Nicolaum Doriã, atq; extores alios Genuã ire, & omnes inhortari, patriam libertatẽ capeſcere, ad quos ipſe etiam litteras dedit in eam ſententiam. NOSTRAE LITTERAE uobis Genuenſes reddũtur, non quia putemus ſuaſione opus eſſe in ueſtra patria libertate capeſcẽda, nemo enim tam rudis eſt qui neſciat omnibus rebus patriã libertatem anteire, ſed quia uolumus uos omnes cõpertũ habere, in ueſtra manu ſitum eſſe, ueſtram patriã in libertatẽ redimere. Nãq; ad eã rem expeditiſſimas copias Duce Marco antonio Columna, & claſſem noſtrã paratiſſimã, necnõ heluetios bellaciſſimos populos, & amplius probe inſtructam claſſem Venetam habemus

ut ſi uos parati eſtis facere quæ nos decet, procul-dubio apud nos erit optata uictoria. Enitimini igitur quāto maxime poteſtis, et eſtote unanimes in re omnium, atq; operam ueſtram patriæ tam bene locatæ in tanta rerum bene gerēdarū occaſione. Quod ſi feceritis ut confidimus, nos quoq; operam dabimus, ut modo patriā in libertatē uendicetis, & eam in poſterum retinere poſſitis. Lectis his litteris Pontificis, tota ciuitas cōmota eſt, & contra gallos nouæ ſeditiones ortæ ſunt. Parte alia ſimiliter Rex angliæ cōtra Regem gallorum omnibus modis cauſam diſſidii quærebat, necnō Rex romanorū cū Oratore hiſpano de Rege gallorū ualde cōqueſtus eſt, & annuentē Regem hiſpaniæ in nouū fœdus hortabatur. Igitur galli circūuenti uidebātur, et nuper in caſtris tumultuatum eſt, ſimul ac certiores facti ſunt, de his omnibus quæ fiebant, atq; ideo præter ſeptingentos milites, Magnus magiſter cum Ioanne Iacobo Triultio & reliquis copiis Mediolanum ſtatim uenit, ſi poſſit uenictibus heluetiis obſiſtere, & titubantē Genuam in fidem priſtinā retinere. Aliter germani prædādo cuncta igni ferroq; crudeliter agebant. Nāq; ad ſæuitiam excitandā bacchi etiam iocū habent, ex quo ſocietate facta cellam uinariā petunt, ubi uini bonitate allecti, iureiurādo ſe non diſceſſuros adſtringūt, niſi totum uinum deglutiant, aut ebrietate rumpantur. Nuper uero uaſtatis paſſim agris hoſtium omnis exercitus cum quadringentis hiſpanis militibus, qui

tandem

tandem in caſtra uenerant, ad uillam Bataleã caſtris locum elegit, ubi tutiſſime ſtaretur aquarũ diuortiis; atq; abũde haberentur cõmeatus ex rhodigiana polleſino & ſi uelint Monſilicem oppugnent, Patauium terreant, ſemperq; auxilio eſſe poſſint, ſi copiæ Pontificis in ſolum Ferrariæ aliquid molirentur. Veneti uero ad omnia tuenda & obeũda ſemper intenti paratiq; ſtabant, præmiſſiq; ſunt parte altera equites grauis armaturæ ſuper ripas Meduaci fluminis, qua Monſilicẽ itur, molas triticeas corrũpere, ne hoſtibus uſui forent, & ſimuliter parte altera uerſus uillã Tencaroliã equites leuis armaturæ uiſum ibãt, quid hoſtes agant. Hoſtes uero illis facti obuiam fugientes Venetos ſemper aggreſſuri, uſq; ad baſſanellum uenere, & quia inde Veneti non iniuria ueriti ſunt hoſtes Patauiũ oppugnatum uenire, primo quoq; tempore arma expedire, bellum parare, tormenta militiæ locare, milites diſtribuere, ianitores per ſingulas noctes e pixide ductis ſortibus mutare, uiſorias & auſcultatorias excubias paſſim habere, atq; alios præficere, qui per totam noctẽ urbem perquirant, ſi qui diſcedant ab officio, & noctem in ſomnem non ducant, præſertimq; portam Caudæ longæ munire aggeribus, & anteportariũ propugnaculũ erigere, deniq; nihil prætermittere, quod oportet facere, cum in propinquo hoſtis eſt. Aliter hoſtes ad uillam Baleam reuerſi ſunt, & ideo Antonius pius, & Leonardus hieroſolymitanus eques cum centum leuiti

bus apud Baſſanellũ ſtabãt, ut ſemper ſciretur, quid hoſtes agerent. Et identidem parte alia uerſus uillam Carariam a Laurentio cerinate cum trecentis leuitibus ibatur, ut ſi hoſtes prædatũ aliquo palantes diuertant, ipſe illis infeſtus eſſet. Hoſtes autẽ germani & hiſpani, quia diffidebant cum gallis iuerunt Monſilicẽ capere. Sed quia oppidum armis uiriſq; bene munitũ uident, atq; omnes pariter in procinctu ſtare, primo quoq; tempore conati ſunt munimẽta, & mœnia tormentis bellicis in terram proiicere. Cũq; magna pars muri procubuiſſet, ſimul omnibus locis præliũ conſertum eſt, quod quidem diu anceps ſtetit, dum Veneti omnibus locis & modis omnibus primo audacter agendo uiſi ſunt poſſe audaciã hoſtiũ reprimere. Sed poſtremo quia ex Venetis qbuſq; cadẽtibus nõ poſſunt integri alii ſuccedere, ſicut hoſtiũ ſemper erant ſupplementa recẽtia, deniq; Veneti cum magna ſtrage uicti fuſiq; ſunt, & capto oppido omnia prædæ militibus fuere. Sed apud Patauiũ ea faba cudebatur in caput Soncini benzonii, qui forte per idem tempus in Venetorum poteſtatem uenit, & quia tunc ille oblatus eſt, cum omnes amiſſũ Monſilicẽ ægreferrent, eius male actæ uitæ crimina etiam grauius ſuſpẽdio ulti ſunt. Et quidẽ dum ea res agitur rixatũ eſſe & tumultuatum in foro uidebatur, quia exercitus Gubernatore carebat, atq; ideo Lucio maluetio poteſtas Gubernatoria collata eſt, ſimulq; Laurentio cerinati Imperium omnium peditum, quia Dionyſius

baldius plenus rerum geſtarum gloria per eos dies perierat. Dum ea uero apud Patauiũ gerũtur Marcus antonius Columna in expeditionem exiuerat cũ Pontificis ſeptuaginta militibus & octingentis mercenariis peditibus. Nam cætera multitudo collecticia ingens eorum erat, qui potius fortunæ & uictoribus affecti ſunt. Iamq; Macrã amnem traiecerat, & Specium oppidũ deditione ceperat, faciebatq; iter ſimul cum claſſe Veneta undecim triremium iuxta mare uerſus Seſtrium & Chiauariũ, quibus ſimiliter captis oppidis uenerunt in flumen Enteliam, quod ex monte haud longe ab urbe labitur in mare. Eſt autẽ urbs Genua liguſticũ emporium, unde Apennini mõtes incipiunt, & amplius ingentem portũ habet bene munitum propugnaculis. Illi tamẽ putabant expeditionem facilem fore, quia etiam Adorni & ſpinulæ rebus Põtificis ſtudere uiſi ſunt, ſimul ac cernũt exercitum Pontificis rebus ſuis non minus q̃ fregoſiis cõſulere. Sed tantũ abfuit, ut cum uentum eſſet ad urbem Genuam, ne fregoſii quidem auſi ſint res nouas moliri, quia urbs uiris armiſq; probe munita eſſet, & adeo pauci milites Pontificis, ut non poſſe urbem inuadere uiderentur. Atq; ideo illi potius parabant nocte media per mare ad locũ Serzanii repente in urbẽ uadere, qua parte res nouas moliri factioſi intenti paratiq; ſtabant. Sed cum hoſtibus relata res eſſet, illi cum una naui & duabus triremibus locum protinus antecapiũt, & amplius Adorni & Spinulæ

quingenti ſcorpionarii & galli ſexcenti pedites ſubſidio uenere, atq; etiam prope urbem ad duodecim millia paſſuũ ſtabat claſſis gallica ſex triremiũ, qnq; nauium,& nauigiorũ plurium. Igitur cum urbis potiundæ nulla ſpes eſſet, re intentata terra mariq; receſſum eſt,& Romã uerſus ibatur, atq; inde uelificantes uenerunt in portũ finiũ, ut ſubducerent nauigia, quibus egebant ad traiiciendũ pedites. Eſt autem portus prope Genuã, capax multarũ nauium, et quædam oppida ſupeminẽt, unde hoſtes conabantur ulciſci illatã iniuriam miſſilibus telis & tormentis militiæ, ut Veneti non potuerint ſubducere nauigia ſine ſuo magno malo, quia Franciſcus pollanus præfectus unius triremis Venetæ dum nimis audacter rem ipſam ageret, ſaucius tormentis militiæ uita non ingloria functus eſt. Cum ea uero quæ geſta erãt Hieronymus doria Romã nunciatum ueniſſet,& diceret rem ipſam maioribus uiribus egere, primo quoq; tẽpore maior uis belli parabatur, curabaturq; claſſi alia nauigia ſuperaddere, & equites & pedites ſupplementum exercitui mittere, ſimulq; ſolicitabantur heluetii iter ocyſſime arripere, ut uno eodemq; tẽpore paratiſſima claſſe,& reditegrato exercitu hinc ex Liguria, illinc ex Sabaudia & ex Pede montium heluetiis bellaciſſimis populis uerſus urbem Genuam in expeditionẽ iretur. Hieronymus quoq; contarenus præfectus claſſis Venetæ Romã uenit,& apud Pontificem conſultabatur, claſſiq; additæ ſunt triremes

Venetæ maiores quattuor, & duæ naues Pontificis quibus ſuperuebebantur Duces Octauianus & Ioãnes fregoſius cum quadringentis peditibus. Itaq; paratis omnibus ex ſentẽtia iterum in eam expeditionem ibatur. Et cum nauigaßent aliquãdiu ecce intereundũ claßem hoſtium conſpicãtur tenẽtem altũ & uenientẽ ex aduerſo. Nec mora, ut mutuo ſe conſpexerunt, utrinq; omnia inſtruũt ad confligendũ, & locant milites multosq; ſagittarios & iaculatores ſuper cataſtromata. Sed alioquin cum uentũ eſſet ad iactum lapidis, in alto prope urbẽ Genuã inter claſſes certamen fuit ſolũmodo tormentis militiæ. Nãq; aliter Veneta claſſis, claſſem hoſtiũ aggredi non audebat, quia nauigia hoſtiũ & maiora & plura eßẽt. Sed alioquim tentata ciuitds eſt, & quattuor triremes in eam expeditionẽ ibant, & ſuper uniremе Ioãnes fregoſius cum acie peditũ in portũ ciuitatis anteuenerat, ſi poſſet aliquo pacto incautos hoſtes offendere. Sed tantũ abfuit, ut hoſtes potius parati intentiq; ſtarẽt, & quia ex caſtello cui Lanterna nomẽ eſt, tormentis militiæ acriter agebatur, Pontificii & alii fregoſii noluerunt in portum ire. Igitur infecta re iterum receßum eſt, atq; ea parte infœliciter agebatur. Aliter parte alia Põtifici Iulio proſpera omnia cedebant, quia Cardinalis Papiæ cum ualido exercitu eundo uerſus Ferrariã Ducis omnia oppida citra Padũ deditione ceperat, & amplius cõmota conſpiratio in Ducẽ et gallos magis magiſq; in dies Fer

rariæ augebatur, ut illud ſolum ualde obeſſe uidere-tur, quod galli ditione Marchionis Mantuæ nimium familiariter utebātur. Atq; ideo Pōtifex Venetos ro-gabat illū e captiuitate educere, quod & tandē im-petrauit, ut delectus Imperator exercitus Venetorū ueberetur Ariminū eadē triremi, qua & orator Pō-tificis Conſtātinus barnicius traiecturus erat in ger maniam, ſimul ac Rex romanorū ualde declinare ad pacem uel ad inducias cum Venetis uiſus eſt. Hoſtes uero qui capto Monſilice uti uictoria uolebāt et Pa-tauium oppugnare, iſtis de cauſis rati ſunt defenſiōe potius quā offenſione opus eſſe, atq; inde ex uilla Ba-talea receſſerunt partitis copiis, ut germani hiſpani & galli quingenti milites Veronā cuſtodirēt, & Fer rarienſes galliq; trecenti milites Ferrariā. Nāq; cæ-teræ omnes gallicæ copiæ Mediolanū & urbem Ge-nuam ſubſidio anteuenerāt. Ea cognita abitione ho-ſtium, Aloyſius Mocenicus cum ualido exercitu ex Tauriſio mouit contra Axiliū oppidū, quod ſitum eſt iuxta Muſonem fluuiū, & intus habebat Germanos octingentos pedites, qui parati ad omnia obeūda ui-debātur. Igitur Veneti primo quoq; tēpore tentare per tubicinem, ſi hoſtes uelint deditionē facere, ſed cum ſuperbe reſponſum eſſet, repente immiſſi leuites paruo diſcrimine cōbuſtis foribus in caſtellū uadūt, quia ciues & populares cupiunt in fidem Venetorū redire, ſicut & facile ſuamet proditione uicti ſunt. Capto oppido a ductoribus hoſtiū cum uigintiquinq;

germanis peditibus in arce receſſum eſt. Nam cæteri aufugerāt, qui e manibus hoſtiū potuerunt euadere. Eſt arx alta decempedali murorū amplitudine habens parte tertia iuxta ſolū terroſa mœnia, ut pugna manuaria ſine fuſilibus tormētis militiæ ui capi non poſſet, neq; porta arcis cōburi poterat, quia alta anguſta & cataracta erat. Captum tamen eſt conſeri leue præliū, & diruti ſunt muri anteportarii, donec admouerētur uineæ & grandiora tormenta militiæ, deinde acriter agebatur, & iā magna pars muri procubuerat, atq; plures hoſtium cadebant, quorū fortuna erat deterior. Igitur hoſtes tandem deſperatiōe ducti ſunt deditionē facere, & Michael friſcener cū pulchra uxore, & captiuis aliis in hoſtiū poteſtatem uenit. Poſtea quia alia oppida ad Venetos deſciuerāt, cum ſexcentis quinquaginta peditibus, & centū quinquaginta equitibus contra Maroſticam geſta res eſt, ubi præſidio erant Germani quinquaginta pedites, & triginta equites, atq; inſup cuncti oppidani ad omnia belli officia ſemper intenti paratiq; ſtabant. Veneti omnibus modis admotis ſcalis conabantur murū aſcēdere. Contra hoſtes nihil tutum patiebantur, deniq; Veneti ſuppoſito repēte igne fores cōburūt, et ea uia oppido potiti ſunt, cū hoſtes in arcem ſe protinus recepiſſent. Dū uero Veneti arcē ſumma ope oppugnāt, germani hiſpani et galli omnis exercitus hoſtium ferebatur applicuiſſe Vlmū oppidū diſtans a Maroſtica quattuordecim millibus paſſuū, & oppidanis ſubſidio

feſtinare. Sed ea cũ in incerto res eſſet, ex re dubia diligentia, ex celeri timore audacia orta eſt, & ſiquidem uidet celeritate opus eſſe, ſicut ſæpe fieri ſolet, tanto maxime operi incumbunt, ut demũ hoſtes pacti ſint Venetis oppidũ tradere, atq; illud in fidem receptum eſt, & hoſtes omnes inermes dimiſſi ſint. Nihilominus apud Forũ Iulii frequenter cũ hoſtibus agebatur & paſſim leuia certamina fiebant, dũ uiciſſim cupiũt oppida capere, prædas agere, rapere, fœdare, cõburere. Et nuper legatus Aloyſius delphinus deditione cepit caſtellum Vipolzaniũ quod interiacet Goritiam & Cromoniũ, quia multũ refert hoſtibus iter occludere, quo ex Goritia Cromoniũ itur. Et amplius Aloyſius Portẽſis apud Cromoniũ cæſis hoſtibus recuperauit ingentem prædam, quã illi paſſim egerant. Atq; identidem parte alia Conſtantinus paleologus cũ haſtatis equitibus apud Monfalconiũ liburnos hoſtes uincebat, niſi ſubſidium ueniſſet. Nãq; alioquin oportuit Venetorũ leuites ultra amnẽ liſuntium in pacatũ recedere, atq; hoſtes quingenti equites & mille ſexcenti pedites non potuerũt amnẽ traiicere. Per idẽ tempus in Iſtria etiã bellum aſperum uigebat, & nuper Damianus Tarſenſis cũ Andrea Ciurano ſemper intentus ſi poſſet Piſinium oppidum capere, iterũ in eam expeditionẽ omnia utilia parabat, & cũ primũ paſſim cõueniſſent in caſtra ſupra quatuor millia hominũ, quia multum refert Caſtrum nouum & Pedemonte oppidum antecapere, utrobiq; fœliciter geſta

res eſt. Aliter cũ uentum eſſet ad Gallignanum Ve- neti cũ magna ſtrage repulſi ſunt, tum quia oppidum ſitum in monte prærupto, & armis uiriſq; bene mu- nitum erat, tum quia a Matheo iadrenſe cum parte copiarũ temere ſuſcepta res eſt, & tamen adhuc om- nis exercitus auctore Damiano tarſenſe oppidũ obſi- debat. Sed poſtq̃ uidet hoſtes eruptione facta ſæpe audacter agere, & in periculo ſita eſſe tormẽta mi- litiæ, ſtatim inde ſoluta obſidione noctis ſilẽtio in pa catum abiit. Nãq; alioquin hoſtes terra mariq; infeſti erant, & nuper Tergeſtina uniremis uſq; Muglam urbem uenit, q̃uis inde a muglenſi biremi ſtatim re- pulſa ſit, ſicut etiam cum ueniſſent ſexaginta equites hoſtium, & ducenti pedites ad Ronʒiũ oppidum, & ad oppidũ Adignanũ ducenti equites, et multi pedi- tes, & ad Rubignũ trecenti equites & quadringenti pedites, ubiq; non impune prædati ſunt. Ad Caſtrum nouum uero cum hoſtibus acriter geſta res eſt, & ſi equites haſtati in officio mãſiſſent proculdubio actũ erat de cunctis hoſtibus ducentis equitibus, & quin- quaginta peditibus. Nãq; primo congreſſu Andreas ciuranus Ducem eorum proſtrauit humi, & uiſa eſt acies hoſtiũ inclinare. Sed quia Veneti equites abie- rant, et contra ipſum ſolum magna uis hoſtiũ ingrue- bat, uix ille e manibus hoſtium impune dilapſus eſt. Et quidem in dies magis magiſq; hoſtes totam pro- uinciã uexabãt, quia modo Tergeſtini quattuor uni- remes habebãt, & mare totũ infeſtũ reddebãt. Et ſic

militer non abſiſtebatur bello in ipſam continentem, quia parte altera ad Piſiniū ducenti equites hoſtium ſemper infeſti ſtabāt, & identidē parte altera ad Iuſtinopolim Chriſtophorus frangipanes cum trecentis equitibus, & quingentis peditibus nunq̄ ceſſat, agros uaſtare, & prædas agere. Et nuper ille cētum quinquaginta liburnos equites in inſidiis locat, & ſtatim iubet alios triginta uerſus hoſtes ſupra Ceruical oppidum ire, & illos ad locum allicere. Neq̄ difficultas fuit, adeo facile Iuſtinopolitani creduli centum pedites præcipitarūt in inſidiis, & omnes capti aut cæſi ſunt, atq̄ amplius totam prouinciā longe lateq̄ prædatus eſt. Non tamen potuit Albonā oppidū capere, quia præfectus Michael foſcarenus retinuit oppidanos in officio, & illi paſſi ſunt hoſtes agros ſuos uaſtare, et prædas agere. Sed præda diſſidioſa hoſtibus fuit, & multi repedarūt in germaniam. Interea uero parte alia hoſtes quingenti equites in Forumiulii ad Feltrum oppidū repente proruperant, quo ſtatim deditione capto & igne abſumpto, tantū terrorem iniecerant Venetis ſociis, ut paſſim facta fuga uicina oppida & omnia prædæ hoſtibus relicta ſint. Nāq̄ Venetus exercitus ad Gradiſcā ciuitatē erat, & dum ad Feltrum res eſt, mille equites hoſtiū, et totidem pedites illis etiam infeſti ſtabant, & frequēter leuia certamina fiebant, atq; ut plurimū Veneti pauci uincebantur, quia Cauriana Mātuanus eques, non niſi ducentos leuites habebat, & alii ad ſummum trecenti

equites erât. Igitur cum ſubſidio opus eſſet, Antonius ſauorgnanus cũ tribus mullibus hominũ ſtatim uenit, & dempta eſt hoſtibus confidentia. Nãq; nuper etiã Goritiam uenerant Dux branſuichienſis, lubianenſis Epiſcopus, Chriſtophorus frangipanes, trecenti quinquaginta liburni equites, & thraces ſeptingẽti pedites. Et quia uident ſecus ꝙ putarant non poſſe impune amplius prædas agere, inde ſtatim abeũdi noua Regis mandata deinduſtria finxerunt, & pleriq; abierunt in germaniã. Et quidem in iſto bello iſta res noua non fuit, adeo frequenter ire & redire hoſtes ſoliti ſunt, ut cuncta oppida For. iulii ſæpius capta & recepta ſint. Sicut & nuper Aloyſius Mocenicus cũ exercitu Ciuitatem Bellũni oppugnauit & diripuit, atq; amplius Ioãnes delphinus cũ Feltrenſibus mille quingentis agricolis, & quinquaginta leuitibus auſus eſt in germaniã ire, fugatiſq; hoſtibus Theſimũ opulentam conuallem comburere. Deinde impune receſſit & cum duobus nullibus hominũ proximos omnes ſaltus occupauit, atq; obſedit Couolũ cauatũ opus in medio prærupti mõtis. Et quia menſtrua obſidio fuit, hoſtes aliquando ad tria mullia hominũ laborantibus ſociis cõmeatũ afferre, per ſaltũ Scalanũ fruſtra conati ſunt. Nãq; ſtatim mille pedites uenerũt ſubſidio, & tantus timor hoſtibus iniectus eſt, ut illi conuerſi in fugam e monte etiam ſe præcipites darent. Et amplius uictis pulſiſq; hoſtibus ad Grignũ et Hoſpicioſum, ambo loca igne confeſtim abſumpta ſunt, quæ

prius erant proxima receptacula hoſtiũ. Atq; icciréo cum longum eſſet ſubſidiũ expectare, oppidani maluerũt oppidum tradere & in germaniã abire. Itaq; utrinq; uario euentu pugnabatur, & dum omnis in incerto res eſſet, ſemper ſimul de bello & de pace uicisſim agebatur, & deniq; inter Feltrenſes & germanos illos Caſtri petræ & Vallis Primerii, mutuæ induciæ factæ ſunt, & cõpoſitis rebus Aloyſius Mocenicus repedauit in patriã minus tamen honorifice quia ex rebus geſtis inuidia orta eſt, ut illi etiã uitio daretur, diceretur q; propterea copias hoſtiũ ex Verona Vincentiã ueniſſe, & Forũiulii aggredi uelle, niſi uetent hiſpani & galli, qui ueriti ſe a germanis relictũ iri, cauſabantur difficilem expeditionem eſſe, tabidam luem ſæuire, & flumina repente increſcere. Veneti uero qui ſimiliter Paduæ ſæua lue premebãtur, ut tale exitium aufugerent, & terrori hoſtibus eſſent, ſi uadant in Forũiulii, mouerunt caſtra contra hoſtes uerſus Vincentiã, & parte alia octingenti pedites, & totidem equites ibant Rhodigianã polleſinũ recipere, quibus primo præter ſpem euenit, quia ſimul cum claſſe padana temere profecti ſunt. Sed cum paulopoſt conſulto iuiſſent ſuſis fugatiſq; hoſtibus facile ceperũt totã peninſulã. Nãq; duæ claſſes in ſolũ Ferrarieñſe pruperãt, altera p Padi hoſtiũ Fornacẽſe, altera p Padi hoſtiũ Primariũ, quæ ãbæ hinc inde conatæ ſunt oĩa ſubuertere, & ingenti terrore afficere agros uaſtare, pdas agere, oppida diripe, captiuos ab

ducere, deniq; cũcta igni ferroq; miſerabiliter cõple-re. Et identidẽ Leonardus hieroſolymitanus eques cũ octingentis leuitibus Pado amne traiecto ad Criſpi-num oppidum omnia prædatus eſt, & hoſtibus ma-ximã trepidationẽ iniecit, atq; parte alia cum exer-citu Pontificis contra Ferrariã acriter agebatur, & iam fuerat interdictũ cenſuris eccleſiæ Duci Ferra-riæ & omnibus qui auxilia præſtarent, captaq; urbe Regio & Mutina ualde Ferrariæ tumultuatum eſt, & Ducis uxor cum liberis & diuite ſupellectili pro-tinus Mediolanũ abüſſet, niſi ferrarienſes dicerent ſe pariter urbem Ferrariã relictũ iri. Nibilominus par-te alia Veneti leuites Vincentiã anteuenerant, & ubiq; hoſtibus infeſti erant, nunc equites ſcorpionarii Vincentiæ uſq; ad portã Petrinam accurrere, nunc græci haſtati equites ad portam fœlicianã hoſtẽ in-uadere, & uſq; intra urbem propellere, quibus cum & ſex græci equites nuper ſuburbium ingreſſi ſunt, cumq; magna trepidatione omniũ uſq; ad ſecundam portam uenerunt, & cum ab hoſtibus circũuenti eſ-ſent, uix unus eorũ interceptus eſt, & alii omnes re-dierunt ad ſuos incolumes. Deniq; Venetorum om-nis exercitus inſectabatur exercitũ hoſtium, quia ad paucitatem redactus erat ſeptingentorũ militũ, duo-rum millium leuitum, & quinq; milliũ peditum, atq; ideo intereundũ uerſus Veronã hoſtes quantum in ſe eſt, caſtra uallo et foſſa apprime muniebant, ubi flu-minum ramenta non erant. Veneti uero octingenti

milites,tria millia leuitum,et decem millia peditum non neſcii quantum interſit in re militari ſemper occaſione uti,currus colligere,cõmeatũ expedire, omnia utilia parare,ex Foroiulii et Tauriſio milites accerſcere,atq; agricolas paſſim concire. Et quia ſtatim hoſtes uerſus Veronã abituri uidebantur, cum primum Veneti ad uillam turrium ueniſſent,datum negocium eſt Dominico boſichio cum ducentis haſtatis equitibus montes proximos aſcendere, & declinare, ad brendulas ſuper itinere qua Veronã itur, ſi poſſint uetare cõmeatum uehi in caſtra hoſtium,& obiter eorum palantes aut impedimenta aliqua intercipere. Et identidem e regione latere altero ad uallẽ Dreſſanã quingenti equites ſcorpionarii duce Troylo ſabello iuſſi ſunt tria millia agreſtium conuenire, ut ſimul utrinq; illac pergentibus hoſtibus ſtatis locis, & uiarũ anguſtiis ſemper infeſti forent. Quibus omnibus compoſitis ex ſententia,cum nunciatũ eſſet hoſtem confeſtim abire, protinus deditione Vincentia recepta eſt,& recta quadringẽti haſtati equites Duce Federico contareno illuc in hoſtem celerius anteibant ſemper a tergo inuadere,& quantũ poſſunt ordines diſturbare,atq; inde omnis exercitus ſequebatur cum numeroſa manu agreſtiũ,qui ad certam uictoriã in caſtra Veneta confluebant. Illud uero praecipue curabatur,ut omnis exercitus hoſtem ſequẽdo ſub ordinibus militiæ ſtaret, neq; prælium cõferri pateretur, quandoquidẽ Veneti uolebant inopia com

meatuum hoſtem conficere, et contando incruentam uictoriam conſequi. Ventũ erat ad tabernulas cum primum ceptum eſt committi leuia certamina. Veneti leuites ſimul a tergo & utriſq; lateribus hoſtẽ inuadere. Galli hoſtes autem qui retrorſum ibant pedites & equites ad quinq̃ millia hominũ, tormentis militiæ Venetos ſemouebant, neq̃ prælιũ conſeri patiebantur. Igitur utrinq̃ ſimiliter agendo ulterius ibatur, & ſatis de fuga hoſtium conſtabat; quatenus illi præ timore reliquerant in caſtra uini frumenti & ordei magnã copiã aena & currus, atq̃ alia impedimenta huiuſmodi, ut omnes ducti in ſpem potiundæ uictoriæ tota regione conclamarẽt ad arma & contra hoſtes rebus Venetis audacter fauerent. Nihil tamen amplius ea die geſtum eſt, quia cum iam adueſperaſceret ad Suauiũ oppidum ſtabatur. Poſtera die ſimiliter equites leuis armaturæ præibãt; & ex monte pulchro omnis exercitus ſequebatur, & iam conſertum prælium erat, cum uix illuceſceret. Sed equites leuis armaturæ parum poterant grauis armaturæ equitibus obeſſe, multi tamen hoſtium peribant & multi ſauciabantur. Quare hoſtes maiore ui agendum rati multi equites & pedites ſimul coeunt ſub ordinibus militiæ, uidebãturq; Venetos aggredi uelle, potiusq̃ iter inceptum proſequi. Igitur & Veneti milites ſtetere, & deinde obuiam hoſtibus ibatur, cumq; uenetorũ omnis exercitus ueniſſet prope hoſtes ad duo millia paſſuum, hoſtes magis magiſq̃

obnixi ſunt miſſilibus telis et tormẽtotis militiæ Ve-
netos repellere. Sicut & denicꝫ Veneti repulſi ſunt,
& hoſtes potuerunt cõmode pedites & equites trãs
Arpanũ fluuium ad Villamnouã traiicere. Quod cũ
uideret Lactantius bergomenſis uir fortis & indu-
ſtrius, protinus ſuper turrim proximã pedites torme-
tarios poſuit, & loco repulit tormẽtarios pedites ho-
ſtium, qui Venetos equites anteſuderant. Deinde ſi-
cut antea uerſus Veronã abeuntes hoſtes Veneti ſe-
quebannur ſemper pugnãdo, et hoſtem urgendo quã-
tum poterant, poterãt autem paruni nocere, quia mi-
lites hoſtium cataphratti ſunt. Poſteaq̃ uero omnibus
copiis ad Villãnouam uentum eſt, non amplius quin-
gentis paſſibus exercitus inuicem diſtabant, diceban-
turcꝫ hoſtes ſuſi fugatiq; recedere, & proculdubio
de eis actum foret ſi Veneti paululũ adnitantur, &
collatis ſignis præliũ conſeri poſſit. Cæterũ in incerto
res erat, ſi copia pugnandi fiat, an pedites rebus
agendis apti ſint, quia feſſi erant ambulando, & pro-
pterea rogabãtur dicere, an ſtandum, an eundũ eſſet
& cum ab omnibus acclamaretur eundũ, tantis ani-
mis quantum dici poteſt in hoſtem ibatur, uolebãtcꝫ
cataphratti milites pedites anteire, ſed maxime ad
res agendas peditibus opus erat. Igitur cum pedites
nequiſſent ut oportuit iter accelerare, tãta uictoria
Venetorum e manibus turpiter elapſa eſt, & Veneta
caſtra ad fanum Martini ſita ſunt. Nãcꝫ tantũmodo
Veronã uſcꝫ per Venetos leuites cum hoſtibus age-
batur,

batur, ſero enim ad pedites relata res eſt, quia tunc oportuit cum princeps analtius qui forte apud Suauium ægrotabat, capto oppido ſtatim relictis pecuniis in caſtra fugiſſet, & præcepiſſet omnes copias ſub ordinibus militiæ ſubſiſtere. Sed Lutius maluetius quem penes erat facultas gubernatoria frequēter aiebat, cauendū eſſe dum niterentur ad melius, ne id bonum amitterent, quod partum eſt. Satis actū eſſe merito uiſum iri poſſe, ſi hoſtes in fugā conuerſi ſint. Itaq; conſultando quid agendum eſſet, dum facto confeſtim opus eſt, tanta occaſione rerum bene gerēdarum Veneti milites non uſi ſunt. Quod ſi etiam poſtea ſtatim urbem oppugnaſſent, multo ſane melius egiſſent, ꝙ præſtolādo fruſtra tēpus opportunū conterere. Nihil enim peius eſt dilatione, quando omnia parata ſunt, & contra gallos potiſſimū ea maxima uis eſt, qui non minus ui ꝙ celeritate uincuntur. Interea heluetii qui iampridem cum Pontifice conuenerant accepta mercedis parte iter facere in Italiam parabant, ſimul ac ualde animati ſunt in ſuorum primarium angulum, ut Baſilea & Conſtantia eſt, ſic Mediolanū urbem redigere, & quāuis metu Regis gallorum Dux Alobrogum ibat inficias trāſitum dare, & Mediolani Magnus magiſter cum ſexcentis militibus, et decem millibus peditum illis obuiā ueniſſet, illi poſthabitis omnibus prout ſunt audaciſſimi, ui ſtatim capto oppido Vareſio & Caſtionio ferro ſibi uiā facere perrexerūt ad locū, quem accolæ Pontē treſe

ſanum appellant, & quia id loci forte incuſtoditum erat, facile in poteſtatem illorum uenit. Itaq; heluetii pugnaciſſimi ducenti equites, & quatuordecim millia peditum aperto aditu ſolum mediolanenſe ingreſſi compleuerũt omnia terroribus. Et primo quidem illi prærupta montium tenere, deinde prodire, agros uaſtare, & prædas agere. Contra galli hoſtes qui ſe receperant ad Montiã oppidum diſtans a Mediolano decem millibus paſſuũ, modo ſtare & conſeri prælium detrectare, modo hoſtibus obuiã ire & cõcire leuia certamina, illudq; præſertim cauere, ut locis omnibus qua heluetii ituri eſſent ſubducerentur commeatus, & ſimul curabatur illuc caſtrametandi locum frequenter anteuenire, quo hoſtes ituros galli per exploratores præſcibant. Quare ſæpe fiebat, ut hoſtibus uictui ſuppeterẽt ſolæ uuæ & nuces, caſtaneæ molles & lapidoſa corna, & quod longe peius erat, præoccupatis ſedibus inquieti & laſſi ſæpenumero in duplo maius iter facere cogebantur, ut per hoc lentum & exangue bellandi genus & formulam uincendi, cito heluetii coacti ſint ſine mediolanẽſium & gallorum magno detrimento, repedare in patriã, & cum Rege gallorum in gratiam redire. Non aliter ꝙ olim ſub principe Franciſco foſcaro, Martinus fauctinus imperator noſtri exercitus fecit. Nãq; cum Pipus ſpanus dux Sigiſmundi Regis hungariæ cum magno exercitu repente in Aquileianam prouinciam prorupiſſet. Ille æmulatus calliditatẽ Q. Fabii cum

expedito agmine equitũ quacunq; hoſtis iturus erat, tectis incenſis, pabulisq; corruptis, interdum cedẽdo, rurſus inſtando, confectũ hungarum rerum omnium inopia tãdem noſtris finibus eiecit. Dum ea uero per heluetios aguntur, fruſtra a Venetis itum eſt urbem Veronam iterum oppugnare, ſimul ac illi apud locũ Martini per pluſculos dies morati ſunt. Et quidem primo quoq; tempore contra Caſtellũ fœlicianũ tormentis militiæ acriter agebatur e monte fœliciano, qui e regione caſtello urbis erigitur, & iam magna pars muri ſubſidii procubuerat. Sed hoſtes ſub compactis munimentis opera tormentaria tutius exercebant. Veneti uero quia ſine munimentis adminiſtrabant facilius lędebãtur, atq; ea maxima iactura fuit, quod & tormentis militiæ Lactãtio bergomenſi nates ſublatæ ſunt, dũ ille ſemper inter talia opera uerſaretur, ex quo uulnere tandem ille occubuit, qui rerum geſtarũ gloria, nunq̃ ita debuit inglorius mori. Neq; tamen inde a Citolo peruſino qui uices eius gerebat, deſiſtebatur cõcutere. Sed hoſtes cõminus agẽdum rati repẽte eruptione facta mille octingenti pedites Venetos inuadunt, qui tormenta bellica cuſtodibant. Et quia Veneti nihil tale uerebantur, facile cõpulſi ſunt tormenta militiæ incuſtodita relinquere, ut hoſtes poſſent eorum foramina ignifera obturare, niſi protinus Citolus cum manu paratiſſima ſubſidio ueniſſet. Sic reſtitutũ prælium eſt, quod quidem anceps & atrox fuit, donec Citolus fortiter agendo hoſtium

uulneribus cõfoſſus eſt,cuius in iſto bello opera talia fuere,quæ nunq̃ ſitu mereãtur ꝑire. Eo mortuo hoſtes in ſpẽ uictoriæ ducti nihil prætermittebãt quod uſui foret. Contra ſtatim obuiã ibat Dionyſius ualdius uir intrepidus cum tanta manu peditũ,ut protinus hoſtes intra mœnia fuſi fugatiq; ſint. Deinde noctu & interdiu tormẽtis militiæ ſemper cum hoſtibus res erat, conabãturq́ ſæpe Veneti milites per ruinas muri urbem ingredi, & paſſim hoſtibus infeſti eſſe. Cæterum ſtatio illa incõmoda et nõ ſatis fida Venetis erat,quia pedites ſupra montẽ ſtabant,& in ſubiecta ualle ſemoti equites, & flumen etiam longe aberat, quod ſi Veneti uelint urbẽ ui capere,ualde periculoſum fore uidebatur, cum hoſtes ſub ordinibus militiæ ſemper intenti paratiq; ſtarent, rumorq́ increbreſceret ingentes gallorũ copias cũ Magno magiſtro Veronã aduentare ſubſidio, & Ducem branſuichienſem cum ualido exercitu feſtinare ex germania. Igitur a Venetis iterum ad fanũ Martini receſſũ eſt,ubi etiam frequẽter cum hoſtibus res erat, & ſæpe cõmittebãtur leuia certamina. Nuper uero cum mõti fœliciano ſubiectæ uallis Palthemiæ agreſtes auxiliũ implorarẽt aduerſus hoſtes, q̃ illuc prædatum ituri erant,quia Veneti pauloante eorũ bona uenia ſuis rebus cunctis familiariter uſi forent, datũ negocium eſt Ioanni græco cum trecentis leuitibus eo ſtatim pergere. Vix ille ad locum uenit,& protinus hoſtes aggreſſus eſt,quãuis illi octingẽti & plu

res erant. Sed quia palãtes ibant facile Venetis proſpera omnia cedunt. Nãq; primo impetu dum hoſtes aufugiunt, multi eorum cæſi & ducenti capti ſunt. Quod ſi affuiſſent & equites cataphratti qui ſequebantur, hoſtes ad unum cæſi aut capti eſſent, atq; illa fuiſſet longe dies candidior & maior uictoria. Verũ cum gallicum & germanicũ ingens præſidiũ Veronã ueniſſet, neq; amplius uideretur tutum fore, ſi Veneti loco maneãt, illi protinus abierũt ad oppidum Bonifacii, atq; inde Veneta caſtra mota ſunt uerſus Ferrariam, ut ſemper ſubſidio eſſent Pontificis exercitui qui ad duodecim millia hominũ erat, & ui capta ciuitate Mirandula parte altera uſq; ad Bondenũ oppidũ uenit. Sicut & parte altera Veneti milites profecti ex rhodigiana polleſino cum padana claſſe uſq; ad Caſtrũnouum acriter in hoſtes ibãt. Igitur utrobiq; hoſtibus oĩa infeſta reddebãtur, ut illi q ad duo millia hominũ erant diffiſi ſint, ſub dio amplius ſtare & Ferrariæ morabantur, tuebanturq; ſe prout poterant, modo ſtando, modo hoſtibus obuiã eundo. Sicut & nuper contigit cum forte Veneti in Ferrarienſe ſolum prædatum iuiſſent, Ferrarienſes triginta equites illis facti obuiam ſunt, ut eos allicerẽt ad locum, ubi plures poſiti erant in inſidiis. Et quia Veneti temere præcipitarũt in inſidiis, illi ſtatim ultra amnẽ fuſi fugatiq; ſunt. Sed cum Mutina iterum deſciuiſſet ad gallos, & propterea paululum copiæ Pontificis receſſiſſent, Dux Ferrariæ liber, ea moleſtia medita-

batur nocte illa quæ calendas ſeptembris ſecuta eſt, cum mille equitibus, & duobus millibus peditum incautos Venetos aggredi, qui ultra Padum ad Piloſellam morabantur. Sed tantum abſfuit, ut anteq̃ fieret, omnia Venetis relata ſint, & illi ideo ſemper armati totam illam noctem inſomnem duxere, cumq; illuceſcente iam die uiderentur hoſtes protinus uelle amnē traiicere, Veneti milites ſimul cum padana claſſe ſtatim in pacatū abiere, & ad rhodigii peninſulā reuerſi ſunt. Igitur quia apud Ferrariā in incerto res erat, & multū rei agendæ acceſſurum credebatur, ſi Pontifex Bononiā ueniat ipſe itidem conſtituit facere, & obiter hiſpanos quadringentos milites ſub duce Fabritio columna ingens ſupplementū exercitui mittere. Illud autem præſertim curabatur, ut primo quoq; tempore Marchio Mantuæ Venetorū imperator exercitus contra Ferrariā in expeditionē exiret, atq̃ ad eam rem amplæ conditiones proponebantur, & ille ſemper excipiēdo duriuſculus erat. Vſq̃adeo in Ferrariā oculi omniū conuerſi ſunt, ut non aliter Florentini Senenſes & Lucēſes in partes Pōtificis cēſendi uiderētur, niſi ea res ſuccedat ex ſentētia. Cæterū factu difficile uidebatur, tum quia populus Duci fidiſſimus eſſet, tum quia galli trecenti milites, & mercenarii pedites fortiter hoſtibus obſiſtebant, & nihil dubitare uidebantur. Atq; iccirco re inſecta caſtra Pōtificis mota ſunt, & ſita iuxta caſtellū Agathenſe, ut ſemper auxilio eſſe poſſent Bononiæ ſimul

& Mutinæ, quæ nuper deditiõe recepta fuerat. Inde uero Dux Ferrariæ illud pſertim cauebat, ne claſſes Venetæ aliquo pacto obeſſe poſſent. Nãq; duæ claſſes nuper immiſſæ fuerãt pontificis copiis ingẽs ſubſidium, altera conſtans duabus triremibus, totidẽ biremibus, multiſq; cymbis prædatoriis p padi hoſtiũ Primariũ, quo aditur ciuitas Argenta, altera ſimuliter conſtans biremibus, gã Zariolis, lembis, & nunoribus nauigiis, per padi hoſtium Fornacenſe, quo petuntur Venetiæ. Nuper uero Dux Ferrariæ plus ſolito arma expedire, bellũ parare, pedites tota urbe uicatim adſcribere. Quibus omnibus cõpoſitis ex ſententia claſſem Venetam, & rhodigii peninſulam uelle aggredi uidebatur. Nãq; eam expeditionem animo aduertebat factu facilem fore, quia pauci quadringenti leuites, & centũ quinquaginta pedites præſidio ſtabant, & illi etiam ſine ordine, ſine imperio palantes erant, & ideo cum primũ nunciatũ eſſet hoſtem aduẽtare, facile Veneti omnes in fugam conuerſi ſunt, & ſimul ac altera, quæ apud Arii locum erat diſiecta claſſis eſt, altera cum duce ſuo Marcoãtonio cõtareno, quæ apud Piloſellã erat, fruſtra tentauit iter facere per proximũ riuulum, quã itur in amnem Atheſim, quia nimia erat aquarũ penuria. Vnde cum regredi neceſſe eſſet, hoſtes facti obuiam ſunt, & deide tormẽtis militiæ padana claſſis adeo quaſſabatur, ut deniq; Veneti coacti ſint uix cum bellicis tormentis Rhodigium impune aufugere, & totam claſſem in hoſtiũ

poteſtatē deſerere.Equites quoq; & pedites cum nequirent obſiſtere uenietibus hoſtibus trecentis militibus,totidem leuitibus, & duobus millibus peditū, ſimiliter Rhodigiū abiere, atq; inde oēs Mōtagnanā oppidum profecti ſunt,quo paulopoſt & Venetorum omnis exercitus uenit, & recepta iterum eſt Rhodigiana polleſinus, quæ paulo ante ad hoſtes deſciuerat. Quoniam uero galli hoſtes quinquaginta milites, centum arcigeri, & trecenti pedites Montagnanam uerſus ex Lemniaco in expeditionem exiſſēt repente cum Veneto equitatu contra illos ibatur,& iam Ioannes fortis hoſtes anteuenerat ad pontē quem ſtatim fregit, & ſuper itinere arbores trāſuerſos poſuit, ne hoſtes poſſent flumen traiicere & feſtinare. Illi tamen poſthabitis omnibus ſatis cito uenerūt Bibaquiam ubi conſertum præliū eſt, & primo quidem tormentis militiæ agebatur,poſtea miſſilibus telis & enſe uulnifico certamen fuit, multi utrinq; ſauciabātur,multi hinc inde cadebant, nihil ab utriſq; prætermittebatur quod facto opus eſſet,nuſquam tamen adhuc inclinabat uictoria, donec Venetis ingens ſubſidium uenit.Nāq; deinde hoſtes a frōte, a tergo, & a lateribus circūuenti ſunt,et apud Venetos ſtetit non incruenta uictoria,quia Venetorū multi ſaucii et nōnulli etiam periere,ſed hoſtiū omnes aut cæſi aut capti ſunt, atq; ita hoſtibus præter ſpem euenit, ut ſæpe ſolet illis accidere, qui temere ad uictoriam contendunt.Interea uero galli fruſtra conabātur Pō-

tificem in ſuas partes diducere, & quia alioquin pa-rum proficerent, bello etiam tentare auſi ſunt. Et nu-per ad eam rem uerſus Ferrariā & Bononiā magnis itineribus ibatur. Et quidem ea magna uis erat, quia Magnus magiſter cum duo de triginta millibus homi-num uenit, & fratres Bentiuoli cū octingentis equi-tibus, & tribus millibus peditū, atq; amplius Cardi-nalis Ferrariæ cū quatuor millibus peditū piſtorieñ-ſium. Vētum erat ad Carpū oppidum, & primo tor-mentis militiæ acriter agebatur, deinde tantis uiri-bus cōſertum prælium eſt, ut facile hoſtes uicti ſint, & ui capto oppido omnia prædæ militibus fuere. Poſtea contra Mutinā ciuitatē ibatur, ſed copiæ Pō-tificis urbem anteuenerāt quingenti milites & ſeptē millia peditum. Igitur galli propterea in Centū op-pidum conuerſi ſunt, & quia oppidani acriter hoſti-bus obuiam ibant, & nūq; uoluerūt deditionē facere cum primū ui captum oppidum in hoſtium poteſtatē uenit, crudeliter in eos ſæuitū eſt, & omnia prædæ militibus conceſſa ſunt. Atq; amplius iungendi ſe Pō-tificis copiis demptū iter Venetis uidebatur, qui ſub Paulo capello altero legato in caſtris trecēti milites, duo millia leuitū, & quatuor millia peditum iāpri-dem ad Stellatenſe oppidū uenerant, & ire feſtinabāt uerſus Bononiā. Et quidē patebat uia facilis, quia ex Cento ad Bondenū decem millium paſſuū iter eſt, ex quo Stellatenſe oppidum diſtat nō amplius quatuor millibus paſſuū. Aliter dum Marchio Mantuæ cau-

ſando aliquid ſemꝑ differt Imperator in caſtris ac-cedere, ita Venetis præcluſum iter eſt, & uires ſe iunctæ longe minores habebantur. Vſq; adeo Dux Ferrariæ nuper auſus eſt Venetis infeſtus eſſe, & ad Bondenũ uenit cum quadringẽtis militibus, octingẽ-tis leuitibus, & tribus millibus peditum, atq; inde parabatur aduerſus Stellatẽſe oppidum in expeditio-nem exire. Sed adhuc tantum miſſilibus telis et tor-mentis militiæ res erat, & identidem parte altera fluminis ſup Ferrariæ polleſino frequẽter hoſtes ap-parebant, & duæ triremes citro ultroq; meabant, atq; locis omnibus tormentis militiæ pariter ageba-tur. Et tamen Ioannes maurus præfectus claſſis pa-danæ non dubitauit aduerſo flumine lembus, & mi-nora nauigia in Padum ſubuehere per amnem Athe-ſim, quoniam propter munimenta et opera hoſtiũ, per Padũ nihil poſſet fœliciter attentari. Et quãuis hoſtes quantũ poterant tormentis militiæ uetaſſent, impune tamen applicuit ingens ſupplementũ exercitui, necnõ poſtridie & Marchio Mantuæ tandem Sermenium oppidum uenit cum tanta quanta dici poteſt omniũ ſumma lætitia, quia facile dabatur intelligi, ſi modo in propoſito ſtaretur, rebus Põtificiis & Venetis illã diem optimarũ rerum principium fore. Dum ea uero apud Ferrariam geruntur Pontifex Iulius Bononiæ ægrotabat, & miſer diſcrutiabatur animi, quia galli hoſtes cum Bẽtiualis, nuper ui capto oppido Spilim-bergio feſtinabant uerſus Bononiã, neq; exercitus Põ-

tificis poterat ſuppetere, quia ex Mutina occluſum iter erat, & Fabricius columna cum ſubſidio diſtabat adhuc ſex dierum itinere, Venetorũq; copiæ nõdum Padum traiecerãt, quia Marchio Mantuæ ſemper differebat in aliud tempus accedere, & quod peius erat Bononiẽſes ꝑpter malum regimen Eccleſiæ uidebantur ſpectare ad Bentiuolos, qui nuper etiam auſi ſunt, uſq; Bononiã cũ leuitibus accurrere. Cardinales etiam quinq; qui a Pontifice deſciuerant, ex Florentia Genuã ibant, quod in ſchiſma & magnũ malum eccleſiæ conuerti poterat. Accedebat Pontificis febris aucta iſtis anguſtiis, et peior febre gallica frequens inſinuatio, & pacis conditiones propoſitæ, ut deniq; Venetis oratoribus Dominico triuiſano, & Leonardo Mocenico patri meo, qui nuper eo uenerant Pontifex frequenter diceret ſe Venetos relictũ iri, niſi copiæ Venetæ poſtera die idibus octobris Padum amnem traiiciant, & Bononiã feſtinẽt. Ille enim preſſus tãtis ãguſtiis facile uidebatur ad gallos uelle deſciſcere, et ſi non neſcius eſſet gallis hærere periculoſum fore, adeo ſemper de futuris ſperamus, quando præſens periculum uitare poſſumus. Sed cum primũ Federicus contarenus & Clapinus uitellius cum ſexcentis Venetis leuitibus ad diem conſtitutã Bononiã ſubſidio ueniſſent, Pontifex reſpirare uiſus eſt; & ſe Venetis nunquã defuturum aiebat, atq; obiter ut omnis timor & ſuſpitio tollatur, ſtatim iubet oratores germaniæ hiſpaniæ et angliæ in caſtra hoſtium pro

xima ad duo millia paſſuũ ire & iubere, ut ſe poſt-
hac abſtineãt a talibus, quæ fieri contra uoluntatem
ſuorum Regum conquerebãtur, & ipſi etiam ægre-
ferre uidebantur. Nibilominus Marcus antonius co-
lumna cui demandatũ negocium erat urbis tuendæ
cum centum militibus, quadringentis leuitibus, &
quattuor millibus peditum, primo quoq; tempore ar
ma expedire, bellum parare, urbẽ munire, cuſtodias
locare, pſidia diſtribuere, & omnia facere quæ uſui
ſint. Pari modo ciues & populares bononiæ ſedulo
præ mœnibus ſtare, & opa militiæ facere, ut liqui-
do pateret erga bentiuolos qui fauor ciuitatis erat pe
nitus ceſſare, dum illi Gallorum auxiliis utũtur. Ve-
rum quia ſanæ mentis eſt ſemper mutare incerta pro
certis, Pontifex malebat ſine incerto bello hoſtes im
pune diſcedere, atq; ad eam rem iterũ profecti ſunt
noctu in caſtra hoſtium qui prius iuerant Regũ ora-
tores, & cum bonis uerbis illud nequirẽt impetrare,
Anglus orator conuerſus ad iram eo maxime mouit
gallos Eccleſiaſtico ſolo confeſtim cedere, quod aiebat
aliter fore, ut Regis gallorũ cum Rege angliæ initũ
fœdus prorſus irritum haberetur. Interea uero nunq̃
ceſſatum eſt cum Marchione Mantuæ ſemper agere,
ut primo quoq; tempore in expeditionem exiret, &
tandem ille Mutinã ire conſtituit cum quingẽtis mi-
litibus, mille ſexcẽtis leuitibus, et quinq; millibus pe-
ditum. Et propterea claſſi padanæ cõſultũ fore uide-
batur ſi protinus per Piloſellã fluuiũ in pacatũ abiiſ-

ſet. Sed aliter uſuuenit, quia cum eo iuiſſent quiqua-ginta cymbæ prædatoriæ. Ferrarienſium tormentis militiæ octo earum ſummerſæ ſunt, quo experimento periculũ edocti Veneti ad Caſtrũnouũ totam claſsẽ ex Pado flumine tutiſſime traiecerũt in proximã fo-ueam, quæ ducit in Tartarũ & in amnem Atheſim, & deinde parte alia cum toto exercitu uerſus oppidũ Finarium ibatur. Cæterũ Marchio Mantuæ cõfeſtim diuertit ad uillã Felonegã ſitam tribus millibus paſ-ſuum ſupra Sermenium, aiebat enim aliter facere pe-riculoſum fore, quia quorſum ibatur ferrarienſes locũ anteuenerant cum quinquaginta tormentis militiæ, & iam cõplanatis itineribus uolebant cum Venetis confligere, quæ omnia ficta dolo malo poſtea per ex-ploratores cõperta ſunt. Ibatur tamen die quoq; po-ſtera morando, et cum primũ ad Binium uentũ eſſet, tunc Marchio Mantuæ hac inquit ſuper ſolum Man-tuæ noſtrum iter eſt, & illac ueſtrum, ſuper ſolum ini-micum Mirãdulæ, quod ſi nos uſq; nocte iſta hoſtes aggreſſuri uiderentur, tormentis militiæ cõmonefa-cite & ſtatim adero, quia apud uillã Stopiariũ ſtabo, & uos apud Fœlicianũ ſtate, ſic fatus in uerbo torſit ueſtigia. Veneti per ſolum hoſtile ſub cælo pluuioſo & tenebroſo Bellaerem oppidũ uenerunt, non quidem parum ueriti Marchionis Mãtuæ ſuſpitioſa facinora, quinimmo & cuncti milites de ipſo conquerebãtur, & putabãt ſe duci deinduſtria per non tuta itinera, ut prædæ hoſtium militibus forent, atq; iccirco po-

ſtea ne illis uſq; inter eundũ cum hoſtibus res eſſet, magnis itineribus uſq; Mutinã profecti ſunt. Quod cum Marchio Mantuæ cognouiſſet ualde ægretulit, & protinus Fœlicianum uenit, quaſi Mutinam uellet accedere. Sed tantũ abſuit, ut ille potius repedaret in patriam, quaſi oporteret tueri propria, quia per eos dies galli hoſtes ex Verona ſolum Mantuæ prædati ſunt. Per idem tempus Venetis rerum bene gerendarum oblata occaſio uidebatur, quia Dux tremulus cum quadringentis hiſpanis militibus, & quingentis celtiberis peditibus, ex Verona Neapolim uenit, ut prouinciã tutaretur aduerſus Turcas, qui cum claſſe quattuor triremiũ, quiq; biremiũ, & duodecim uniremium ad Hydruntũ & Tarentũ uenerant. Igitur Veneti primo quoq; tempore feſtinare, parare commeatum, milites adſcribere, & agricolas paſſim concire. Itumq; eſt maioribus animis quã uiribus, quia ſolũmodo quingẽti milites, octingenti leuites, & quattuor millia peditum erant, & contra hoſtes Veronæ præſidio ſtabãt trecenti quinquaginta milites, et duo millia peditum. Accedebat impetuoſa pluuia, quæ inacceſſum iter reddebat, & uetabat Venetos ſimul ac ad fanum Martini ueniſſent, propius urbem ut par erat accelerare, & amplius hoſtes ea occaſione uſi ſunt, arma expedire, urbẽ munire, factioſos expellere, feſtinare, parare, facere omnia utilia. Adeo ſemp etiã oportet rationẽ temporũ habere, ne merito id omne irritum fiat, quod temere alioquin onus ſuſcipitur.

Ventum erat a Venetis uſq; ad fanum Martini, & hoſtes confeſtim combuſerunt ſuburbia, ne uenie̅tibus ad urbem, usq; eſſent tegume̅ta, & tuta receptacula cu̅ præſertim graue uideretur fore, ſub dio pluuioſo perſiſtere. Sed quia paulopoſt hoſtibus ingens ſupplementum uenit, ipſi extra urbem locum caſtris eligere, & Veneti compulſi ſunt ad locum Cachæ recedere, quia nimia erat penuria co̅meatuu̅, quatenus aſportari in caſtra non poterant propter ingentem uim aquaru̅, quæ ſuper pontes etiam fluebant. Vnde eadem de cauſa poſtea Montagnana̅ iterum receſſu̅ eſt, & deinde contra Ferraria̅ ibatur. Dux aute̅ Ferrariæ anteq; futura obſidio contingat, plus ſolito urbem munibat, & accerſcebat paſſim præſidia. Et nuper quidem hoſtes quingenti ſupra duo millia peditu̅ ex padana ripa ad Brixellum orani ſoluerant & eo facile nauigaſſent, niſi Marchio Mantuæ iter impediat ad Hoſtiam & Sermeniu̅ præſidia locet et tormenta militiæ, qua difficultate moti illi pedites terreſtre iter tenebant uerſus ciuitatem Mirandula̅ neſcii dum uite̅t Charybdim, incidendi in Scyllam periculum ſubire. Na̅q; & parte alia Venetorum ala equitum, & acies peditum eis obuiam ibat, ſimul ac Paulus capellus Saxolo ui capto oppido uſq; Ronchaia̅ uillam ueniſſet prope ciuitate̅ Mirandula̅, qua̅ paulopoſt copiæ Venetæ & Pontificiæ parabat acriter oppugnare. Ille enim non ignarus eorum quæ fiebant, quanto maxime potuit rerum bene gerendaru̅

ea occaſione uſus eſt, quãuis præter ſpem euenit, quia illi caute profecti per occulta & inſueta itinera impune Ferrariã uenerunt. Dum uero ea foris & militiæ geruntur, domi & Bononiæ de pace cum gallis frequẽter agebatur, & quia ea omnia fruſtra fiebãt, deniq; apud Tros ciuitatẽ galliæ decretũ eſt contra Põtificem concilium celebrare, ſimul ac etiam Cardinales exiticii eius rei auctores fuerunt. Sed apud Lugdunũ cum oratore hiſpano & germano oratore gurgenſe Epiſcopo fruſtra actum eſt in Pontificem & in Venetos amplæ conditiones propoſitæ, quibus dabatur Regi hiſpaniæ Cyprus, Creta, Corcyra, & Venetiæ. Regi romanorũ Vincẽtia, Forũiulii, Tauriſiũ, Patauium, & Mantua. Regi gallorum Luca, Sena, et Florentia. Nãq; & Regi hiſpaniæ ſuſpecta erat Regis gallorum tãta dominãdi libido inexauſta, cui niſi tempeſtiue occurratur, putabat eam ſibi quoq; periculoſam fore. Adeo plus habendo ſemper ea intenditur, quæ a Rege Nino cæteris nationibus dominãdi cupiditas orta eſt. Atq; ideo hiſpani declinabant ad Pontificem & Venetos, & eos ad conciliandos cum Rege romanorũ Epiſcopũ gurgenſem ſedulo Bononiam accerſcebãt. Anglus autem orator quia per idem tẽpus fœdus initum inter anglos et gallos, ut ſuũ robur haberet per Pontificem firmandum ueniſſet, & illud fieri non poſſet, quia galli Pontifici etiam bellum intulerant. Ille opportune ea occaſione uſus eſt, & Põtificem cum Rege ſuo & Venetis in nouum fœdus

hortabatur,

hortabatur, ut teneretur Rex angliæ ad recuperandam Vaſconiã gallis bellũ inferre, oporteretq; Pontificis et Venetorũ copias in caſtris eſſe, ad duo millia militum, & decem millia peditum. Sed iſtud Pontifici factu difficile uidebatur propter auaritiam, qua ſemper nimiũ tenebatur. Non deſiſtebant tamen oratores ſemper agere de bello aduerſus Regem gallorum, quia eius immodicas regnãdi cupidines, ea uia ſolũmodo putabant poſſe cõpeſcere. Et nuper etiã undecim Oratores heluetii ad eandem rem Bononiam uenerunt & cõuenerũt cum Pontifice. Pontifex quoq; poſthabito bello cũ Alphonſo Duce Ferrariæ ad Cõcordiam ſpectabat, quandoquidẽ per Ludouicũ carpinatem amplæ conditiones proponebantur. Et q̃uis illæ ut euentus docuit, remoraturæ, fictæ, & fraudolentæ eßent, merito tamen mouebant Pontificem. Sed illud magis, quia Dux Vrbinas nepos Pontificis præpoſitus exercitui rebus gallicis magis q̃ Pontificis aperte ſtudere uidebatur, ſemp morãdo, & differendo in aliud tempus facere, dum rebus agendis celeritate opus eſt. Aliter Paulus capellus cum Veneto exercitu anteuenit ad ciuitatem Concordiã ſitam iuxta amnem Sechiam, et protinus expulſis hoſtibus cepit ſuburbia, deinde admouit urbi tormenta militiæ, & cum magna pars muri procubuiſſet, conſertum prælium eſt, quod diu anceps & atrox fuit. Veneti ſumma ope nitebãtur per ruinas muri in urbem ire. Cõtra hoſtes octingenti pedites pro uiribus

n

obuiam ibant,& cum Veneti pedites munimenta ſu-
peraſſent,ſtatim ſuppoſito igne, eos hoſtis ſummouit,
multi Venetorum combuſti ſunt, reliqui non integri
ceciderunt in foueam. Redintegratum tamen præliũ
eſt maioribus animis & uiribus, deniq; hoſtes uicti
fuſiq; ſunt, & capta urbe omnia prædæ militibus
fuere. Deinde fœliciter etiam geſta res eſt cum gallis
hoſtibus, qui exercitui præſutes erant apud Pala-
tium,quod prope oppidum Carpum eſt. Nãq; Veneti
illos repente aggreſſi ſunt,& hoſtium tanta trepida-
tio fuit, ut illi fuſi fugatiq; uſq; ad Parmam ciuitatẽ
abierint. Eo rerum ſucceſſu Veneti uidebantur ciui-
tatem Mirandulam poſſe capere, niſi Dux Vrbinas
dolo malo ſemper prohibeat,ex quo Põtifex animad-
uertit,ſi ipſe interſit rei agendæ multũ acceſſurum,
& ideo Fœlicianum uenit Ducem Vrbinatem exau-
thorare,res omnes componere, & expeditionem in
urbem Mirandulam feſtinare. Igitur eo auctore pro-
pe urbem admotæ uineæ ſunt & tormenta militiæ
ducti aggeres, compacta munimenta, deniq; noctu,
& interdiu acriter urbis mœnia quaſſabantur, &
cum magna pars muri procubuiſſet, prælium conſeri
parabatur,quod oppidani ueriti ne fiat,ſummo mane
Pontificem adierunt in caſtra ueniam petere, pacem
implorare, & quibuſlibet conditionibus urbem tra-
dere. Sic capta deditione ciuitas eſt dum Pontifex
Iulius incumbit operi, quamuis niuoſum tempus &
ipſe ſemiæger adhuc eſſet. Habita ciuitate Mirãdula

conſultabatur identidem prout eundum eſſet contra Ferrariam. Nāq; galli cum duce Magno magiſtro & Ioāne Iacobo triultio ſociiſq; Bētiuolis apud Parmā urbem ea ratione bellū moliebātur, ut Pontificis copiis repēte obuiam eant, & copiā pugnādi faciāt, aut traiecto Pado flumine ſimiliter aggrediātur exercitum Venetū, q cū Andrea Gritto apud Abbatiā oppidum morabatur, aut etiā diuertēdi gratia aduerſus Mutinā & Bononiā in expeditionē exeant, quæ omnia cū eſſent Pontifici relata, ille ſtatim iubet omnem exercitū duci ad Bōdenū & Finariū, ut Mutinæ & Bononiæ ſemper auxilio eſſe poſſit, & parte alia identidem qua Padus amnis in duas partes ſcinditur utrinq; Ferrarienſem polleſinū pōte iungere, ut Pōtificiis & Venetis in omnē euentū cōmeandi ſemp facultas eſſet. Cōtra galli hoſtes uetabāt, ne aliquo pacto tales exercitus iungi poſſent, & parte altera ex Verona profecti ſunt uſq; Suauiū cū manu pdatoria ad quinq; millia hominū, ut Veneti neceſſe haberent ſuccurrere, q apud Abbatiā erant, ſimulq; parte altera galli hoſtes mille quadringenti milites et decem millia peditū, repēte traiecerāt amnē Secbiā, & uidebantur caſtra Pontificis potius q̄ oppida aggredi uelle. Igitur iterū apud Pōtificē in cōſultatione poſita res eſt, declinatūq; ad partē tutiorē et itum eſt ultra amnem Panarū ad Centū oppidū, ubi pro antemurali flumen habebatur, ſimulq; datū negociū eſt Oratori germaniæ Mutinā ire, & pro Rege Maximiliano eā

tenere, quæ ad Imperiū ſpectare uidebatur. Veneti uero trecenti milites, mille leuites, & totidē pedites, qui ad Ficaroliū ulteriorē Padi ripā cuſtodibant, ſi militer coacti ſunt protinus loco cedere, ſimul ac hoſtes cum parte copiarū ad Reuerē oppidū ueniſſent, & pararent ad Hoſtiliā padū traiicere, quod ſi inde ſe iungāt copiis, quæ apud Ferrariā Lemniacū et Veronam erāt, maius etiam periculū exercitui Veneto imminere uidebatur, atq; eo maxime, quod Marchio Mātuæ iam tum aperte ad gallos deſciuerat. Igitur Veneti feſtinare, parare, accerſcere milites, qui apud Suauiū, Coloniā, & Leonicū erant, ut cōfeſtim Montagnanā ueniant, & eo deferāt cuncta impedimenta, quæ inde ſecundo flumine ad Ateſte oppidū trāſmittuntur. Deniq; iubēt copias omnes ſemp in procinctu ſtare, ut dum expedit, cito poſſint in pacatum abire, ſicut & poſtea factū eſt, & diſtributis cuſtodiis ad Rhodigii peninſulā, iterū ad Mōtagnanā omnis exercitus uenit. Sed cum paulopoſt rumor increbreſceret Regem gallorū grauē ægritudinē pati, & heluetios iterū in Italiā deſcendere, gallorū hoſtiū caſtra uerſus Parmā repente mota ſunt, & hinc ab exercitu Pōtificis ad Finariū, illinc a uenetis copiis ad Ficaroliū contra Ferrariā iterum in expeditionē ibatur, ſimul ac diſtribuiſſent iterū præſidia, ducētos leuites apud Suauiū, apud Leonicū totidem, & quingētos equites apud Coloniā, ut ſemper auxilio eſſent agricolis, qui paſſim alioquin moliebātur aufugere, propterea quia

hoſtes frequẽter ex Verona totam regionẽ prædaban-
tur. Parte quoq; alia ꝑ padi hoſtiũ Primariũ aduerſo
flumine Ioannes maurus cũ claſſe padana tredecim
triremiũ,lemborũ,& minorũ nauigiorũ pluriũ,prope
propugnaculũ Coloniæ ſtatim uenit, ſimul ac etiã e
Pontificio & Veneto exercitu cẽtũ leuites,& octin-
genti pedites,locum obſederant & cœperant oppu-
gnare cum ſuo magno malo. Nãq; dum illuc e Fer-
raria quinq; horarum ſolummodo iter eſt, Dux ipſe
repente illis obuiã uenit cũ trecentis militibus,octin-
gentis leuitibus,& tribus millibus peditum. Et quidẽ
equites per cõtinẽtem ibant, & pedites tribus trire-
mibus,& aliis nauigiis ſecundo flumine uehebantur.
Itaq; confeſtim acies iunctæ ſunt,& conſertũ prœliũ
atrox. Equites.n. Veneti quorũ Ioãnes fortis dux erat
fortiter in hoſtes agebant,ut illi aliquãdo cedere uiſi
ſint. Aliter pedites nunq̃ manſerunt in officio, unde
Pontificii & Veneti tãdem coacti ſunt terga uertere
& propriæ ſaluti effuſa fuga cõſulere,multi cæſi ſunt
multi cõtriti bellicis tormentis,pauci integri amiſſis
impedimentis omnibus in pacatũ abiere Fauentiam,
ubi etiam ualde tumultuatũ & trepidatum eſt. Nãq;
putabant gallos eo ſucceſſu Panarum amnẽ uelle iterũ
traiicere,& exercitũ Pontificis inuadere. Adeo ſemꝑ
cũ infœliciter geſta res eſt,timere ſapiẽtis eſt & ca-
uere,ne aliquid mali eueniat,deniq; ea omnia cõie-
ctari probe,de q̃bus habẽda fides eſt. Et bene quidẽ
inde conſultũ fuit, ad Stellatenſe & Sermeniũ oppi-

dum hoſtẽ anteuenire, ne galli iungi poſſent copiis, quæ Ferrariæ morabãtur. Sed parũ prodeſt bonum conſiliũ, niſi mature fiat quod oportet facere. Stabat ergo alioquin Pontificis omnis exercitus ad Finariũ, quoniã hoſtes ad Stellatẽſe oppidũ anteuenerãt arma expedire, copias accerſcere ex Verona & Lemniaco padũ pontẽ iungere, & meditari primo quoq; tẽpore cũ hoſtibus manũ cõſerere. Et quidẽ nup parũ ceſſit ex ſententia noſtris eqtibus, qui uiſum ibãt quid hoſtes agant. Nãq; Leonardus hieroſolymitanus eques cui tale negociũ demandatũ fuerat, dum inter eundũ ad Palatiũ quod Bellaerẽ appellãt, eqtes alios expectat. Ecce dominus Paliſeus cum trecẽtis gallis militibus, & ſexcentis leuitibus eo ſtatim uenit, ad quos relata res erat, deĩde certamẽ fuit ad fores Palatii, dũ noſtri molirentur aufugere. Et multi quidẽ e manibus hoſtiũ dilapſi ſunt, ut parũ actum uideri poſſet, niſi Leonardus hieroſolymitanus eques in hoſtiũ poteſtatem ueniſſet, ſimul ac uulneribus cõfoſſus eſt, et paulo poſt etiam interiit uir ille nõ minus ſapiẽs q̃ fortis, & de republica benemeritus, ſicut in æde Ioannis Pauli erecta eius monimenta præferũt. Adeo ſemper æquũ eſt eorũ hominũ rerum geſtarũ memoriã longam eſſe, quorũ militari fortitudine uita breuior fuit. Nihilominus in Pado Ferrarieẽſes Venetorũ claſſẽ padanã propulere, nãq; illi cũ grauiori claſſe altera triremiũ & uniremiũ ex Ferraria, et ex oppido Comaclo cum leuiori claſſe lemborũ altera, Venetis obuiã

ibant. Igitur primo ꝑ grauiorē claſſē cum claſſe Veneta geſta res eſt, & cum ſemꝑ pugnādo ad Alberti ſanū ueniſſent, tunc claſſis altera apparuit, ex palude Comaclia, & parabat Venetis iter occludere. Sed Veneti poſtꝙ immīnēs periculū uident, ſtatim in altū & in portū Rauennæ e manibus hoſtiū dilapſi ſunt. Parte quoqꝫ alia mille equites hoſtiū, & quingēti ſupra duo millia peditū traiecto Pado ad Ficarolium uſq; ad ſtationes Venetorū & ad Rhodigianā polleſinum uenire & tentare auſi ſunt, ſi poſſēt locū Treſencæ Candæ & caſtellū Vielmiū e manibus Venetorū eripe. Sed ea expeditio minus proſpera fuit, quia a Venetis acriter obſiſtēdo loco permanſum eſt, & illi āplius uiſi ſunt ſemꝑ ituri obuiā hoſtibus, quotiēs eis copia pugnādi fiat. Igitur cum ea uia grauior uideretur, iterū traiecto Pado ad Stellatenſe oppidū ceptum eſt exercitū Pōtificis ad Bōdenū uexare, datūqꝫ negociū eſt Duci Ferrariæ, ut cū copiis ſuꝑ ferrariēſi polleſino e regione ad Bondenū eat, oppidūq; tormētis militiæ cōcutiat, & ſi Pōtificii gallis obuiā eant, q ex Stellatēſi oppido ad oppugnandū ibāt, Ferrariēſes eos idētidē a lateribus tormētis bellicis impetāt. Iam uero gallorū ducēti equites ad primas ſtationes hoſtiū anteuenerāt, ubi prælīū conſertū eſt, uidebāturqꝫ galli primo cedere. Sed ſubeūtibus a tergo gallis peditibus, qui ſuꝑ duas cymbas per amnē Panarū clanculū uenerāt, redintegratū prælīū eſt, non tamē illud diutinū fuit, qa copiæ Pōtificis ſemꝑ maiores ſubibāt

& demũ hoſtes impares expulſi ſunt. Itaq; aliquãtũ audacia gallorũ cõpreſſa eſt, quæ aliogn nimiũ formido loſa uidebatur, dũ illi oia ꝑtentãt capere, & in ſuã poteſtatẽ redigere. Accedebat ad hæc, ꝙ res Veneta cũ Rege romanorũ ad cõcordiã ſpectare uidebatur, quia Gurgẽſis Epiſcopus Bononiæ Põtificẽ cõuenit, & diu egit de pace cũ Venetis. Sed tum quia cõditiões iniquæ ꝓponebãtur, tũ quia ſup Aquileiẽſi præſulatu parũ conuentũ eſt, deniq; re infecta Gurgẽſis Mutinã abiit, unde minitando põtifici et Venetis in germaniã reuerſus eſt. Quod ſi cũ ſolo Patauiũ & Taruiſiũ Venetis reliqſſet, proculdubio Põtifex uoluiſſet, quia ita fore litteras Gurgẽſi dederat, anteq̃ Bononiã ueniſſet & obiter uolebat pecuniis parcere, quorũ ſtudio maxime tenebatur, & uetare cõciliũ, quod cõtra ſe fieri parabatur. Cæterũ cum aliter eueniſſet Põtifex ſimul cũ Venetis arma expedire, claſſẽ parare, ſupplementũ exercitui mittere, e ſupiori germania heluetios adſcribere, ex Pelopõneſo eqtes ſtratiotas pileatos haſtatos accerſcere, & demũ oia facere quæ uſui forẽt, ut poſſent indignatiis hoſtibus obſiſtere. Hoſtes uero ſimiliter copiis aucti ſunt ex Verona & Léniaco, & nati agendũ uiribus ad oppugnãdũ ciuitatẽ Cõcordiã prexere, & primo impetu tormẽtis militiæ repulerunt hoſtes e ſtationibus, deinde facile in ciuitatẽ itũ et ſæuitũ [illegible], atq; oia ꝑdæ militibus fuere. Et ãplius cũ Põtificii et Veneti obuiã hoſtibus ueniſſent ipſorũ diſturbatis ordinibus, Dux Ioãnes Paulus manfronus

cũ aliqbus aliis in hoſtiũ poteſtatẽ uenit. Quibus geſtis ad Bonĩportũ ſitũ iuxta amnẽ Panarũ hoſtes iuri uidebãtur, niſi Põtificii & Veneti locũ protinus antecapiãt, quia locus ille pp amnẽ tutiſſimus uiſus eſt, ppinquus ciuitati Mirãdulæ, caſtro Fœlicio, & urbi Bononiæ. Cũ uero hoſtes ſtatim etiã e regiõe ad eundem locũ ueniſſẽt, primo quoq; tẽpore flumine intermedio tormẽtis militiæ acriter agebatur. Sed Põtificii & Veneti fruſtra trãſitũ uetabãt, qa hoſtiũ plura opera & uaſtatores erãt, et ideo paulopoſt ſolũmodo expectabatur partẽ hoſtiũ quã inuadãt amnẽ traiicere. Sed tantũ abfuit, ut hoſtes potius uerſus montes digreſſi ſint. Igitur ſup aggeres fluminis utriq; iterũ ibatur, & uiciſſim agebatur cũ magna cæde, miſſilibus telis, & tormentis militiæ, uſq; quo uentũ eſt ad Caſtrũfrancum, ubi Põtificii & Veneti caſtrametati ſunt. Hoſtes autẽ ſupius amnẽ uadati prope Põtificios et Venetos ad tria millia paſſuũ locũ caſtris elegere et uiſi ſunt ſtatim uelle cõfligere. Aliter poſtea uerſus montẽ ibãt cũ impedimẽtis uelociter, & milites paulatim incedebãt, uidebãturq; uelle pontẽ Rheni fluminis antecapere, quod iter facere Põtificii et Veneti pp cõmoditatẽ loci idẽtidẽ aggreſſi ſunt, & quia hoſtibus relata res eſt, deinde utrinq; ſub ordinibus militiæ ſtabatur, donec adueſpaſceret. Poſtea Põtificii et Veneti ſub multa pluuia noctis ſilẽtio ad Põtẽ Rheni pfecti ſunt, & inter urbẽ Bononiã, & montẽ pximũ ſtetere, loco ſatis tuto, niſi Bononiẽſes, et mõticolæ res

nouas moliretur. Et q̃dẽ probe ſuſpicari ante poterãt, niſi frequẽter hũana læua mẽs eſſet, et qcqd uult fa-cile inducit animũ credere. Itaq; nup temere credi-tum eſt, Bononiẽſes mãſuros in fide, dũ ipſi pollicẽtur ita ꝓpterea fore, & tamẽ noluerũt alioqn Ramazo-tum cũ mille peditibus in ciuitatẽ recipe, quia ad de fectionẽ ſpectabãt. Quod ſi tẽpeſtiue etiã ſcitũ eſſet, oẽs incolumes abiiſſent, ſed nimiũ ſero, & cũ tumultu caſtra mota ſunt, & ideo Bononiẽſes & mõticolæ in-ter eũdũ Põtificiis et Venetis magnã cladẽ intulere, ceperũtq; impedimẽta oia, et maxie de Venetis ma-gna ædita cædes eſt, atq; etiã maior fuiſſet, niſi Vul-penſis eques q tergiductor erat, aliquãtũ hoſtibus ad ciuitatis fores obſtitiſſet, & intra mœnia repuliſſet. Sic iterũ Bẽtiuoli Bononia potiti ſunt, & prope ciui-tatẽ erat gallorũ oĩs exercitus ad mille qngẽti mili-tes, & decẽ millia peditũ, ut noſtrorũ in ſola fuga ſita omnis ſpes eſſet, & ea quoq; illos fefellit, qa in fuga a uillicis etiã turpiter copiæ Pontificis & Venetorũ diſſipatæ ſunt. Itaq; Põtifex dum Ferrariã cupit ſubi-gere Bononiã ciuitatẽ amiſſit, & re infœliciter geſta protinus Romã reuerſus eſt.

ANDREAE MOCENICI .P.V.D.

LIBER QVARTVS HISTORIAE.

CAPTA BONONIA Pontifex Iulius depoſita belli gerēdi cura omnes copias dimiſſit, præter milites in albo, quos per ciuitates ad ſtationes diſtribuit, ſimul ac certior factus eſt, nō ituros gallos contra ciuitates Eccleſiæ, quia parabant Venetos ad Foſſam Clodiam, & ad Patauium uexare. Igitur Veneti quibus belli maius onus incumbebat feſtinare parare, utraq; loca affatim munire, copias ſub Paulo capello ex Rubicone flumine ad Clodiā traiicere, nouos equites & pedites adſcribere, deniq; omnia facere, quæ facto opus eſſe uiderētur. Et amplius Orator hiſpanus & Venetus apud Pōtificem enixius etiā agebant de pace cum Rege romanorū. Nāq; ea iterū in conſultationem uenerat, tum quia gallis proſpera omnia cedere inuidioſa & periculoſa res erat, tum quia ualde dubitabatur Pontificē ad gallos deſciſcere dum Seocenſis Orator apud Bononiā cum gallis de pace omniū frequenter ageret, & omnibus modis Pōtifex conaretur cōcilium diſſoluere, ad quod ipſe etiā

Piſas decerſcebatur, ubi Reges romanorũ et gallorum Cardinaleſq; exiticii Calendis ſeptempris indixerãt. Quãuis enim Põtifex illud præuertiſſet in laterano, dubitabat tamen aliter fieri, adeo frequenter ſibi cõſcia plus ſatis timet, et ſemper mali præſaga mẽs eſt. Et quia per eos dies Pontifici litteræ Regis gallorũ redditæ fuerant, quibus continebatur Regem cum Pontifice pacem ſummopere deſiderare, & concilium apud Piſas celebrare, ſimiliter Regi gallorum in eam ſententiã litteræ pontificis datæ ſunt. NEMINI QVIDEM Rex gallorum magiſq̃ nobis ſtudiũ Chriſtianæ pacis incumbit, quod ſi & tu adeo pacis ſtudioſus es, non debes interdicto apoſtolico poſthabito Ferrarienſibus noſtris hoſtibus adeſſe, quos ſi deſeras, ut te decet facere, nos etiam non amplius recordabimur eorum, quæ nuper male contra nos egiſti. Concilium autem uocare non tua, ſed noſtra legitima poteſtas eſt, qua nuper etiã libenter uſi ſumus et illud in laterano indiximus. Igitur eius rei te certiorẽ facimus, ſicut & alios Reges & principes omnes admonebimus, & hortabimur ad differẽda bella in tẽpus aliud. Et præcipue te Regem ſumma ope eniti decet, ut omnibus pateat liber acceſſus, & ſepoſitis armis cuncta fiant, ne id quod ui & armis agitur, iure irritum eſſe culpetur. Illud uero hiſpanus orator cum Pontifice & Oratore donato præſertim curabat, ut ad faciendã pacem cum Rege romanorum Veneti cõtenti eſſent Patauio & Taruiſio. Sed Ve-

neti nolebant Vincentiam relinquere quãuis obſidio patauina iterum inſtare uideretur. Adeo frequenter Veneti durare ſolent, & omnia ferre malũt, quã ignominiam pati. Cæterum de gallis aliter euenit quã putabatur, quia potius ab illis ad ſtationes itum eſt, & illi ſolum qui Veronæ quadringenti milites erant, & quattuor millia peditum frequẽter regionem prædabãtur, & maxime apud Suauium Venetos uexabãt. Sicut & parte altera ferrarienſes hoſtia padi nauigiis obſederant, ut illac iter maritimũ, & terreſtre periculoſum foret. Et amplius frequenter uidebãtur Rhodiʒianã polleſinum aggredi uelle, ut Veneti milites utrobiq; ſemper intenti paratiq; ſtarent, nunc locum ſeruare, nunc hoſtibus obuiã ire, & ſæpe etiã leuia certamina cõmittere. Deniq; Venetis in mentẽ uenit Veronenſium omnes ſegetes comburere, quia multum intererat, ſi poſſẽt hoſtibus cõmeatum adimere. Igitur ſtatis locis diſtributis præſidiis noctis ſilentio ea acta res eſt, & ultra citraq; amnẽ Atheſim omnes ſegetes igni abſumptæ ſunt. Sed nõ impune receſſum eſt, quia cum plures hoſtium obuiam ueniſſent, ex Venetis trecentis peditibus, ducenti uenerũt in poteſtatem hoſtium, & multi fluminis uorticibus abſumpti ſunt. Secundũ eam qualemcũq; pugnam galli non neſcii quantum præſtet in rebus agẽdis celeritate uti, ſimul ac paſſim Veronam uemiſſẽt ad quattuordecim millia hominũ cum ferrarienſibus & germanis, locis omnibus contra Venetos ibant, et

quia Veneti auſi ſunt ad Villãnouam ualidum hoſtẽ expectare, illi facile copia hoſtium preſſi ſunt. Et tamen adhuc temere ſubſtiterunt prope Suauium, quo ui capto paruo diſcrimine, iterum de Venetis ædita cædes eſt, & uſq; Leonicum in caſtra fuſi fugatiq; ſunt. Deinde ſtatum utrinq; prope ad iactum lapidis & in illa ſtatione cõmitiaria in procictu, & ſub ordinibus militiæ ambo exercitus erant. Hoſtes expectabant accerſcitum ſubſidium. Veneti uero uiribus impares noctis ſilentio meditabãtur in pacatũ abire, ſimul ac ea res in conſultationẽ ueniſſet. Igitur dum ſtatur uerſus Patauium Veneta impedimenta, & tormenta militiæ admota ſunt, & occidente iã ſole idẽtidem perrexit omnis exercitus ſub ordinibus militiæ. Mediæ acies peditum incedebant, præſtites milites erant & ſubſtites, deniq; pileati haſtati equites ibant, & omnis exercitus iterum Patauiũ uenit, atq; omnia præſidia quæ prius erant in oppidis & ſuper Rhodigiana polleſino. Et quia neſcibatur Patauium ne hoſtes, an Tauriſium parent inuadere. Nãq; alioquin uidebãtur illam ciuitatem prius aggredi uelle, quam minus munitam uiderent, ſimiliter oportuit ex Patauio Taruiſium ualidum præſidiũ mittere. Et cum ea quæ foris fiebãt, relata Venetis eſſent, multi nobiles cum adſcriptis peditibus, alii patauium, alii Tauriſium ſubſidio profecti ſunt. Simulq; in urbes illas ex agris paſſim cõcurſum eſt, & multi agricolæ iterum Venetias uenerunt cum liberis coniugibus et

paupere ſupellectili. Interea parte alia in Iſtria cum Tergeſtinis res erat, quia illi cum unireme & lembis per littora prædatum ibant. Et cum nuper datũ negocium eſſet Aloyſio muſcatello cum unireme & cymbis longis portum Tergeſti petere, & uniremem & lembos comburere, quia parum caute agebatur, Veneti fuſi fugatiq́ſunt, & amplius Tergeſtini cum unireme & lembis ſexaginta equitibus, & trecentis quinquaginta peditibus auſi ſunt terra mariq; Muglam oppidum acriter inuadere. Sed ea res parum illis ceſſit ex ſententia, quia Muglenſes repente facta eruptione obuiam hoſtibus uenere, & illi cum magna ſtrage repulſi ſunt. Et identidem apud Adignanum oppidum liburni hoſtes fuſi fugatiq́ſunt, qui centum quinquaginta equites, & ducenti pedites uenerãt temere oppida capere & diripere. Deinde terra mariq; contra Tergeſtum ibatur agros uaſtare & prædas agere. Nãq́ ad eam rem conuenerant ex tota Iſtria multa maiora nauigia, & peditum ingens manus collectitia, & cum primũ omnes prope urbem ueniſſent, repente ſigno dato ceptũ eſt agros uaſtare, uineas, arbores, olinetaq́ intercidere, & paſſim omnia deſolare. Atq́ amplius Andreas ciuranus cũ nonaginta leuitibus, & centum peditibus nimium audacter auſus eſt per Poſtoynam oppidum ad ſexdecim millia paſſuũ in hoſtile ſolum penetrare. Et quidem cum magna præda regreſſi ſunt, uſq́ ad ſaltus, anguſtos oppidi, cui nomen Vetus Sanoſechium. Ibi

locati in inſidiis ducenti pedites hoſtium repente Venetos adorti ſunt. Veneti tamen cuneo ſtatim facto inde euaſere incolumes. Sed quia poſtea et Chriſtophorus frangipanes cum ſeptuaginta leuitibus in Venetos irrupit Venetorum diſturbatis ordinibus tanta de peditibus & equitibus ædita ſtrages eſt, ut uix Dux ipſe cum trigita equitibus incolumis potuit aufugere. Adeo ſemper nocuit hoſtem irritare, quãdo utilitas rationem ſubigit & rapit in manifeſta rerum diſcrimina. Secundũ eam pugnã Chriſtophorus frangipanes cum quadringentis equitibus, & quingentis peditibus perrexit agros uaſtare, prædas agere, domos comburere, & in omne ſcelus impune prolapſus eſt, & deinde cum magna præda ad maiores uires comparandas in germaniã rediit. Nihilominus Iſtris et inſulanis proximis iter maritimũ periculoſum erat Nãq; Iacominich fluminẽſis pyrata cũ duabus unis remibus & lembis paſſim infeſtus ibat, & cũ ingẽti præda intercipiebat multa nauigia, ut Iſtri amplius negociari non poſſent, niſi ex omnibus uicinis inſulis ingens claſſis contra hoſtes ueniſſet. Et quia non inuenerunt pyratam in locum fluminis conuerſi ſunt, neq; in uincendo difficultas fuit, quia dum e mari ſolummodo tãta uis eſſet, hoſtis per cõtinentem abiit, atq; ſtatim capta & combuſta ciuitas eſt. Poſtea uero Chriſtophorus franzipanes cũm ſeptem millibus hominum iterũ in Iſtriam uenit, & primo quoq; tempore deditione cepit Mocho caſtellum bene munitũ

natura

natura & ope, quia oppidani nimiũ ueriti ſunt tor-
menta militiæ, & quod peius erat inde omnes in fu-
gam cõuerſi ſunt & paſſim deditio fiebat, donec au-
dacia hoſtium tandem ad Muglã reprimeretur. Nãq;
ciuitas illa obſidionem pati uoluit, & ſtetit contra
tormenta militiæ. Itaq; omnes intenti paratiq; ſtare,
hoſtibus obuiã ire, collapſa mœnia reparare, aggerem
ducere, hoſtes ſemouere, & nihil tutum munimentis
pati. Et ecce ex Iuſtinopoli ciuitate proxima triremis
& biremis ſtatim ſubſidio uenit, & hoſtes repente
Tergeſtum recedere compulſi ſunt. Andreas autem
ciuranus præfectus leuitum, ſicut in obſidione mu-
glẽſi ſe bene geſſerat, ſic nuper etiam fortiter in ho-
ſtes egit. Nãq; Chriſtophorus frangipanes cum qua-
draginta equitibus, & cẽtum uiginti peditibus præ-
datum iterum uenit, & ille repente cum uiginti leui
tibus, & centum uillicis peditibus obuiam perrexit
ad Muglanã planiciem, ubi & anceps, & atrox cer-
tamen fuit, dum utrinq; fit, quod facto opus eſt. De-
niq; inter Andreã & Chriſtophorũ duellum aſperũ
fuit, & primo infeſtis haſtis agebatur, poſtea ſtricto
mucrone alter alterum acriter aggreſſus eſt. Et qui-
dem uario euentu pugnabatur, donec uterq; integer
eſſet. Sed poſtq̃ Andreas Chriſtophorũ percuſſit in
facie, acies hoſtium inclinauit, cumq; Veneti magis
magiſq; eniterentur eo maxime hoſtes cum magna
ſtrage fuſi fugatiq; ſunt. Et niſi Veneti intendãt gre-
garios etiam milites diripere, ipſe etiam Chriſtopho-

rus in hoſtium poteſtatem ueniſſet. Secūdū eam pu-
gnam Veneti milites conabantur montium ſaltus re-
cipere, & quia Hoſpium caſtellum in monte præru-
pto ſitū eſt, qua Carni mercatores ſalem & uina ſo-
lent ſubuehere, & aliter capi non poteſt, ipſi clande-
ſtina conſpiratione uſi ſunt. Sed primo ea quoq; parū
ceſſit ex ſententia dum nimiū temere feſtināt, & Ter-
geſtini ſubſidio forent. Poſtea tamen cum plures fa-
ctionis unetæ diſſimulati carnes facere in caſtellum
iuiſſent, cæſis hoſtibus & admiſſo Veneto præſidio
proditione tandem caſtellum illud in Venetorum po
teſtatem uenit, atq; identidem alia uicina oppida in
fidem recepta ſunt. Dum ea uero in Iſtria geruntur
galli hoſtes qui contra Patauium uenerant, & penes
quos regionum poteſtas erat, multū amice cum uilli-
cis & popularibus agebant, & inuitabant illos om-
nes domum redire qui foris erant, publice profitēdo
ſe illis mites & beneuolentes fore. Et iſtud fiebat tan
tiſperdum Rex romanorū expectabatur, ſine quo non
debebāt ciuitates inuadere. Sed alioquin omnia per-
tentabant facere, nunc uidebantur contra Taruiſiū
in expeditionem exire, nunc contra Patauiū diuer-
tebant, et curabant potiſſimū ad liminium aquas ue-
tare, ne amplius Patauium defluant, lignamina & fer
ramenta compingere, aggerem ducere, & aquarum
itinera obturare. Contra Veneti leuites obuiam ire,
& quod diutino labore hoſtes fecerant, cito demoli-
tum opus eſt. Namq; paſſim aduerſus hoſtes ibatur

ſæpe etiã inuadere, nunq̃ prælium cõſerere, ſemper hoſtem uexare, & præcipue commeatus frequenter intercipere, ut hoſtes non auderent amplius deſerre annonam in caſtra, niſi per mõtes & cũ magnis ſubſidiis. Sed & illud nuper tantum abfuit, ut uectores hoſtes trecenti equites, & totidem pedites uicti ſint apud ciuitatem Maroſticam, ubi cum Venetis ſexcẽtis leuitibus certamẽ fuit. Atq; primo marte ancipiti agebatur, deide uidebatur res Veneta inclinare, qm̃ q primus in hoſtes egit Comes Guidus rangonius captus eſt. Deniq; uero cũ Ioãnes maria fregoſius, Federicus cõtarenus, & Veneti leuites hoſtẽ circuiſſent, ſimulq; inuaderẽt a fronte, a tergo, & ab utriſq; lateribus, omnes pedites hoſtium cæſi ſunt, & pleriq; equites in Venetorum poteſtatem uenere. Parte alia identidem Veneti milites penetrarunt uſq; in caſtra hoſtium, et uerſus Baſſianum Coloniãq; prædati ſunt perterrefactiſq; hoſtibus cum magna præda iterum Patauium uenere. Sed eiuſmodi lætitiam Lucii maluetii Gubernatoris interrupit interitus. Is enim pridie nonas ſeptembris morte intempeſta præuẽtus eſt, atq; eo magis dolẽda mors uenit, quia ille non ſic fortiter in bello occubuit, ſicut rei militaris laudũ plenus erat. Cæterũ ut maior etiam in dies fieret, quæ in caſtris hoſtium erat cõmeatuũ penuria, illud Veneti milites præſertim animaduertere, ubi pro caſtris collecti commeatus eſſent. Itaq; a Venetis itum freqũeter eſt Baſſianum, Caſtrũfrancum, & Ciuitatulã,

intercepti hoſtes, ablati cõmeatus munimenta et tormenta militiæ, demolitæ moles triticeæ, cõbuſti põtes, & paſſim itinera abſciſſa ſunt. Et quoniam apud Suauium trecenti equites hoſtium erant, illuc pariter ibatur, & pedites ante lucem incautis hoſtibus oppidum ingreſſi ſunt. Et quia præſidiũ conabatur foras aufugere, & contra Veneti equites foris erant, deniq; hoſtes omnes, & qui foris, & qui intus fuerãt in Venetorum poteſtatem facti ſunt. Atq; identidem Venetis cum parte copiarum ſæpe fœliciter res erat quãuis illi cum toto exercitu hoſtium non poſſẽt cõfligere. Hoſtes uero q erga omnes antea humanitate utebãtur, poſtea in ſummã impietatem conuerſi ſunt omnia prædari, cuncta uaſtare, delubra deorũ ſpoliare, ſacra profanaq; omnia polluere, uirgines inceſtare. Auſi quoq; ſunt alii in templo Mariæ Virginis coram matre ui uelle duas uirgines comprimere, & quia illæ inficias ibant, ambæ in ſinu miſeræ matris ſæuis uulneribus confoſſæ ſunt. Sic paſſim in omne ſcelus ibatur, & deniq; prope Tauriſium caſtra hoſtium ſita ſunt iuxta amnem Silium ad portam quadragenariã, atq; inde ceptum eſt, ſæpe cõmitti leuia certamina, dum hoſtes parant cõtra urbem tormẽta militiæ affigere, et Veneti modo pedites, modo equites facta eruptione noctu & interdiu ſemper illis infeſti ſunt, ut hoſtibus parum uacet tormentis incumbere, dum illi ſemper intenti ſunt, frequenter illatã iniuriam propulſare. Et quia ſic per triduum dilata

res eſt, facile credebatur intra urbem conſpiratores eſſe, atq; ideo in caſtris hoſtium ſemper exploratores habebātur, & in urbe poſitæ excubiæ & paſſim ordines diſtributi ſunt, ut milites, leuites, & pedites, atq; nobiles Veneti, qui multi aderant, ſtata loca cuſtodiant, & eorum ducēti pedites, & totidem equites, uiciſſim noctu & interdiu, totā ciuitatem ſedulo luſtrent, ſimul cum Laurentio cerinate duce omniū peditum, & Ioanne Paulo gradonico legato. Poſtea tormentis militie ex urbe acrius agebatur, ut ſtatim hoſtium munimenta diruta, & multi eorum contriti ſint. Et quia hoſtes uident ſtando contra urbem nihil agere, ſed tormentis militiæ continue multos ſuorum cadere, & magnam inopiā commeatuum pati, deniq; obſidiōe ſoluta receſsū eſt. Veneti uero milites ægre paſſi ſunt ita impune hoſtes abire, et quia nimium temere egreſſi obuiā ibant, ea faba in ſuum caput cudebatur. Nāq; in inſidiis hoſtiū inciderunt, & multi eorum cæſi ſunt. Deinde uerſus Plauim amnē hoſtes ibant, & ſimul parte alia germanis iter fiebat ex Tridento per uallem Suganā ad Scalanum oppidum in Gellatium, Alamonem, Schenerium, Feneſterium, & uallem Laʒoin, qui ſaltus hoſtibus apti ſunt in Feltrenſem regionem irrumpere. Et primo quidē triginta leuites hoſtium ad Caſtrūnouū uenere, quod oppidum ante Plauis amnis rapidiſſimus defluit, & retro mons præruptus erigitur, quingenti agricolæ cuſtodes erant, & Ludouicus batalea cum centum

quinquaginta leuitibus. Ille tamen noluit hoſtem ex-pectare, dum ſemper putat ſe uires impares habere, ſicut illis ſolet accidere, qui natura meticuloſi ſunt, & ſtatim uenit Sacillum oppidum caput amnis liquẽtiæ, ubi belli uis maior incubuit, & aderat guberna-tor Baldaſar Scipionius *cũ copiis, &* Antonius *ſauor-gnanus cum manu collectitia.* Sed *poſtea quam rela-tum eſt, germanos hoſtes uenire ad octo millia pedi-tum, & mille trecentos equites,* Veneti *maluerũt in pacatum abire, quam temere ſtando prædæ hoſtium militibus fore.* Sacillo *capto ſeptingenti leuites hoſtiũ* ad Tiliauẽtum *amnem uenerunt, & ſtatim deditiõe potiti ſunt* oppido Spilimbergio, *quod* Tiliauenti *flu-minis caput eſt, & deinde miſi ſunt collectis repente lembis, uelle amnem traiicere.* Quod *cum primũ co-gnouiſſẽt præſides ciuitatis* Vtini *qui pridie* pro *cõ-tione omnes hortabãtur uelle mori pro patria ſtatim ementito habitu ſilentio noctis fugerũt cum tota ſu-pellectili, & quæ poterant auferri tormenta militiæ hoſtibus relicta ſunt, ciuitatiſq; mẽbra alia, quæ ſine capite non poſſunt ſubſiſtere.* Igitur Vtinum *in hoſtiũ poteſtatem uenit, uicinaq; oppida alia, &* Antonius *ſauorgnanus ad hoſtes deſciuit.* Sed *alioquin hoſtibus aliqua difficultas fuit apud* Gradiſcã *oppidum, quod illi nuper* perrexerãt *oppugnare.* Nãq; *in eo conſer-uandæ reparandæq; reipublicæ merito omnis ſita ſpes erat, quia locus ille totius prouiciæ ampla foſſa lato muro & promurali munitiſſimus eſt.* Et *amplius*

*cum mercenario milite cuſtodes erant Baldaſar Sci-
pionius et Aloyſius Mocenicus legatus prouinciæ, qui
quantum in ſe fuit nunq́ꝫ deſiit fortiter obſidionem
pati, acriter hoſtibus obuiam ire, feſtinare, parare, fa-
cere cuncta utilia. Et primo quidem tormentis mili-
tiæ agebatur, poſtea atrox certamen fuit, deniq; cum
magna ſtrage hoſtes repulſi ſunt. Aliter iterum con-
ſertum prælium eſt maioribus uiribus, & quia Ve-
neti non niſi ducenti equites, & totidem pedites in-
tus erant infœliciter geſta res eſt. Nāq́ꝫ Veneti mili-
tes deditionem fecerunt, & omnes abierunt incolu-
mes, cum magna tamē infamia. Sicut ſemper illis ſo-
let accidere, quibus uita eſt carior q̃ꝫ honor inſeneſci
bilis. Deinde hoſtes perrexerunt identidem Oſopium
capere, & creditum eſt Hieronymū quoq́ꝫ ſauorgna-
num ad hoſtes deſciſcere, ſimul ac ille in caſtra ho-
ſtium uenit, atq́ꝫ inde in germaniā, & menſtruas in-
ducias pactus eſt. Nāq; hoſtes germani ad quindecim
millia hominum diuerterunt in caſtra gallorum ho-
ſtium, & deinde quo infœlices agricolæ in pacatum
cozerant animalia ad paludes infeſtis ſignis ibatur.
Ita ꝓ hoſtes prædādo, cōburēdo, et crudeliter agēdo
uſq; Meſtrū oppidum digreſſi ſunt, et progreſſi parte
alia uſq́ꝫ ad prima clauſtra Silii & Siluli fluminis
identidem agros uaſtare, prædas agere, & uictis ni-
bil reliqui facere. Adeo ſemper in uictoribus non re-
peritur modus & temperantia. Poſtea ſimiliter ſæ-
uiendo omnis exercitus hoſtium Veronā uenit, ubi a*

germanis præſidio ſtabatur, atq; a gallis Mediolanũ ibatur obuiam heluetiis, qui dicebãtur in expeditionem exire. Vix hoſtes abierant, & ſtatim exiuit in expeditionem cum Venetis copiis Ioãnes Paulus balionius, qui per eos dies indemortui locum Gubernatoris ſuffectus eſt, atq; in deditione cepit Vincentiam & uicina cũcta oppida. Et identidem parte alia Laurẽtius cerinas cum Ioanne Paulo gradonico legato et ualido exercitu prorupit in Forũiulii. Neq; in recipiendo totam prouinciam difficultas fuit, quia paſſim deditio fiebat. Aliter apud oppidũ Cromoniũ aliquãdiu ſtabatur, quia ſitum in monte prærupto, et armis uiriſq; bene munitum erat. Illud tamẽ etiã ui captum eſt, & propterea cum primũ in Venetorũ poteſtatem uenit e ſenatu conſulto ſolo æquatum eſt, & germani præſides & præfecti militum in captiuitatem Venetias abducti ſunt. Hieronymo autẽ ſauorgnano cum centum græcis haſtatis equitibus, & manu collectitia datum negocium eſt, Carnos in hoſtes excire, & ſaltus mõtiũ antecapere. Ille uero ſtatim iubet quadringentos pedites ire ſupra Scluſam ad quinq; millia paſſuũ, & diruto Ponte muri, ea parte iter hoſtibus occludere, ut Veneti cõmodius poſſent Scluſam recipere. Sed tantum abfuit, ut qui in eam expeditionẽ ibant centũ equites, et quingenti pedites facile repulſi ſint, quia ad duo millia hominũ hoſtes ſubſidio ſtabãt. Verum quia poſtea præfectus peditũ cum exercitu uenit, trecenti pedites hoſtium oppidũ

Venzoniũ dedere, Scluſa caſtellum ui captum eſt, & cuſtodes omnes ad unum cæſi ſunt. Deinde contra urbem Gradiſcam in expeditionem ibatur conſtitutis ordinibus, ut ductores alii & Theodorus Burgenſis cum parte copiarum noctu montem antecapiant, qui ultra amnem Liſuntium e regione ciuitatis erigitur. Laurctius autem cerinas & Ioannes Paulus gradonicus cum exercitu ſuper planiciem maneant, prope ciuitatem ad turrim Marcellam, atq; hinc inde agatur tormentis militiæ. Sic inuicem diu geſta res eſt, dum nihil utriq; prætermittitur quod uſui foret, deniq; Veneti ſimul ac uident ciuitatem bene munitam armis uiriſq;, & captu difficilem fore, ceptum eſt in agendo plusſatis frigeſcere, ſicut & frigidum hyemis tempus erat, & tandem parũ ceſſit ex ſententia, atq; obſidione ſoluta receſſum eſt. Dum ea foris & militiæ geruntur, domi frequenter de pace & fœderibus agebatur, ſimul ac ad Regem hiſpaniæ ſuper defectione Bononiæ, & Piſano concilio relata res eſt. Et quia hæreſim ſapere uidebatur, Rex hiſpaniæ Regi romanorum & gallorum per litteras aiebat, ſe æquo animo ferre non poſſe, eos Eccleſiæ infeſtos eſſe, & uelle concilium celebrare non eo modo, quo de iure ſit. Quod facere niſi deſiſtãt dicebat, ſe protinus Eccleſiæ auxilio fore, ut ſe decet q Catholiciſſimus dicitur. Nihilominus Romæ per delectos Cardinales undecim de cõcilio agebatur, miſſi ſunt oratores ad Principes & datæ litteræ, quibus continebatur Pon

tificem Romæ in laterano ad diem Paſchæ conciliū indicere, atq; ideo irritum facere Piſanum concilium quod de iure etiam nullum eſſet, & omnibus qui interfuerint cenſuris eccleſiaſticis interdicere. Non tamen propterea Pontifex etiam deſiſtebat multum & frequēter de pace cum gallis agere, & uidebatur ad illos uelle deſciſcere, ſi dimiſſa Ferraria, Bononiā poſſet in fidem recipere, ut uetet concilium quod alii omnes etiam ægre ferebant, & futura Pontifici ignominioſa & periculoſa res erat. Aliter cum nihil boni Scocenſis orator attuliſset e gallia, cum gallis nihil actum eſt, atq; eo maxime quod galli contra pollicita quingenti milites Bononiæ auxilio ſtabant, & Pontificis milites qui ſub Regino Cardinale legato in eā expeditionem exiuerant protinus coacti ſunt in pacatum recedere. Sed cum hiſpanis in dies magis magisq; poſtea de fœderibus agebatur, quia hiſpanus Orator maxime ueritus eſt, Pontificem ad gallos diuertere, et ſumma ope in cōtrariū nitebatur. Et quoniam germanicū fœdus cum Venetis fieri non poſset hortabatur Pontificem & Venetos ſecluſo Rege romanorum, cum rege hiſpaniæ & angliæ in nouū fœdus coire. Satis aiebat iam ſerpſiſſe iſtam cancrenā, quæ latius etiam ſerpere nititur, niſi ſeccetur. Agendum eſſe celeriter. quia tēpus interpellat, & in mora periculum eſt. Igitur diu actum eſt, & demū in eam ſententiam Regi angliæ litteræ Pontificis datæ ſunt.

COGITANTI MIHI Rex angliæ frequē-

ter ut me decet, quomodo in tanto bellorum turbine Chriſtianos placem. Illud præſertim in mentem uenit, ut nos inuicem cum Rege hiſpaniæ, & Venetis, nouum fœdus iniremus contra Regem gallorũ. Nãq; ſolum hoc modo uidemur poſſe bellum bello tollere, ſicut frequẽter ſolet accidere. Iſtud uero facere Rex hiſpaniæ & Veneti contenti ſunt. Tu ſolus reliquus es, in cuius manu ſita res eſt. Noſtræ quidem uires hiſpanæ & uenetæ ſatis amplæ et magnæ ſunt, ut ad uictoriam omnia parata ſint, ſi modo ut confidimus fore, & tu nobiſcum Eccleſiæ & Italiæ tuendæ prouinciam ſumas. Rex gallorum aliorum Regum incuria iam totam ciſalpinã galliam habet. Genua, Ferraria, Bononia, & Florentia. ſuæ ditionis ſunt, reliquũ eſt ut ſuggeſtione noui concilii rem Eccleſiaſticã occupet, & neapolitanũ regnum iterum uendicet, atq; eius fiat tota Italia. Tu quæſo ſuccurre labefactatæ Italiæ, dum facultatem habes, & probe uideto quãtum tua interſit. Nãq; Regis gallorum nimia potẽtia tibi etiam periculoſa futura eſt, quando regum ambitioſorũ ſemper dominãdi inexhauſta uoluntas eſſe ſolet, Igitur neceſſe eſt, & nunc potiſſimũ te Regem ſumma ope eniti decet, ut te auctore nobiſcum Regis gallorum tanta audacia comprimatur. Quod ſi feceris, nobis rem gratã facies, et re bene geſta maximum honorem et gloriam reportabis. Sed cum tabellariis non ſatis tutum & longũ iter eſſet, ſecus q̃ res ipſa poſtulare uidebatur, Pontifex ſeruato loco

Regi angliæ cum Oratore hiſpano & ueneto ſtatim fœdus iniuit, ut Rex angliæ contra gallos in expeditionem exiret parte alia, parte alia Pontifex et Veneti in menſe quolibet quadraginta millia numũ darent Regi hiſpaniæ, qui teneretur habere in caſtris mille ducentos milites, & decem millia peditũ. Regi quoq; romanorũ cum Venetis retenta Vincentia pacis conditiones propoſitæ ſunt, ut eas ſi renuet, hiſpani etiam iure obuiam ire uiderentur. Iamq; Neapolim applicuerat claſsis Regis hiſpaniæ cum quingẽtis militibus, mille leuitibus, & octo millibus peditũ, deinde uſq; urbẽ Capuam omnes copiæ uenerunt, ſimul ac Pontifex in grauem ægritudinẽ incidiſſet, ut ſi locus uacet ſuper eligendo Pontifice eorum poteſtas eſſet. Igitur de quo frequenter agebatur fœdus aliquantiſper dilatum eſt, tum quia ſuper eius conditiones difficultas fuit, tum quia Regis romanorum anteponenda pax erat, tum deniq; quia Pontifex ægrotabat & miſerat acturum de pace oratorem in galliam. Adeo ſoluto concilio & recepta Bononia fidere illi etiam uolebat, cui ſuamet ex ſententia nulla fides habenda eſſe uideretur. Sed tantum abfuit, ut Rex gallorũ nuncio Pontificis ſe illud facere inficias iret, & amplius Oratori hiſpano & anglo identidem dixit, & cum illi proteſtarẽtur fore, ut Reges hiſpaniæ & angliæ Regi gallorũ ſtatim obuiam eant, paruifacere uiſus eſt. Et quia hiſpanus magis inſtabat, ille conuerſus in iram, Regi hiſpaniæ ſuper utroq; regno

minatus eſt, & ſe daturũ operam aiebat, ut Regi angliæ cum Rege Scotiæ domi bellãdi ſatis ſuperq; res eſſet. Poſteaq; uero Pontifex cõualuit, quia ſic cũ gallis ſe res habet, & conciliũ apud Piſas fiebat, ille primo quoq; tempore contra Florẽtinos, quia locũ permiſerant, cenſuris Eccleſiaſticis inuectus eſt, & idẽtidem Cardinalibus exiticiis interdixit, deinde oratorem hiſpanum & Venetũ in dictum fœdus ſumma ope cogebat. Adeo ſemper nimis uolendo aut nolẽdo, in eo non erat modus et patientia. Igitur demũ occaſione recuperãdæ Bononiæ & tollendi ſchiſmatis per Pontificem Iulium ſecũdũ, Hieronymũ de Vich oratorem hiſpanũ, et Hieronymũ donatũ oratorẽ Venetũ fœdus adſtipulatũ eſt, & ſeruatus locus Regi angliæ cuius ſatis perſpecta mẽs erat, quia cum eius oratore Chriſtophoro eboracenſe Cardinale ſemper acta res eſt. Et quoniã ex conditione fœderis Pontificis iudicio relinquebatur, ſi forte reciperentur e manibus hoſtiũ cuius ciuitates eſſent, quas Veneti ante iſtud bellũ poſſederãt, nũc pro ut ex tunc Põtifex pro Venetis ſententiam protulit. Vix ea omnia facta ſunt, & noſter Hieronymus donatus orator Venetus interiit, cuius funus non minus lachrymoſum quam celebre & honorificũ fuit, tum quia cum eo litteræ græcæ & latinæ perire uiſæ ſunt, tum quia propter facilitatem & bonitatẽ naturæ omnibus carus & amãtiſſimus erat, & mors eius merito fœlix habita eſt, quia bene agẽdo, & bene conſulẽdo, pro patria obiit,

cum fœdus illud iniſſet, quod iure credebatur Venetis fauſtũ fœlixq́ꝫ fore. Adeo ſemper non refert uiuere, ſed bene uiuere, atq́ꝫ ea demũ fœlix mors eſſe creditur, quæ in agendis rebus optimis prouenerit. Ita uero Rex gallorũ credidit fœdus illud periculoſum fore, ut ſtatim mittat Oratorem ad heluetios, qui exceptus nõ eſt, & ad Regem romanorũ Cardinalẽ Seuerinatem, qui difficulter eum conuenit & hortatus eſt, ut ſe confeſtim expediat cum gallorũ copiis terra mariq́ꝫ aduerſus Pontificem bellũ gerere, & ſe uerũ Regem romanorũ facere, quod & factu facile eſſe dicebat, quia Romani iugum Põtificis faſtidiũt, & res nouas eiuſmodi moliũtur. Sed illud difficile Regi romanorum uidebatur, quia diuitias nõ habet, & periculoſum erat temere Regi gallorum ſe credere, atq́ꝫ eo maxime, quod nuꝑ galli ſe inuito expilatis locis omnibus re infecta et Taruiſina obſidione ſoluta diſceſſerant. Accedebãt dehortationes Petri uriæ oratoris Regis hiſpaniæ, qui ſtatim repedauerat in germaniã, ſimul ac Venetias uenit, & de induciis locutus eſt. Illud uero Pontifex & Veneti præſertim curabant, ut primo quoq; tempore Rex angliæ qui cum Rege ſcotiæ iam fœdus pepigerat, necnõ hiſpani & heluetii hinc inde contra gallos in expeditionem exirent. Et quãuis omnibus locis bellũ enixe parabatur, illud tamen differri in tempus aliud Pontifici & Venetis moleſtũ erat. Igitur diu ea acta inuicẽ res eſt, & deniq́ꝫ Venetorũ omnis exercitus ad rhodigianã polle

ſinum uenit, atq; ab exercitu Pontificis & Regis hiſpaniæ contra urbem Bononiam ibatur. Parte quoq; alia heluetii ad ſex millia hominum prædatũ in Mediolanēſe ſolum proruperant. Et quia illis galli quingenti milites cum Magno magiſtro facti obuiã ſunt, primo quoq; tempore ad Biam craſſam cõſertũ prælium atrox eſt, & deniq; apud heluetios ſtetit uictoria, ſimul ac gallorũ quingenti equites cecidere, & reliqui in fugam cõuerſi ſunt. Sed paulopoſt cum aduerſus heluetios gallicæ longe auctæ uires eſſent, illi cum ingenti præda, & manubiis hoſtiũ confeſtim redierunt unde abſceſſerãt. Non aliter ꝙ nuper parte alia Tirolēſes germani ui capto Cadubrio, & direpta Ciuitate Bellunmi uictricia ſigna reportarunt in germaniam, ſimul ac Veneti locis omnibus illis infeſti ſunt, ut inter eundũ relictis impedimentis aliquibus, potius aufugere uiderentur. Interea uero factioſi Brixienſes aliqui intempeſtiue nimiũ res nouas moliti ſunt, & protraxerant in eam expeditionem Andreã Grittũ cum trecentis militibus, mille trecentis leuitibus, & trecentis peditibus, itumq; eſt ſub ordinibus militiæ uſq; prope Brixiã ad quinq; millia paſſuum cum magna ſpe, et magno applauſu omniũ, qui paſſim in caſtra cõmeatus portabant, & intēti paratiq; erãt omnia, quæ imperabãtur facere. Iamq; locis omnibus ad arma conclamabatur, niſi Andreas in aliud tempus differat, ſi aliquis relatũ accedat, in quo ſtatu ſita res eſſet. Et quia ſtatuta die qui referat aliquis non

eſt, & præmiſſus equitatus leuitũ ad portas urbis, nihil paratũ inuenit, protinus a Venetis receſſum eſt quia galli coniurationẽ detexerãt, & de complicibus ſumpſere ſupplicium. Sed quoniã auctore Aloyſio auogario palam adeo omnes ad Venetos deſciuerant, ut ſine ſuo magno malo illis amplius non eſſet integrum redire unde abſceſſerant, diu cum Venetis actũ eſt, & ſimul ac omnia rei gerẽdæ longe paratiora uiderentur iterum contra Brixiã ibatur. Et iam uentum erat ad Caſtagnedolũ prope urbem ad quinq; millia paſſuũ, & adhuc Comes Aloyſius qui adcerſcerat in procinctu promiſſas copias non habebat, quando dilatione opus non eſſet, tantiſper dum galli hoſtes impediti ſunt cum exercitu Põtificis & Regis hiſpaniæ apud Bononiã. Igitur primo quoq; tempore Veneti feſtinare, parare, facere cuncta utilia, deniq; omnes ꝑ litteras admonere, qui in urbe ſunt, niſi ſtatim deditionem faciãt, omnia prædæ militibus fore, deinde poſitis multis agricolis ſub ordinibus, locis ſimul pluribus nocte media ceptũ eſt urbẽ inuadere, quia ſemper magis terrent quæ noctu, ꝙ quæ interdiu fiunt. Et primo quidẽ tormentis militiæ acriter agebatur, poſtea atrox certamen fuit; dum utrinq; nihil prætermittitur, quod opus eſt facere. Veneti ſumma ope conabãtur hoſtem repellere, portas infringere, demoliri mœnia, & admotis ſcalis murũ aſcendere. Contra hoſtes pro mœnibus acriter ſtare, fortiter obuiã ire, nihil ſatis tutũ munimẽtis pati, & ſæpe etiã Venetos

loco detrudere, quãdoquidẽ uis ingens telorũ omnis generis e muris uolabat. Porro ad Portã turris lõgæ infœliciter a Venetis cũ hoſtibus geſta res eſt, quia hoſtium tormentis militiæ Veneti ducenti ſaucii aut contriti ſunt. Aliter ad Portã garʒulæ ubi ductor erat Baldaſar ſcipionius, & ad Portam pilarum ubi p̃erat Aloyſius auogarius fœliciter agebatur. Nãq; Dux uterq; acriter ad urbẽ ſuccedere, hortari, imꝑare, & facere quæ in rem ſunt. Et quod plurimũ ad accẽdẽdos animos militũ intererat, teſtis ſpectatorq; adeſſe cuiuſq; uirtutis & ignauiæ, atq; inde accenſi milites in uulnera & tela corruere, ut nõ poſſent arcere illos muri, aut ſuſtãtes armati, quin certatim aſcendãt. Itaq; poſt cruentũ prælium proſpera omnia fuere, quia utrobiq; pulſis hoſtibus itum fœliciter in urbem eſt, & galli hoſtes in caſtellũ fuſi fugatiq; ſunt. Nãq; & populariũ arma quæ antea pro gallis fuerant, in gallos hoſtes conuertebantur. Adeo frequenter omnes homines ſucceſſus rerum ſequi ſolent, & ſemper omnibus amica fœlicitas uidetur. Capta Brixia quaſi omnis res Veneta reuerſa eſſet in integrũ, ceptũ eſt ab omnibus bene ſperare, licet ſpes illa potius uolũtatis ſimulachrũ eſſet, ut illis qui miſeri ſunt frequenter ſolet accidere. Sic tamen obiter cuncti agricolæ, & omnes mõticolæ, urbs Bergomũ, & cuncta oppida in fidem Venetorũ recepta ſunt, & ſimiliter uiſa eſt Crema & Cremona res nouas moliri uelle, niſi protinus re cognita, ex Mediolano

Spes est simulacrum uoluntatis.

ingens præſidiũ ueniſſet. Nãq; hoſtes alioquin ciuitates & oppida ſtatim munire, arma expedire, copias colligere, & bellũ ocyſſime parare. Sed Veneti ducti erant in tantã ſpem reparãdæ reipublicæ, ut magis ſtuderent mittendis præſidibus ꝙ præſidiis & tormentis militiæ, ſine quibus caſtellũ capi non poterat. Igitur ſtãdo foſſa et promurali hoſtes ad duo millia hominũ caſtellũ munire, & deinde in ſubiectã urbem agere tormentis militiæ, totam ciuitatẽ noctu & interdiu uexare, atq; domos paſſim & munimẽta proſternere. Iam uero & parte alia præſidio munita Bononia gallorũ omnis exercitus noningẽti milites, mille leuites, & ſex millia peditũ ad Stellatenſẽ oppidũ cõfeſtim Padum traiecerat, & per Pontem molarum in agrum Veronẽſem irruperat, ubi Brixiæ præſidium erat Ioannes Paulus balionius cum Venetis quingẽtis militibus, ducẽtis quinquaginta leuitibus, et mille ducẽtis peditibus. Et nuper ille ductus ſuſpitione hoſtium redibat, ad Alboretũ amnẽ Atheſim traiicere. Sed quia ablatus põs eſſet, ſub ordinibus militiæ ulterius prope Veronã ibatur. Et ecce hoſtes repente illis obuiam facti ſunt, & deinde conſertum prælium eſt. Nãq; hoſtes extremã alam leuitũ aggreſſi ſunt, qui cum pauci admodũ eſſent, non potuerũt uim hoſtium ſuſtinere. Poſtea cum peditibus geſta res eſt, & primo cõtra hoſtes acriter ibatur, deniq; Veneti cedere uiſi ſunt, niſi ſtatim milites ſubſidio ueniſſent. Sic redintegratũ præliũ eſt, & utrinq; fortiter age-

batur, quia concurſum eſt paribus animis, quãuis impares uires eſſent, multi utrinq; cadebãt, multi ſauciabãtur, deniq; hoſtiũ ingruente multitudine, Veneti cum magna ſtrage fuſi fugatiq; ſunt in caſtra ultra amnem Atheſim, ubi ſtabat Comes Bernardinus fortebracius cum trecentis militibus. Itaq; infœliciter geſta res eſt apud inſulã Scalanã prope amnẽ Atheſim, et maius quoq; Brixiæ periculũ imminebat, quia hoſtes inde uſq; Caſtagnedolũ perrexerũt, & identidem adorti ſunt Meleagrũ forliuienſem cũ equitatu leuitum, quod ibi Brixiæ poſt præſidiũ erat. Certatumq; acriter eſt contra gallorũ omnem exercitum, quantũ debiles uires leuitũ paterentur. Sed quia in milites agere durũ erat paucis leuitibus, deniq; Venetis cum magna ſtrage neceſſe fuit recedere, et inter eũdũ amplius equi lapſu fortuito Meleager Dux leuitum in hoſtium poteſtatẽ uenit. Cum primũ autẽ ea quæ foris fiebãt Brixiæ relata ſunt, quãuis ad uiginti quinq; millia hominũ intus eſſent, omniũ tamen animi cõſternati ſunt. Nãq; ueniebat in mentẽ uictorem exercitum prope eſſe ad quinq; millia paßuum, unde in urbis caſtellum uia facilis eſt, & adbuc ex Mediolano triultios & palauicinos ingẽs ſupplementum exercitui uenire, unde identidẽ facile poßent in caſtellum uadere. Accedebat etiam caſtellũ illud armis uiriſq; bene munitũ eße, & tormẽtis militiæ totam urbem frequenter terrere, atq; multos aditus in ciuitatem habere. Igitur Brixiæ ſæpe trepidatũ eſt,

& omnes uidebātur ſi quando in magno diſcrimine ſita res eſſet, ſibi conſulturi potius ꝙ omnia prædæ militibus fiant. Aliter dum adhuc etiam ſeruandæ reipublicæ ſpes eſt, ciues & populares cuncti ſedulo in officio manere, arma expedire, locum ſeruare, & opera militiæ facere. Atq; identidem ex Brixia, & ex monte proximo per illos Vallis Trompiæ, quibus montis demādata erat cuſtodia, acriter hoſtibus itū obuiam eſt, ſimul ac illi prope urbem ueniſſent in caſtellum ſubſidiū mittere. Et quidem diu uetitū eſt, dū fortiter obſiſtitur, neq; unq; hoſtes montem ſuperaſſent, niſi nequiſſent ob ingentem pluuiā pedites agricolæ tormētarii ſuis tormentis in hoſtes uti. Nāq; ea de cauſa hoſtes deniq; fuderunt fugarūtq; agricolas, & monte potiti ſunt. Capto monte quo poterant hoſtes ad libitū in caſtellū ire, ciuitatis ſolūmodo in auxiliaribus copiis ſita ſpes erat, accerſcebātq; frequenter Venetos & hiſpanos ſubſidio feſtinare, ut ſaltem aliqua noua ſuſpitio hoſtibus ingeratur. Sed dum parando ſemper in aliud tēpus differtur, hoſtes ſoliciti primo quoq; tempore feſtinare, parare, facere, milites ſeptingenti pedeſtres agere, ſequi peditū octo millia, & omnes pariter ex caſtello in Ciuitatulam repente irrumpere, ſimul ac ciuitatis pars illa ad hoſtes defecerat. Sic primo apud urbis Ciuitatulā acriter agebatur, & quāuis ibi peditū Venetorū ingens præſidium eſſet, facile omne abſumptū eſt, quia domi et foris hoſtes erāt. Deinde protinus in urbem ibatur, ubi

belli maius onus incubuit, quia ſuper platea Veneto-rum omnis exercitus ſtabat ſub ordinibus militiæ, ſimul ac uidet in fuga nullã ſpem fore, ſed moriendũ aut uincendũ eſſe. Igitur collatis utrinq; ſignis geſta res eſt, & atrox certamen fuit. Clamor & ſtrepitus armorũ in cœlum ferrebatur, quiſq; non niſi moriẽdo loco cedere uiſus eſt, multi utrinq; peribant, multi utrinq; ſauciabãtur. Hoſtes acrius agebãt, quia apud illos iam parta uictoria uidebatur. Cõtra Veneti de-ſperatiõe ducti in funus animoſum ruebant. Fede-ricus contarenus præfectus leuitũ dum inter primos fortiter agit, uulnifico ſcorpione occubuit, & forte indignata mors eſt, quia ille adhuc iuuenis tam cito in bonum militẽ euaſerat. Andreas autem Grittus qui ſe geſſit in bello fortiter quantũ fieri poterat, cũ An-tonio iuſtiniano, Ioãne Paulo manfrono, Vulpẽſi eqte & Baldaſare ſcipionio, ſe recepit in palatiũ, ſimul ac trucidatis militibus res ad triarios uen iſſet. Itaq; p hoſtes Brixia iterum recepta & direpta eſt, ſæuitũq; crudeliter etiam in mulieres & infantes innoxios. Deniq; Aloyſius auogarius dilaniatus occubuit, atq; Andreas Grittus, cum Antonio iuſtiniano, & manu-biis hoſtiũ in galliã abductus eſt. In eo bello ex gallis Domini Boiſenſis et Paliſenſis maxime uirtus enicuit & ex utroq; exercitu ad quindecim millia hominũ cæſa feruntur. Nãq; de gallis multi pedites, & tre-centi milites deſiderati ſunt, & de Venetis non niſi ducenti leuites per medios hoſtes potuerũt euadere,

quia alioquin ad portā Lazari,quo multi cōuenerāt aufugere,nō patebāt aditus, niſi per hoſtiolū in anteportarium. Interea Romæ iterum & frequēter agebatur de pace cum Rege romanorū, & ad illud tandem uentū eſt, quod niſi Veneti Vincētiā relinquāt, Pōtifex proteſtaretur alioquin fore, ut ab omnibus regibus contra Venetos iretur. Nāq; Rex hiſpaniæ & angliæ ſine Rege romanorū nolebāt fœdus initū ſancire,quorū uolūtati etiam neceſſe erat Pontificē acqeſcere,quia aliter apud Mediolanū quinta ſeſſio fiebat, & Rex gallorū cum Vrſinis & Columnēſibus clanculū egerat, ueneno aut ferro Pōtificē perimere. Igitur frequēter Venetiis ad ſenatū referebatur,atq; aliquis iturus in ſententiam Pontificis ſic orſus eſt. BONI CONSVLTORES .P.C. bonos medicos imitari debent,quia & reſpublica quoddam corpus dicitur. Quod ſi illi & bene quæ emarcuit partē corporis ſtatim ſecant,ne pars ſincera ſimiliter trahatur, & uobis ſuper Vincentia nūc ea ratio habenda eſt,ut dii lares,patria,parētes, & ueſtræ res omnes ſaluæ ſint. Nō ne uos pleriq; mercatores eſtis, & ueſtras mercimonias proieciſtis in mare, ne alioquin naufragium faceretis? Nūc quoq; imminet naufragium reipublicæ, & dubitabitis identidē facere? quando cum tantis regibus uobis res eſt, & ſine ueſtro malo non poteſtis quieſcere. Iſtud quidē eſt quod aiebat Heſiodus dimidiū nōnunq̄ plus eſſe q̄ totum quando alioquin totum comprehendere noxium eſt.

Et nulla profecto ſciētia maior dicitur ꝙ ſeipſum cognoſcere & metiri ſua pondera, cuius rei ipſa opera maxima teſtimonia eſſe debent, & uos identidē quātum ualetis facile poteſtis ex his cōprehendere, quæ nuper apud Brixiā geſſiſtis. Atq; āplius animaduertite quēadmodū difficulter pecuniæ cōparētur, quæ poſſint ad bellū ſufficere, ut longe melius eſſet conſulere quid faciendū, ut nō egeamus tantis pecuniis, ſicut Athenienſis ille Alcibiades hortabatur Periclem auunculū quærere potius quēadmodū rationem non redderet, cum ille propylæa Mineruæ ædificaſſet et non inueniret, quo pacto miniſterii rationē redderet. Accedit ad hoc quod Vincentiam daturi eſtis cum magno ueſtro fœnore, qa facta pace Reges inuicem bello certabūt, & uobis ad reparandā rēpublicā amplæ conditiones porrigentur. Aliter ſi ueſtra duritia nuper fœdus initum diſſoluatur, & arma Pontificis in uos etiam conuertātur, quæ nam ſalutis ſpes eſt? Quod ſi non putetis ita fore, reducite in memoriam quomodo Cameracēſe fœdus Reges antea pepigerint, ſimul ac Pōtifici noluiſtis Ariminū & Fauentiā reddere. Iſta ſunt. P. C. quæ me mouent, ut putem e republica fore, Vincentiam tradere, & aqua pauca multum ignē ſopire. Nāq; ſemper æquo animo ferre illud oportet, quod pati neceſſe eſt, & mea quidē ſententia non poſſumus aliter facere, et reipublicæ bene cōſulere. Cōtra ita alius aiebat. RECTE QVIDEM. P. C. ex arte medica ſemp fit, ut ſecādo

pars alia reddatur innoxia. Sed qui nimium emũgit contra artem elicit ſanguinẽ. Et iſtud nunc eſt, quod in quæſtionẽ uenit, neq; enim uenit trãdẽda ſola Vincentia, ſed & Crema Cremona Brixia & Bergomũ, ad quas urbes iter præcluditur. De reliquis quoq; præter Patauiũ & Tauriſiũ futura lis dicitur. Patauium uero & Tauriſiũ emetis, ducẽtis quinquaginta millibus numũ, & inſuper quotãnis urbes illæ cenſentur triginta millibus, ad quod uix cuncta uectigalia poſſunt ſufficere. Addicite ad hæc, quomodo illi qui in principio belli iuratas inducias fregit, nunc fides habenda eſt, ne habitis noſtris pecuniis, aduerſus nos bellũ etiam enixius geratur. Iſta ſunt quæ modo in cõſultatiõe ueniũt, an ita turpiter nobis ipſis debeamus deficere. Et mea quidẽ longe aliena mens eſt, ut putem potius durandũ eſſe, & ſeruandũ uosmet ad meliora tẽpora. Nõne et uos eſtis. P. C. apud quos acta res eſt ſemel atq; iterum cum obſideretur Patauium & Tauriſiũ? & tamẽ nunq̃ iſtas pacis cõditiones iniquas uoluiſtis accipere. Quid modo facturi eſtis? cum diuũ benignitate omnia mitiora & meliora ſint. Neq; dubitare debetis q̃uis frequẽter dicatur, contra uos iturum Pontificem, non enim is eſt, quem ratio non uincat. Quod ſi propter metũ concilii Regi hiſpaniæ cupit rem gratam facere, & Rex hiſpaniæ adeo cõtra gallos ſe bello cõplicuit, ut ãplius in amicitiã coire non poſſit, atq; iſta fiũt, ut cum Rege romanorũ excuſationes ſint, & uos in eã partẽ debetis

accipere. Suſcipite quæſo rempublicā. P. C. neq; eam patiamini nimia trepidatione perdere. Et quæ nā adeo uos cogit neceſſitas feſtinare? ſemꝑ ſatis cito fit, ſi bene fit, neq; uobis unq̄ pacis iniquæ cōditiones defuturæ ſunt. Expectemus quæſo parūper, dum detur intelligi in tanto rerū diſcrimine, & Regū diſſidio, in quo ſtatu futura res eſt. Poſtq̄ ille conticuit, cautum eſt e Senatu conſulto Vincentiā nō tradere, ſed apud Pōtificē præfari ueniā, & omnia polliceri, quæ alioquin uſui ſunt. Et quoniā pax fieri non poterat, ad inducias redacta res eſt, et illæ tandē auctore Franciſco foſcaro oratore ueneto in mēſes decē eo modo factæ ſunt, ut ratione pacis futuræ Veneti darēt Regi Maximiliano Florenorū rhenēſiū quinquaginta millia ſimul ac ille inducias ſanxiſſet. Dū iſta in Italia geruntur, in hiſpania & anglia belli aduerſus gallos magni apparatus fiebāt. Nāq; Rex hiſpaniæ ad Perpignanū in galliā, & Rex āgliæ ad Gienam in Normandiā moliebātur irrūpere. Contra Rex gallorū cū Pontifice agebat de pace, & pollicebatur Bononiā et Ferrariā, atq; identidē Andreas Grittus de pace cū Venetis clanculū quæſitus eſt, & ſupra omnes heluetii, ſimul ac ad illos uenere galli tres oratores nobiliſſimi Baylius mienſis, Marchio rhotolinenſis, & Doctor alius, qui ſumma ope obnixi ſunt duces aliquot pecuniis corrūpere, & heluetios contra Regem angliæ ſeducere. Sed tantum abfuit, ut galli oratores expulſi ſint, & heluetii potius bellū moliri uiderentur

tur, quatenus decem oratores heluetii ad eam rem Romã & Venetias ibãt. Igitur galli rati agendũ uiribus primo quoq; tẽpore feſtinare, parare, facere omnia quæ uſui ſunt, deniq; traiecto Pado ad Brixellum contra hiſpanos uerſus Bononiã ibatur, & cum uentum eſſet ad oppidũ Finarium, quia haud procul ad Centũ oppidũ ultra Rhenũ fluuiũ caſtra hiſpanorum ſita erant, ceptũ frequenter eſt leuibus certaminibus contendere, & nuper galli nimiũ confidenter inſidiis uſi ſunt. Nãq; conuenere cum excubiis hoſtiũ noctu incautos hiſpanos aggredi, & illis relatũ eſt, anteq̃ fieret, atq; ideo cum cautis infœliciter agebatur & galli ad quattuor millia hominũ, qui flumen repente traiecerãt pleriq; abſumpti ſunt. Ea uictoria hiſpani potius debebãt inſoleſcere, & tamen contra fiebat, quia galli ut antea ſumma ope nitebãtur manũ conſerere, & hiſpani certamen ſummopere detrectabant. Vnde etiã receſſũ eſt ad forum Cornelii urbem, quæ nunc Imola dicitur, atq; identidẽ operabãtur omnibus modis locũ munire, ut propter difficultatẽ loci, galli hoſtes cogerẽtur differre prœliũ in tẽpus aliud. Sed tantũ abfuit, ut ſtatim ad illud uentum ſit, ſimul ac hiſpani uident Rauẽnæ proſtrata mœnia tormẽtis militiæ, & oppidanos nõ poſſe ãplius obſiſtere Duci Ferrariæ, qui cũ quadringentis militibus, & ſex millibus peditũ eã rem acriter agebat. Igitur ea neceſſitate hiſpani cõpulſi ſunt pugnãdi copiã facere, atq; deinde collatis ſignis pugnabatur. Et qdẽ atrox cer

forum cornelij sed le dr Imola.

tamen fuit quantũ unꝙ̃ aliud, quia paribus animis et uiribus utrinq; concurſum eſt. Galli mille quingenti milites, & quatuordecim millia peditũ erant. Hiſpani mille octingẽti milites, & duodecim millia peditum. Accedebat utrinqꝫ uincendi, aut moriẽdi uoluntas mutua, quiſqꝫ locũ ſeruare, qſqꝫ nusq̃ hoſti cedere, quiſqꝫ male mori, q̃ ignominiã pati. Itaqꝫ ꝑ ſex horas cõtinuas agebatur, & adhuc nusꝙ̃ uictoria inclinabat. Sed poſtꝙ̃ ea quæ in urbẽ Rauennã prius erãt tormẽta militiæ in hiſpanos cõuerſa ſunt, de illis magna cædes ædebatur et multi cõtriti ſũt, deniqꝫ omnes alii fugerunt uicti tormẽtis militiæ, & apud gallos ſtetit non incruenta uictoria. Adeo in incerto res erat, quænã paſſæ magis eſſent, an uictæ, an uictrices copiæ. Pugna uero raro ulla magis ſæua, & cum utriuſq; partis pernicie clarior fuit, ut propius periculo fuerint, qui uicere, ꝙ̃ qui uicti ſunt. Nãq; in eo bello uiginti millia hominũ cæſa feruntur, ex gallis ſeptingẽti milites, & ſex millia peditũ, ex hiſpanis octingẽti milites, & ſeptẽ millia peditũ, atqꝫ inſuper legatus Cardinalis medices, & qui apud ipſum orator Venetus agebat Marinus georgius, Fabricius columna, Petrus nauara, & Marchio Piſchariæ, cum multis aliis in hoſtiũ poteſtatẽ facti ſunt. Sed adhuc maior gallorũ iactura fuit, quia multi equeſtris ordinis, & Regis centũ quinquaginta nobiles, ductores militũ quinqꝫ, & ſeptem præfecti peditum deſiderati ſunt, & ſupra omnia dolenda mors uenit Domini de

ſois, cuius in eo bello maxie uirtus emicuit. Nãq; ille
pedeſter in millibus egit uiriliter, & cũ multã ſtra-
gem hoſtiũ ædidiſſet, morte non inulta occubuit, atq;
inde eius funus celebre & lachrymoſum fuit, & cum
magna põpa uſq; Mediolanũ ductũ eſt, et merito po-
ſita honorifica monimẽta, ut omnes ſciant eos diutiſ-
ſime uiuere, qui honorificentiſſime moriũtur. Secun-
dum eam pugnã uicem Regis qui in caſtris gerebat
Ceſenã urbem aufugio conceſſit, & identidẽ hiſpani
omnes alii in proximas ciuitates abiere, atq; omnia
impedimẽta & tormẽta militiæ prædæ hoſtibus re-
licta ſunt. Vrbs quoq; Rauẽna, quæ prius ui capi nõ
potuit, poſtea deditionẽ fecit, dum ſic putat ſuas res
oẽs ſaluas fore, ſed fruſtra hoſtibus habita fides eſt.
Nãq; illi cuneo repente facto p muri ruinas i urbẽ
uenerũt cuncta uaſtare, prædari, ſubuertere, ſæuire
in pueros & mulieres, templa Deorum ſpoliare, &
Chriſti corpus in terrã proiicere, deniq; quaſi ui ca-
pta ciuitas eſſet omnia prædæ militibus fiere. Et am
plius uicinæ ciuitates res nouas moliebãtur quãtum
gallorũ exercitus procedebat, et tandẽ deditione etiã
Rauẽnæ caſtellũ in hoſtiũ poteſtatem uenit, ſimul ac
Marcus antonius colũna, ne periret inedia, abire cõ-
pulſus eſt, & cũ militibus uerſus Romã impune di-
ſcedere. Parte quoq; alia Venetis ſimul cum Ferra-
rienſibus frequẽter res erat. Nã q; illi per fluminũ di-
uerticula ubiq; infeſti ſunt, dum modo cum lembis et
manu prædatoria uſq; ad Bebias & Caput aggeris

prædari uolunt, & ſæpe etiam cum uniremibus & maioribus nauigiis oppida maritima pertētant ſæpe. Contra citi Veneti cum claſſe fluuiatili lemborū & uniremiū cuſtodias locare, ordines diſtribuere, hoſtibus obuiā ire, et ubiq; ſociis auxilio eſſe. Nuper uero claſſes ambæ apud Lauretū factæ obuiā ſunt, nō tamen aliter quam tormētis militiæ certamē fuit, quia cū hoſtes plures eſſent, Veneti aliter illos aggredi noluere. Nihilominus parte alia per mare nauigiis uiciſſim agebatur. Nāq; Bonamicus ferrarienſis pyrata cum duabus uniremibus & cymbis uiginti quinq;, a Clodia uſq; Ariminū totū mare infeſtū reddebat, ut ne tabellarii quidem tuti ſint, & mercatores pauci ſunt, qui manus hoſtiū poſſint ſubterfugere. Cōtra tamen ſtabat Andreas cōtarenus præfectus claſſis padanæ, & cum una biremi, duabus uniremibus, cymbis decem oblongis, & breuioribus quattuor, ſæpe hoſtibus obuiā ibatur, ut illi aliqn nō impune prædati ſint. Igitur freqūeter uario euētu ad Padi hoſtia pugnabatur, dum hoſtiū mens eſt mercatorias cymbas & maiora nauigia intercipere, & contra Veneti ſociis auxilio ubiq; ſunt. Parte quoq; alia ſæpe identidē ad Turrim nouā in Atheſi flumine cum ferrarienſibus res erat. Et quia ille locus antemurale Venetis eſt, interciſa itinera ſunt, obducti aggeres, & poſita præſidia, ut Caput aggeris & Betiæ tutæ ſint. Sed hoſtes terra mariq; potentiores erant, & nuper uſq; in portu Venetiarū nauigia et multas merces cepe

runt, & amplius quia rhodigiana polleſinus frumẽti & frugum diues eſſet, & parum cuſtodiretur, Iulius taſinus cum manu prædatoria ferrarienſium & germanorum, totam regionem prædatus eſt, & antequã præfecti Veneti qui aufugerant, & Aloyſius bembus præfectus leuitũ cum manu collectitia in eã expeditionẽ exirẽt, hoſtes idẽ impune redierũt unde abſceſſerãt. Poſteaq̃ uero ea quæ in caſtris apud Rauennã geſta fuerant, Romã delata ſunt, tanta omniũ rerum Pontificẽ deſperatio cepit, ut in pace cũ Rege gallorum, aut in ſola fuga ſpem ſitam haberet. Nãq; non minus domi q̃ foris hoſtes erant, quatenus de Duce Vrbinate dubitabatur, & a Proſpero columna, Ruberto urſino, Petro morgana, Rentio mancino, & coniurationis cõplicibus palã contra Pontificẽ ibatur. Accedebãt tanta odia romanorũ procerũ in Pontificem, ut ne amplius quidẽ cõditionibus bonorũ, & frequentibus hortationibus flecti poſſet. Et quod plus eſt has partes hiſpani fouere uidebãtur, & neceſſe erat Põtifici Regi hiſpaniæ ſe credere, atq; Neapolim, aut Caietam abire, quia alioquin Venetiæ incõmodiores eſſent. Igitur tandem Pontifex non ratione ductus & conſilio, ſed indignatione & timore cum Rege gallorum pacis conditionibus ſubſcripſit. Sed quia nullũ uiolentũ perpetuũ eſſe ſolet, poſtea identidẽ ea omnia non ualuiſſe uiſa ſunt, ſimul ac Pontifex uidet Romæ, omnia cum Vrſinis & Colũnenſibus eſſe compoſita atq; Vrbinatẽ Ducem cum Venetis & hiſpanis ſedis

apoſtolicæ patrociniũ ſuſcipere, & ſi etiam opus eſſet germanorũ peditũ decẽ millia ſubſidio fore. Aliter et ſi confractæ gentes hiſpanæ Neapolim abiiſſent, ſolæ Ducis Vrbinatis copiæ quadringenti milites, & ſex millia peditũ, ad recuperandã Flaminiã ſufficere uidebãtur. Nãq; ab exercitu gallorũ Mediolanũ uerſus ibatur, quia heluetii iterum in eam expeditionẽ exibant. Iam uero heluetii ad uiginti millia hominũ per Tridentũ Veronã uenerant, ut facile Venetis iungi poſſent. Sed quia pluſq̃ conuenerãt ſupra ſex millia hominũ erant, primo quoq; tempore ſuper dandis pecuniis difficultas orta eſt, & heluetii opum uacui uiſi ſunt uelle ad gallos deſciſcere, niſi ſtatim Veneti quindecim millibus numũ cum illis egiſſent, ne amplius in incerto res eſſet. Poſtea Veneti feſtinare, parare, facere, uaſtatores accerſcere, currus & cõmeatus colligere, leuigare itinera, deniq; Venetorũ omnis exercitus traiecto Atheſi flumine ad Alboretũ confeſtim conuenit heluetios ad Vallegiũ, ubi primo cum hoſtibus geſta res eſt. Nãq; Veneti equites qui uiſum ibant, quid hoſtes agant, forte illis obuiã facti ſunt, et quia hoſtium quinquaginta equites uincebantur, ſtatim illis ducentorũ equitũ ſubſidiũ uenit, redintegratumq; præliũ eſt, & heluetii parabant confligere, niſi Sedunẽſis legatus ægre tamẽ receptui ceciniſſet, quia uenetæ copiæ lõge diſtãt, et multo itinere feſſæ ſunt. Deinde contra Vallegiũ & caſtra hoſtiũ ibatur, qui octingẽti milites, mille leuites, & nouẽ millia pe

ditum erant, & deſtituto Vallegio ſub ordinibus militiæ ultra amnē Mintiū ſtabant. Sed cum primū hoſtes uidiſſent Venetos omnes milites uerſus amnem feſtinare, & tormentis militiæ frequenter cōcutere, protinus loco receſſū eſt ad duo millia paſſuū, & ſic retro continue paulatim ibatur, ut fruſtra heluetii ad ſeptem millia hominū traiecto repēte flumine pugnandi copiam facerent, & identidē amnē uadati leuites Veneti ubiq; hoſtibus infeſti eſſent, quia cōfracto ponte Venetorū alioquin omnis exercitus neq̄bat amnē traiicere. Et tamen merito illa dies Venetis fœlix habita eſt, quia tunc primū galli hoſtes uiſi ſunt ſe in fugam conuertere. Igitur hoſtes poſtridie uſq; ad Pontēuicū per triginta quinq; millia paſſuū citato agmine perrexere, ut facile daretur intelligi heluetiis, cum hoſte pugnādi copiam nuſq̄ amplius fore, q̄uis illi et Veneti ad eam rem ſemp hoſtiū ueſtigia ſequerētur. Cæterū neq; ad Pontēuicum hoſtes auſi ſunt conſiſtere, ſed diruto ponte & caſtello igne ſuppoſito repente uerſus Cremonā urbem ibatur, & cum illa gallos noluiſſet excipere, illi feſtinabāt Padū trāiicere, & ad Picegatoniū oppidū ſitum iuxta amnem Abduā uenere. Veneti uero cum heluetiis ad fanum Martini prope Cremonā erant, & quia uenerat in quæſtionē an fœderis, an Venetorū in fidem urbem recipiant, de ea re frequenter agebatur, & deniq; Cremonēſes quadraginta millia numū heluetiis dederunt, atq; olim Ducis Ludouici filii, & fœ-

deris partes

deris partes ſecuti ſunt. Deinde uerſus hoſtes Veneti milites ibant ſine heluetiis, quia Seduneſis legatus ex Cremona in caſtra nōdū redierat, & cū ad aquas nigras prope amnem Abduā haud longe ab hoſtibus ſtaretur, galli ducēti milites Venetos leuites confe- ſtim aggreſſi ſunt, ut magis terror ꝙ pugna fuerit, ſicut illis ſolet accidere, quibus impremeditata res euenit. Nāq; cū Venetis ſolis leuitibus agebatur qui præliū conſeri nolebāt. Itaq; certando Venetorū de- cem eqtes, et hoſtiū octo milites inuicem capti ſunt, & clade ferme pari, ab utraq; parte diſceſſū eſt. Se- cundū eam qualēcūq; pugnā Veneti cū heluetiis pa rabāt amnē Abduā pōte iungere, & hoſtē inuadere. Galli uero tantam uim non expectandū rati protinus abiere ad fanū Iacobi Padū traiicere. Poſtea gallorum maxime declinare uiſa res eſt, ceperūtq; ciuitates & cuncta oppida res nouas moliri, atq; identidē domi foriſq; cōtra gallos hoſtes truculēter ibatur, ut multi ferro abſumpti ſint, & Mediolani præſertim de gal- lis magna ædita cædes eſt. Nāq; præter illos, qui in caſtellum aufugerāt, omnes alii cæſi ſunt, & illorum omnia prædæ Mediolanēſibus fuere. Itaq; propediē pro Pōtifice habita eſt Parma et Placētia, et pro Ma- ximiliano Duce ſfortia Mediolanum, Cremona, atq; Ciſalpinæ galliæ omnia recepta ſunt. Et amplius Mō- feratenſis Marchio in gallos regionē concinerat, & paſſim ſuper montes etiam omnes infeſti ſurrexerāt, atq; ideo gallorū omnis exercitus Papiā urbē diuer-

tit, & quia alioquin ſtatio ſatis fida non eſſet, eam ſumma ope conabatur munire, amplã foſſam ducere, propugnacula erigere, murum e terra cõgerere, & omnia quæ oportet facere. Iam uero Veneti & heluetii ad Ticinũ amnẽ uenerãt, & tormentis militiæ acriter agebatur. Nãq; noſtri parabãt amnem traiicere, demoliri Papiæ põtẽ lapideũ, & hoſtibus iter occludere. Contra hoſtes ex urbe Papia facti obuiam conabãtur tranſitũ uetare. Sed tantũ abfuit, ut ſtatim noſtri amnẽ traiecerint, et hoſtes redierint unde abſceſſerant. Deinde ad urbẽ belli uis maior incubuit, & primo quidẽ Baldaſar ſcipionius cum centũ quinquaginta græcis equitibus iterũ iterũq; repulſus eſt, deniq; uero ille cum heluetiis urbem cepit, ſimul ac hoſtes in fugã cõuerſi ſunt. Et quia in hoſtes utebatur uictoria extra urbẽ etiã de illis magna cædes ædebatur, & ſeptẽ maiora tormenta militiæ capta ſunt. Vſq; adeo hoſtes feſtinabãt ad Baſſignanã Padũ traiicere, Haſtem urbẽ petere, atq; ignominioſe in galliam repedare cũ tanta fuga, ut multi etiã Padi uorticibus abſumpti ſint, & qui palãtes ſupererãt occidebantur, quia agreſtes etiam inter eundũ contra gallos irruperãt, & maxime extremis infeſti aderãt. Poſtea paſſim oratores cõfluebãt in noſtra caſtra deditionem facere, & Sedunẽſis legatus ſuam ciuitatẽ fecit Vigeuiũ. Nup quoq; domo profecti multi heluetii ligæ griſæ uallem Tollinã ceperunt, & parabãt oppugnare Chiauenæ locũ, ſimul ac alii heluetii ad

ſex millia hominũ Luebernæ locum expugnaßēt, qui ambo e quattuor, duo loca ſunt, quibus itur in Italiam, & ãplius heluetiorũ alia uiginti millia moliebantur in Burgundiam irrumpere. Per idem quoq; tempus Ioannes maria fregoſius ex caſtris Venetis cum ala equitum, & acie peditum, Genuam uenit, & cum ſuæ factionis quattuor millibus hominũ urbem ingreſſus eſt. Monferatenſis etiam Marchio cum quinq; millibus hominum in expeditionem exiuit, & identidem ciuitatem Nouariam in fidem accepit. Aliter inter Venetos & heluetios ſemina diſcordiæ coniecta ſunt, ſimul ac centum ſexaginta milites Florentiæ ſub fide data Sedunēſis legati in caſtra Venetorum uenere. Nãq; Veneti pedites confeſtim illos diripere auſi ſunt, quatenus & heluetii illud idem uolebant facere, quod ipſe Sedunenſis legatus aliis publicis litteris fieri mãdabat, quia nimium ſero illi milites Florentiæ a gallis deſciuerant, quandoquidem tum primum galli Calendis Iulii partim monte Geneurio, & partim monte Seneſio in galliam ibant. Verum ea re multum mali Venetis acceßum eſt. Nãq; præter illud quod Veneti ad uillam Adornam prope Papiam de induſtria igne ſuppoſito multũ paſſi ſunt, nuper quoq; heluetii ignominia Venetos affecere. Siquidem cum ultra Padum ad Caſtellaciũ itum eßet, & forte de pecuniis Alexandriæ duriter ageretur, ambo legati Paulus capellus, & Chriſtophorus maurus cum Andrea Mocenico protonotario

ducti ſunt primo ad ducem Iacobum ſtapherium, & deinde ad Sedunenſem legatum, apud quem ſtando dum cœnat, ualde ridiculi babebantur, & deniq; coacti ſunt ſuper dandis ſex millibus numum in portionem prædæ Florentinorum militum, ſuam fidem heluetiis adſtringere ſi uellet bona uenia ſe redimere. Atq; ãplius cũ legati ex Alexãdria paleæ quinta hora noctis rediiſſent in caſtra ad Caſtellacium, & ingentem tumultum exercitus ſedaſſent, qui ex ſua captiuitate ortus erat, Vincentius cauatius nomine Sedunenſis legati ad illos uenit poſtridie, & importune flagitabat promiſſa ſex millia numũ, & ad ſupplementum menſis præteriti quatuordecim millia, atq; inſuper menſis præſentis ſeptuaginta millia, & adhuc Sedunenſis legatus uolebat ad montes uſq; Venetos abducere, & mutare Marchionẽ Saluciarum, & Ducem Sabaudiæ, quia gallicæ factionis uiderentur. Contra Venetis ea ualde moleſta res erat, quia illi potius parabant propediem in expeditionem exire aduerſus urbem Cremam & Brixiam, quæ in gallorum poteſtate adhuc erant. Et quidem datis ſex millibus numum rhenenſium, & aliis duobus millibus in Venetam portionem, ſuper pecuniis aliquantiſper difficultas ceſſauit. Sed ſuper diſceſſu Venetorum cum Sedunenſi legato quæſtio fuit diutina, & tandem eo inuito cum toto exercitu repente receſſum eſt, & noctis ſilentio uerſus Padum amnem magnis itineribus ibatur. Cæterum cum primum Ve

neti prope urbem Placentiam ſitam ad Padum amnem ueniſſent, multæ difficultates ortæ ſunt, quia Sedunenſis legatus frequenter diebat fore, ut illis abeuntibus omnia infeſta redderentur, ſicut ipſe per ciuitates cunctas fieri mandabat, quatenus Veneti præter opinionem ſuam abiiſſent. Igitur Veneti demum uiribus uſi ſunt lembos omnes intercipere, pontem facere, & ad cauæ Abbatiam Padum amnem traiicere, unde poſtea contra Cremam, atq; urbem Brixiam partitis copiis in expeditionem ibatur. Neq; tamē interea apud Cremam & Brixiam pacatæ res erant. Nāq; contra Cremam ſtabant ciues Cremenſes exiticii cum quingentis peditibus, & Andreas ciuranus præfectus cum ducentis leuitibus, atq; uario euentu frequēter pugnabatur. Et identidem apud Brixiam ſæpe cum hoſtibus res erat, dum illi trecenti ſupra quattuor millia hominū paſſim prædari uolunt, & contra ciues Brixienſes exiticii cum ducentis militibus, & duobus millibus peditum, ſimul cum Leonardo hemo præfecto, & quadringentis leuitibus, ſemper conantur obſiſtere, & nunq; ceſſant hoſtibus obuiam ire, atq; ſociis auxilio ubiq; eſſe, deniq; collectæ copiæ ſunt, & pene ciuitas obſidebatur. Nāq; aquas omnes ſubſtulerāt præter illas, quæ adimi non poſſunt, quia in ciuitate naſcuntur. Hoſtes tamen propterea non deſiſtebant frequenter exire, & prædas agere. Sed nuper apud Padernum uillam illi nō impune ſua ſæuitia in pueros et mulieres uſi ſunt.

Nãq; cum Leonardus bemus, & Duces militum, illis obuiam ueniſſent, ſtatim conſertum atrox prœliũ eſt, quod aliquandiu anceps fuit, ſed deniq; apud Venetos ſtetit uictoria, atq; ducenti hoſtium cæſi ſunt, & centum quinquaginta in Venetorũ poteſtatem uenere, de quibus omnibus truculenter etiam agricolæ uoluerunt ſupplicium ſumere, & illatam iniuriam ulti ſunt. Dum ea militiæ geruntur Romæ ceptum eſt concilium fieri, ſupplicationes habitæ cũ magna pompa & cærimoniis conſuetis, atq; in eius ſeſſione ſecunda publice proclamatum fuit, quẽadmodum etiam Rex angliæ initum fœdus ingreſſus eſt. Nuper quoq; Ioannes cola Germanus orator Venetias uenit, & nomine Cæſaris deſideratas inducias ſanxit. Dux uero Vrbinas Rauennam, Bononiam, & totam Flaminiam iterum Pontificis in fidem recuperat, & cum relatum eſſet Pontifici quæ contra gallos per Venetos & heluetios geſta ſunt, ille Viceregem hiſpaniæ, qui cum exercitu alioquin ex Neapoli in expeditionem exibat, confeſtim certiorem fecit, ut longius non accedat, quia amplius ſua opera opus non eſſet. Nãq; Pontifex Parmam & Placentiam uolebat in ſuam poteſtatem redigere, quod fore etiã facile uidebatur, niſi hiſpani obuiam eant, quibus ea ualde moleſta res erat. Et primo quidem de ea re uerbis agebatur, deniq; hiſpani niſi ſunt uelle alioquin uiribus agere. Igitur tandem Pontifex cõtentus fuit tranſitum dare, ſimul ac hiſpani polliciti ſunt

propterea pecunias amplius non exigere. Heluetiis autem quia gallos Italia expulerãt, Pontificia uexilla tradita ſunt, & illis nomen inditum, ut poſthac appellentur auxiliatores libertatis eccleſiæ. Per idem tempus ſub fide Pontificis Alphonſus Dux Ferrariæ Romam uenit, & uenia dignus habebatur, donec ſua demerita fateretur, & polliceretur Pontificis iuſſa omnia ſemper faceſcere. Sed tantum abfuit, ut ille poſtea rebus incompoſitis aufugerit, & tandem impune repedauerit in Ferrariam, quia fruſtra Pontificii & Veneti terra mariq; eum intercipere conati ſunt, ſimul ac Fabricius columna comes eſt. & illi etiam hiſpani clanculum auxilio parati ſunt. Nã ꝑ illi trecenti milites, mille leuites, & ſex millia peditum, uſq; Bononiam uenerant, & quod peius erat apud Mantuam cum Gurgenſe Epiſcopo contra Pontificem Venetos & heluetios agebatur, ut ipſe Gurgenſis Epiſcopus ſummæ rei Mediolanenſium præſit, & ciuitates etiam obtineat, quæ ex fœdere Venetis debebantur. Hinc multæ difficultates ortæ ſunt, & peius etiam ꝙ bellum gallicũ inſtare uidebatur. Adeo frequenter ex bello in bellum protrahimur, & quo ſe ingerat diſcordia aliquem aditum ſemper habet. Igitur hiſpani et heluetii meditabantur concurrere, & quidem ea Pontificis quæ Venetorum & heluetiorum mens erat, ut omnia pacata forent, Maximilianus sfortia Mediolani Dux eſſet, Pontifex haberet Haſtem, Parmam, & Placentiam, Veneti ſuas urbes

reciperēt,& heluetiis cederet Vallis tollina & Dōdoſſola,quæ e quattuor duo alia loca ſunt,quibus in Italiam itur. Aliter hiſpani omnia in quæſtionē uertebant,ut facilius quibuſlibet conditionibus Regi romanorum cum Venetis pax eſſet. Nāq; Romæ per Oratorem hiſpaniæ & germaniæ de pace iterum agebatur,& hiſpani uolebant,aut Ven tos ciuitates ſuas in manu Pontificis ponere, aut deſiſtere oppugnare Brixiam tantiſperdum optata pax fieret. Sed utrunq; incōgruum habebatur, atq; alioquin hiſpani opum uacui acceptis pecuniis ducti ſunt pauliſper Florentiam diuertere. Et primo quidem apud Pratū oppidum Florentini hoſtes ad quinq; millia hominū cæſi fuſiq; ſunt,ui captum oppidum eſt,& Lucas fabellus cum centum quinquaginta equitibus in hoſtiū poteſtatem uenit,atq; poſtremo ex Florentia cedēte Petro ſodorino cōfalonerio Magnificus Iulianus medices in eius locū ſuffectus eſt,et cū ea pacta res eſſet hiſpani uerſus Brixiā in Venetos feſtinabāt. Iam uero Veneti ꝓpe Brixiā ad Portā Ioānis caſtrametati fuerāt,et tormēta bellica ingētia in mōtem ſubduxerāt, qui e regiōe caſtello ciuitatis īminet. Deinde feſtinare,parare,facere,et tormentis militiæ ſemper agere. Contra hoſtes nihil ueriti præ mœnibus ſtare, Caſtellum munire,aggerem ducere, & ſæpe etiam eruptione facta manum conſerere. Itaq; frequenter marte ancipiti certabatur, ut ſemper fieri ſolet, quando in propinquo hoſtis eſt. Aliter Veneti

apud Cremam potius q̃ armis obſidione & ſuaſione utebātur, ut Benedictum cribrarium cuſtodem urbis datis muneribus ad deditionem compellant. Et q̃uis idem tentaret contra fœdera Sfortia Laudenſis Epiſcopus, ille tamen a Venetis & Laurentio cerinate tandem muneribus uictus eſt, & in eam ſententiam etiam uenit Dux gallus Dominus Duraſius, cui arcis fuerat demandata cuſtodia, ſimul ac alioquin timet deuenire in manus beluetiorū, qui ad quattuor millia hominum in eam expeditionem exibant, niſi mutaſſent ſententiam difficultate rei, et uerbis accomodis, quibus Laurentius uſus eſt, poſtq̃ cum leuitibus haud longe a Crema illis obuiam uenit. Igitur Veneti arcem & Cremā urbem deditione ceperunt, & Benedictus cribrarius cumulatus muneribus, & ciuitate donatus eſt. Dum ea foris et militiæ geruntur, multi Oratores ad beluetios uenerant, & agebāt de concordia, tanta eorum apud omnes nationes autoritas creuerat, ut inde pendere omnis uictoria uideretur. Et quidem Pontificis cum Rege hiſpaniæ & Venetis mens erat initū fœdus reficere, Veneti uero ſoli tentabant noua fœdera, hiſpani ſimul & germani dando trecenta millia numū ſemel, & quotānis quinquaginta millia uolebant rem mediolanenſem Duci Burgundiæ cedere. Sed quāuis Mediolanenſium minores oblationes eſſent centum quinquaginta millium numum ſemel, & quotannis quadraginta millium, ut Maximilianus ſfortia Mediolani Dux fiat, & belue

tiorum auſpiciis ſeruetur, ad eos tamen maxime hel-uetii declinabāt, dūmodo haberent Loures, Trinium & Locarniū propugnacula. Itaq; heluetii tandè re-pudiatis aliis, cum Mediolanèſibus apud Badam & Turregiū fœdus ſanxere. Et quia domi erga Vene-tos bene animati erant, ſtatim iubent, ut identidem foris fieret, & omnes pariter heluetii ad Venetos declinare uiſi ſunt, ſimul ac hiſpani contra mandata Pontificis in Mediolanēſes et Venetos mouiſſent. Ve-neti uero ſumma ope nitebantur ciuitatem capere antequā hiſpani hoſtes accedant. Et primo quidem tormentis militiæ acriter geſta res eſt, & cum ma-gna pars muri procubuiſſet, Veneti confeſtim para-bant in certamē deſcendere, diſtributiq; ordines ſunt & parata cuncta utilia, atq; in primis illud curaba-tur, ut nocte intempeſta milites in urbem irent per portam pilarum, ſicut conuenerant cum cuſtodibus. Sed cum ea hoſtibus relata res eſſet, protinus de cō-plicibus ſumptum ſupplicium eſt, & omnia Venetis imparata uiſa ſunt. Igitur ſtabatur, & deinde ex una Mediolanēſes & heluetii uſq; ad amnem Oleum ue-nere, & ad Quinzanium uidebantur uelle flumen traiicere, atq; ex alia ad Gaidum oppidū prope Bri-xiam caſtra hiſpanorum ſita ſunt. Poſtea pariter ab omnibus ceptū eſt, ſuper deditione faciēda cum gal-lis agere, nunc hiſpani, nunc mediolanēſes & helue-tii, nunc Veneti nuncii ad eam rem Brixiam ibant & redibant. Et diu quidem actum eſt & tādem re-

pudiatis aliis urbs Brixia hiſpanorum in poteſtatem uenit, & galli omnes cum ſuis rebus omnibus impune dimiſſi ſunt. Sic hiſpani cito uoti cōpotes fuere, quod Veneti nulites facere per longum tempus nequiuerant, & ſpe ſua diutina fruſtrati fuerant. Sicut frequenter illis ſolet accidere, qui in rebus agendis nimium deſidioſi ſunt, aut forte potius nō ea ui & diligentia ſed dolo malo acta res eſt, dum galli deinduſtria eo ſtratagemmate uſi ſunt ciuitatem potius hiſpanis tradere, ut fœdus initum diſſoluatur, & Veneti cum hiſpanis propterea diſcordes eſſent. Adeo ſemper facile fomenta diſcordiæ ſuggeruntur, ubi de dominandi facultate res eſt. Interea uero apud urbẽ Mantuam inter Petrum landum Oratorem uenetum & Gurgenſem Epiſcopū frequenter agebatur de pace cum Rege romanorum, ubi Gurgenſis uolebat cōuenire cum Venetis, anteꝗ̃ Romā iretur, quod & Venetorum maxime intererat, quando alioquin Pontifex parum rationem reipublicæ habiturus eſſet, dūmodo concilium uetet, & obtineat Parmam & Placentiam. Aliter Veneti contra rem propriam ſimul cum Pōtifice Gurgēſem hortati ſunt Romam pergere, & deinde Romæ de pace agebatur. Et quia Veneti inficias ibant Vincentiā & Veronam Cæſari relinquere Gurgenſis & Andreas burgenſis mirati & conqueſti ſunt, Petrum landū Tridenti & Mantuæ ubi cōmodius agebatur, de ea re ne uerbū quidem feciſſe, quaſi ad rem factam iretur, & ſi ipſe neſcius non eſſe

Pontificē Regi germaniæ & hiſpaniæ datis litteris promittere, prolocutis conditionibus pacem fore, ut ſi aliter modo Gurgenſis agat, illi ualde periculoſum foret. Adeo multū refert quādo facto opus eſt ſemper facere, & nunq̄ redit quæ præterijt ſemel occaſio. Poſtq̄ autem deſitū eſt de pace cum Venetis agere, Pōtifex diuertit ad hiſpanos & anglos, & cum Gurgenſe moliebatur nouum fœdus in Venetos facere. Et diu quidem ea res in quæſtionem uenit, & tandem anglus Eboracenſis orator noluit fœderibus ſubſcribere, quia res indigna uideretur, & ſimiliter hiſpani facere, quia ſuper Ferraria difficultas erat, atq̄ ideo inter Pontificem & Regem romanorū ſolūmodo contra Venetos nouū fœdus initum eſt. Veneti uero legati in caſtris apud Brixiam cognitis iis, quæ Romæ ſingulatim fiebant, & quia illis hiſpani ſemper infeſti ſunt, motis repente caſtris ad Lacum benacū, & oppidum Deſantianiū feſtinabant, unde amnem Mintiū traiecerunt ad Vallegiū, atq; ad Tumbā prope amnē Athesim uenere. Et quāuis ibi in manu ſua ſitum eſſet Veronā & Lemniacum capere, atq; hoſtes hiſpanos ducentos milites, & germanos mille quingentos pedites obuios intercipere, illi tamen noluerunt aliquo pacto facere. Adeo ſemper pacis ſtudioſi ſunt, et nunq̄ uolūt nouo bello præbere originem, dum ſemper ſperant hoſtiliter illos etiam non agere, qui hoſtes alioquin uiderentur. Dum ea in Italia geruntur, in gallia nouū bellum ortū eſt. Nāq̄ ab hiſpano ualido

exercitu in regnũ Vaſconiæ truculenter ibatur, & iam ceptum erat ab anglis cum ualida claſſe centum nauium maritimũ bellum gerere, & naues hoſtium intercipere, et illi nuper etiam applicuerũt in Aquitaniã corruere, agros uaſtare, prædas agere. Et quoniam per idem tempus toto orbe terrarũ bellum uigebat, res ipſa poſtulare ſitum orbis uidetur, & eas gentes, quæ inuicè bella geſſerunt, ꝙ pauciſſimis attingere. QVI RECTE DE *ſitu orbis loqui uolunt in primis debent animaduertere, quomodo loca inuicè diſtent, & ad plagas cœli ſita ſint, quatenus alioquin dicere non ſufficit, in tres partes orbem diuidi, quas diſterminat Mare mediterraneũ, Nilus, & Tanais magna flumina. Et qdè huius rei Ptolemæũ et Pliniũ ꝑcipuos auctores habemus, & ſicut noſtri inſtituti par eſt, illi quoq; totũ orbem ad plagas cœli cũ Aſtrolabio Meteoroſcopio & Sciothere metiti ſunt. Et quia ultra Thulam inſulam tellus neſciebatur, ille ultimus parallelus ſeptẽtrionis fuit. Vnde tota latitudo conſtare dicebatur octoginta gradibus, & ſtadiis quadraginta millibus, ad Agiſymbam & Praſſum promontoriũ, quod uerſus auſtrum ſub hyemali tropico ſitum eſt. Et identidẽ longitudo tota habebatur centum octoginta gradibus, & ſtadiis ſeptuagintaduobus millibus, ab inſulis fortunatis ad Cattigaram & Sinarũ metropolim, qui duo mundi meridiani extremi putabantur. Deinde terra mariq; quærebatur, quomodo ſingula ſita ſint. Vrſa minor ad*

ſeptētrionē in Ocellis cōperta eſt, in Arabia ad meridiem ſtella Canobus, atq; in india Taurus & Pliades, quæ ſtellæ circa æquoctialē ſunt. Et quidā profecti peregre totam latitudinē fecere quadragies bis centena millia paſſuū, a littore æthiopici oceani ad Meroē quingēta ſexagintaduo millia paſſuū, inde Alexandriā duodecies centena millia, Rhodū quingenta nonagintaquinq;, Gnidon nonagintaſex millia quingēta Coum duo de quadraginta, Samū centū duodecim, Chion nonaginta ſex, Mytilenē ſeptuaginta ſeptē, Tenedon centū undecim millia, Sigeū ꝓmōtoriū uiginti quattuor millia qngēta, Os pōti trecēta uigīti quattuor millia quingēta, Carābin ꝓmontoriū trecenta ſexaginta duo, Os mæotidis trecenta uiginti quattuor millia quingēta, & hoſtiū Tanais ducēta ſeptuaginta ſeptē millia. De lōgitudine quoq; ita carptim loq par eſt, et qdē tota a fortunatis inſulis, uſq; ad ſeras protēditur, & duodecim horarū ſpaciis cōtinetur. Nāq; ab inſulis fortunatis, uſq; ad Euphratē fluuiū gradus ſeptuagintaduo numerantur, & gradus centū quinq; cum quinta, ab Euphrate ad ſeras ꝑ turrim lapideā, & quaſi tantundē lōgitudinis ſpaciū eſt, ſiquidē omnia deducantur ad ſitū æquinoctialis paralleli & ad uentum ſubſolanū. Sic enim identidē ab Inſulis fortunatis ad Cory promōtoriū centum uigintiquinq; gradus habentur, a Cory promontorio ad Aureā Cherſoneſum gradus triginta quattuor cū quattuor quintis, ab Aurea Cherſoneſo ad Zabas gradus uiginti

cum duabus tertiis, et totidē a Zabis ad Cattigarā, & deinde tota lōgitudo uſq; ad Sinarū metropolim complet gradus centū octoginta, & ſtadia per inſulā Rhodum ſeptuagintaduo millia. Porro quidā profecti peregre terra mariq; longitudinē quæſiuere. Et quidem maritimo itinere eam fecerūt ab India ad Columnas Herculis, ſicut placuit Artemidoro, quiquagies centena ſeptuaginta quinq; millia paſſuū, a Gāge amne oſtioq; eius, quo ſe effundit in eoū oceanū per Indiam Parthienemq; ad Myriandrū urbem Syriæ, ſitam in ſinu Iſſico decies quinquies quadraginta ſex millia paſſuum. Inde proxima nauigatione Cyprū inſulam, Patarā lyciæ, Rhodū, Aſty paleā in mari Carpacio, in inſulas Laconiæ Tænarū, Lylibæum Siciliæ. Calarim Sardiniæ decies ſepties quinquaginta quattuor millia paſſuū, deinde gades decies octies ſeptuaginta quinq; millia paſſuum. Atq; aliquanto Terreno itinere & certior et comprehenſior eſt, a Gange ad Euphratem quinquagies centena uiginti unum millia paſſuum. Inde Capadociā in maζaca ducenta millia quadraginta quattuor. Inde per Phrygiā, Cariā, Epheſum quadringenta millia nonaginta octo, ab Epheſo p Aegæum pelagus Delum ducenta millia, Iſthmū ducēta duodecim, deinde terra et Laconico mari ſinuq; Corinthiaco Patras peloponneſi ducenta duo millia quingenta, Leucadē octoginta ſex millia quingenta, Corcyrā totidem, Acroceraunia centū triginta duo millia quingēta, Brunduſiū octoginta ſex millia quin-

genta, Romā trecenta millia ſexaginta, ad alpes uſq; Calcincomacum uicum quingenta & duo de uiginti millia, per galliā ad pyreneos montes Iliberim quingenta quinquaginta ſex millia, ad oceanū et oram hiſpaniæ trecenta trigintaduo millia, & demū traiectu gadis ſeptē millia quingenta. Vniuerſum hunc quoq; circuitū Eratoſthenes ducentorū quinquaginta duorum millium ſtadiorū prodidit, quæ mēſura Romana cōputatione efficit trecēties quindecies centena millia paſſuū. Et quidem paulo amplior ambitus terræ ferebatur ex epiſtola Dionyſiodori ad ſuperos ea ratione geometrica, qua colliguntur in circuitu ducēta quinquaginta quinq; millia ſtadia, ſiquidem habentur a centro terræ, ad ſummum ſtadia quadraginta duo millia. Et nunc hactenus de mundo poteſt ſufficere, quando carptim identidē relaturi ſumus, quæ bella in partibus geſta ſint. Nāq; multi alioquin locuti ſunt, & ſatis eſt oculis ſubiicere totus orbis terrarū quantus eſt, qui noſtrorū temporū Regibus non uidetur ſufficere. Nāq; nuper ab hiſpanis cū magna claſſe ultra Columnas Herculis uerſus occidens per pluſculos menſes ibatur. Et primo quidem in inſulā uenere cui de hiſpano nomine nomen eſt, et deniq; nouus orbis apparuit, ubi ſemiferæ gentes edomitæ, & multa bella geſta ſunt. Pari modo uerſus Auſtrū Rex Luſitaniæ cū claſſe uſq; ad Caput bonæ ſpei per uiginti gradus ſupra Praſſū promontoriū terram cultam inuenit, & quotannis mercatū aurum, argētum, aro-

mata in

mata in Indiã itur, ubi hucuſq; continue bella gerũtur, & adhuc in incerto res eſt, cuius tanta merciмonia futura ſint. Nihilominus in tota Armenia & Perſia ad arma cõclamatũ eſt, ſimul ac Rex turcarũ magnus Selim patre expulſo ſuperſtite ſe intruſit in regiã & fratribus infeſtus eſt. Nãq; ꝑ quoq; tẽpore fratrẽ alterũ debellauit, q ſarmatis auxiliatoribus utebatur. Deĩde cõtra fratrẽ alterũ et Sophenũ Regẽ pſiæ cõuerſus eſt, & cũ prælũ cõſertũ eſſet apud Thebrin primariã ciuitatẽ pſiæ Turcæ uicerũt, & urbe etiã potiti ſunt. Poſtea in Regulũ mõtis amani cũ parte copiarũ ibatur, q adeo inſolẽs erat, ut diceret ſe duas gallinas hẽre, quæ duo oua quotidie parerẽt, aureũ alterũ, et alterũ argẽteũ, qa modo in Armeniã, modo in Aßyriã impune p̃dabatur. Et qdẽ magna difficultas fuit eũ in certamẽ cõpellere, quatenus eius in ſola fuga ſita ſpes erat. Ille tñ deniq; cũ liberis & uigintiqnq; millibus hominũ ĩtra mõtiũ latebras inuẽtus eſt, & qa pene oẽs erant agricolæ, de illis magna cædes ædebatur, & ſimul ac Rex eorũ cũ quatuor filiis in turcarũ hoſtiũ poteſtatẽ uenit, oẽs crudeliter enecti ſunt, et ãplius magnus Selim moliebatur totã Aſſyriã & Aegyptũ ſubigere. Per idẽ tẽpus bellũ uigebat inter Pollonos et Moſcouitas, q olim dicebãtur Daces et Sarmatæ, et magnis exercitibus hic inde uario euẽte pugnabatur. Nup uero Sarmatæ ad quatuordecim millia hominũ magnã p̃ lã egere, & apud Moncaſtrũ oppidũ ſitũ ad mare nuius in dacia idẽtidẽ parabãt

efficere, niſi protinus a dacis q̃to maximis copiis fieri poſſet illis obuiã iretur. Et qdẽ apud amnẽ Boryſthenem acriter geſta res eſt. Daces ad uigintiq̃nq; millia hominũ eqtes & pedites erãt. Cõtra Sarmatæ ad octoginta millia hominũ ſolũ in equo pugnabãt. Igitur atrox certamẽ fuit, dũ nihil utrinq; p̃termittitur quod uſui foret, ſed q̃uis ambæ nationes ualde fortes & bellicoſæ ſint, magis tamẽ dacis fortuna fauit, quia tãdẽ illi uictores fuere, atq; de ſarmatis magna adita cædes eſt, & oẽs alii ad trigita millia hominũ in fugam cõuerſi ſunt. Pãnones quoq; nequaq̃ bello exptes erãt, qa turcæ illis etiã infeſti ſunt, & Thininiũ oppidũ fauceſq; dalmatiæ ſemp geſtiũt ſurripe, qa inde facile in totã puinciã itur. Iam uero noua factio & ſeditio tota Europa inoleuit, ut populares cõtra ciues inſurgãt, & paſſim per ciuitates ſingulas frequẽter bella inuicẽ gerãtur. Ea uero labes p̃ in dalmatia orta eſt, deinde p pãnoniã & germaniã diuertit in Foroiulii. Sed eius belli uis maior incubuit in pannonia, qa Cruce ſignati cõtra legatũ Cardinalẽ Strigoniæ & pceres hungariæ in magnũ exercitũ ſub nouo Rege Georgio Sechelio in expeditionẽ uenere. Et quidẽ illi animoſi uidebãtur donec Regis exercitus obuiã uenit. Nãq; poſtea facile Rex illos uicit & edomuit, atq; ãplius ſumpſit de ſeductoribus ſuppliciũ. Rex autem romanorũ cum Venetis apud amnẽ Atheſim & apud Rhenũ fluuiũ cum Duce geldriæ bellũ aſſuetũ gerebat. Longũ eſſet referre, quæ ab hiſpanis bella in

Aphrica geſta ſunt, quot diſiectæ claſſes inuicē, quot urbes captæ & receptæ, qui nā profligati exercitus, quoties inuicē dimicatū ſit, atq; āplius dicere, quæ bella geſſerit Rex Sophenus in india, & quēadmodū uicinos reges & nationes ſubegerit. Illud uero ſilētio inuoluendū non eſt, quod bellū ſolūmodo defuerat, ut p idem tēpus toto orbe terrarū bellū eſſet. Nāq; nup hiſpani bello etiā tentabāt regnū Vaſconiæ cape, qđ ad Pyreneos mōtes, & ad oceanū cantabricū ſitū eſt. Parte alia angli dicti olim britāni cū claſſe centū nauiū cui Houardes ꝑerat toto oceano britānico uagabātur, & nup etiā qnq; millia hominū in ipſam cōtinentem impune magnā prædā egere, ſimul ac hoſtes ad qndecim millia hominū noluerūt in certamē deſcendere, quia ut diebāt, Regi gallorū iuiti merebāt. Parte q̊q; alia idētidē ad urbē Bononiā & Comitatū boar ſub Marchiōis impio p totā Aqtaniā uſq; ad Pyreneos mōtes ibatur. Nāq; angli ad duodecim millia hominū uerſus Vaſconiā parabāt gallis iter obſtruere, tantiſpdū hiſpani ad ſex millia equitū, et qndecim millia peditū q p mediū regni igreſſi ſunt, Pōpeiopoli ciuitate metropoli et tota regiōe potirētur. Et āplius ois hiſpanus exercitus ſub impio Ducis Albæ trāſmōtes uenit ad Pedē portus & ſaltus Rōciſuallis cuſtodiā. Cōtra galli mille milites, mille qngēti leuites, et octo millia peditū, ſub Delphinis gallorū ipio feſtinare, parare, facere cūcta utilia. Et nup quoq; Dominus palliſæ cū decē millibus peditū audacter aggreſſus

eſt ſaltũ Ronchale cape, q e tribus unus eſt, quo ex gallia in uaſconiã itur. Et quia Valdes hiſpanus cum octingẽtis peditibus ex oppido ſupra montẽ quod eſt loco cuſtodiæ protinus illis obuiã uenit cõſertũ prælium eſt. Et illud quidẽ diu atrox & anceps fuit, ſed tandẽ hiſpani uicti multitudine obtrũcato Duce in fugam cõuerſi ſunt, & quia in oppido cõmeatus nõ erat illud etiã reliquerũt in poteſtatẽ gallorũ hoſtiũ. Nihilominus atrox bellũ maritimũ geſtũ eſt, quia claſſis anglorũ, claſſi gallorũ obuiã uenit. Et quidẽ aſpa pugna fuit duarũ nauiũ qbus cõplicatis inuicẽ manicis & repagulis trucuIẽter acta res eſt, quia q̃tũ fieri potuit utrinq; uiribus agebatur. Sed cũ deniq; galli uincerẽtur, maluerũt ignẽ ſupponere, & ambæ naues cũ hominibus cõbuſtæ ſæuũ ſpectaculũ p̃buere. Poſtea uero angli quia hiſpani parũ ſeruato fœdere Venetis moleſti erãt, atq; illis aeris intempies erat noxia, et graue tẽpus inſtabat ad traiiciẽdũ oceanũ, cõclamatis repente uaſis nõ ſine ſuſpitione gallorũ acceptæ pecuniæ hyematũ nauigarũt in angliã, & omnis hiſpanus exercitus in uaſconiã rediit, ſimul ac eorũ mẽs eſt, non ãplius pugnare, ſed hoſtibus obuiã ſtare, ut deinde gallis qui aucti erãt ad quadragita millia hominũ cum hyeme & aſperitate locorũ ſolũmodo res eſſet. Dominus aũt palliſæ cũ parte copiarum & cũ Ioãne expulſo Rege uaſconiæ ultra montes uenit, & prope Pompeiopolim ad quatuor millia paſſuũ caſtrametatus eſt. Et q̃uis ſolũmodo ſecũ ha-

beret minora torměta militiæ, noluit tamē urbē pe-tere, et prouocare hiſpanos ad prælíū. Sed tantū ab-fuit, ut frequēter ſolūmodo leuibus certaminibus di-micatū ſit. Et ãplius parte alia cum galliæ delphinus identidē cū copiis trãs mōtes ueniſſet, et duxiſſet ad ſaltū Ronciſuallis maiora torměta militiæ non potuit niſi Cãtabros uexare, agros uaſtare, & p̄das agere. Quia cōtra alioqn hiſpani ad triginta millia hominū ſtabãt q̄uis nõ ſimul, cū opus eſſet ciuitates etiã & oppida cuſtodire. Igitur galli expti omnia & tandē uicti hyeme & penuria cōmeatuū, dū nimiū feſtinãt recedere, relictis impedimētis tormētiſq; militiæ, nõ ſine magna ſtrage, ultra mōtes fugerūt, et Rex hiſpa-niæ tota uaſconia potitus eſt. Interea Romæ poſt no-uum fœdus initū cōtra Venetos quarta ſeſſio fuit, in qua & Gurgēſis ſedit, atq; impatoris nomine cōſenſit abolere omnia acta Piſani cōcilii. Nãq; ppterea Gur-genſis obtinuit monitoriū in Venetos, et Regis roma-norū Brixiã fore, deinde abiit comitari Maximilianū Ducem Sfortiã, qui tandē Calēdis Martii cū magna pōpa urbē Mediolanū ingreſſus eſt. Aliter iam tū Pō-tificē pœnitet nouū fœdus iniſſe, atq; eo maxie quãdo factus certior eſt apud Auinionē Cardinales exiti-cios cōueniſſe de eligēdo nouo Pōtifice, qui uidebatur futurus Cluniacēſis Abbas ordinis Benedicti frater ſenior Cardinalis olim rothomagēſis uir doctus, ſa-piēs, animoſus, pecunioſus, annoſus, ſimul ac Rex gal-lorū cōueniſſet aut cū Venetis, aut cū heluetis, cum

quibus pariter de pace facienda frequẽter agebatur. Cõtra Pontifex enixe curabat Venetos antecape, & fruſtra iterũ agebatur de illorũ cum Rege romanorũ cõcordia, quia Veneti iam dudũ de pace cum gallis egerãt, & adeo ad illã inclinabãt, ut Pontifex etiã ſi Venetis cedat Vincẽtia, non poſſit illos in ſuas partes diducere. Et qdẽ ille ad eã rem oratore Staphileo & ſuaſione frequẽter utebatur, & tandem quia nulla ſpes ſupeſt, ille maxime præ triſtitia in grauẽ ægritudinẽ incidit, qua etiã demũ interiit cũ Ducem Vrbini ſtatuiſſet in Ducẽ Piſauri, & Cardinales de ſucceſſore monuiſſet, ut ſi ille laudãdus non eſt, quia belli ꝙ pacis ſtudioſior fuit, longa tamẽ rebus geſtis eius omnino memoria futura ſit.

ANDREAE MOCENICI .P.V.D.
LIBER QVINTVS
HISTORIAE.

ANNVS BELLI *quintus agebatur, quãdo in demortui Iulii ſecundi Põtificis locum Leo decimus ſuffectus eſt, cum nuper ex gallorũ captiuitate Romam ueniſſet, ut omnes identidẽ in ſpem pacis futuræ ducti ſint, niſi ille alioquin propter habitum fauorem Romæ & Florentiæ hiſpanis nimiũ obnoxius foret. Sed paulopoſt aliquantũ ea opinio reſedit, ſimul ac hiſpani cum Duce Mediolani Põtifici obuiã uenerunt Parmam & Placentiã capere, & amplius cum gallis agebatur de induciis, & nuptiis Ducis Burgundiæ cum filia Regis gallorũ Rayneria, unde ingens periculum Italiæ imminere uidebatur. Quare Pontifex frequẽter Venetos hortatus eſt, ſecum Florentinis, heluetiis, & Mediolanẽſibus ſecretum fœdus inire, atq; interea dum res omnes omniũ ſaluæ ſint in fœdus cum Rege gallorũ non nimiũ feſtinare, ut bene cedat Sedi apoſtolicæ et ipſis Venetis, quorum ſimiliter rationem ſemper habiturus eſſet. Verum ea omnia fruſtra fiebant, quia iam antea nono Calendas Apriles a Venetis cum Rege gallorũ apud*

Bleſium per Andream Grittũ Oratorẽ clandeſtinũ fœdus ſancitũ erat, q̃uis poſtea undecimo Calẽdas Iunias ſupplicationes indictæ ſint, & fœdus publice proclamatũ eſt, quod gallis & Venetis melius etiam foret, ſi ſimiliter cum heluetiis pax eſſet. Nãq; alioquin nobiliſſimi oratores gallorũ Dominus Tremuliæ admiratus britanniæ, Epiſcopus marſiliæ, & Ioannes Iacobus Triultius eam rem cũ heluetiis amplis largitionibus egebant. Sed gallis heluetii nimium erant iniurii, quia cum multi pecunias accepiſſent, & declinarent ad gallos ceptum eſt ſemicuplum exigere, & exautorare qui prius ſenatores erant, & adhuc cum uallicis difficultas orta eſt, quia illi lamentabãtur ſe ferre onus diei & æſtus, & de tantis opibus nihil habere. Vnde turbati heluetii propterea uolebant etiam Cremonæ & Mediolani Caſtella, ut perdita opera & impenſa galli oratores deniq; compulſi ſint re infecta in galliam redire. Atq; eius rei nimirum cauſa fuit potiſſima fœdus initum cum Venetis quia heluetiis ea ualde moleſta res erat, quod et Põtifex ægre tulit, ſimul ac etiã Romæ innotuit, ut excuſatione opus fuerit, qua Franciſcus foſcarus orator agens apud ipſum frequẽter utebatur, & aiebat ad eam rem Venetos olim cum Iulio Pontifice fœdus iniſſe, ut Italia Italorum eſſet, & ſicut antea unicuiq; redderetur quod ſuum eſt, nec unq̃ defuiſſe rẽ ipſam iuuare pecuniis, armis uiriſq;, claſſe maritima & fluuiatili, tormentis militiæ, cõmeatu & omnibus

utilibus, quouſq; galli expulſi ſunt, & Maximilianus ſfortia Mediolani Dux eſt. Verum erga Venetos ſocii ingratitudine uſi ſunt, & contra formam fœderũ ſubtraxerunt Cremonam & Brixiam. Quæ quidem Venetis non poterant moleſta non eſſe, expectabatur tamen Romã Gurgenſem ire, cui Petrus landus orator comes ibat, ſimul ac Pontificis magnis pollicitis fides haberetur. Sed tantum abfuit, ut Pontifex ductus timore Piſani cõcilii poſthabitis Venetis partes Cæſaris ſequeretur, quia Veneti cõtenti non eſſent Regi Maximiliano urbes ſuas relinquere, mõtem auri tradere, & propriã libertatem ſubigere. Quæ cum ita geſta ſint omni diuina & humana ratione poſthabita Veneti ut par erat rebus ſuis cõſuluere, & quia antea Regis gallorum amplæ conditiones pacis proponebantur, quod ſolũmodo Venetis relinquebatur inde ſuffragium quæſitũ eſt. Sic proculdubio Veneti neceſſitate compulſi ſunt cum Rege gallorũ de fœderibus agere, & demum ſublato quod alioquin reipublicæ periculũ imminebat inducias anteuenire, quas galli cum hiſpanis nuper in annũ facti ſunt. Quod ſi Pontifex potiusq̃ germanis & hiſpanis qui belli ſtudioſi ſunt, cum Rege gallorum initis fœderibus accedat, nihil prorſus deficere quin tota cito pacata Italia redderetur. Interea uero Liuianus cũ Theodoro Triultio e captiuitate gallorum Venetias uenit, & Patres illum elegerunt Imperatorem exercitus. Nãq; cum Rege romanorũ induciæ finierant, & oportebat

gallis obuiam ire, qui iam dudũ in Italiã feſtinabãt. Igitur Liuianus primo quoq; tempore contra Veronam mouit, Sed quia detecta cõiuratio fuerat, deinde relicta Verona uerſus Cremonam ibat cõtra opinionem eorum, quibus curæ magis reipublicæ q̃ Regis gallorum aliena res erat. Ille tamen ſic fieri uoluit & dum cupit quanto maxime poteſt gallos obnoxios reddere, ſtatim iubet omnem exercitum ſub gubernatoris imperio paulatim ſequi, quia ipſe cũ parte copiarum ſemper anteibat, & inter eundum deditione recepit Vallegiũ & Piſcheriã. Vix autem cum exercitu Liuianus abierat, et ecce hoſtes germini ad duo millia peditũ & quingenti equites ex Verona mouerunt in Venetos, qui ſub Duce Sigiſmundo caballo et Ioanne forti apud Bonifaciũ morabãtur. Et quia Veneti pauci erant, facile uſq; Coloniã fuſi fugatiq; ſunt & cum hoſtes etiam Coloniam deditione cepiſſent, Ioannes fortis cum Sigiſmundo caballo in hoſtiũ poteſtatem uenit. Et amplius Vincẽtiæ ualde tumultuatum eſt, quia præſidio ſtabant non niſi duo de trigita milites, trecẽti leuites, & ſexcenti pedites, ſub Duce Ioãne Paulo mãfrono. Sed cũ multi agricolæ ſubſidio poſtea ueniſſet uis hoſtiũ repreſſa eſt, & contra illos acriter ſtabatur. Poſteaq̃ uero Liuianus ad Gãbarã oppidũ uenit, Cremonẽſes res nouas moliti ſunt et Venetos accerſcebãt. Sed dum in eã expeditionẽ protinus itur, Pallauicini quadragita milites, & duo millia peditũ pro Rege gallorũ auſi ſunt urbem anteca

pere cum ſuo magno malo. Nãq; Liuianus ſtatim illis obuiã uenit. Pallauicinos fudit, atq; urbem iterũ cepit, & diripuit. Deinde quia Lauda ciuitas, urbs Mediolanũ, & omnia alia citra Padum ad gallos deſciuerant, datum negociũ eſt Laurentio cerinati cum parte copiarũ urbem Brixiã Venetorũ in fidem recipere, quæ & facile pridie Calendas Iunias deditione recepta eſt. Sed ſuper arce ſola uis belli & magna difficultas incubuit. Vires enim rei gerẽdæ impares erant, quia alioquin pars magna exercitus ad locum cauæ prope Padũ fluuium ſtabat, unde ponte facto poſſent traiicere & uenientibus gallis auxilio ſemper eſſe. Dum ea uero in Italia geruntur, in anglia & germania fœdus proclamatũ eſt contra gallos, inter Pontificem & Reges, romanorũ, hiſpanorũ, anglorũ, q̃uis Pontifex eius rei neſcius haberetur, & Regis hiſpaniæ cum Rege gallorũ induciæ intercederent. Sed alioquin Orator hiſpanus, multi Cardinales, & Ioannes maria fregoſius Dux Genuæ uiciſſim conabantur facere, ut Pontifex Leo neuter non eſſet, qui aduerſus tantos impulſus in ſua æqualitate uelut cautes caucaſea adhuc imobilis ſtabat, q̃uis illi etiã Parma & Placentia redderetur. Ideo uero Dux Genuæ gallis auerſus erat, quia Regi gallorũ non placuit ut ante conuentũ erat cum Liuiano & Triultio, ſimul ac Adorni pauciora petunt q̃ Fregoſii, & ſuper redimenda arce lanterna Genuæ non amplius in incerto res eſt. Sed dum ſuper his difficultas eſſet,

amplius quoq; orta eſt ciuilis ſeditio, quia ſpiculatores Ducis interfecerunt Comitẽ Fieſcum, unde a fratribus Fieſcis cũm ſua factione pro francia in Montoiuni ſeceſſum eſt, quos ueritus Dux Genuæ ab hiſpanis auxiliũ implorabat. & illarũ partiũ factus eſt. Cæterum anteq̃ tale præſidiũ uenit Fliſci poſtridie octauo Calẽdas Iunias cum quatuor millibus hominum ex una porta, & ex alia Adorni cum totidem hominibus ciuitatem ingreſſi ſunt & repulerũt mille fregoſios, qui in foro illis facti obuiam erant. Vnde Dux ipſe cum Ludouico & Fregoſino fratribus uix potuit claſſem conſcendere & in pacatũ abire. Itaq; fliſci & adorni pro francia ciuitate potiti ſunt, claſſis gallorum etiam in arce Lanterna ſubſidiũ poſuit, & Antoniotus adornus in ducis expulſi locum ſuffectus eſt. Iam uero galli mille quadringenti milites et quatuordecim millia peditum cum muralibus & cãpeſtribus tormẽtis nulitiæ ſub imperio Domini Tremuliæ & Ducis Albaniæ pergebãt obſidere ciuitatem Nouariã, ubi cum quatuor millibus heluetiorũ Mediolani Dux erat. Hoſtes autẽ hiſpani qui apud Placentiã morabãtur mille octingenti milites, & ſeptem millia peditũ feſtinare, parare, facere, & iungere põte amnem Padũ ad Trebiã, ut heluetios conueniãt, qui dicebãtur ad quatuordecim millia hominũ gallis obuiam ex lacu lariũ feſtinare. Sed dum hiſpani ſæpe uidentur uelle padum traiicere, atq; ſuper ea re cum Venetis frequenter res eſſet, heluetii alii ad ſeptem

millia hominũ ſociis qui erant Nouariæ ſubſidio ue-nere, & ſtatim ducti ſunt in ſpem futuræ uictoriæ, quia galli nimium incauti ſtabãt, & inter equitatũ & peditatũ limoſam paludẽ habebãt. Igitur beluetii ea occaſione rerum bene gerendarũ acriter uſi ſunt, et ſummo mane octauo idus Iunii cõpoſitis rebus cũ-ctis ex ſententia cum acie numeroſa mouerunt cõtra tormẽta militiæ, & ſimul cæteri omnes beluetii cu-neo facto a lateribus gallos hoſtes adorti ſunt. Et qui-dem atrox & diutinũ prælium fuit, quia utrinq; pro uiribus agebatur, & nihil prætermittebatur, quod utrinq; uſui fore uideretur. Multi utrinq; cadebant, multi ſauciabãtur, truculẽtus clamor & ſanguinolẽ-tus armorũ ſtrepitus ad cœlũ ferebatur. Et primo q̃dẽ multi beluetii tormẽtis militiæ abſumpti ſunt & ce-dere uidebãtur. Sed poſtremo illi magis magiſq; ob-nixi uictores fuere, galli cæſi fuſiq; ſunt, beluetii uero cum manubiis hoſtiũ uictricia ſigna reportarunt in urbem Nouariã, atq; impedimẽta gallorũ & tormẽta militiæ. In eo bello beluetiorũ prima acies & omne præſidiũ interiit. Apud gallos autem uentũ erat ad triarios quando illi in fugam conuerſi ſunt. Secundũ eam pugnã Veneti cõſternati animi ſtatim uerſus am nem Athæſim ductabãt exercitũ, & quia ad retinẽ-dum Brixiã uires non ſuppetũt, datum negocium eſt Laurentio cerinati inde Cremã urbem abire, & ibi quantũ in ſe eſſet rem uenetam protegere & defen-ſare. Nãq; bello cõfractis gallis ciuitates & cuncta

oppida illico Mediolani Ducis in fidem recepta ſunt atq; inde hiſpanus exercitus qui ſpectatũ euẽtus rerum ad amnẽ Trebiã illucuſq; cõſederat, ſtatim ingreſſus Cremonã urbem diripuit, & frequenter minabatur Venetis bellũ inferre. Heluetii uero parta uictoria bene uſi ſunt, & hoſtem inſecuti quouſq; ille in galliam rediit. Veneti antem cum in pacatum ad Tombã prope amnem Athеſim ueniſſent, duo facere aggreſſi ſunt, alterum omnes ſegetes ex agro Veronenſi transferre Patauiũ & Tauriſiũ, alterum ſi poſſint inter eundũ Lenniacũ oppidũ capere. Et quidẽ facile ſegetes aſportarũt, ſed ſuper Lenniaco uis belli incubuit. Ioannes Paulus balionius cũ ſeptuaginta militibus, & mille ducentis peditibus in eã expeditionem exiuit, & cum uentũ eſſet prope oppidum, quia illud captu facile erat, ſtatim deditione facta in Venetorum poteſtatem uenit. Sed ſuper arce alioquin difficultas fuit quia opere munita erat, atq; amplius hiſpani & germani centnm quinquaginta pedites ad omnia agenda & obeũda ſemper intenti paratiq; ſtabant. Igitur primo tormentis militiæ utrinq; acriter agebatur, et qua parte oppidi forum eſt ictu alio ſuper alium mœnia quaſſabantur, & cum magna pars muri procubuiſſet cõmunus ad arma uentũ eſt. Veneti milites per ruinas muri conabãtur in arcem ire, & ubiq; hoſtibus infeſti erant. Contra hoſtes miſſilibus telis Venetos ſemouere, & nihil ſatis tutum munimẽtis pati, ſulphure tedis et elaboratis ignibus præfer-

tim agebatur. Deinde atrox certamē fuit, & Veneti pulſis hoſtibus arcem ingreſſi ſunt, atq; ea repente capta magnā cædē de hoſtibus ædidere. Capto Lemniaco cum toto exercitu cōtra Veronā iterum ibatur, tum quia Veneti ducti ſunt in ſpē urbis potiūdæ nunciis Veronēſium, qui rebus uenetis ſtudebāt, tum quia urbis præſidio non erant niſi germani trecenti equites. & duo millia peditū. Iam uero ceptum erat urbem tormētis acriter cōcutere ea parte qua uergit ad amnem Atheſim, quia in monaſterio Luciæ Veneti caſtrametati ſunt, & in ſuburbiis ad portam ciuitatis quæ uerſus Piſcheriā eſt, atq; Liuianus ſemper primus inter ea opera cum magno periculo intētus erat. Sed præter ſpem euenit quæ in deditione Veronēſium ſita erat, quia illi res nouas moliri non poterant. Nāq; Germani milites animati urbem & ſemetipſos defendere præ mœnibus fortiter ſtare, tormentis militiæ frequenter agere, feſtinare, parare, facere cuncta quæ facto opus eſt, dum in propinquo hoſtis eſt. Veneti uero tormentis militiæ portæ proſtrata turri & magna parte mœniū agmine facto repente ciuitatem aggreſſi ſunt acriter oppugnare, ſcalas admouere, murum aſcendere. Et quidem diu ancipiti marte pugnatum eſt, dum hoſtes maxime elaboratis ignibus fortiter obuiā ibant, & contra Veneti milites conabātur in ciuitatem uadere, plures tamen Venetorū cadebant, inter quos abſumptus eſt & Thomaſius faber cēturio uir fortis quantū quiſq;

alius. Nãq; in urbem nimiũ altus deſcenſus erat & infœliciter agebatur, quod cum Liuiano relatũ eſset, protinus receptui cecinit, & deinde ad Ioannẽ campeſtrem receſſũ eſt agros uaſtare, & prædas agere, Deniq; omnis exercitus iterum uenit unde abſceſſe rat, ſimul ac hiſpanus exercitus Bergomũ deditione cepit et uerſus Veronã exercitũq; Venetum iter facere aggreſſus eſt. Nãq; dũ heluetii gallos ultra mõtes expellunt, hiſpani ducti triginta duobus millibus numũ pulſis fliſcis & adornis reſtituerunt fregoſios in patriam, atq; in Ducem Genuæ Octauianũ fregoſium. Et amplius cum illis relatũ eſset Venetos Veronẽſiũ agros uaſtare, quia laceſſiti iniuria uiſi ſunt Bergomum urbem ceperunt, & protinus mouerunt in Venetos ſimul cum trecentis militibus Pontificis, quia Pontifex ueritus ne alioquin Rex romanorũ cum Rege gallorũ fœdus iniret, ipſe prius ad germanos deſciuerat, & cum hiſpanis parabat Venetis obuiã ire. Adeo ſemper ſtultum eſt ex re parua magnã inuidiã cõparare, fruſtra niti, & nihil aliud q̃ odiũ quærere. Iamq; hoſtes hiſpani capto oppido Piſcheriæ arcem acriter oppugnabãt, & quia tormentis militiæ ſatis parietes deiecerãt, protinus ſarmentis repleta fouea qua oppidum ſpectat, atrox præliũ conſertum eſt, quia utrinq; nihil prætermittebatur quod uſui foret. Veneti ducenti pedites fortiter obſiſtebant & hoſtibus obuiam ibant. Hoſtes uero freti multitudine ſemper recẽtes ſubibãt ſcalas admouere, murũ aſcẽdere.

Illi tamē quāter repulſi ſunt, ut Veneti intrepidi ſta rent, niſi hoſtes rurſum ſuffodiāt parietem. Inde tre pidatio et tumultus ortus eſt, Veneti pedites alia par te arcis ſuperatis mœnibus in pacatum abibant, quia uident de deditione cum hoſtibus Ductores ſepara tim agere, ſed hoſtes potius ui ceperūt arcem Piſche riæ, & omnia prædæ militibus fuere, atq; illis auda cia, & timor Venetis, additus eſt, & ideo ſtatim tra iecto Atheſi flumine ad Alboretū, omnes uenetæ co piæ Montagnanā uenere, & deſperatione ducti Ve neti ſuper retinendo Lemniaco illud immunitū hoſti bus reliquere ſicut & polleſinum rhodigii, quia paſ ſim fugiendo in pacatū ibatur. Vſq; adeo illi qui nup Veronam tantis animis aggreſſi fuerant, ſeruare Lē niacum nō auſi ſunt, quinimmo facturi opæpreciū ui debantur ſi ſeruent Patauiū & Tauriſium, quas in urbes ex Venetiis etiam ingens præſidiū acceſſit & multi nobiles, qui præſint foribus et ad omnia obeūda ſemper intenti paratiq; ſint. Deniq; omnis exercitus iterum Patauium ingreſſus eſt, et Gubernator balio nius cum Comite Malateſta & Vulpenſi equite du centis milititibus, trecētis leuitibus, & duobus mil libus peditum Tauriſium petiit, ſimul ac hoſtes hi ſpani Montagnanam uenere, & Germanus exercitus hominū octo millium parte alia Vincentiā urbē pro fectus eſt, atq; ubiq; hoſtes omnia parabant ex ſentē tia, ut primo quoq; tempore Patauiū aut Tauriſium obſideant. Igitur Veneti maxime curabāt urbem Pa

tauium munire, quæ & dudum operibus loco cam-peſtri omniū munitiſſima reddebatur ãpla et aquoſã foſſa, lato muro & promurali, atq; anteportariis pro-pugnaculis, quæ cū impfecta adhuc eſſent enixe operi ſtudebatur, & omnia utilia atq; abunde cõmeatus in urbem aſportabãtur. Et amplius quia Venetorum terreſtres copiæ contra hoſtes non ſufficiunt, uiſum eſt e republica fore, ſi ueneta claſſis ſtatim irrumpat in Apuliam. Et iccirco datum negocium eſt præfecto Vincentio capello ultra nouem triremes quas apud corcyram habebat, paſſim omnia nauigia colligere. Itaq; intra paucos dies quadraginta quinq; uniremes quæ poſſũt dici etiam liburnicæ apud Corcyrã col-lectæ ſunt, & multa alia nauigia atq; omnia parata ex ſententia. Sed poſtea nimiũ non laceſcendi iniuria ſuſpitioſum ſtudiũ mouit, & qui læti ad prædã Apu-liæ conuenerant triſtes omnes redire ad propria di-miſſi ſunt. Iam uero uenerat ad locum Batalea hoſtiũ omnis exercitus Hiſpani mille milites, quadringenti leuites, & ſeptem millia peditum, Germani trecenti equites, & quinq; millia peditum cum multis cam-peſtribus muralibuſq; tormentis militiæ, & parabant obſidere Patauium ut Regi romanorũ rem gratã fa-ciant, & ſi poſſint Venetos cogant deſideratũ firdus-inire, quia alioquin illam urbem tam bene munitam capere talis exercitus aptus non erat. Hoſtes tamen deniq; prope urbẽ ad Baſſanellum caſtrametati ſunt ſimul ac Gurgẽſis Epiſcopus cum quinquaginta equi-

tibus, & ſexcentis peditibus in caſtra uenit, & amplius cētum milites Pontificis affuere ſubſidio. Igitur miſſilibus telis & tormentis militiæ frequenter res erat, & ſæpe cōmittebātur leuia certamina. Nāq; in urbe oēs unanimes erāt uigilias & excubias agere, loco ſtare, & in officio ſemper eſſe. Nuper uero cum hoſtes foueam ducerēt prope urbem ad leuigata itinera, Veneti ſexaginta leuites, & centū pedites loci cuſtodibus & operariis repente obuiam uenerunt, & quia hoſtes nihil tale uerebantur facile in fugam cōuerſi ſunt relictis armis & impedimentis aliis, quæ omnia prædæ militibus fuere. Et amplius cum hoſtes ueniſſent ad ciuitatis planiciē, ex urbe tormentis militiæ acriter agebatur, & hoſtes protinus compulſi ſunt in pacatum recedere. Illud uero præſertim Veneti enixe curabant, ut omnibus modis uetent commeatus afferri in caſtra hoſtium, atq; ad eam rem equitatus leuitum ubiq; & ſemper hoſtibus infeſtus erat. Et ſimiliter armatis lembis per amnē Atheſim ibatur cuncta intercipere, quæ multa eſculenta & poculēta in caſtra ſubuehebātur ex Ferraria. Et amplius Veneti pedites & equites usq; ad ſtationes hoſtium frequenter ibant, & illos laceſſebāt ad præliū quo cōſerto ſæpe etiam fœliciter agebatur, atq; ideo hoſtes tandem re intentata in locum tutum abiere intra diuortia Bachilionis fluminis, & deinde poſt paucos dies uerſus Vincentiā ibatur quadrato agmine, quia inter eundum Veneti equites leuis arma-

turæ a tergo ſemp illos uexabant. Nibilominus parte alia apud Bergomum cum hoſtibus frequenter res erat, quia Laurentius cerinas cum quingentis equitibus, & duobus millibus peditum Cremæ præſidio ſtabat, atq; inde ſæpe hoſtibus obuiã ibat. Et nuper amplius Maphœus catulus cum quingentis equitibus Bergomum repente uenit, & quia nõ niſi centum hiſpanis ſeruabatur, facile ciuitatem recepit & ſubſtulit decem millia numum, quæ hiſpanorum in manus uenerant, atq; inde cum pecuniis in Cremã rediit. Hoſtes uero cum trecentis germanis iterum incuſtoditam urbem Bergomum cepere & colligẽdis pecuniis ſtudebatur. Et ãplius Comes Antonius latronius cum duobus millibus germanorum peditum & centum hiſpanis militibus, ducẽtis leuitibus, & mille peditibus perrexit obſidere Pontemuicũ oppidum ſitum ad flumen Oleũ, et quia armis uiriſq; bene munitũ uideretur, primo tormẽtis militiæ acriter agebatur, poſtea atrox prælium conſertum eſt & conabantur hoſtes alii per ruinas muri in caſtellũ uadere alii ſcalas admouere et murũ aſcendere. Contra Frãciſcus lipomanus, Ludouicus quirinus, et Hieronymus ſtinãtius cum ducentis peditibus fortiter præ mœnibus ſtare, ſemouere hoſtem miſſilibus telis, & elaboratis ignibus nihil tutũ munimentis pati. Igitur ſanguinolentum certamen fuit & diu marte ancipiti pugnabatur, multi utrinq; cadebant, multi ſauciabãtur, & deniq; hoſtes repulſi ſunt. Illi uero poſtea parabãt

cuniculos facere, & uolebant muros ſuffodere. Cōtra oppidani citi obturare aditus & demoliri opera. Sed quia menſtrua & diutina obſidio fuit, Veneti milites inopia cōmeatuū tandem cōpulſi deditionem facere & omnes impune abire dimiſſi ſunt. Quoniam uero Veneti milites apud Cremā ſemper intenti paratiq; ſtabant Bergomenſium paratas pecunias ſubripere, nuper quoq; ad eam rem trecenti equites, & quingenti pedites Bergomū uenere, & cum hiſpani cum pecuniis in arcem fugiſſent, arcē oppugnare aggreſſi ſunt, & quia ſeptuaginta & pauci hoſtes eſſent & non niſi lapidibus agerent, facile arce ui capta hoſtes omnes etiā capti ſunt. Deinde uiſum eſt e republica fore Bergomum poſitis cuſtodibus ſeruare. Sed ſicut uenit immatura uictoria, ſic non diuturna fuit lætitia, quia ut primū Mediolanum relatum eſt, Siluius ſabellus cū trecentis equitibus, quingentis peditibus & duobus millibus agreſtium briācenſiū, nec non cū Cæſaris feramuſcæ ſexaginta hiſpanis equitibus, & centum quinquaginta peditibus contra Bergomū in expeditionē uenit, & ſimul ac obuiam factus eſt Venetis quingentis equitibus, & trecentis qeditibus, qui ex Crema Bergomū ſubſidio feſtinabāt, ſtatim atrox certamē fuit, & deniq; Veneti ſua paucitate uicti et ciuitate expulſi ſunt. Et quia Bartholomeus muſtius inde cum præſidio ſe receperat in arcem Capellam ſitam ſupra mōtem iuxta Bergomū, uetabatq; pecunias exigere, hoſtes hiſpani mille quingēti locum pro

uiribus obſederunt, & nunc quidem tormentis mili-tiæ geſta res eſt, nunc comminus certamen fuit. Sed *quia armis uiriſq; bene munitus locus eßet, fruſtra obſidebatur, & omnis hoſtium uis irrita frequenter fiebat.* Interea Leo Pōtifex, *ſicut maxime decet ſum-mum antiſtitem, diſcruciabatur animi* propter bella, *& enixe operam dabat Italiam Italorū eße.* Et *quo-niam pax Venetorū cum Rege romanorū factu diſ-ficilis uidebatur, ille in eam ſententiā ductus eſt, ut ſecum iungat* Hiſpanos Venetos Florentinos Medio-*lanenſes & heluetios.* Atq; *inde ſuper ea re cum ue-neto oratore* Franciſco *foſcaro frequēter agebat, neq; enim æquo animo ferre poterat Regem gallorū ue-nire iterum in Italiam, non quia ab eo iniuria affe-ctus eßet, ſed quia eius potentia formidoloſa nimium uidebatur, ut eo ſtante in Italia ſedes Pontificis, & tota Italia tuta eße non poßet.* Quod *ſi in dictū fœ-dus omnes coeāt facile Regis gallorum potentia cō-primatur, &* Rex *romanorū prece aut precio uinca-tur, qui alioquin duriuſculus uideretur, & deniq; omnes* Reges *declinent ad pacem omniū, & tota pa-cata reddatur Chriſtiana ſocietas.* Verum Venetis *fœdus Italiæ nimium factu difficile uidebatur, atq; illis itidem erant cum Rege romanorū ſuſpectæ in-duciæ, quia inde cum Rege gallorū ſequebatur certa diſcordia, & cum aliis incerta cōcordia.* Pax autem *ſummopere placebat, ſed diſplicebant pacis conditio-nes, quia nolebāt* Veronā *relinquere, et plus ſatis ui-*

debantur facere, ſi ſexcentis millibus numũ ſuas urbes omnes emant, quas iuſto titulo per tot annos poſſederant, & præſertim repugnabãt cum Rege gallorum inita fœdera. Adeo ſemper incõcuſſa fide Regis gallorum fœderibus ſtabatur, ꝗ̃uis de ſumma rerum illorum ageretur, & ualde in incerto gallorum res eſſet, quia illis atrox bellum illatum eſt ſimul ab anglis in Aquitaniam, & ab heluetiis in Burgundiã conterminam ipſis heluetiis ad occidentem ſolem & ad Sequanã fluuium, cui regioni a germaniis nomen eſt, ſicut & Dux Burgundiæ appellatur, & ſi ille eã non habet, ſed alteram altam Burgundiã, quæ modo appellatur Britãnia ſita ad oceanũ britannicũ. Et amplius hoſtes põtificii germani & hiſpani Venetis infeſti erãt agros uaſtare, prædas agere, obſidere Pataum & Taruiſiũ, & uſ Meſtrũ oppidum ueneta; æſtuaria acriter prorumpere. Nã hoſtes ſoluta obſidione Patauii quiã uires ſuæ operi non ſufficerẽt, inde in omne malum & ſcelus cõuerſi ſunt igni ferroq; crudeliter ſæuire, perdere, rapere, interficere, captiuos facere qui aliquid ſoluendo eſſent, & præſertim adoleſcentes abducere, ut diſciplinã militarẽ addiſcant, niſi precio redimantur. Et plusꝗ̃ alibi hoſtes apud Baſſianũ ſua crudelitate uſi ſunt nulli ſexui parcere, oĩa diripe, et tẽpla Deorũ etiã ſpoliare. Vincentiæ per aliquot dies ſtatum eſt, deinde itum ad Alboretũ oppidũ, unde impedimenta & tormenta maiora militiæ Veronã tranſmiſſa ſunt & ſimiliter

ſrumenta omnia, quæ Coloniæ prædati fuerant. Deniq; cum paraſſent omnia ex ſentētia cōmeatus abū de biſcotos panes, currus, lembos, uegetes, ferramēta lignamina, Montagnanā uenerunt, & deinde Ateſte oppidum, uillam noſtram Gurgenſem & Bobulentam Plebemſacci, Meſtrū oppidum & totam regionē inferius usq; ad ueneta æſtuaria prædati ſunt. Si præda ea a pellari poteſt, in qua igni ferroq; & omni impietate crudeliter uterentur, ſimul ac oia prædæ hoſtium militibus relinquebantur. Nāq; paſſim ex agris & ciuitatibus Venetias migratū eſt, & ad Venetas paludes abducta cuncta animalia, atq; illis cū trecentis armatis nauigiis ſubſidio ſtabatur, donec ſimul cum agricolis multa etiam animalia Venetias delata ſunt. Et quia hoſtes diruto & igne conſumpto Meſtro oppido adeo ꝑpe aquas ſalſas Calēdis Octobris uenerunt, ut eorum tormenta militiæ ſacris etiā mulieribus fani ſecundi iactis lapidibus infeſta forēt, res poſtulare uiſa eſt Venetias ipſas legentū pariter oculis ſubiicere, quæ nam æſtuaria ſint & uicina cōtinēs, piſcationes, uiuaria, portus & decliuia flumina.

VENETIAE ITA IN mediis aquis ſitæ ſūt, ut undiq; a continenti per duo millia paſsuū & amplius diſtent. Nāq; mare per duo caſtella ad ortū ſolis ingreditur, & magno canali per mediā ciuitatem uadit. Et idētidem duo alii magni canales ſunt, alter ad ſeptētrionem uerſus Murianū, alter ad meridiem uerſus Iudaicam. Et quidē ſupra omnia mira res eſt,

quod urbis fundamēta ſunt ſuper aquoſa tellure, quæ amplius duodecim pedibus alta non eſt, quia ulterius aquarum abyſſus inuoluitur, & tamen illa precioſis templis, altis palatiis, ſpacioſis plateis, quantum alia decora & pulchra ciuitas eſt, & ſupra urbes omnes alias quacūq; habet itinera canalicia, quia ſimul ac æquor in totā ciuitatē diſfluit, frequentia facit aquarum diuortia, unde pariter terra mariq; ꝑ totā ciuitatem itur. Nāq; ad terreſtria itinera pōte lapideo ubiq; iungitur. Et quia alioquin Canalis maior tantū unum pontem ad Riualtū habet, frequētibus locis ad commoditatē multæ cymbæ portoriæ ſuppetūt, ut ſi cymbarū omniū exacta cōputatio fiat Venetiis plures ſint, ꝙ equi & muli qui Romæ innumeri uidentur. Et amplius multæ inſulæ ingredientibus pelagus Cycladū faciem præferunt. Nāq; a dextris apparent tria oppidula Burianū, Torcellū, & Maiorbiū, & a ſiniſtris Medoacū, nūc corrupto nomine uulgo apellatum Metamaucum, & Foſſaclodia, atq; paſſim in aquis circū circa Venetias, multa tēpla ſublimia ſita ſunt. Facies uero ciuitatis quæ merito per canalem maiorē ſumi debet, ea flexuoſa eſt, quia ille primo ad ortū ſolis ingreditur atq; per meridiē & occidentē uadit, & ad ſeptētrionē deſinit. Lōgū eſſet in ſingulas urbis partes primarias deſcēdere forum ampliſſimum, Ducis palatiū marmoreū, Marci aureum Templum auguſtiſſimū, diuitem Riualtum mercatorium, atq; ſpacioſum & bene refertum Nauale deſcribere,

& proſecto alienum a noſtro propoſito, quia oporteret plura ꝙ̃ par eſſet in ſingulis dicere. Illud uero ſcire operæprecium eſt, quẽadmodũ retroactis temporibus aliter ſe habebãt iſta ciuitatis æſtuaria. Nãq; ab Aquileia ad Rauennã uſqꝫ continebãtur, & alibi triginta, alibi uigintiquiq;, alibi uiginti, et alibi quindecim millibus paſſuũ ad continentẽ ibatur. Siquidẽ Rauenna, Aquileia, Concordia, Opitergiũ, Altinũ, Patauium, maritimæ ciuitates erant, quæ omnes modo intra cõtinentẽ ſunt magis aliæ & minus aliæ, ſicut ſita ſunt apud maiora & minora flumina. Nãqꝫ Aquileia ſolum a mari nouem millibus paſſuũ abeſt, quia prope habet minorem amnem Liſuntiũ, & longe diſtat Concordia per uigintiquinqꝫ millia paſſuũ, quia iuxta eam difluunt duo ramenta Tiliauenti maioris fluminis harenigeri, & adhuc magis diſtat Opitergium per triginta duo millia paſſuũ, quia prope uadunt Plauis & Liquẽtia magna flumina. Altinũ uero non niſi per decem millia paſſuũ, quia Silius magnus amnis per ſeptẽ hoſtia currit in æſtuaria. Aliter ab æſtuariis ad Patauium uigintiduo millia paſſuũ habentur, quia hinc inde magnus amnis Medoacus inuoluitur. Igitur cum tot & talia flumina ſint quæ exeunt & multã terram congerũt in ueneta æſtuaria, ex Plaui flumine Heracliana & Geſſulana ciuitas in continentẽ uenit, & ex Tiliauẽto pars illa quæ ad Aquileiam & Maranium uergit, & ex liquẽtia pars alia quæ continet Cauorlem & Concordiã. Brenta

uero fluuius prius ibat per uillã Nouentã, & diuertebat per Plebēſiochi ad Bebias & ad portũ cui Brētulus de nomine nomen eſt. Poſtea Patauini eius amnis nouam ſciſſurã fecerunt ad locum Bruſonii, unde Venetias & ad locum hilarii nouus alueus quærebatur, & uenerunt in continẽtem quæ prius erant Valles Gambarariæ & uiuaria piſcium. Et quia in peius etiam ibatur ſtatim cõpactis aggeribus uerſus canalem maiorem iterum oportuit amnem ſeducere. Sed ille qui prius exibat ad meridiem cum declinaſſet ad oriens uſq; Vriachũ & Ciafuſinã terram cõgeſſit, & quod antea circuibat mare ducentis quinquaginta millibus paſſuũ, uix conſtat modo quadraginta millibus paſſuũ a maiori littore ad portũ Brētulum quem Liuius meduacũ appellat, atq; alioquin refert ab eo Patauiũ abfuiſſe quatuordecim millibus paſſuũ quando Cleonymus Dux Lacedemonius cum claſſe græcorũ applicuit, & quia prædas ageret, cũ magna ſtrage, a Venetis & Patauinis expulſus eſt. Iſta tamẽ æſtuaria adhuc ampla ſunt & uiginti fluminũ receptacula, quæ ſubuehendis mercibus in mediterranea magnam cõmoditatẽ afferunt. Accedunt multa piſcium ampla uiuaria, in quibus ſtatis temporibus uariæ piſcationes fiunt, & auium aucupia, atq; inſuper in continentem itur, ubi aues terreſtres & animalia capiuntur, & paſſim habentur omnia terræ marisq; ſolatia. Nãq; undiq; colles amœniſſimi ſunt, deinde agri fertiliſſimi & prata uiridia, deniq;

ſubeunt piſcatoria æſtuaria & maris lata planicies, in cuius meditulio ipſæ Venetiæ ſitæ ſunt, ut facile uiſum iri poſſit iſta pars Italiæ nõ minus amœniſſima ꝗ̃ tutiſſima, & ipſa ciuitas ad pacis ocia, & ad belli uſum cõmodiſſime ſita eſt. Sed reuertamur unde abſceſſimus quando hoſtes cum miſeris agricolis quãtũ dici poteſt crudeliter agebãt nulli rei, nulli ſexui parcere, ſæuire, rapere, cõburere & prolabi in omne ſcelus & facinus, ut talia inulta nunꝗ̃ ſint (ſi dii ſcelerum ultores ſunt) & idẽtidẽ homines agant quod ſua intereſt. Itaq; Liuianus ad omnia obeũda ſemper intentus paratusꝗ; ſtare, arma expedire, ſupplementum ex totis Venetiis adcerſcere, nouos milites adſcribere, cõcire agricolas, feſtinare, parare, facere cũcta utilia, et ſimul ac uenit Patauiũ ſubſidio Chriſtophorus maurus & Hieronymus cõtarenus cũ multis nobilibus & peditibus, atꝗ; idẽtidẽ cum nobilibus & peditibus Andreas Grittus Tauriſiũ, Liuianus cũ toto exercitu & manu collectitia confeſtim exiuit obuiã hoſtibus ex Patauio, & ſimiliter ex Tauriſio Ioãnes Paulus balionius cum copiis in hoſtes ibat. Nãꝗ; hoſtes noningẽti milites & ſeptem millia peditũ reuertebantur ex æſtuariis & ad Ciuitatulã Brentã amnem uelle traiicere uiſi ſunt. Igitur quia Venetis expedit Ciuitatulã armis uiriſq; bene munitã habere, ſtatim illuc ex Baſſiano ingens præſidiũ acceſſit. Ablatæ omnes lembi ex flumine & pontes paſſim abrupti, ut hoſtibus tranſitus difficilior redderetur.

Et amplius Venetus equitatus leuitum ſemper hoſtiũ ueſtigia ſequebatur, & ubiq; illis infeſtus erat. Poſtq̃ uero uentum eſt ad Brentã amnem e regione Villæ fonticulæ ubi flumẽ uadari poterat, ſuper ripas eius ordines diſtributi ſunt & poſita tormenta militiæ. Nãq; hoſtes iam uenerãt ad Ciuitatulã & uelle flumen uadare uidebãtur. Et Liuianus omnino animatus erat cum hoſte manum conſerere, ſi ille pertentet in alteram ripã traiicere, & quia nõ unum iter patebat, Liuianus ſolicitus huc atq; illuc frequenter ire, cuncta ſcrutari & proſpicere, ut cõmode ubiq; rerũ bene gerendarũ oblata occaſione uteretur. Sed dum Veneti putant hoſtes ituros inferius, illi traiecerunt ſuperius ad tria millia paſſuũ ad locum Nouæ Crucis impune noctis ſilentio, & uerſus Vincentiã magnis itineribus feſtinabãt, ſi poſſint locum antecape, & in pacatũ recedere, quod cum Liuianus animaduerteret cum exercitu protinus locum anteuenit, ut quod ad Brentã nequiuit facere, ad bachilionem fluuium ſaltem uetet hoſtes traiicere. Hoſtes uero prope montes iter tenebant, & incedebãt quadrato agmine dum Veneti leuites ſemper illos uexarent. Et quoniã cõmode uerſus Veronã caſtrametari quærebãt fruſtra Vincentiæ & Montechii ſedes tentarunt. Nãq; apud Vincentiã Venetorũ omnis exercitus erat, & amplius Gubernator balionius cum Andrea Gritto ducentis quinquaginta militibus, quingẽtis leuitibus, et duobus millibus peditũ per Vicum aggeris et op-

pidum Liminium in caſtra uenerat. Ioannes Paulus manfronus autem cum manu collectitia ad quatuor millia hominum præſidio ſtabat apud Montechium ſitum loco cliuoſo prope Reronē fluuium, ut iter ſolūmodo ad fugam relinqueretur in quam hoſtes cōuerſi uidebantur, aut iuxta amnem Ligorā, qua ad Scledum itur, quod ualde aſper & cliuoſum eſt & non peruium tormētis militiæ, aut recta uerſus Mōtechium, aut trāsuorſum uerſus Patauium, quæ ābo itinera hoſtibus infeſta reddebātur, quia Veneti locū anteuenire ſemper poterant. Vſq;adeo Liuianus in certam ſpem potiūdæ uictoriæ ductus eſt, & confidenter hoſtibus obuiam ibat. Et quia paulopoſt hoſtes uiderentur uerſus Baſſianū iter facere, de ea re omnes monticolas certiores fecit, ut Ciſmonis fluminis pontē deſtruant, & ad ſaltus ſemper intenti paratiq; ſint abeuntem hoſtem inuadere. Adeo frequenter in nos ipſos agimus dum neſcii ſumus quid noſtra intereſt. Hoſtes uero ſub ordinibus militiæ uerſus Scledium digreſſi ſunt, quos Liuianus imprudēter nimiū cum toto equitatu leuitum ſequebatur, & identidem uerſus hoſtes omnis exercitus paulatim ibat. Igitur cum omnia itinera fugiendi interciſa eſſent, & ſuper omnes montes colleſq; paſſim in officio ſtaretur, hoſtes deſperatione ducti, uelle cōfligere uiſi ſunt, & reuerti uerſus Vincentiā, quæ cum Venetis nūciarētur ſtatim loco ſtatum eſt apud Creatium. Creatium uero locus eſt prope ciuitatem Vincentiam ad duo

millia paſſuũ, ubi exiguus collis eſt aptus ualde tor-mentis militiæ, & ſubiecta conuallis ubi cõmode ſub ordinibus ſtabatur, et quod melius erat illuc per iter ſolum anguſtũ prope colles ibatur, quia cætera alta palude tenerentur. In principio uallis præſidium & medium robur exercitus, in fine uallis ſubſidiũ erat, & amplius in procinctu ſtabat ad Vincẽtiæ ſuburbia Gubernator balionius cum Tauriſano ſubſidio. Hoſtes tamen auſi ſunt in certamen deſcendere, & primo quidẽ diſſimulabant aggredi præſidiũ, deinde uallem tranſgreſſi ad Vincentiæ ſuburbia in Venetos confeſtim ibant. Huic hoſtium turmæ militum cũ pluſculis tormentis militiæ, uenetus equitatus leuitũ ſtatim obuiam uenit, præliumq; atrox conſertũ eſt, et hoſtes primo cedere uidebantur. Sed poſtremo Veneti impares erãt, niſi alioquin uictorem hoſtem repuliſſent e caſtris tormentis militiæ, ſicut etiam iterum hoſtes repulſi ſunt tormẽtis militiæ cum exinde iuiſſent cum præſidio certare, & inter leuites acriter ageretur. Secundũ eam pugnam Alexãder bigolinus qui captiuus hoſtium erat nomine Proſperi columnæ in caſtra ueneta nunciatũ uenit Liuiano & Venetis periculoſum fore cũ hoſte confligere, quãdo cum Proſpero columna res eſſet, qui ter Liuianũ anteuicerat, & hoſtes omnes inuicem iurati ſint, aut mori, aut uicere. Quod ſi Liuianus potius uelit cõ-tando rem uenetã reſtituere, ea uia proculdubio tutior eſſet ex hoſtiũ inopia cõmeatuũ, quæ tanta erat,

ut illi fame & inedia pereant, & ſi per diem ſtetur, illis neceſſe ſit, aut ſemet perditũ ire, aut deditionem facere. Sed Liuianus ea omnia quæ dicebãtur parnifacere uiſus eſt, & quæ inceperat non deſiſtebat facere, quia paruni illi fides habebatur. Sicut ſemper ſolet accidere, ut aduerſus fatorũ ſeriem, nulla proſint humana auxilia. Hoſtes uero iterum uerſus Scledium diſſimulabãt aufugere, & in fidẽ rei reliquerunt prædæ partem aliquam, quod Liuianus nimium ratus eſt, & iterum cum leuitibus hoſtem ſequebatur atq; inde omnis exercitus in eam expeditionem ſubibat. Hoſtes autem ut primũ loco iniquo ad paludem Creatiam Venetos protraxere poſthabita præda & diſtributis ordinibus repẽte in Venetos cõuerſi ſunt. Et quia a Venetis nimiũ temere in hoſtes ibatur ſine tormentis militiæ, ſine ordine, ſine imperio, & amplius inſperata res erat. Illi primo congreſſu ceperũt aufugere, & pleriq; non ſatis ſibi conſtare uidebantur. Multi tamen ductores alioqnin maluerunt mori q̃ ignominiã pati, & ſimul cum ala equitum & acie peditum irruperunt in hoſtes cõfertiſſimos. Et quidẽ Franciſcus calſonus, Antonius pius cum filio Conſtãtio, Meleager forliuienſis, & Aloſus parmẽſis in decoris armis mortem oppetere uiſi ſunt. Paulus autẽ Santangelus plenus uulneribus e manibus hoſtiũ dilapſus eſt, & Iulius manfronus non multus in hoſtiũ poteſtatẽ uenit ſicut & Gubernator balionius. Andreas autem lauretanus legatus uulneribus cõfoſſus

occubuit

occubuit ſimul ac in quæſtionẽ ueniſſet cuiuſnã ca-ptiuus haberetur. Poſtremo quia multo potẽtiores ho-ſtes erant, & fuga paſſim fiebat, de Venetis magna ædita cædes eſt, dũ fugiẽtibus impedimẽto etiã pa-lus eßet, & q multi ſe proiiciebãt in flumen proximũ eius uorticibus abſumebãtur, quia alioquin temere fo-res Vincẽtiæ occluſæ fuerãt. Multi tamẽ pedites & eqtes cũ Liuiano & Andrea Gritto icolumes abiere Patauiũ & Taruiſiũ, ſi poſſint collabantẽ rem uenetã armis ꝓtegere. Itaq; unde Venetis merito debebatur incruẽta uictoria, illis ſanguinolẽta ſtrages, & ingẽs ignominia parta eſt, quia incõſulto & temere nimiũ agebatur. In eo ꝓlio amiſſa Venetorũ impedimẽta oia & tormẽta militiæ, quatuor millia peditũ & trecẽti quinquaginta milites aut cæſi aut capti ſunt. Poſteaq̃ uero Venetiis nunciatũ eſt, quæ in caſtris geſta fue-rant, cõſternati animi omniũ ſunt, & res ueneta uiſa eſt i peius corruere. Sed q̃to magis aduerſa res erat tanto a patribus contra audentius ibatur Patauiũ & Tauriſiũ munire, ſupplementũ exercitui mittere, atq; etiã nobiles cũ delectis peditibus, et demũ oia facere ſicut expedit, quãdo in ꝓpinquo hoſtis eſt. Nãq; ho-ſtes elati inſpata uictoria ꝓſeferebãt uelle iterũ ob-ſidere Patauiũ. Sed ea res in quæſtionẽ uenerat Ve-ronæ apud Gurgẽſem Epiſcopũ, Viceregẽ hiſpaniæ, et Proſperũ columnã. Et qdem Proſperus q̃tũ in ſe fuit rem uenetã fouit & fecit, ne repente hoſtes in expe-ditionẽ exirent, qñ bello cõfractis Venetis ꝑiculoſum

ſoret,& tandē eius ſentētia melior uiſa eſt, dū ſemp hoſtes hortaretur potius hyematū abire, ſimul ac ſatis ſupq; nup actū eſſe uideretur. Igitur ipſe cū trecentis militibus Ducis ſfortiæ Impator exercitus Mediolanū abiit,ut Venetis & Laurētio cerinati obuiā iretur,& forte Crema oppugnaretur, niſi tēpus hyemis impediat,qa loco aquoſo ſita eſt.Hiſpani et germani hoſtes alioqn arma expedire,bellū parare,milites adcerſcere & ſæpe uidebātur uelle exire in expeditionē cōtra Patauiū et Taruiſiū.Sed poſtq̄ armis uiriſq; ābas urbes bene munitas uident,quia cū nobilibus etiā Ducis duo filii Aloyſius Patauiū et Bernardus Tauriſiū uenit,hoſtes Vincētiæ morabātur,et nō niſi leuioribus certaminibus agebāt,dū ipſi paſſim uolunt agros uaſtare,& prædas agere,& cōtra Veneti milites conabātur cōmeatus intercipe, & ſemp eſſe terrori hoſtibus,& ſociis ubiq; auxilio. Atq; idētidē intra urbes ābas ordines diſtributi ſunt ad portas & forū nobiles Veneti,poſitæ paſſim uigiliæ et excubiæ locata pſidia ad muros & ad ſtata ciuitatis loca, & ppe hoſtes,leuites ubiq; exploratores erant,qui ſemp referāt,ubi locorū ſint,et qd hoſtes agāt.Dū ea uero in Italia geruntur, in gallia & anglia terra mariq; bellū ingens geſtū eſt.Nāq; erat ex altera Rex āgliæ & Rex romanorū,atq; ex altera Rex gallorū,ſcotiæ, & daciæ ut nūc dicitur pars illa,quæ olim cymbrica cherſoneſus appellabatur.Et primo qdem Rex angliæ cū ſeptē millibus equitū & octoginta millibus peditū

traiecit in dictã modo Britãniã, quæ olim gallia bel-gica dicebatur. Deinde Rex romanorũ cũ decẽ millibus hominũ in caſtra uenit, & apud Morinũ urbẽ dictã modo Terouanã diu cũ hoſtibus agebatur. Nãq; quadrigẽtis militibus, & tribus millibus peditũ bene munita ciuitas erat, tum quia illa parua eſt, tum quia prope caſtra gallorum ſtabãt ad tria millia militũ, et quadraginta millia peditũ. Et qdẽ Regis gallorũ bene cõſulta mẽs erat cum hoſte nõ cõfligere, ſed ciuitates munitas habere, ut ingruẽte hyeme et rerũ difficultate, hoſtiũ uis omnis irrita redderetur. Sed tantũ abfuit, ut galli mille milites dũ cõmeatũ in laborãtẽ ciuitatem afferũt cũ hoſte manũ cõſerere cõpulſi ſint. Nãq; ea ꝑtinus hoſtibus relata res eſt, & Rex ãgliæ cũ equitatu, & Rex romanorũ cũ peditatu et tormẽtis militiæ ſtatim obuiam uenit, deinde atrox & anceps certamen fuit dũ inter eqtes ageretur. Sed poſtq̃ peditatus acceſſit et ceptũ eſt tormẽtis militiæ acriter agere, galli facile uicti fuſiq; ſunt. Ductor Baiardus, Franciſcus ſpinula, multi nobiles, & quadraginta gallorũ milites cæſi ſunt. Capti Ductor frodota, & Dominus lõgauillenſis ꝑfectus centũ nobiliũ, atq; ãplius qui in urbe erãt deditionẽ fecerunt inopia cõmeatuũ & ſolo æquata ciuitas eſt. Parte q̃ꝑ alia heluetii ad ſexdecim millia hominũ cũ quingẽtis germanis eqtibus & uigintiqnq; tormẽtis militiæ cõtra Regẽ gallorũ Dominũq; Tremuliæ & paratiſſimas copias irrupant in Burgũdiã, & ꝑpe Diiuniũ regiõis ciuitatẽ

primariā caſtrametati ſunt, ut de Rege gallorū facile actū foret, niſi Rex hiſpaniæ cōſulto īducias pepigiſſet, & cū heluetiis apud urbē Diiuniū res oēs cōpoſitæ ſint qbuſlibet cōditionibus. Nāq; heluetiis Cremonæ & Mediolani arces dabātur, & petita numū quadrigēta millia, quæ qdem acta ſint p Dñm Tremuliæ & dati obſides. Sed poſtea Regi non placuit, & dilata res eſt in aliud tempus de induſtria, donec exactius ageretur cū Pōtifice & Rege hiſpaniæ. Deniq; Rex gallorū uiſus ē potius uelle filiā ſuā Rayneriā dare nuptui Ferdinādo fratri Ducis Burgundiæ cū dote rerū mediolanēſiū, ut ea uia Rex hiſpāiæ & germaniæ, quorū ille nepos eſt, uiderētur ī regnū Italiæ ſemetipſos intrudere. Sed quia Pōtifici ea ſuſpecta & moleſta res erat, ille p Rege gallorū interceſſit cū Rege angliæ & cū heluetiis, atq; obiter diſturbauit nuptias & Regū cōſilia, q uolebāt alioqn totā Italiā partiri, & pcipue ciuitates Venetorū Regi Maximiliano tradere. Cæterū cū inter agendū galli de Rege hiſpaniæ ſuſpicarētur, quingēti milites, & decē millia peditū ſtabāt ad Narbonē uerſus fontē Rabiā & regnū Vaſconiæ. qd modo regnū Nauarræ appellamus. Et ſimiliter in Burgūdia galli qngenti milites, & decem millia peditū erāt aduerſus heluetios, quia ſuper pacis cōditionibus adhuc in icerto res eſſet. Atq; amplius contra anglos maioribus copiis agebatur militū triū milliū, & triginta milliū peditū. Et nup ſub ordinibus militiæ ad Sequanā amnē ſtabatur in pcinctu

cōfligere, ſi angli uelint flumē traiicere. Sed tātū abfuit, ut ab hoſte potius itū ſit Tornaim olim Neruim appellatā ciuitatem capere, quæ magna & populoſa tot turres muratas habet quot dies annus, & tamen paulopoſt facta deditione in hoſtium poteſtatē uenit, qa nō immiſſū pſidiū eſt, & fruſtra fides ciuibus habebatur. Nāq; alioqn Neruios populos feros et magnæ uirtutis hoies fuiſſe Cæſar teſtatus eſt, & eorum plio romanū exercitū ductū in maius diſcrimē, q̄ uſq; fuerit in tota gallia, germania, & britānia. Per idē tēpus in āglia bello identidē agebatur, quia Rex Scotiæ cū quadraginta millibus homnū repente angliā ingreſſus eſt aduerſus anglorū triginta millia. Vnde cū primū inuicē obuiam facti ſunt ante ipſum inſulæ ueſtibulū pliū cōſertū eſt, & illud quidē atrox & diutinū fuit, quia utrinq; paribus animis & uiribus agebatur, & nihil ptermittebatur qđ uſui foret. Multi utrinq; cadebāt, multi ſauciabātur, adhuc tamē in incerto res erat, dū neutri cedere uiderētur. Deniq; uero uictoria āglis parta eſt, nō quia pauciores eorū cæſi ſint, ſed quia Rex Scocenſiū inter primos dū ageret, ictu bellici tormēti interiit. In eo bello fama eſt anglorum ſexdecim millia, & ſcocenſiū nouē millia piiſſe. Verū dū hinc inde res gallorū infœliciter ageretur, forte inter Reges angliæ & germaniæ diſcordia orta eſt, quia uterq; Neruim urbem uolebat. Sed Rex romanorū acceptis pecuniis facile uictus eſt, q̄uis inde indignatus abierit in germaniā, ſimul ac etiā Rex an

gliæ cũ gallis pactis induciis et urbe Tornai munita pſidiis ſex milliũ peditũ, & mille equitũ cũ exercitu in angliã rediit, ſi poſſet mortuo Rege ſcotiæ ſemet in regiã illã intrudere, quia regina ſoror eius eſſet. Nãq; alioqn Dux albaniæ Germanus ſobrinus Regis mortui habenas impii ſuſcepat, qa non niſi Regis infans filius ſuperat. Sed reuertamur ad res Italiæ, & incipiamus ab iis quæ apud Cremã geſta ſunt. Nãꝗ hiſpani & mediolanẽſes hoſtes eã urbẽ obſederãt, & tamẽ Laurẽtii cerinatis tanta erat ſolertia, ut frequẽter eruptiõe facta illos uiceret ſtratagẽmate, q alioquin uinci nõ poterãt, niſi ꝑpterea quia copiæ eorũ partitæ erãt, et ubiqꝫ temere ſtabatur. Igitur ille ante lucem Calcina oppidũ repente ingreſſus eſt, & quia hoſtes incautos offendit hiſpanos quadragita milites, & ducẽtos leuites cepit. Et identidem parte alia ad Quinzaniũ nocte intẽpeſta mediolanenſes aggreſſus eſt, & qa hoſtes nihil tale uerebãtur, facile cepit & diripuit qnquagita milites. Adeo frequẽter ſpe lucri ingenioſi ſumus, ſicut & modo Veneti milites uidebãtur, dũ ſimul cũ obſidione diutina ſæuã etiã luem & inopiã cõmeatuũ paterẽtur, et pſertim ex opũ penuria maximũ piculũ imminebat. Nãq; alioquin foſſa muro et pmurali, armis uiriſqꝫ adeo bene munita ciuitas erat, ut ui capi nõ poſſet. Igitur cũ ex Venetiis cõuehẽdis pecuniis nimia difficultas eſſet, in cõſultatiõe poſita res eſt, & tandẽ ultro ex ciuibus Cremẽſibus pecuniæ exactæ ſunt, tãtiſꝑdũ pſectus Bartho

lomeus cõtarenus ſoluẽdo eſſet, qñ ex Venetiis reddderentur. Nihilominus ſæpe cũ hoſtibus res erat, quia illi etiã freqũeter Venetos iniuria laceſſebãt. Et nuper qdem cũ hoſtes ꝓpe urbẽ ueniſſent, Veneti ſexagita pedites ſtatim illis obuiã facti ſunt, & atrox certamẽ fuit. Sed quia intempeſta nox erat, illa deniq̃ anceps ꝑliũ diremit, & pari ferme clade receſſũ eſt. Aliter apud Vmbrianum contra hoſtes fœliciter agebatur. Nãq̃ Veneti equites & pedites Siluiũ ſabellũ cũ quadraginta militibus, & centũ leuitibus repente agreſſi ſunt, et quia Veneti multo plures erãt, Marcusantonius philippinus Dux hoſtiũ cũ duobus de quadragita militibus, & decẽ leuitibus in Venetorũ poteſtatem uenit, atq̃ oẽs alii fuſi fugatiq̃ ſunt. Et identidẽ paulopoſt Venetis ceſſit ex ſententia, quia ad Pandinũ oppidũ cõſerto ꝑlio ſexaginta hoſtiũ cecidere, & in Caſtionio caſtello ultra flumen Abduã intercepti & ſpoliati ſunt qnquaginta milites hoſtiũ. Poſtea uero Proſperus colũna parte altera cũ ducentis militibus, ducentis quinquaginta leuitibus, & duobus millibus peditũ ad Ephenengũ uenit, & identidẽ parte altera ad Vmbrianũ Siluius ſabellus cũ duobus millibus peditũ atq; hinc inde cõtra Cremã ad duo millia paſſuũ ſtabatur, & frequenter cũ oppidanis res erat. Nãq; hoſtes parabãt agros uaſtare, ut oppidani rerum omniũ inopia cõpellerentur deditionẽ facere. Aliter tñ Veneti ſocii & milites ſemꝑ manere in officio & oĩa facere quæ uſui ſunt, ꝗuis non magis armis & obſi

dione foris, q̄ intus ſæua lue pmerentur. Et amplius Veneti milites uſq; urbem Laudā impune pdati ſunt ubicq; hoſtibus infeſti erāt, & leuia certamina frequē ter fiebāt, ut ſemp ſolet accidere, quādo in propinquo hoſtis eſt. Nup uero Veneti milites quia āplius p̄ inopia rerū omniū tā longā obſidionē pati non poterāt, auſi etiā ſunt in hoſtes cōfertiſſimos irrumpe. Et quia caſtra eorū uerſus Laudā munita nō erāt & temere ſtabatur, Veneti mille pedites nocte intēpeſta ea occaſione acriter uſi ſunt, et tanq̄ amici uſq; ad Vallū uenere, deinde fortiter geſta res eſt, & maxime terrificis ignibus agebatur, ut q̄uis hoſtes cū Duce Siluio ſabello plures eſſent, quia tamē pleriq; ſemiſopiti erāt, de peditibus magna cædes ædebatur. Nāq; alioquin cū duce equites cōfeſtim in fugā cōuerſi ſunt, & oia p̄dæ Venetis fuere. Adeo ſemp multū refert incautos hoſtes iuadere, & talis maturata audacia ſemper fœlix ſolet accidere. Et āplius Veneti cōtra Proſperū columnā identidē facere parabāt, niſi ille ueritus protinus obſidionē ſoluiſſet. Interea uero hiſpani hoſtes Vincētiæ morabātur inſoleſcebātq; in dies amplius, & Gurgenſis Epiſcopus Mātuæ, Ferrariæ, Mediolano, Genuæ, Florentiæ, & reliquis oībus urbibus Italiæ cōtributiones opū indixerat, ut cōtra Venetos multi milites adſcribi poſſent. Sed Pontifici ea ualde moleſta res erat, atq; Petrū landū oratorē uenetū frequenter hortabatur, ut ſup pace & induciis cū Rege romanorū ſibi tandem fides haberetur, quod ſi in ſua

manu oĩa ſita ſint p̃ter opinionẽ Venetorũ nihil fiet, & ceſſabũt arma quſq; de pace & de induciis agēretur. Sed expectabatur Gurgenſis Epiſcopus qui poſtea Romã uenit, & deinde ceptũ eſt de pace & de induciis exactius agere. Et quidẽ germani pacis ꝑlocutas cõditiões poſcebãt. Sed Veneti ne Veronã quidem uolebãt relinq̃re. Igitur ſuꝑ ea re diutina quæſtio fuit, et demũ utriq; difficultates oẽs in manu Põtificis poſuere, ut ipſe eſſet liber arbiter, et tamen nõ ageret, niſi ex alieno arbitrio, quia utriſq; ſeparatim antea ꝑ Chirographũ pollicitus eſt, nihil ãplius facere quã quod utriſq; collibeat, atq; identidẽ utriſq; Põtificis litteræ datæ ſũt, ut qſq; bello deſiſteret tantiſꝑ dũ de cõcordia ageretur. Quoniã uero Põtifex iteragendũ ignarus non eſt Regẽ germaniæ & hiſpaniæ nouũ regnũ ĩ Italia nepoti ſuo fratri Ducis Burgũdiæ uelle aſciſcere, ĩ dies magis magiſq; ad Venetos declinabat, & uidebatur uelle gallos potius, q̃ germanos & hiſpanos in Italia regnare, atq; ipſe identidem feſtinare, parare, facere, ne unq̃ repiretur incautus. Adeo ſemꝑ & ſi opus non eſſet, cauere ſatius eſt, q̃ poſtea dolere nõ cauiſſe, quãdo oportuit. Aliter Veneti ſub fide uacationis armorũ Maraniũ oppidũ ſitũ ad mare ꝑpe urbem Aquileiã incuſtoditũ tenebãt, et iccirco facile hoſtes illud nuꝑ furati ſunt. Nãq; ut cõuenerãt cum Borthholo loci p̃ſbitero, ille ſummo mane egreſſus eſt oppidũ & intromiſſi ſunt Polloni trecenti equites. Itaq; dolo malo oppidũ captũ eſt, quod

alioquin captu difficile erat, quia ſitũ eſt loco paluſdoſo & circundato aquarũ diuortiis. Et ãplius Chriſſtophorus frangipanes perpetrauit horrendũ facinus. Nãq; cũ agricolæ uillæ Muzanæ commeatus afferri in Maraniũ uetarent, & uiribus capi nõ poſſent, illos ſeduxit pollicitis & fallaciis, atq; dũ illi temere fides haberetur, ducẽtis uillicis eruti oculi ſunt abſciſſi polſlices, & uillæ ignis ſuppoſitus. Quod ſi crudeliter, æginenſiũ iuuẽtuti pollices abſciſſi ſunt, ne cõtra atheniẽſes bello maritimo acriter iretur, q̃ꝫto crudelius iſte fecit, qui ueritus nihil tale, oculos eruit, & polliſces abſcidit. Veneti uero idignitate rei ualde moti ſũt & deinde feſtinare, parare, facere, ut ꝑ quoq; tẽpore terra mariq; in eã expeditionẽ iretur. Igitur Baldaſar ſcipionius cũ exercitu, et Hieronymus ſauorgnanus cũ manu collectitia terreſtri itinere, et maritimo itinere Frãciſcus muſtius cũ claſſe triremiũ uniremiũ & lẽſborũ contra Maraniũ ſtatim uenit, deinde terra maſriq; ſimul oppugnare oppidũ ceptũ eſt. Et quidem ꝑ tormẽtis militiæ acriter agebatur, deinde anceps certamẽ fuit. Veneti freti multitudine oĩbus modis tenſtabãt in oppidũ uadere. Cõtra hoſtes ſemp̃ intẽti paſratiq; ſtare, Venetis acriter obuiã ire, ſemouere hoſſtem telis miſſilibus, & nihil tutum munimentis pati. Deniq; cũ magna ignominia hoſtes repulerunt terreſſtres copias Venetorũ, & oẽs ꝓtinus uerſus urbẽ Vtinum fugerũt, quia germani quingenti equites, & duo millia peditũ ſubſidio feſtinare uiderẽtur. Parte uero

alia uerſus mare Clodieſes p̄ acriter oppidū aggreſſi ſunt ſcalas admouere, murū aſcendere, & iā in oppidū ibatur, ſi ut par erat, ſubſidiū ueniſſet. Aliter quia multi tormentarii hoſtes erāt, & fortiter agebatur, poſtremo de Clodienſibus magna ædita cædes eſt, atq; pariter omnes nautæ repulſi ſunt. Et amplius cū hoſtiū ſubſidiū ueniſſet, illi eruptione facta ad locum Viti uenerūt, ubi erāt tormenta militiæ, & parū pſuit primū impetū hoſtiū ſuſtinere, quia poſtremo amiſerūt tormenta militiæ, multi enecti & ſaucii, omnes fuſi fugatiq; ſunt, et dum paſſim p altā paludem iretur, multi ꝑiere etiā fluminū uorticibus. Itaq; hoſtes unde nunꝙ putarāt, reportarūt uictoriā, unam triremem ceperūt et multa alia nauigia. Atq; āplius auſi ſunt Mōfalconiū inuadere, & quia oppidani noluerūt deditionem facere, uiribus acriter agebatur, et ſimul ac oppidum ui captū eſt, oia prædæ militibus fuere. Per idem tempus Venetiis ut fieri ſolet malo additū malū eſt. Nāq; noctu ſæuiſſimus ignis in Riualtū irrepſit, & quia incurioſe nimiū agebatur, dum uentus impetuoſus eſſet, ille totus dues auri & merciū cōbuſtus eſt cum maxima iactura reipublicæ et multorum ciuiū quorū intererat, qui q̄to dici poteſt cōſternati animi ſunt & magisq̄ bello dolere uidebantur. Adeo ſemp reſpublicæ tantundē affligūt, q̄tū ad res priuatas uidemur ꝑtinere. Sed iam dicamus de hoſtibus hiſpanis & germanis qui ſup rhodigiana peninſula atq; Ateſte oppidū hyematum uenerāt. Nāq; illi

etiam cõmode ſuſpenſione armorũ uſi ſunt, quia dum Veneti ꝓpterea cauent illis obuiã ire, illi impune ue nerũt totam prouinciã expilare, rapere, deſolare, & grauari cõtributionibus. Deniq; pfectus Rizanus cũ quadringentis germanis equitibus & mille ducentis peditibus Vincentiã uenit, atq; irrupit in Foriiulii, quo uenerãt etiã ex germania mille equites, et qninq; millia peditũ. Igitur Gubernator malateſta ſcianius cum ſexcentis equitibus, & ducentis peditibus, & Hieronymus ſauorgnanus cũ manu collectitia ad duo millia hominũ qui apud Vtinũ erãt, poſtq̃ uident non poſſe hoſtibus obſiſtere, ꝓtinus abiere ultra amnẽ Liquentiã, unde poſſent terrori hoſtibus, & ſociis auxilio eſſe. Et quia hoſtes locis pluribus ſimul ibant ad Cadubriũ, Feltrũ, & Ciuitatem auſtriæ, ubiq; pſidio ſtabatur, & cum primũ per Scalanũ caſtellũ germani mille quingenti pedites ingrederentur, illis obuiã audacter ibatur. Sed paulopoſt ingruente multitudine a Venetis loco ceſſũ eſt, & hoſtes Feltro oppido potiti ſunt, atq; ibãt totam ꝓuinciã inuadere, agros uaſtare, prædas agere, & cũcta igni ferroq; miſerabiliter cõplere. Sed dum hoſtes male agendo per totam regionem uadũt, Veneti qui paſſim ſaltus occuparãt tandẽ ad Baſſianũ partẽ illorũ adorti ſunt, & quia hoſtes incauti & pauciores erãt, de illis magna ædita cædes eſt, et multi duces & milites capti ſunt. In eo prælio maxie uirtus emicuit comitis Bernardini antignolæ, & bononienſis Hãnibalis, qui Duces expedi-

tionis erãt, & creditũ eſt ex quingentis trecentos pedites hoſtiũ periſſe. Secundũ eam pugnã hoſtes omnes cõuenerunt in Forũiulii, & quia Veneti milites abierãt, & hoſtes tenebãt oĩa præter Oſopiũ, denique in eam expeditionem ibatur. Eſt autem oppidũ Oſopiũ ſitum in mõte ꝑrupto & ualde etiã armis uiriſque munitum erat. Nãque Hieronymus ſauorgnanus & Theodorus burgenſis cum octoginta leuitibus, & centum peditibus mercenariis arma expedire, feſtinare, parare, facere quæ oportet, dum in ꝓpinquo hoſtis eſt. Et ecce hoſtes appropinquabãt oppido & inter eundum tenebãt plusquã duo millia paſſuũ. Nãque equites anteibãt, ſubſequebãtur pedites, & ſubuehebãtur tormenta militiæ. Poſteaque uero caſtra hoſtium ꝓpe caſtellum ad uillã ſita ſunt ꝓ quoque tempore ceptum eſt tormentis militiæ undiq; in arcem agere. Eſt autem arx ſita ad angulũ montis, qui trigonus eſt, ubi lapis unus erigitur uerſus meridiẽ ſex latus, & lõgus duo de uiginti paſſibus, duas cuſpides tutiſſimas habet, altera ad orientem, altera ad occidentem uergit, mõs uero tertiã faciem arcis ꝓtegit quæ ad ſeptẽtrionem ſpectat, ubi hoſtiolum eſt accipiendi ſubſidii, quarta facies auſtralis fores habet, unde cauata ſcala in marmore ꝑ ſexaginta gradus itur in tripaſſuum anteportarium, ex q̃ deinde ꝑ alterã ſcalã deorſum iter eſt in planiciem ubi ꝑ̃ſepia ſunt, & ager ꝑ uigintiquinque paſſus porrigitur, & in capite lapis erigitur cui Corninus nomen eſt. Vnde demum ad imã planiciem ſe

xaginta paſſus ad ꝑpendiculum colliguntur. Hoſtes uero maxime portā arcis tormentis militiæ ſeribāt, & cum magna pars muri ꝓcubuiſſet, quia dubitari ceptum eſt, Hieronymus cum filiis ſuis theupolis ſtatim ſubſidio uenit. Sed forte ex ruina muri facta maceries erat, & iccirco hoſtes potius conabātur ꝑ cauatam ſcalam in arcem uadere, & pluſq̃ ſemel repulſi ſunt. Nāq; propter iniquitatem loci nō poterāt ſubſiſtere, & cum primū aduespraſceret agebāt ſupꝑpoſitis ignibus, & quia ſic etiā parum ꝓficerent, deniq; totis caſtris ſimul e cunctis partibus in arcē & in mōtem ſuperius ibatur. Sed nulla ſatis uis hoſtium erat, quia oppidani in officio manebāt & oppidū ſeruare paſſim intenti paratiq; ſtabāt. Igitur pugna diu atrox & anceps fuit, & cum plures hoſtium perirēt tandem ab hoſte receſſum eſt. Illi tamen poſtridie iterum & acrius agebāt tormentis militiæ, & deditionem fieri tentabāt. Sed tantum abfuit, ut oppidani potius, quia ſua paucitate nō poſſent aliter in hoſtes irrumpere, ſtatim uſi ſint igne ſuppoſito in uillā, quam hoſtes colebant, & quia uentus impetuoſus flabat, ſimul cum domibus equi ephippia & impedimenta hoſtium igne abſumpta ſunt, ut deniq; hoſtes uiderentur nō niſi lōga obſidione poſſe Oſopium capere, atq; eo maxime quia oppidanis aquæ defecerāt, & ꝓpterea moriebātur cariſſimi equi militibus, unde diſcenſiones oriebātur, & aliquādo de deditione cum hoſtibus agebatur. Et quidem in icerto res erat, niſi illis

opportune e ſenatu cōſulto hortatoriæ litteræ in eã ſententiã redderentur. VIRI OSOPII nunc operæpreciũ eſt uiros fortiſſimos uos præſtare. Nãq; modo certamen uobis ꝓpoſitum eſt de uita, de ſolo patrio, de ædibus, de uxoribus, de liberis, & de bonis ueſtris oibus, quia ſi uiceritis omnia iſta ut antea poſſidebitis, ſin autem uicti fueritis harum omnium rerum hoſtes domini futuri ſunt. Necꝙ.n.illis fides habenda eſt, ſi oppidum etiã dederitis, quia geſtiunt ne nomen quidem Oſopii ſupereſſe. Quare ſi uobis ultis conſulere manete, pugnate, & putate quæſo ſicut res ſe habet, ſtultũ eſſe ſalutem ſperare, & res alias aufugio, quia uicti ſemper ſeipſos & ſua omnia ſolent amittere, atq; alioquin ſoli uictores poſſunt res ſuas omnes ſaluas facere, & bona etiã ſuccumbẽtiũ cape. Iſtis litteris in fide ꝑmanſum eſt, & omnes uiſi ſunt male mori, ꝙ deditionem facere & nõ uincere. Adeo ſemper dum animus eſt in dubio, huc & illuc facile impellitur. Donec uero ſatis aquæ nõ erat uinum eqs dabatur, & tandem uis aquarum e cælo ſubſidium uenit. Hoſtes autem quia deditionis ſublata ſpes eſſet fruſtra teſtudine uſi ſunt. Nãq; ſaxis ingentibus facile moles lignea corrumpebatur, deinde fruſtra identidẽ hoſtes conabãtur lapidem ſuffodere, quia illius nimia durities erat, denicꝙ tormentis militiæ ꝑ triduum geſta res eſt, & ſimul ac turris etiam colapſi fornices eſſẽt, ubi laſſi prius milites ſolebãt uiciſſim quieſcere ad certamẽ iterum uentum eſt. Hoſtes fortiſſimũ q;

in mõtem anteire, ſcalas admouere, murũ aſcendere. Contra oppidani ruinas muri ꝑ munimentis habere, fortiter ſtare, ſemouere hoſtẽ miſſilibus telis, & nihil tutum munimẽtis pati. Hoſtes tandẽ elaboratis ignibus uſi ſunt, ſimul ac alia parum ꝓſunt ſuffragia. Et quidem iſtud nouũ genus ignis quod frequẽter ꝓiciebatur in turrim maſſæ & pilæ erãt intus cõpactis e ferro fiſtulis, unde ui ſulphurea cum fragore et ſtrepitu pilulæ exibãt, quæ ſecũ afferebãt ignis & fumi fœtidiſſimi ingentẽ copiam. Contra oppidani paratas aquas habebãt, & ſtatim ſummouebãt incendia. Neq; tamen plures erant ꝙ uiginti quatuor uiri ſtrenui, atq; etiã bipartiti hoſtibus obuiam ibant. Nãq; uiriũ reparatione frequenter opus erat, dum prælĩu atrox & diutinũ gereretur, atq; hoſtes deniq; repulſi ſunt, & nunꝙ potuerũt Oſopiũ capere, ꝗuis duo millia peditum, & quingenti equites eſſent. Itaq; Hieronymus ſauorgnanus ex ea re egregiã laudẽ quæſiuit uirtute & rei militaris exacta peritia, oĩaq; aſpera & difficilia ſuperaſſe uidebatur, atq; ideo cunctis ſuffragiis receptus in ſenatũ, & muneribus cumulatus eſt. Interea Romæ de pace iterũ agebatur & cum Veneti cõtẽti eſſẽt Veronã Cæſari relinquere, germani Veronam & Vincẽtiã uolebant, & iccirco de pace deſitum eſt & ceptũ agere de induciis, ut illæ annales eſſent, ſi intra quadraginta dies ita uelit pars utraq; & Rex romanorũ ꝓpterea retineat Bergomũ Brixiã & Foriũiulii. Veneti uero hẽant Pataniũ et Tauriſiũ,

atq; in

atq; in manu Pōtificis Crema & Vincentia colocē-
tur, tantiſperdum de pacis cōditionibus dicatur. Sed
Venetis ea ualde moleſta res erat, quia deſcitū iri a
Pontifice uidebatur & hoſtibus poſſeſſionis legitimæ
aliqua facies futura, atq; ideo Petrus landus orator
ꝗtū in ſe erat cum Pōtifice agebat ne fieret. Pōtifex
uero qa iā Cæſar magnificū Iulianū Senarū urbis &
Lucæ Dominū inſtituerat, atq; alioquin arma hoſtiū
uerebatur, potius uolebat Regibus rem gratā facere,
& tandē inuitis Venetis cum Rege romanorū pacem
eiuſmodi ꝓmulgauit, ut ea foret ꝑpetua cōditionibus
ſeruatis ꝑ annū in pectore Pōtificis, et interea cedat
Cæſari Brixia Bergomū et Verona, Veneti poſſideāt
Patauiū & Tauriſiū, Crema & Vincentia in manu
Pōtificis ponātur, & de reliquis quiſq; retineat quod
in pſens habet. Illud uero tēporis utriq; parti ſtatu-
tum eſt in menſem ꝓximū ratifacere, quod niſi fiat,
nulla ꝓmulgatio haberetur, & ſi fiat Veneti ſolue-
rent uigintiquinq; millia numū poſt menſem Cæſari,
atq; inde totidē poſt tres menſes alios. Nāq; Pōtifex
hanc ſolā uiam reperit, qua uiſum iri poſſet ſe nō ni-
hil egiſſe, & nō cōfectæ pacis oīs cauſa in germanos
cōuerti ſicut acta res eſt, dum Veneti nunq; cōpulſi
ſunt ratifacere, et germani anteuenire indignū putāt,
ut deniq; illi tergiuerſari uiſi ſint, ſimul ac infecta re
male cōtentus Cardinalis Gurgēſis repedauit in ger-
maniā. Et qdem Pōtificis ea mens erat, gallica & hi-
ſpana cōnubia diſturbare, & cū germanis et hiſpanis

in ſancitum fœdus pſiſtere, donec deſideratas urbes Vrbinū Ferrariā Lucam & Piſas Iuliano fratri ſu biiceret. Sed poſtq̃ Regis hiſpaniæ cum Reʒe gallorū ānales induciæ factæ ſunt, & Regi germaniæ et anʒgliæ locus ſeruabatur, unde futuræ nuptiæ putarentur, Pōtifex declinare ad Venetos uidebatur, & operam dare, ut ſuarū partium heluetii & ʒallorū Rex eſſet. Dū uero ea oīa in quæſtionē ueniſſent Veneti parabant Foruiulii recipere, & quia in Liuiano ſita omnis ſpes erat, ille cum ducētis militibus, quadrinʒentis leuitibus, & ſeptinʒentis peditibus in eam expeditionē magnis itineribus cōfeſtim ibat. Et quia copiæ hoſtiū partitæ ſtabant ad portū Naonis & Oſopium primo quoq; tēpore ad portū Naonis præmiſſi equites cum forte ante oppidū offendiſſent pfectū Riʒanum cum ducentis militibus, & trecentis leuitibus illos audacter aggreſſi ſunt. Et primo quidē Veneti leuites uincebantur, ſed poſtea cum milites ſubſidio ueniſſent redintegratū prælium eſt, & illud ſtetit ambiguum, quouſq; Riʒanus ſaucius in facie, Malateſtæ balionii in poteſtatem uenit. Quia deinde hoſtes oēs alii in oppidum fuſi fugatiq; ſunt, & cum Veneti oppidum obſediſſent, & acriter aʒerēt, hoſtibus tandem neceſſe fuit aufugere, atq; oppido capto de oppidanis magna cædes ædebatur & oīa prædæ militibus conceſſa ſunt. Cum primum uero ea quæ geſta fuerant nunciarentur Chriſtophoro & hoſtibus qui apud Oſopium adhuc erant, ſtatim obſidione ſoluta

uerſus Scluſam ibatur. Et quia Veneti leuites ſemper hoſtium ueſtigia ſequebantur, illi deniq; impedimenta & tormenta militiæ reliquerunt, & fugerunt expeditius in germaniā diruptis poſt ſe pōtibus, & paſſim interciſis itineribus, ut Veneti ad Vēzoniū et Scluſam repulſi ſint, quia nuſq; potuerunt ſaltus antecapere. Liuianus autem cum exercitu uenit Guritiam oppugnare. Sed quia armis uiriſq; eā urbē bene munitam uidet, & copias tempuſq; tanto operi nō ſufficere, tandem putauit ſatis actū in Foroiulii, quando mille equites germanorū hoſtium aut cæſi, aut capti ſunt, & omnes alii pedites ad quatuor millia hominū ꝓtinus in germaniā fugerūt, atq; inde uerſus Tauriſium & Patauiū ibat quid hoſtes agant reuiſere. Vix Liuianus abierat, & germani hoſtes iterum oppido Cromonio & Mōfalconio potiti ſunt Venetorū militum incuria. Nāq; quadraginta equites, & ducenti pedites hoſtium illa duo oppida ceperūt, q̄uis Ioannes uictorius legatus Foriiulii ſubſidio ſtaret cum quingentis leuitibus, & ſexcentis peditibus, et adhuc omnes milites q nuper ex Foroiulii diſceſſerāt iuxta Plauim eſſent & amnem Liquentiam. Et quod peius erat germani hoſtes in dies magis magiſq; dicebantur cōfluere in ꝓuinciā Foriiulii, & maius ꝑiculum imminere uidebatur. Igitur citi Veneti arma expedire, bellum parare, exercitui ſupplementū mittere, demiq; cōtra hoſtes acriter ſtabatur, & āplius quia niſi ſunt poſſe Maraniū recipe ꝓtinus in eam expe-

ditionem ibatur. Et primo quidem Hieronymus ſa-
uorgnanus cum quingentis peditibus in centum pe-
dites hoſtium magnam impreſſionem fecit. Nāq; Ve-
neti intereūdum ad Maranium forte illis obuiam ue-
nere, et interiecto certamine hoſtes fuſi fugatiq; ſunt.
Et quia fœlicia initia ſauorgnani fuere, illi rei agen-
dæ demandatum negocium eſt. Nāq; in eo præcipue
ſita ſpes erat, quāuis & parte altera ingens claſſis
eſſet, & terra mariq; contra oppidum ageretur. Ea
uero res gerebatur maxime operibus, quia paulatim
uerſus oppidum humus congerebatur, & altis agge-
ribus ſemper ulterius ibatur, quēadmodum & Cæ-
ſar olim fecit ad Auaricū. Poſtq̄ autem ad foſſā op-
pidi uentū eſt frequēter agebatur tormentis militiæ,
& uiciſſim multa leuia certamina fiebant. Nup uero
hoſtes auſi ſunt eruptionē repente facere, & ſupare
munimēta, q̄ noctu et interdiu fiebāt. Et q̄a noctu geſta
res eſt, magis aſpera pugna fuit, et multi utrinq; ca-
debāt, deniq; Veneti cedere uidebātur, niſi Hierony-
mus ſauorgnanus parte alia cū delectis peditibus ſta-
tim obuiā hoſtibus ꝓrupiſſet. Itaq; redintegratū ꝑliū
eſt, & tandē hoſtes repulſi ſunt, munimētaq; ueneta,
& locus ſpirituū ſeruabatur. Verū Venetis ſociis in
dies maior difficultas apparebat q̄uis eſſent centum
triginta milites, qngenti leuites, & ſeptingēti pedites
cū manu collectitia ad duo millia hominū, & contra
hoſtes in Maranio nō niſi ducēti oppidani & polloni
trecēti pedites erant, quia hoſtes amplius apud Gra-

diſcam ſubſidio ſtabant, & ſæpe pugnabant cum noſtris, qui contra ad caſtrum propeti morabantur. Sed nuper cum Chriſtophorus frangipanes Ioannem uictorium & Venetos temere ſequeretur præcipitauit in inſidiis, & captiuus Venetias abductus eſt, atq; identidem parte alia hoſtes ad Maranium repulſi ſunt, cum noctu ueniſſent munimenta igne & ſulphure deſtruere. Aliter Venetis parum ceſſit ex ſententia quando poſtea terra mariq; Maranium capere aggreſſi ſunt, quia non omnes manſerunt in officio. Nāq; alioquin tormentis militiæ propugnaculum Ioānis prociderat, & iter in oppidum patebat. Sed cum primi acriter in hoſtes agerent, poſteriores ut par erat, noluerunt ſuccedere, & tandem Veneti repulſi ſunt, qui alioquin uincere merito debebant. Et amplius hoſtes ex germania octingenti equites, & quingenti ſupra duo millia peditum feſtinabant Maranio ſuppetere, quæ cū primum Venetis nunciarentur, illi ſtatim obſidione ſoluta pene in fugam conuerſi ſunt, & dum neſciunt quo uadant, quia & diſcordiæ inter Duces ortæ erāt, demq; partim urbem Vtinum, & partim Ciuitatem Foriiulii ingreſſi ſunt, dum putant urbes illas ut ſeruēt id ſolum poſſe e republica facere. Igitur hoſtes in Maranio poſito præſidio ſua ſæuitia paſſim utebantur agros uaſtare, prædas agere, comburere, ſubuertere, & uictis nihil reliqui facere. Et iccirco Venetorū omnis exercitus ad Vicum p̄domanū uenit, ubi impedimēto hoſtibus, & ſo-

ciis auxilio ſtaretur. Quod cum hoſtes uiderent propterea non poſſe impune prædas agere, adeo multi abierunt in germaniam, ut iterum ueniret in mentē Venetis Maranium recipere, niſi nuper apud urbem Vtinum parum ex ſententia ceſſiſſet, non quia hoſtes plures eſſent, ſed quia exploratores ſedulo non habebantur. Nāq; legatus Victorius dum putat cum quadringentis leuitibus uenientibus hoſtibus poſſe obſiſtere, temere miſſos fecit pedites & milites uerſus Vtini. Igitur cum primū plures hoſtiū ueniſſent quā putarat Veneti leuites fuſi fugatiq; ſunt, & ipſe cum centum equitibus in hoſtium poteſtatem uenit. Atq; amplius hoſtes impetum fecerunt in abeuntes pedites & milites, quorū etiam multi cæſi aut capti ſunt, & pauci integri in urbem Vtinum fugerūt. Atq; idcirco neceſſe fuit ſtatim ingens ſupplementū exercitui mittere ſimul cum Duce Vulpenſi equite & Petro marcello, qui legatus in caſtris Foriiulii ſuffectus eſt. Nāq; alioquin polloni hoſtes etiā terra mariq; prædatum frequenter ibant, et nuper illi totū quoq; Latiſanium prædati ſunt, & uidebantur paſſim facturi identidem, niſi ubiq; diſtribuerentur cuſtodiæ, ſicut & factum eſt, atq; hoſtes apud Ciuitatem Foriiulii fuſi fugatiq; ſunt. Et identidem illis parum ceſſit ex ſententia, dum locum Aries pertentant capere, quia fortiter illis obuiam ibatur, & tandem hoſtes repulſi ſunt. Itaq; frequēter res erat, & leuia certamina fiebāt, donec tandem induciæ factæ ſunt, quia ſua utri

uſq; intererat uindemiam facere, quis cum induciis etiam hoſtes ſæpe dilaberentur ad prædam ſolitam. Naq; germani alioquin ſtipendium parum habent, & gentilicium mos eſt ſemper agros uaſtare, & prædas agere. Interea hoſtes hiſpani apud Ateſte oppidum Montagnanam & Coloniam erant quingenti milites, trecenti quinquaginta leuites, & tria millia peditum. & cum de iis quæ fiebant apud Foriiulii certiores fierent, ut Venetos a propoſito diuerterēt, illi primo quoq; tempore arma expedire, bellū parare, feſtinare, facere, & in nouam expeditionem exire, deinde ducenti quinquaginta equites, & mille pedites uaſtatis paſſim agris, uſq; Patauium ad duo millia paſſuum magnam prædā animalium egerūt. Et amplius præfectus Arcbon ex Montagnana Bibaquiam, & Coloniam uenit centum octoginta milites, centum leuites, & quingentos pedites colligere, atq; ire Vincētiam, & auxilio pergere in Foriiulii. Quod cum Veneti uiderent, ſtatim iubent leuites ad Vincentiā, Ciuitatulam, & Maroſticā, ſaltus omnes antecapere, et hoſtibus inceptum iter præcludere. Sed hoſtes alioquin quia Foriiulii confectum negocium intelligūt Vicēregem expectabant, qui cū toto exercitu poſtq; Vincentiam uenit frequenter conſultabatur, quomodo ipſi poſſent Liuianum cum uictore exercitu intercipere, & tandem decreuerūt uerſus Ciuitatulam iter arripere, atq; inter montem Bellunū & Taruiſium ad Plauim amnem locū antecapere. Sed poſteaq; ui-

dent non poſſe fieri ex ſententia, ad Montagnanã & priores ſtationes partitis copiis ut prius temere ſta-batur. Igitur Liuianus qui nuper Patauium redierat, ea rerum bene gerendarum occaſione uti ſedulo pa-rabat contra hoſtes ducentos equites, & duo millia peditum, qui apud Ateſte oppidum morabantur, ſi modo poſſit inter Ateſte et Mõtagnanã ſuper Ateſtẽ-ſes hoſtes pluuiis altas aquas intercidere. Sed poſtea facere ſuperſedit, quia hoſtes reſciuerant, dum palam nimium ageretur. Et amplius hoſtes propterea arma expedire, cuncta utilia parare, impedimẽta & ſcorta Veronam dimittere, & ſtatim in expeditionẽ exire, agros uaſtare, prædas agere, & totam regionem igni ferroq́ ſubuertere. Itaq; primo ad turres prope Vincentiam caſtra hoſtium ſita ſunt, ubi & ſtatum eſt, donec paſſim meſſis pararetur, deinde quia uident trecentos leuites Venetorũ cum duce Bernardino antignolio & Hãnibale lentio apud Ciuitatulã temere perſiſtere, protinus ea occaſione uſi ſunt, & ſummo mane perrexerũt oppugnare Ciuitatulam. Sed primũ certamen hoſtibus ſanguinolentum fuit, & illi repulſi ſunt, quia nondum muri ſatis prociderant. Nãq́ alio-quin cum hoſtes acrius egiſſent tormẽtis militiæ per ruinas muri facile oppidum ingreſſi ſunt fuſis fuga-tiſq; Venetis, quorum multi etiam cæſi ſunt, & plu-res uenerunt in poteſtatem hoſtium. Nihilominus cũ uictore exercitu hoſtes ad turres ſtabant, & quãuis Venetorũ omnis exercitus ad Brentellas foris eſſet,

ſrequenter ibāt prædas agere, nulli ſexui parcere, & in omne ſcelus truculenter corruere. Atq; ideo iterum fuga paſſim fiebat, & cum paupere ſupellectili ad montes & ciuitates ibatur. Poſtq; autem ea parte deſolata eſſet omnis prouincia, quia pabulandi locus aberat, hoſtes caſtra inde poſuerunt inter Montegaldam uillam et Bachilionem amnem uerſus uillā Celuareſiam ſtatione tuta exercitui propter apricos colles & amnem irriguum. Contra Liuianus caſtra huc & illuc uerſus hoſtes mouebat, & ſemper ſtabat intra fida diuortia Medoaci fluminis, loco tuto & munito uallo & aggeribus, quia ſua intereſt non pugnare, ſed ſine enſe nudo cum ligone & ſcalpro ſuperbū hoſtem ſubigere, tantiſperdum utitur iſta diſciplina Sertorii, & conatur caudam potentis equi uiciſſim uellere. Vſq; adeo Veneti leuites ſociis auxilio ſemper in hoſtes ibant, leuiaq; certamina committebant, et nuper Mercurius bua cum trecētis græcis equitibus ad Camiſanam uillam hoſtem fudit fugauitq; cū multorum pernicie, quia nimium temere & confidēter ibatur. Sed Venetis patribus caſtrorū adhuc locus ſuſpectus erat, & iccirco Dominicus triuiſanus & Leonardus Mocenicus pater meus Patauium uenerunt locum ſcrutari & proſpicere, ne inde reſpublica detrimentum aliquod pateretur. Et tamen ubi antea ſtabatur, quia locus munitus erat undiq; alto flumine, diſtributis ordinibus, & tormentis militiæ, & ultra flumen ſuper iter, quod duobus pōtibus iū-

gebatur duorum millium peditum præſidium erat, & a fronte uerſus hoſtes diducta alta & lata fouea, congeſtus agger, et diſpoſita tormēta militiæ, ut hoſtes non poſſint niſi cum ſuo magno malo in certamē deſcēdere. Quod identidem eſſe ſimul ac hoſtes etiā conſpiciūt, ſtatim inde receſſum eſt, & itum caſtrametari Coloniā Mōtagnanā & Ateſte oppidum iterum, quia ea loca opulenta ſunt, & prope habent peninſulam rhodigii frumentariam. Et amplius hoſtes centū quinquaginta milites, ducenti leuites, & quingenti pedites prædatum uſq; Caputaggeris digreſſi ſunt, ubi miſeri agricolæ cogerāt animalia, neq; ſolū terreſtri, ſed & fluuiatili itinere ibatur. Nāq; hoſtes omnes lembos & nauigia collegerāt, atq; ibant etiā per amnem Atheſim. Et quidem apud Caputaggeris acriter geſta res eſt, ſed hoſtes tandem repulſi ſunt, quia intus fortiter præſidio ſtabatur, & hoſtes nimiū feſſi erant propter iter longum & incōmodū. Quare potius conuerſi ſunt in Monaſterium Cādianæ uillæ, ubi poſtbabita religiōe omnia prædæ militibus fiere. Et quia germani præcipue prædas agunt & truculenter ſæuiunt, Nicolaus uendraminus & Mercurius bua cum quingētis leuitibus per uallem Suganā uſq; tridentum in germaniam uenerūt identidem facere agros uaſtare, prædas agere, uillas capere & comburere. Atq; amplius cum claſſe ex Curita inſula in frangipanorū loca Buchari & Bucharige audacter itum eſt, cæſiſq; hoſtibus & ui captis oppidis, omnia

prædæ nautis fuere. Sed ea non impune fiebant, quia præcipue in Iſtria frangipanes hoſtes erant, ſimul ac iniuriam ulciſci uolunt, quam ſibi ex Curita inſula parata claſſis intulerat. Et quidem per totā prouinciam multum prædati ſunt, donec pepigerunt inducias, quæ tamen poſtea parum ſeruabantur, dum hoſtes etiam uolunt prædas agere, & ſi quādo Veneti conquerebātur et admonebant inducias intercedere, præſides hoſtium uiciſſim aiebant earum rationem habendam eſſe, atq; id fieri non ex eorum ſententia, & propterea Veneti omnino uolebant inducias ſeruare, q̄uis facta hoſtium uerbis cōſentanea non eſſēt. Parte alia alioquin apud Patauium bellum uigebat, & quia palam nihil fœliciter attentari poterat, Liuianus cum hoſtibus inſidiis agebat, & ſæpe uincebat ſtratagemmate. Atq; nuper idētidem quia uidet multos hoſtium cum multis nauigiis onuſtis cōmeatu & mercibus temere apud Ateſte oppidum ſtare, ſtatim iubet uti ea occaſione Antonium caſtellium cum ſexcentis peditibus, & ducentis equitibus. Igitur ille cum illuc ueniſſet nocte media cōfeſtim admotis ſcalis oppidū ingreſſus eſt, & quia hoſtes tale nihil expectabant, & ſemiſopiti erant, de illis magna ædita cædes eſt. Nāq; omnes ſibi cōſtare non poterant, alii ſtare, alii arma capere, alii ſubterfugere. Contra Veneti cæſis hoſtibus igni ferroq; omnia complere, uaſtare, diripere, plusq̄ ducentæ uegetes uini profluſæ ſunt, abacta animalia, combuſta nauigia cum diuite

ſupelleĉtili,& deniq; cum multis captiuis,& magna præda impune receſſum eſt. Poſtea quoq; contra hoſtes ibatur partitis copiis & diſtributis ordinibus, ad Fraxinum, ad Bouolonũ uillam, ad Ateſte oppidum, ad Saletum,& ad Bibaquiam. Et quidem magna uiĉtoria parta eſſet, ſi ſtatuto loco & tempore noĉtis egiſſent. Sed quia mali & inſcii uiatores erant, qui ad montes & ad Ateſte oppidũ ibant obſtrepere timpaniſtæ & tubicines capti ſunt, & ſtratagemma innotuit. Liuianus tamen propugnaculum ui cepit ad Bibaquiam in quo cum Moriglionus eſſet cum centũ quinquaginta peditibus, ille cum multis aliis in hoſtiũ poteſtatẽ uenit,& cæteri omnes cæſi ſunt. Atq; amplius cum parte copiarũ itum eſt uſq; ad portas Mõtagnanæ Viceregem cum exercitu ad prælium prouocare, & ille nunq̃ auſus eſt in certamen deſcendere. Adeo ſemper aduerſus imparatos hoſtes, quæcunq; uires magnæ eſſe uideri ſolent. Hoſtes autem propterea uenerũt ultra amnem Atheſim ad peninſulam rhodigii, quia fida ſatis prior ſtatio non habebatur. Sed frequenter etiam multum nocuit nimia cõfidentia. Nãq; dum temere ſtatur ultra Atheſim ad uillam Zeueũ cum ducentis leuitibus, facile fuit Malateſtæ balionio & Mercurio bua cum leuitibus uenetis incautum hoſtem opprimere. Et quidem noĉtis ſilentio ea geſta res eſt, atq; in traiiciẽdo Atheſi difficultas fuit, quia oportuit abſcindere compaĉta repagula & ferrea lamina. Sed poſtea quia in ſola fuga

ſpes hoſtium ſita erat, de illis magna cædes ædebatur, & nõnulli combuſti ſunt, qui in domo quadam ſe tueri uolebant. Et quia propterea Veronæ tumultuatum eſt, trecenti milites, ducẽti leuites, & octingenti pedites ſub Archone præfecto in urbem recepti ſunt, & paulopoſt Vicerex etiam Veronã uenit, & manſerant ſuper rhodigiana polleſino nõ niſi trecenti milites, et mille pedites, qui Veronã etiam propediem ituri erant. Igitur Liuianus non expectandũ ratus in tanta occaſione rerum bene gerẽdarũ, adeo taciturnitate & celeritate uſus eſt, ut Atheſim traiecerit, & Rhodigium ingreſſus ſit, anteꝗ̃ hoſtibus nunciaretur. Illi tamen trecenti milites ad forum acriter obſiſtere auſi ſunt, & primo anceps certamen fuit. Adeo ſemper homines potẽtiores apparent, quãdo nulla ſpes ſalutis ſupereſſe uideatur. Deniꝗ̃ uero ingruente multitudine hoſtes oppreſſi & cæſi ſunt, atꝗ̃ ingens præda militum fuit. In eo bello optime ſe geſſit Baldaſar ſcipionius, qui Dux itineris & expeditionis erat, & primus urbẽ ingreſſus eſt. Atꝗ̃ amplius actum foret de cæteris equitibus & peditibus hoſtium, qui omnes in oppidum Abbatiam confugerant, niſi milites Veneti defeſſi eſſent ambulando die noctuꝗ̃ ſub dio pluuioſo per lutoſa itinera. Aliter dũ ſtatur hoſtes relicto etiam Lenniaco confeſtim Veronam in pacatum fugerunt, & quia inibi propter inſolentiam hiſpanorum militum multæ diſcordiæ ortæ erant, Liuianus in ſpem urbis potiundæ iterum du

ctus eſt, & quantum in ſe erat ea occaſione utebatur. Nāq; ad Oppianum prope Lemniacum ſtatim uenit ſimul cum claſſe lemborum, & deinde Veronā propius ad uillam Ceream ſtabatur, donec oportuit locū antecapere, ſimul ac hoſtes trecenti milites, quingēti leuites, & ſex millia peditum Lemniacum feſtinare uiſi ſunt. Nāq hoſtes alioquin cōmeatus Venetis facile poſſent intercipere & illos cogere aut cōfligere, aut recedere, & quia nihilominus omnis exercitus hoſtiū uerſus Venetos feſtinabat ad Atheſim & Lēniacum, Liuianus ſtatim iubet leuites ut prius ueſtigia hoſtium ſequi, & nuſq manum conſerere, ſed cūcta ſcrutari, & ſe in momenta certiorem facere. Ipſe uero omnia impedimenta dimittere, & cum equitatu & peditatu ſemper in procinctu ſtare; locare tormenta militiæ, ordines diſtribuere, feſtinare, parare, facere, ac ſi ſtatim cum hoſtibus confligendum eſſet. Sed tantum abfuit, ut hoſtes potius ad Rouerchiaram uillam iuxta Atheſim caſtrametati ſint, qui locus abeſt a Lemniaco quinq; millibus paſſuum, atq; inde paulopoſt ad Tombam uenerunt & traiecerūt Atheſim ad Alboretum, ubi magnam inopiam commeatuum paſſi ſunt, quia claſſis fluuiatilis & Veneti leuites nunq ceſſant uetare, intercipere, corrūpere. Hoſtes tamen expectabāt, donec perageretur res Bergomi. Nāq cum Laurentius cerinas eam urbem deditione cepiſſet, & cuſtodiret ualido præſidio, Vicerex hiſpaniæ cum Proſpero columna & quinq; milli

bus hominum ſtatim Bergomum uenit, & ad portam Catherinæ ciuitatem obſedit. Et primo quidem tormentis militiæ acriter geſta res eſt, poſtea atrox certamen fuit, & quia muri nondum ſatis prociderant hoſtes nequiuerunt in urbem uadere. Sed cum iterum tormentis militiæ ageretur, & proſternarentur mœnia, hoſtes parabant iterum in certamen deſcendere, quod cum uideret Laurentius, quia non poßet obſiſtere, protinus deditionem fecit, & omnes qui ad duo millia hominum erant, abire impune dimiſſi ſunt & propterea res ipſa ſuſpitione non caruit. Itaq; capta urbe Bergomo Liuianus non expectandum ratus Viceregem cum copiis, ſtatim iubet Dominicum cõtarenum legatum cum omni equitatu grauis armaturæ ad Anguilariam terreſtre iter tenere, leuites omnes ad Monſilicem obuiam hoſtibus ſtare, qui Ateſte oppidum iam antea uenerant. Ipſe uero cum omni peditatu impedimentis & tormentis militiæ, ſuper lembos & maiora nauigia, ſecundo Atheſi flumine noctis ſilentio uectus eſt, propter ingentem pluuiam & ualde lutoſa itinera. Et quia equitatus traiecto flumine ad Anguilariam Patauium per biduum pedites anteuenit, rerum bene gerendarum hoſtibus oblata occaſio uidebatur. Illi tamen ea uſi non ſunt, quia aquæ nimium altæ paſſim erant. Igitur Liuianus uſus celeritate conſueta tandem cum exercitu impune Patauium uenit. Et quia hyemis tempus erat exauthorauit milites inutiles, & deinde partitis co-

piis ad Patauium & Tauriſium ſtabatur, atq; ad Caput aggeris aquæ ſuper hoſtes abſciſſæ ſunt, quia illi ſuper peninſulã rhodigii hyematũ uenerãt.

ANDREAE MOCENICI .P.V.D.

LIBER SEXTVS HISTORIAE.

POSTEAQVAM *inter gallos & hiſpanos annales induciæ prorogatæ ſunt, in dies magis magisq; agebatur de nuptiis filiæ Regis gallorũ Rayneriæ cũ Ferdinãdo fratre Ducis Burgũdiæ, atq; identidem Iulianus medices operã dabat ſororem Ducis alobrogum uxorem ducere, & quia per eos dies uxor Regis gallorũ perierat, uidebatur pacis præſentaneum remedium fore, ſi ſoror Regis angliæ pulchra adoleſcentula Regi gallorum nuberet. Et quidem Rex angliæ uelle id facere uidebatur, ſimul ac æquo animo ferre non poterat, ſe inuito Regem hiſpaniæ inducias feciſſe. Sed uolebat Neruim urbem tenere, & habere annuum uectigal numum quinquaginta milliũ, atq; in his decẽnium decies cẽtena millia, & tandem Rex gallorum ſororem Regis angliæ uxorem duxit, atq; iſtis conditionibus pacem facere paſſus eſt, ut poſſet heluetiorum audaciã cõprimere, & uenire iterum in Italiã. Igitur Rex gallorũ feſtinare, parare, facere quæcũq; utilia uiderẽtur*

& quia ſuper ea re mens Pontificis in incerto erat, rogabatur identidem ſententiam dicere, & quantum auxilii Regi gallorum laturus eßet. Ille uero ſemper aiebat, ſe nolle quicq̃ palam facere, donec oppoſitum uideretur, quia Rex miſßos feciſſet mille ducentos milites, & decem millia peditum. Nãq; Põtifex alioquin diſſimulabat cum Rege gallorum, & opem pollicitus hortabatur eum in Italiam feſtinare, quousq; eius aduentus incertus eſſet. Sed poſtq̃ innotuit Regem per annum non acceſſurum in Italiam, Pontifex ſtabat cum Rege germaniæ & hiſpaniæ, Florẽtinis, Genuenſibus, Mediolanẽſibus & Heluetiis, atq; enixius curabat Venetos cum Rege romanorũ componere. Sic enim putabat facile fore ut Rex gallorũ ab incepto deſiſteret, quia ſine Venetis sociis illi ueniẽdi in Italiam nimia difficultas eſſet. Sed Veneti ſemper noluerũt fidem inuiolatã ſeruare, quam ſemel Regi gallorum præſtiterant. Et cum ad eam rem nomine Põtificis Petrus bembus ex Roma Venetias ueniſſet, illi nunq̃ paſſi ſunt Veronam Cæſari relinquere & pacem facere. Itaq; Pontifex poſtq̃ uidet Venetos ut putarat ſuarum partium non fore, & Regem gallorũ cum exercitu in Italiam feſtinare, non ſatis ſciebat quid faceret. Et quia hinc hiſpani, inde galli ſæpe Põtificem petebant, ſe ſuarum partium oſtendere. Ille ſemper differebat in tempus aliud, dum malet pacẽ omnium curare, quẽadmodum fieri ſtudebatur, ut ſe poſitis armis Mediolanum Regi gallorum cederet;

& unicuiq; redderetur quod ſuum eſt. Interea uero Ludouicus Rex gallorum morte præuētus occubuit, & in eius locum Franciſcus gener eius ſuffectus eſt, atq; illico Veneti cum eo innouarunt uetera fœdera, dum ille qui munificentiſſimus eſt meritiſſimos quoſq; donis ampliſſimis accumulat & uacat haſtiludiis, quēadmodum et Liuianus in honorem eius apud Patauium fecit & magnifica haſtiludia geſta ſunt. Nāq; in eo ſolo Venetorū ſita ſpes erat, & frequenter rogabant in Italiam feſtinare. Sed ille nolebat in expeditionem exire, niſi domi prius omnia pacaſſet. Igitur primo quoq; tempore pactis nuptiis ſibi conſanguineum fecit Ducem geldriæ, Ducem cleues, & Ducē legiæ, ut illi ſi opus eſſet obuiam irent Regi romanorum & heluetiis. Nāq; heluetii æquo animo ferre nō poterant Regem gallorū ſibi rem Mediolani & Genuæ audacter aſciſcere. Aliter cum Rege angliæ fœdus ſancitum eſt, & Dux Burgundiæ Regi gallorum ſponte debitum omagium detulit, atq; uolebat eius conſanguineū fieri, & Rayneriam in coniugem ducere. Franciſcus autem Rex gallorum cum Pontifice Leone decimo quantū in ſe fuit ſemper egit, ut unum uelle et nolle uiciſſim eſſet, ſed tantū abfuit, ut paulo poſt inter Pontificem Regēq; germaniæ & hiſpaniæ, Ducem Mediolani & Genuæ, Florentinos & heluetios, contra gallos & Venetos clandeſtinū fœdus initum ſit, quo tenerentur heluetii ad duodecim millia hominum in burgundiā irrumpere, dūmodo darentur

in menſe quolibet triginta millia numũ, & alia totidẽ ſi eorum aliis duodecim millibus in Italia opus eſſet. Atq; amplius Rex hiſpaniæ iam cõpletis induciis res nouas moliri uidebatur ad confinia Vaſconiæ. Igitur Dominus Lutrech cum mille militibus contra hiſpa-nos uenit, & ſimiliter aduerſus heluetios Dominus tremuliæ cum copiis in Burgundiã, et Ioannes Iaco-bus triultius cum octingentis militibus in Prouinciã profectus eſt. Interea uero Rex romanorũ fruſtra ten-tauit in fraimburgenſi conuentu nepotem ſuum Ducẽ Burgũdiæ in Regem romanorũ ſubrogare, quia forte inter agendum Maguntinus Archiepiſcopus morte præuentus eſt, & ſimiliter fruſtra iterum iterumq; hortatus eſt Viceregẽ hiſpaniæ in Forũiulii cum co-piis ire, quia nimium illi factu periculoſum uideba-tur. Itaq; iratus Rex romanorũ diuertit ad Regem Pannoniæ & Polloniæ contra Venetos auxilium im-plorare, & ad eam rem ſimul & contrectãdis Regũ nuptiis Cardinalis Gurgenſis in hungariam uenit, & egit de conuentu regum apud urbem Poſſoniũ. Nãq; alioquin dum Rex romanorũ Moſcouitis faueret, illi Rex polloniæ amicus non erat, adeo frequẽter pactis connubiis multæ inimicitiæ regum ſedari ſolent. Ni-hilominus Romæ, oratores germaniæ & hiſpaniæ ex altera, & ex altera galli & Veneti ſuper habendo Põ tifice enixe contendebant, & maxime Petrus landus orator uenetus, & poſtea Marinus georgius ea opera frequenter uſus eſt, atq; aiebat ſi Põtifex animaduer-

tat Regis gallorum fidem, uires, potentiam, & opes cumulatiſſimas, nunq̃ diuertat ad Regem germaniæ & hiſpaniæ, quorum alter uelit Italiam ſubigere, alter aſpiret in dominiũ temporarium Eccleſiæ, quaſi aliter Cæſar ſemper auguſtus eſſe non poſſit. Sed Põtifex pati non poterat Regem gallorũ cum exercitu in Italiam uenire, quãuis alioquin uerba daret & uideretur ſuarum partium fore, tantiſperdum apud ipſum in incerto res eſſet. Nãq; alioquin Dux Mediolani uerebatur, ne galli per urbem Genuam progrederentur in Italiam, quia frequenter inter eos de cõcordia agebatur, & ſæpe ibant & redibant uiciſſim nuncii, atq; ideo ut ipſi locũ antecapiãt primo quoq; tempore ab heluetiis in eam expeditionẽ ibatur. Sed heluetii ad quatuor millia peditum erant, & contra Octauianus fregoſius habebat circiter quinq; millia peditum, atq; amplius Pontifex cum exercitu uolebat ſuppetere, niſi oporteret potius rem ſuam agere, quando heluetii etiam Parmam & Placentiã parabãt ſubigere. Nãq; heluetii confluebant in dies amplius ad triginta millia hominum, ſed pleriq; contra gallos ad ſaltus montium anteuenerant, atq; octo millia peditum cum Duce Mediolani in expeditionem ibant, & contenti erant recedere ad iuſſa Pontificis, ſi modo Genuẽſes cõtra gallos uellent perſiſtere, atq; heluetiis dare numum octoginta millia. Rex autem gallorum propterea laceſſitus iniuria contra heluetios ingentes copias parabat, et cito traiecturus in Italiã

uidebatur. Et quia hucuſq; diſſimulauerat cum Pontifice, ille maxime uerebatur, & parabat mille milites ex numum ducentis quinquaginta millibus, quæ comparauerat ex inſtitutis & uenditis nouis officiis, quatenus alioqn maxime pecuniis egeret. Nãq; opes etiam ſubminiſtrabat hiſpanis & heluetiis, & tandẽ hiſpanis dedit bullã initi fœderis cum Duce Mediolani & heluetiis, atq; ultra ſuos milites uolebat Vrbinatem Ducem contra gallos in expeditionem exire non contentus cum gallis Parmam & Placentiã habere, & pro Iuliano fratre annales prouentus ad numum quinquaginta millia. Interea uer ſacrum uenerat, & hoſtes milites ſeptingenti, quingenti leuites, & tria millia peditum cum muralibus & campeſtribus tormentis militiæ, e ſtationibus parabant diſcedere, atq; eo maxime quia Veneti leuites ubiq; illis infeſti erant. Et nup Mercurius hua usq; ad portas Veronæ accurrerat, & cum comitem Chariati incautum offendiſset munimenta urbis forte proſpicere illum intercipere tentauit. Sed ille ocyſſime arrepta fuga ſe proiecit in urbis foueam, & ſic e manibus hoſtium dilapſus eſt. Parte quoq; alia Ioannes naldius cũ centum quinquaginta peditibus repente traiecto Atheſi ad Anguilariam ante lucem adortus eſt leuites præfecti Peticii, qui ſuper rhodigianã polleſinum ad cõcas æneas ſtabant. Et quia illi nihil tale uerebantur multi cæſi & ſaucii, atq; triginta eorum capti ſunt. Igitur hoſtes omnes cum tormentis & inſtrumentis

militiæ conſtitutis ordinibus uidebantur uelle Vin-
centiam prædatum ire, niſi Liuianus cum parte co-
piarum protinus locum antecapiat, ubi tandē & duo
millia peditū ex Patauio & milites ex oppidis e ſta-
tionibus collecti ſunt, & iuſſus eſt Laurentius præfe-
ctus peditum, qui nuper Tauriſium uenerat ſtatim
cum mille peditibus uerſus Vincentiam feſtinare, ut
ſociis auxilio iretur agros ſeruare, et Vermium ope-
rariorum ſericeos flocos, quorum precium ad tri-
ginta millia numū ſummatim ferebatur. Deinde prope
hoſtes leuitibus Venetis ſtationes datæ ſunt, ut ſem-
per referant, quid hoſtes agant, & ubiq; illis infeſti
ſint. Hoſtes autem paſſim ex Verona Brixia, & Ber-
gomo copias in caſtra colligere, & præſertim ex ger
mania exercitui ſupplementum adcerſire, & poſtq̄
trecenti equites Pōtificis, & ſupra quatuor millia ho-
minum in caſtra hoſtiū uenere. Illi primo quoq; tem-
pore ſcorta & impedimenta Veronam dimittere, ar-
ma expedire, & bellum enixe parare. Deniq; paratis
omnibus ex ſententia omnis exercitus hoſtium Colo-
niam uenit, atq; inde uidebatur magnis itineribus re
pētē Liuianum incautum aggredi uelle, quia ille ad-
huc cum parte copiarum Vincentiæ ſtabat, quāuis
Patres nullo pacto uellent rem uenetam belli diſcri-
men aliquod ſubire, dum Rex gallorum cum expedi-
tiſſimis copiis in Italiam feſtinaret. Sed Liuianus nul
lis rationibus adduci poterat, ut loco abſcederet, nāq;
proculdubio putabat, hoſtes nunq̄ facturos copiam

pugnandi,quia pauciores eſſent, & ſæpe leuioribus certaminibus uincerentur. Sed alioquin contra ſpem euenit,quia hoſtes auſi ſunt uſq; ad Barbaranam uillam cum toto exercitu Venetis obuiam ire, & amplius ituri uidebantur, quaſi uelint propediem confligere. Quæ cum primũ Liuiano nunciarentur, quia ille conſtituerat manum cum hoſte nequaquã cõſerere, ſublatis repente ſignis noctis ſilentio uerſus Patauium receſſit, & impune ad Brentellas caſtrametatus eſt. Et deinde curabat nouos milites adſcribere, ut mille ducentos milites & decẽ millia peditũ haberet, quẽadmodum Patres uenieti Regi polliciti ſunt. Sed quia interagendum Imperatoris exercitus et præfecti peditum ſimultas occulta patuerat, Dominicus triuiſanus, & Georgius cornelius Patauium uenerunt eam diſcordiam compeſcere, & tandem nihil magis expediens apparuit, quàm primo quoq; tempore præfectum peditum uerſus Cremam abire, & uenientibus gallis fortiter agendo ſuppetere. Hoſtes autem incuſtoditam Vincentiam uenerant uaſtare, & diripere, & uictis nihil reliqui facere, atq; amplius cum omnis regio deſolata eſſet, Leonicum uenerunt & deinde colligendis frugibus uacabant, quæ præſertim ſuper rhodigianam polleſinum nimia incuria præde hoſtibus relictæ fuerant. Et quia Liuianus tantam rerum iacturam æquo animo ferre non poterat, cum toto exercitu protinus Ateſte oppidum uenit, & contra hoſtes acriter ſtabat, ut rhodigianam polleſinum, intactaſque

ſruges ſeruaret & diſturbaret conſilia hoſtium, qui ad duo millia equitum, & tria millia peditum ſemper intenti ſtabant cōmeatus abunde Veronam abducere. Itaq; uiciſſim ſtabatur, et quāuis hoſtes ſæpe pararent Venetis obuiam ire, & illuc uerſum itinera leuigare, non tamen niſi leuioribus certaminibus agebatur, dum hoſtes paſſim prædari uolunt, & Veneti leuites ſociis auxilio ubiq; ſunt. Iam uero Franciſcus Rex gallorum conuenerat cum Rege angliæ et Duce Genuæ, nihilq; habebat antiquius q̄ dare operam, ut primo quoq; tempore in Italiam iretur. Deinde feſtinare, parare, facere omnia utilia, et paſſim equites pediteſq; adſcribere. Deniq; cum omnia ex ſententia paraſſet ſtatim iubet Petrū nauariū cum decē millibus peditū ſaltus mōtiū antecapere, & probe proſpicere, quæ uia eſſet facilior. Deinde omnis exercitus duorū millium militū, & triginta milliū peditū Grānopolim uenit, & cum auxiliaribus copiis pecuniiſq;, Duci Genuæ litteræ datæ ſunt, ut cum quingentis militibus, & decem millibus peditum Laurentio cerinati ſe iungat, & quantum in ſe eſt citra montes agat pro Rege Chriſtianiſſimo, atq; Dux Ferrariæ et Marchio Mantuæ commoniti ſunt identidem facere. Petrus autem nauarius cum ſcrutaretur ſaltus montium elegit locum inſolitum, quia explanato quodam cacumine inde apparebat uia commodior tormentis militiæ. Nāq; alioquin tres ſaltus montium habentur, quibus in Italiam itur, quorum duo Collis agni ad

caſtellum Delphinũ, & Peroſa difficiles & inuii ſunt tormentis militiæ. Tertius autem Suſa facilis eſt, niſi cuſtodes Suſanam ciuitatem petant, quæ claudit iter & ad pedẽ Mongeneurii ſita eſt. Sed quia intra mõtes perſiſtere difficile admodum erat, niſi commeatus abunde ſuppeterent, ordines beluetiorum citra ſaltus diſtributi ſunt, ad Suſam decem millia peditũ, ad Pinarolium ſex millia, & ad Salucium octo millia ubi ſtabat & Proſperus columna cũ trecentis militibus. Interea uero uenienti Regi gallorum uiæ parabantur. Nãq; parte alia ultra Padum ex Genua Dux Octauianus fregoſius cum quinquaginta militibus, & duobus millibus peditum ubiq; hoſtibus infeſtus erat, & parte alia citra Padum identidẽ faciebat ex Crema Laurentius cum ducentis militibus, quingentis leuitibus, & duobus millibus peditum agros uaſtare, prædas agere, atq; ipſa oppida in fidem Regis recipere. Nãq; beluetii ad uiginti millia hominũ ad Mõcalerium & Pinarolium conuenerant, ſimul ac galli ea parte traiecturi uiderentur. Et quidem illud ſtratagemma illorum fuit, quia interea ſine aliquo impedimento per uiam Argentariam ad confinia Genuæ gallorum omnis exercitus magnis itineribus in Italiam uenit, & in primo ueſtibulo ad Villãfrancam Dominus Palliſeus qui cum ſeptingentis militibus & ſex millibus peditum ſemper exercitum anteibat, Proſperum columnã cum trecentis militibus incautum offendit, & quia nihil tale uerebatur facile locus

ni captus eſt, & Proſperus cum militibus in hoſtium poteſtatem uenit. Et quidem ea iactura maxima beluetiorum fuit, quia non habebant alius equites, qui poſſet commeatui ſuppetere. Poſteaq̃ uero Regis omnes copiæ collectæ ſunt, uerſus Nouariam cõtra heluetios audacter ibatur, & illi nulle amplius confligere, ſed ad pacem declinare uidebãtur de qua frequenter etiam agebatur. Non tamen galli deſiſtebant procedere, & maxime ſtudebatur, ne hiſpani iungi poſſet cum beluetiis. Nãq; hiſpani ad eam rem uerſus Placentiam ibant, ubi erat omnis exercitus Pontificis præter Marcũantonium columnam, qui cum centum militibus, ſexaginta leuitibus, & duobus millibus germanorum peditum præſidio Veronam conceſſerat. Liuianus autem cum toto ueneto exercitu identidem gallis obuiam mouit, & ſequebatur hiſpanos, ut nuſq̃ iungi poſſent heluetiis. Heluetii uero retroceſſerãt ad Vareſium oppidum ſitum prope lacum Larium, atq; ideo gallorum omnis exercitus uſq; ad Buffaloriam uenit, & Ioannes Iacobus triultius cum trecentis militibus, & ſeptem nullibus peditum longius iuit ad Fanũ Chriſtophori prope Mediolanum ad duo millia paſſuum. Atq; inde urbẽ petere quatuor regii Caduceatores fruſtra præmiſſi ſunt, quia ſuperbe reſponſum eſt, & potius uiribus agendũ eſſe uidebatur. Atq; ideo Ioanni Iacobo triultio cum copiis, & Petro nauario cum decem millibus peditum demandatũ negocium eſt. Parte uero

alia Dominus Cletenſis cum ſexcentis militibus, & parte alia Liuianus cum toto exercitu Venetorũ uiciſſim moliebantur copias Pontificis Cardinalem Sedunenſem & heluetios incautos offendere, cum illi nuper Laudam ciuitatem prædatum ueniſſent. Sed tantum abfuit, ut Pontificii iterum Placentiã, & heluetii Vareſiũ cum magna præda anteuenerint, atq; exercitus Venetorũ Laudam uacuam intrauit, & Rex gallorum cum toto exercitu Marignanũ oppidũ uenit, quod Mediolanum & Laudam interiacet, ut uiciſſim ſemper auxilio ubiq; ſint & uetent hiſpanos pontificioſq; uſq; heluetios conuenire. Quãuis enim cum heluetiis de pace diu actum eſſet, & tandem uiginti duo obſides heluetiorũ haberentur, & darẽtur illis numum centum ſexaginta millia, ex octingentis millibus quibus conuenerant. Heluetii tamen iterum parabant in expeditionem exire, & uidebantur uelle gallos hoſtes decipere. Nãq; Cardinalis Sedunenſis ſtatim ex Placentia Mediolanũ uenit, & fœdus initum ſumma ope dehortatus eſt. Atq; amplius eo authore immitante Spartanũ Leonida rumor cœperat increbreſcere hiſpanos cum gallis certare, quibus auxilio ſtatim eundum eſſe uideretur. Igitur heluetii Mediolanũ uenerũt ad uiginti quatuor millia hominum, atq; inde conſtitutis ordinibus cum ingenti multitudine Mediolanenſium idibus Septembris hora diei uigeſima ſecũda gallos hoſtes ad Marignanum aggreſſi ſunt. Et quidem primo leuibus certa-

minibus agebatur, deniq; collatis ſignis certatum eſt per totam noctem uſq; ad diei ſequentis horas quindecim, dum pugna quantum alia unq̃ fuit ualde ſanguinolenta & atrox eſſet. Galli in caſtris ſtabant ſub ordinibus militiæ. Heluetii non deſiſtebant iterum iterumq; inuadere, & conabantur ordines diſturbare, modo per medias acies gallorum ire, modo præſidium, modo ſubſidium impetere, multi utrinq; cadebant, plurimi ſauciabantur, horriſonus clamor & ſtrepitus armorum ad cœlum ferebatur. Galli tormẽtis militiæ & cataphrattis militibus præſtabant. Heluetii ſuis ordinibus, et ualido peditatu magis pollebant. Deniq; parte alia in præſidium, & parte alia in ſubſidium gallorum acriter agebatur, & utrinq; galli cedere uiſi ſunt, ut ſola ſtaret media acies & robur exercitus, tuereturq; tormenta militiæ, quo & Rex ipſe ſubſidio uenerat, & inter primos fortiter agebat. Nãq; inibi belli uis maior incubuit, & multi prope Regem cadebant, quorum aliquando contritũ cerebrum in oculos Regis proſiluiſſe dicitur, & Rex ter haſta percuſſus eſt. Sed ſemper uulnus in thoracem deſiuit, ut ipſe uideretur rem ſuam collabantem ſuſtinere. Semper hortãdo et pollicẽdo omnia prædæ militibus fore. Sed utrinq; gallorum deterior fortuna uidebatur, quod cum uideret Ioannes Iacobus triultius qui cum præſidio & peditatu uaſconio aduerſus heluetios pugnabat, ſtatim decreuit equitatũ grauis armaturæ hoſtibus obiicere tanq̃ munimentũ

peditibus, & ſtatim iubet nunciari Regi tale conſilium, qui erat cum ſubſidio & peditibus germanis, quos uocant lancenech, ut parte alia acrius etiam ageretur. Heluetiorum autem ſubſidium hucuſq; ſteterat, & deinde retrorſum diuertit inuadere Regē cum ſubſidio a lateribus, & forte uenerant per conuallem in locum aſcendere, ubi pugnabatur. Et ecce Liuianus cum nobilibus & equitatu leuitum repente improuiſus affuit, & clamor ingens exortus eſt. Quo fit ut re inſperata, & quia heluetii putarunt Venetorum omnem exercitū eſſe, ſtatim conterriti compulſi ſint aufugere, atq; identidem cæteris heluetiis, qui cum gallis pugnabant, timor additus, & gallis audacia. Itaq; acceſſum & multū eſt, quando Liuianus cum quinquaginta nobilibus ſtatim ſubſidio uenit. Nāq; gallos a fuga effuſa & heluetios a feroci pugna cōtinuit, redintegratūq; prælium eſt, & amplius cum primum cæteræ etiam uenetæ omnes copiæ uenissent de heluetiis tanta ædita cædes eſt, ut uix eorum pars quarta ſupererit. Gallorū quoq; multi deſiderati ſunt, nepos Domini barbonii, filius Domini tremuliæ, & alii quatuor magni Duces, & quatuor millia hominum. Venetorum uero maxime deplorata mors eſt Clapini pitiglianii qui adoleſcens animoſus pluſq; apta ætas eſſet fortiter in hoſtes agendo celebri morte perierat. Itaq; a gallis & Venetis de heluetiis parta eſt uictoria tantum celebris quantū legitur a Iulio Cæſare, capta heluetiorum cum pilato

maiori cuncta uexilla, atq; omnia impedimenta, & tormenta militiæ, cæſaq; hoſtium decem millia, atq; amplius ſex millia hoſtiū qui in nemore proximo au fugerant, & qui Mediolanū ibant, quia recepti non ſunt protinus in patriam fugerunt. Hiſpani autem & romani duo millia militum, mille leuites, & quindecim millia peditum, qui nuper Padum traiecerant, ut heluetiis ſociis ſe iungant, audita tanta clade ſtatim redierunt Placentiā, & protinus abierunt in pacatū dum illis integrum eſſet. Secundū eam pugnam mediolanenſes quoq; ueniam & pacem implorarunt & impetrarūt etiam facile, atq; amplius authore Duce alobrogum cum heluetiis de concordia agebatur, & deinde duo de uiginti oratores mediolanenſiū in caſtra Regis uenerunt urbem tradere. Sed ſuper arce Mediolani & Cremonæ difficultas erat & uiribus agebatur, nāq; Magnus nothus alobrogum cum parte copiarum oppugnabat arcem Cremonæ, & Petrus nauarius cum decem millibus peditū contra Mediolani caſtellum acriter ſtabat, atq; agebat maxime tormentis militiæ ſubterraneiſq; cuniculis. Et quia tandem Dux ſfortia uidet rem ſitam in magno diſcrimine Cremonæ & Mediolani arcem deditione tradidit, ut Cardinalis promoueretur, & uiginti millia nummum in gallia annuatim haberet. Poſtea Rex gallorum cum magna pompa in urbem Mediolanū ingens triumphū egit, & quia multum refert quarum partium Pontifex eſſet, res omnes cum ipſo compoſuit.

Itaq́ omnis exercitus Regis hiſpaniæ et Pōtificis ſtatim abſcedit & Regi ceſſit Parma et Placentia, ſimul ac ipſe contentus fuit rerum Eccleſiæ patrociniū ſumere. Liuianus autem cum toto ueneto exercitu cōtra Brixiam ibat, et inſuper è gallis ad eam rem deſtinatus erat Magnus notbus alobrogū & Theodorus triultius cum ſeptingentis militibus, & ſeptem millibus germanorū peditum. Sed longa mora auxiliatorū gallorum rei gerēdæ magnum impedimentū attulit, quia dum differtur, mille pedites hoſtiū ſubſidio Brixiam uenerunt, & præfectus hiſpanus brixienſes ciues uenetæ factionis expulit, cum quibus antea familiariter de deditione Veneti loquebātur. Quare Liuianus deinde malebat Veronam oppugnare, quia ea conuehendis utilibus cōmodior & minus munita uideretur, atq; āplius capta Verona ſuper Brixia parua difficultas ſupererat. Sed tamen nihil fiebat, tum quia pōtificiæ & hiſpanæ copiæ Veronæ ſubſidio Padum ad Hoſtiliam præferebant traiicere, quibus obuiam ire ambo exercitus aliquando moliti ſunt, quouſq; hiſpani iterum Neapolim, & pontificii uerſus Bononiam inceptum iter aggreſſi ſunt, tum quia gallicæ copiæ quæ Venetis auxilio debebātur apud habendam Cremonam longas moras traxere, tum deniq́ quia Liuianus apud Gaidum oppidū incidit in malam contuſi uentris ægritudinem, qua & tandē nonis Octobris immatura morte præuentus eſt. Et ea quidē fuit maxima gloria quod tunc periiſſet, quādo

poſſe:

poſſet optime uiuere, & tanto deſiderio omniū tene-
retur, ut diu in caſtris Cadauer etiam delatum ſit.
Non tamen propterea deſiſtebatur bello, ſed Veneti
milites ui ceperunt Piſcheriam cæſis trecētis hiſpa-
nis peditibus, atq; habitis nunciis Regis gallorū Aſu-
la, Lonatum, & Sermeniū deſciuerunt ad Venetos.
Atq; amplius cum omnibus copiis contra Brixiam
ibatur, quia Rex gallorum Mediolani & Cremonæ
caſtella deditione obtinuerat, & Magnus nothus cū
gallicis auxiliis in caſtra ueneta feſtinabat. Sed Ioā-
nes Iacobus triultius Imperator in caſtris Venetis
anteuenit, & cum uentum eſset prope Brixiam or-
dines diſtributi ſunt, & primo quoq; tempore ceptū
eſt tormentis militiæ acriter in urbem agere. Con-
tra nihil ſegnius hoſtes uiciſſim agebant, & identidē
uexabant Venetos tormentis militiæ, ſæpe etiā eru-
ptione facta uſq; ad ſtationes Venetorū ibatur, & le
uia certamina fiebant. Atq; nuper amplius ſexcenti
pedites hoſtium repente fecerūt impetum in tormēta
militiæ, & quia temere ſtabatur, quāuis centum mi-
lites, & ſex millia peditum eſſent, omnes re inſperata
in fugam conuerſi ſunt præter Ioannē Paulum mam-
phronum, qui cum triginta militibus uim hoſtiū ali-
quantum repreſſit. Illi tamen diſturbarunt omnia,
combuſerunt puluerem igniferum, & aſportarunt in
urbem decem tormenta militiæ cum tanta Veneto-
rum ignominia, ut illi conſternarētur animi, & gal-
lorum auxilia non profutura uiderentur, quādoquidē

ſemper multum refert aduerſa initia rerum geren-darum habere, & ſupra omnes alios Ioannes Iaco-bus triultius ægre tulit, & deinde hortabatur pau-liſper recedere, quia tempus pluuioſum eſſet,& hy-ems inſtaret rebus agendis ſemper incongrua. Regis autem gallorum longe aliena mēs erat, nāq; ille om-nino uolebat reparare rempublicam, atq; ideo ſta-tim iubet Dominum telagni uiſum ire, quæ uſui fo-rent,ſimul ac & Magnus nothus cum ſexcentis gal-lis militibus,et ſeptem millibus peditum uenit in ca-ſtra ueneta. Igitur cōſultabatur quid facto opus eſſet, & maxime ſtudebatur habendo puluerem igniferum inſtrumentaq; alia & tormenta militiæ, & cum iam omnia parata eßent, iterum & acrius Brixiam ob-ſederunt. Et quia germani pedites contra Cæſa-rem nolebant opera militiæ facere, illi tandem di-miſſi ſunt & ſubrogati uaſcones pedites ad quatuor millia hominum, deinde duobus ſimul locis cœptum eſt agere tormentis militiæ. Nāq; parte altera ſta-bant galli quingenti milites, & quatuor millia pedi-tum, atq; parte altera Veneti noningenti milites, mille quadringenti leuites,& nouem millia peditum. Iam uero acriter actum erat tormentis militiæ, & proiecerant muri quantum poterant. Nāq; alioquin hoſtes murum e terra congeßerant,& duxerant al-tum aggerem,atq; ideo ulterius cuniculis agebatur. Et quidem galli ex altera, & ex altera Veneti con-tinuis operibus uias ſubterraneas excauabāt,& ope-

rabantur ſub tutiſſimis munimentis. Nãq; intereun-dum ſemper terram fulcibāt ligneis peſſulis, & iba-tur per foueam ad urbis mœnia, atq; amplius cona-bantur ſcalpris murum incidere, & frequenter ſuf-fodiebant parietem. Deinde ne pars illa procumbe-ret ſupponebant lignea repagula, & procedebant ul-terius, quouſq; totam urbem fulcirent ligneis peſſu-lis, & quia opus erat inſolitum atq; inexauſtum Ioannes Iacobus triultius & Petrus nauarius ſemper inſtabant, & primi erant inter talia opera. Petrus etiam nauarius nouum opus incepit ad portam pi-larum, ubi cum mille quingentis peditibus caſtrame-tatus eſt. Sed hoſtes uetabant quantum poterant cu-niculos contra ſuffodere, & diſturbare ignibus om-nia quæcunq; fiebant. Atq; amplius multi hoſtium ex Verona conabantur Venetos ab oppugnatione di-uertere, & nuper agmine facto ſexcenti equites, & quinq; millia peditum repente Venetos quadringen-tos milites, & totidem leuites aggreſſi ſunt, qui ſub duce Ioann. Paulo manfrono & Mercurio bua præ-ſidio apud Vallegium erant. Sed quia temere ſta-batur pauci Venetorum uoluerunt uim hoſtium ex-pectare, & retrorſum ibant, quod cum uidiſſet Iu-lius manfronus non potuit pati tantam ignominiam, & cum paucis auſus eſt in hoſtes confertiſſimos im-petum facere. Sed parum ceſſit ex ſententia, quia tandem equus eius uulneribus confoſſus eſt, & cum ipſe pedes diu pugnaſſet, deniq; multitudine hoſtium

uictus eſt, & in poteſtatem illorum uenit. Atq; amplius ex germania parabatur maioribus copiis Brixiæ propediem ſuppetere. Igitur propterea galli & Veneti ducti ſunt conuenire cum hoſtibus authore Domino bonæ uallis quibus uellent conditionibus, dummodo illi poſt uiginti dies urbem tradere paterentur. Nāq; ſic honeſtius uiſi ſunt deferre ad Gaidum maiora tormenta militiæ, & pauliſper recedere, quia alioquin timebant, ſi qua uis ingruat ex germania. Et quidem eius rei authores erant ciues Gambarenſes, dum uolunt ea uia Venetos ab oppugnatione detinere & fruſtrari, ſicut & factum eſt, quia dum ſtatur tantum abfuit Brixiam tradere, ut potius germani hoſtes ad ſex millia peditum uenerint Amphum caſtellum ſtatim capere. Nec ſpes eos fefellit, quia oppidani poſtquam uident rem ſitam eſſe in magno diſcrimine, maluerunt deditionem facere & impunitati conſulere, ſicut & tria millia peditum qui debebant ſubſidio feſtinare, ne auſi quidem ſunt uenientem hoſtem conſpicere. Et amplius tantus timor in caſtris inceſſit, ut protinus obſidione ſoluta receſſum ſit, atq; ad Gaidum hyematum ibatur, ſimul ac hoſtes in Brixiam commeatum & ſubſidium portaſſent. Dum ea in caſtris agerentur Mediolanum uenerunt ad Regem gallorum oratores ueneti Antonius grimanus, Dominicus triuiſanus, Georgius cornelius, & Andreas grittus omnes procuratores & uiri primarii. Et cum poſtera die in

greſſi eſſent ad Regẽ cũ magna põpa Dominicus triuiſanus eiuſmodi oratione uſus eſt. IVRE QVIDEM REX inuictiſſime ea habentur amicorum maxima officia, quæ in rebus lætis uiciſſim gratulando fieri ſolent. Nãq; ex eo maxime patet amicitia mutua, quando eiſdem ſimiliter afficimur. Atq; nobis tanto magis lætandum eſt ob partam uictoriã quanto magis coniunctiſſimi ſumus & nihil ſupereſt, niſi inuicem ſemper officiis certare. Et profecto ſimul ac uidimus te cum florentiſſimo exercitu in Italiam feſtinare, belli diuturni omnia aſpera & dura æquo animo paſſi ſumus, quia iſtam diem maxime ſperabamus, ut tu communes hoſtes uinceres, & repares collabantem noſtram rempublicam. Veniſti & uiciſti tuis auſpiciis tantum hoſtes heluetios, quãtum a Iulio Cæſare non legitur. Nãq; cum illi pro uirili acriter agerent, tibi etiam maior uictoria parta eſt. Et cum primum quæ ipſe geſſeras in ſenatu relata ſunt, omnes lætabantur & magnificabant tua geſta ſemper memoranda quantum erga te noſter amor expoſtulat. Et ſtatim Patres nos elegerunt ut ueniremus cum omnibus ſignis lætitiæ, & apud te iſto officio omnibus uiribus animi fungeremur. Nos uero lætamur non quantum uolumus, ſed quantum poſſumus, quia alioquin uerba inuenire non ualemus, quæ noſtros affectus poſſent exprimere. Illud ſatis conſtat eueniſſe quod maxime ſperabamus. Nãq; parta uictoria cum Mediolanum receperis tibi &

noſtræ reipublicæ fauſtum fœlixq; fore proculdubio putamus. Et nos quidem totius reipublicæ maximam lætitiam prætulimus, quia oratores uenimus iam confecti ſenio & functi omnibus magiſtratibus. Ergo lætamur & gratulamur iterum iterumq; omni affectu animi, & præcamur te proſequi partam uictoriam, & reparare noſtram rempublicã. Ne alioquin ſpes ea nos fallat, quam in te ſolo iampridem repoſuimus. Poſtq̃ Dominicus triuiſanus ea dixit, per Magnum Scribã paucis reſponſum eſt. Regem libenter uidiſſe & amice oratores complecti qui uenerãt & merito lætarentur, quia etiam res ſua ageretur, ſicut & actum erat auxiliaribus copiis reipublicæ, quæ cum multum pro rege paſſa eſſet, ipſe quoq; uiciſſim conaretur beneficiis penſare, ut cito omnibus daretur intelligi, Regem agere ea omnia, quæ plena officii eſſent erga rempublicam. Poſtea cum beluetii ad Concordiam declinare uiderentur, Rex parabat conuenire Pontificem apud Bononiam, atq; eam rem maxime Laurentius medices apud Regem agebat, & Boniuetus gallus orator apud Pontificem. Et quãuis galli Duces putabant periculoſum fore ſe Põtifici credere. Rex tamen iter facere aggreſſus eſt cũ noſtris etiã oratoribus, atq; eũ uenientẽ apud urbẽ Regiũ duo Cardinales Fliſcus et Medices ſuſceperũt, & comitati ſunt uſq; Bononiã, ubi tandẽ præſtita obedientia Rex cũ Pontifice de pace & bello uiciſſim locutus eſt. Et quia multũ intererat ceperunt agere de

pace omnium & de induciis, atq; ad eam rem ſtatim iubent fratrem Egidium eremitam in germaniam ire et uidere, ſi poßet Venetos conciliare cum Rege romanorum, & habere Veronam & Brixiam cum pecuniis. Nāq; Pontifex alioquin inuenit Regem ſecundum cor ſuum, donauit Cruce gemmata, coram ipſo rem diuinam fecit, & in gratiam Regis fratrem Magni magiſtri Cardinalem inſtituit, ſimul ac Rex etiam ceſſit ſanctioni pragmaticæ. Deinde cum ſimul ſtetiſſent per quatriduum, Pontifex peractis rebus omnibus uerſus Florentiam & Romam abiit, & Rex identidem cum uiginti quinq; millibus equitum quibus Bononiam uenerat, iterum Mediolanum reuerſus eſt. Et quia uidet rem uenetam contra Brixiā egere maiori ſubſidio præſertim illud conſultabatur quod Dominus Satiglionius retulerat, cum nuper e caſtris Venetis uenißet. Nāq; ille aiebat exercitum receſſiſſe ad ſtationes propter tempus hyemis, quia ſimul ac cuſtodes temere ſaltus montium deſeruerant, uidebatur e republica fore, prope urbem ad ſtationes ſtare, ſaltus montium recipere, commeatum ſubſidiumq; uetare. Sed cum Rex potius uellet exercitum contra Brixiam redire, ſtatim iubet Dominum Lutrech & Andream Grittum ire & uidere, ſi oportet ſupplementum exercitui mittere, qui cum rediſſent & retuliſſent quid facere opus eßet, datum negocium eſt Domino Barbonio, quem Rex uoluit ſuum locum in Italia tenere, & ipſe magnis iti

neribus in galliam abiit, quia oportebat heluetios, Ducem burgundiæ, & Regem angliæ ſedare. Igitur apud Donunos gallorum poſita in conſultatione res eſt, & tandem putarunt operæpretium eſſe Comimum Lutrech & Theodorum triultium Gubernatorem in caſtra ueneta uenire, & contra Brixiam in expeditionem redire. Nanq; alioquin paſſim ad ſaltus ſtabatur, & Mercurius una cum leuitibus uſq; urbem frequenter ire, pabulatores intercipere, commeatum uetare, & omnia infeſta reddere. Atq; amplius nuper cum offendiſſet prope Brixiam pedites equiteſq; qui pabulatum uenerant, ſtatim in illos impetum fecit, & hoſtes facile uincebantur. Sed ex urbe ſubſidium uenit, & redintegratum prælium eſt, atq; pugna fuit multum aſpera, quia paribus animis & uiribus agebatur. Sed poſtq; frater Gubernatoris Brixiæ cum duodecim militibus in Venetorum poteſtatem uenit, omnes alii uſq; in urbem fuſi fugatiq; ſunt, atq; eo maxime hoſtes conſternati animi erant, quia duo ſtrenui Duces peditum perierant, & præfectus militum captus eſt. Nihilominus parum hoſtibus ceſſit ex ſententia cum uellent pecunias in Brixiam portare. Nanq; Ioannes fregoſius cum Ioanne corado urſino & parte copiarum repente ad Amphum caſtellum illos aggreſſus eſt, & ad mille hoſtium aut cæſi aut capti ſunt. Atq; amplius hoſtes e Verona qui uenerant Venetos diuertere, uix potuerunt in urbem impune recedere, quia apud Pi

ſcheriam Venetorum & gallorum ingens præſidium erat, & contra hoſtes acriter ibatur. itaq; utrinq; hoſtes repulſi ſunt, & uetitum eſt pecunias in Brixiam portare. Non tamen pecuniæ in manus Venetorum uenere, quia hoſtes illas per lacum aſportarunt in germaniam cum multis tamen lachrymis, quia multi Duces lotronienſes Domini, & magni uiri Germaniæ in illo nocturno certamine cæſi ſunt. Poſtea Ioannes Iacobus triultius Mediolanum abiit, & uenit Dominus Lutrech cum trecentis militibus, & tribus millibus peditum, necnon Theodorus triultius gubernator in caſtra ueneta, et Andreas grittus legatus. Dominico contareno ſuffectus eſt, & uiciſſim agebatur de expeditione Brixiæ, quam iterum parabant ſuſcipere. Nam alioquin ſtabant in Valle ſabia quingenti ſupra duo millia peditum, & curabant Amphum caſtellum reficere, quia alia loca non ita patent magnis exercitibus & tormentis militiæ, atq; amplius penetrarunt agros uaſtare, prædas agere, caſtellumq; Lotronium & Aſſorium combu- rere. Pari modo partibus aliis frequenter leuia certamina fiebant, nanq; leuites ubiq; infeſti erant omnibus, qui pabulatum ibant. Et nuper cum inter pedites certamen eſſet, Petrus nauarius ſtatim ſubſidio uenit, & hoſtes intra urbem repulſi ſunt. Deniq; galli omnes & Veneti feſtinare, parare, facere omnia utilia, ut primo quoq; tempore contra Brixiam iterum in expeditionem iretur. Interea uero Regi angliæ

relatum eſt, Regem gallorum uiciſſe beluetios quod nunquam antea putarat. Et quia æquo animo ferre non poterat, ſemper egit cum Rege romanorum & beluetiis, donec illi pecuniis uicti ſunt, & ſtatim tranſmiſſit centum uiginti millia numum, ut darentur beluetiis, qui cum rege romanorum aduerſus Regem gallorum in expeditionẽ exirent. Nãq; beluetii declinabant ad Anglos quamuis octo anguli eorum conueniſſent cum Rege gallorum, & accepiſſent ſcutorum numum ducenta millia. Putabant enim magis rem ſuam agere, ſi poſſent ut ſolebant Mediolanum abrodere, quia alioquin fœdus inter Reges germaniæ hiſpaniæ & angliæ proclamatum eſt, & Rex hiſpaniæ magnam claſſem parabat, & contra gallos Venetoſq; Regi romanorum ſubminiſtrabat pecunias, ut uideretur propediem magnũ malum gallis & Venetis imminere ex Rege hiſpaniæ, qui etiã conuenerat cum Duce Burgundiæ tantum hiſpanias gubernare, quantum uiueret. Et quidem tantillum fuit, quia ille paulopoſt morte præuentus eſt, ut de componenda hiſpania potius ageretur. Aliter rumor cepit increbreſcere Regem romanorũ uenire in Italiam cum uiginti millibus hominum, & Viceregem hiſpaniæ cum ualido exercitu equitum & peditum. Igitur galli & Veneti feſtinare, parare, facere omnia quæ uſui ſunt, paſſim pedites adſcribere, & ſupplementum exercitui mittere. Deniq; in conſultatione iterum iterumq; poſita res eſt, quid agendum

eſſet, ſi germani prorumperent in Italiam, & decretum eſt ſtare ad Pontemuicum; & Dominum Barbonium cum altero exercitu Cremonam uenire. Veneti uero maxime intenti erant Amphum caſtellum munire, & locare duo millia peditum ad ſaltus in Vallem ſabiam, & mille pedites ad anguſtias Bagolini in Vallem trumpiam, ut alioquin omnis exercitus contra hoſtes ſtaret, ſi per Veronam aliqua uis ex germania ingrueret. Atq; amplius Rex gallorum uoluit partitis cum Venetis ſtipendiis octo millia beluetiorum contra beluetios adcerſere. Iam uero Rex romanorum Tridentum uenerat cum uiginti millibus hominum ex inferiori & ſuperiori germania, & acies peditum uiciſſim Veronam ibant. Sed quia temere nimium ibatur ex altera ripa galli quingenti milites & Ioannes uictorius cum Mercurio bua, & equitatu leuitum, contra hoſtes occaſionem quærebant, & tentabant traiicere ad Guſſolengum, ad Pontonum, & ad Scluſam. Sed ubiq; contra acriter ſtabatur, & agebatur miſſilibus telis & tormentis militiæ. Quod cum uidiſſent galli & Veneti diſſimularunt pauliſper recedere, & cum hoſtes abiiſſent ex ſtationibus ad Scluſam ubi nadari poterat, ſtatim Veneti leuites per illam uiam beluetios aggreſſi ſunt. Et quia ſine ordine & ſine imperio ibatur, beluetii centum & ſexaginta aut cæſi aut capti ſunt, & reliqui uix potuerunt per montes euadere. Poſtquam uero Rex romanorum Veronam

uenit, inde cum quinq; millibus equitum, & quinde- cim millibus peditum ex ſuperiori & inferiori ger- mania ſub imperio & ſub ordinibus militiæ in expe- ditionem ibatur. Veneti autem bene muniuerant Pa- tauium & Vincentiam & collegerunt ad quatuor millia hominum, atq; identidem parte alia omnem exercitum habebant ſimul cum gallis ad Piſcheriam ubi hortabantur ſtare ultra Mintium & nuſquam recedere. Nãq; Venetorum & gallorum omnis exer- citus conſtabat tribus millibus militum, & uiginti millibus peditum. Et tamen gallos tantus timor in- ceſſerat, ut ne auderent quidem hoſtem conſpicere. Igitur cum hoſtes procederent, ultra Mintium & amnem Oleum receſſum eſt, atq; omnis exercitus Cremonam uenit, ubi cum in conſultatione ſita res eſſet, decreuerunt ad flumen Abduam ſub munimẽ- tis ſtare. Nanq; alioquin uis hoſtium repreſſa eſt apud caſtellum Aſulam, ubi præſidio manſerant cen- tum milites, & quadringenti pedites ſub ducibus Antonio martinengo, Petro longeno, & Georgio ua- ila. Hoſtes enim uolebant oppidum capere, egeruntq; uiribus & tormentis militiæ. Sed quia a Franciſco contareno præſide cum oppidanis & militibus acri- ter hoſtibus obuiam ibatur, illi tandem fruſtrati ſunt & receſſerunt cum ignominia. Non tamen propte- rea galli & Veneti potuerunt loco perſiſtere, quia cum primum hoſtes traieciſſent amnem Oleum, illi reliquerunt Cremonæ præſidium trecentorum mi-

litum, & trium millium peditum, atq; ſtatim per uiginti ſex millia paßuum receßerunt ad amnem Abduam, ne hoſtes locum antecaperent. Et amplius cum hoſtes poſtridie ueniſsent ad ripas Abduæ, gallorum & Venetorum omnis exercitus Mediolanum uenit. Adeo Dominus Barbonius et Duces galli ſummopere uerebantur, ne alioquin res ſuæ aliquod detrimentum paterentur, & moliebantur etiam in galliam aufugere, niſi Andreas Grittus & Andreas triuiſanus dehortati eſſent. Igitur Mediolani ſtabatur, & deinde feſtinare, parare, facere omnia utilia, ordines diſtribuere, excubias locare, ad ſex portas urbis præponere Dominum Barbonium, Ioannem Iacobum triultium, Dominum Lutrech, Dominum Palliſæ, Theodorum triultium, & Magnum Scutiferum, tres alias occludere, ſuburbia relinquere, & ſolam urbem cuſtodire munire undiq; altis aggeribus, & paſſim ponere tormenta militiæ. Poſtremo conſultabatur quid agendum eßet, quia multi etiam uolebant diſcedere, niſi opportune diceretur heluetios poſtridie uenire, & propterea cõtra hoſtes acriter ſtabatur cum peditibus omnibus & octingentis militibus. Nam cæteri milites ſtabant per uicina oppida & leuites ad Aſulam, ut hinc inde in hoſtes frequẽter iretur commeatum uetare, ordines diſturbare, & ubiq; laceſſere. Iam uero hoſtes uenerant ad Domum albam prope Mediolanum ad ſeptem millia paſſuum, & quantum poterant conati ſunt ſe

ditionem mouere. Et quia ſemper agebatur leuibus certaminibus, hoſtes nuper uenerũt uſq; urbem uerſus portam Rentiam ad mille paſſuum, quod cum galli & Veneti uidiſſent, ſtatim combuſerunt urbis ſuburbia, & hoſtes paululum receſſerunt, uidebantur quꝫ urbem Papiam aut Cremam poſſe capere, niſi trecenti milites, & quatuor millia peditum ſtatim ſubſidio Papiam ueniſſent, & Cremam octingenti pedites, & ducenti milites. Nãqꝫ galli reparauerant animos, ſimul ac heluetii ad octo millia hominum ueniſſent, & parabant hoſtibus obuiam exire. Sed heluetii nolebant confligere cum heluetiis, & contenti erant apud Mediolanum ſtare, atqꝫ inibi omnia opera militiæ facere. Rex autem romanorum cum ſoluendo non eſſet, ſtatim declinauit cum toto exercitu ad flumen Abduam, & retrorſum paulatim ibatur, ſimul ac non potuit urbem conſpiratione recipere, unde pecunias ſperabat. Et deinde aiebat ego recedo & reuertar cito, uos ſtate & cauete a pileatis equ tibus, qui ſicut deus, ubiqꝫ ſunt; & cum hæc dixiſſet ſubterfugit impetus heluetiorum. Nãq; in caſtris alioquin ſeditio orta erat, atqꝫ heluetii ſtipendia emerita uolebant, & parabant ad gallos deſciſcere, dum hinc inde cum heluetiis ageretur. Illi tamen heluetii ad quindecim millia hominum qui cum Rege romanorum merebant perrexerunt urbem Laudam capere & diripere, atq; amplius uolebant alibi identidem facere, quod cum gallis &

Venetis relatum eſſet, ipſi omnino uolebant in expeditionem exire & ſolicitabant heluetios, qui & tandem ducti ſunt dare litteras heluetiis, ut illi recederent, qui contra mentem dominorum uenerant. Aliter dicebant propediem fore, ut cum gallis contra ipſos etiam cum ſuæ gentis damno & ignominia bello acriter ageretur. Sed quia in incerto res erat galli uolebant bene munire præſidio peditum Mediolanum Papiam Cremonamq;, & cum omni equitatu abeuntem hoſtem ſemper ſequi, & commeatum uetare. Sicut etiam frequenter fiebat, atq; agebatur leuibus certaminibus. Et nuper Mercurius bua cum equitatu leuitum fudit fugauitq; ſexaginta equites hoſtium, qui paululum abſceſſerant, & cum aliqui fugiſſent in turrim Eccleſiæ proximæ, & nollent ſe dedere, igne ſtatim ſuppoſito Orator Ducis Vrbini cum duobus Eccleſiæ fratribus combuſtus eſt, & Cæſar feramuſca, duoq; papienſes per fines uenire in manus hoſtium paſſi ſunt. Pari modo parte alia ultra flumen Abduam fœliciter geſta res eſt, nãq; ex Crema Baldaſar ſignorellus cum parte copiarum impetum fecit in trecentos equites hoſtium, & paruo diſcrimine ſeptuaginta eorum interfecit, & cepit quadraginta cum diuite ſupellectili, atq; identidem a Venetis leuitibus frequenter alibi fiebat. Nanq; ubiq; infeſti erant prædas agere, commeatum uetare, pabulatores intercipere, ordines diſturbare, & nuſquam ocium pati. Sed apud Mediolanum cum

heluetiis difficultas orta eſt, quia ſimul ac abunde acceperunt pecunias, multi repedarunt in patriam, & reliqui nolebant in expeditionem exire. Atq; ideo ualde dubitabatur, quamuis expectarentur ex gallia duo millia militum, & uiginti millia peditum, ne Rex romanorum iterum in expeditionem exiret, quia iuiſſet Bergomum expilare. Sed tantum abſint, ut potius Rex romanorum abierit in germaniam cum ſexdecim millibus nummum, & cum quinque millibus hominum, ſimul ac in eius exercitu diſſidium uenit, & pedites germani ceperunt ad gallos deſciſcere. Igitur omnis exercitus diſſoluebatur, & heluetii ex Lauda abibant in patriam, alii turmatim in urbes ibant, alii in germaniam, & ab omnibus non impune receſſum eſt. Nanque galli & Veneti ea occaſione uſi ſunt, dum partitæ hoſtium uires eſſent, ubiq; infeſti erant inuadere, occidere, intercipere, & de multis magna cædes edebatur, quouſque omnes conuenerunt iterum ad Romanum prope Bergomum. Nāq; illuc uenit Marchio Brandiburgenſis cum pecuniis, & compoſitis rebus ex ſententia parabatur iterum in expeditionem redire, quamuis poſtea omnis exercitus hoſtium potius ad ſtationes Bergomum uenit, quia pecuniæ ad ſtipendia non ſuffecerant, & expectabantur ex germania. Sed dum nimium ſtatur, germani & hiſpani pedites Brixiæ ad tria millia hominum deſciuerunt ad gallos & Venetos, atq; amplius cum Cardinalis Sedunēſis Bergomum ueniſſet,

& non

& non eſſet omnibus ſoluendo, octo millia he rum per uallem Brembanam & Tollinam a in patriam, & alii omnes male contenti nu gulo Brixiam ibant ſubſidium & pecunias expectare. Sed non impune ibatur, quia galli & Veneti grauis et leuis armaturæ ad duo millia equitum ſemper ueſtigia hoſtium ſequebantur commeatum uetare, ordines diſturbare, atq; intercipere, qui palantes ibant, ſemper uexare, & nunquam manum conſerere. Nãq; alioquin hoſtes nuper ad Montem clarum parabant cõfligere, & diſtributis ordinibus ſteterunt obuiam uenientibus, & tamen inter leuites ſolummodo certamen fuit, quia galli & Veneti pauliſper receſſerant, tantiſperdum tormentis militiæ acriter ageretur. Itaq; hoſtes ſemper paulatim recedebant agendo leuibus certaminibus, & hortando Cæſarem ut ſaltem uinci non pateretur, ſi non poſſet uincere & ſoluendo non eſſet. Galli uero & Veneti non deſiſtebant ubiq; hoſtibus moleſtos eſſe, commeatum uetare, paſſim itinera intercidere, ut denum hoſtes compulſi ſint magnis itineribus Piſcheriam uenire, & cogitare de abitione in germaniam præ inopia commeatuum. Et tandem germani pedites cum equitibus & Marcoantonio columna Veronam iterum ingreſſi ſunt, & omnes heluetii per montes proximos abierunt in germaniam. Quod ſi ut par erat gallorum & Venetorum omnis exercitus ſtatim contra abeuntes hoſtes mouiſſet, proculdubio

non amplius de ciuitatibus ageretur. Sed galli uoluerunt noua mandata Regis expectare, & Venetos uiciſſim ſoluere ſtipendia ſex millium ſuorum peditum, & deinde feſtinare, parare, facere cuncta utilia. Deniq; cum omnibus copiis ſub auſpiciis Domini Lutrech contra Brixiam ibatur, quia putabant e republica fore, potius quam Veronam illam urbem oppugnare, ubi non eſſent niſi quingenti hiſpani pedites ſubſidio. Atq; ideo Veneti qui anteuenerant pugna manuaria media nocte auſi ſunt urbem repente inuadere, ſcalas admouere, murum aſcendere. Contra hoſtes modo ſtare, modo obuiam ire, & non niſi moriendo locum deſerere, multi utrinq; peribant, plures ſauciabantur, deniq; quia ſcalæ eſſent breuiores quam poſſent ſufficere, & contra acriter ageretur, Veneti non potuerunt in urbem uadere. Poſtea uero Dominus Lutrech cum omnibus copiis cōtra Brixiam uenit uiciſſimq; ad ſaltus poſitæ cuſtodiæ, & ordines diſtributi ſunt, ut ſimul quatuor partibus acriter ageretur tormentis militiæ, ne pauci hoſtium qui intus erant ubiq; poſſent ſuppetere. Igitur hoſtes deſperatione ducti ceperunt potius agere de cōcordia, & tandem conuentum eſt urbem & caſtellum tradere, niſi poſtridie ſubſidium ueniſſet. Nāq; alioquin germani & hiſpani hoſtes ad ſeptem millia hominum nocte intempeſta per uiam Amphi id facere conabantur. Sed tantum affuit, ut illi uetiti ſint, quia paſſim ad ſaltus omnes acriter ſtabatur. Quod cum ur-

bis cuſtodes uidiſſent, contenti fuerunt urbem & caſtellum ſtatim dare, & abire impune cum diuite ſupellectili. Sicut & factum eſt, atq; hoſtes omnes ſexcenti pedites, & quadringenti equites cum quinquaginta quinq; curribus onuſtis rerum omnium protinus abierunt per Tridentum in germaniam, & Dominus Lutrech cum Andrea gritto & ualido præſidio cunctis applaudētibus urbem Brixiam ingreſſus eſt. Deinde ſtudebatur pecunias exigere a Brixienſibus quindecim millia, & a Bergomēſibus quadraginta quatuor millia. Nāq; galli petebant triginta quinq; millia, antequam contra Veronam in expeditionem exirent. Sed poſtea cum ueniſſent litteræ Regis in eam ſententiam, ut primo quoq; tempore in eam expeditionem iretur, Dominus Lutrech cum omnibus copiis contra Veronam ibat, & uſq; Piſcheriam uenit. Deinde amnem Mintium ponte iungere & traiicere, agros uaſtare, & prædas agere. Poſtremo parabant identidem amnem Atheſim ad Gußolengum traiicere, & Veronam propediem obſidere, ubi ad nouem millia hominum erant. Sed poſtea rumor cepit increbreſcere Regem angliæ in gallos iterum mouiſſe heluetios, & cum dicerentur aduentare, galli uolebant omnino diſcedere, & quamuis Veneti ægre ferrent, tandem ad Piſcheriam receſſum eſt, diſtributiq; ordines ſunt citra & ultra Mintium, quaſi ad ſtationes ſtaretur, & pons erat ad uillam Monzambaniam meandi & commeandi ut

uſui foret, ſimul ac ſemper cum hoſtibus ageretur meſſem aſportare, commeatum uetare, leuites ubiq; eſſe & inuadere, uſq; ad urbem frequenter ire, & nuſquam ocium pati. Nāq; alioquin ferebatur helue-tios ad quinq; millia hominum ſubſidio Veronam ue-nire, & alios ad quindecim millia hominum uelle in agrum mediolanenſem irrumpere. Atq; amplius Pro-ſperus columna nuper manumiſſus e gallia cum Car dinali Bibiena & Mutio columna Mutinam uenit, & uidebatur in gallos res nouas moliri, factioſos mouere, feſtinare, parare, facere omnia utilia, ut pri-mo quoq; tempore uenientibus heluetiis ſubſidio fo-ret. Laurētius quoq; medices per idem tempus cum exercitu Pontificis Duce expulſo Vrbinum & Piſau-rum cepit, & Ioannes Franciſcus cum altero exer-citu contra urbem Mirandulam ibat. Quod cum ui-diſſet Dominus Lutrech ueritus ne peius etiam fie-ret, ſtatim iubet Petrum nauarium cum ducētis mi-litibus, & duobus millibus peditum in eam expedi-tionem exire. Et quidem paruo momento hoſtes ad Mirandulam fuſi fugatiq; ſunt, & ultra Padum pa-cata omnia. Nāq; parte alia apud Veronam ger-mani pecunias non habebant & ſoluendo non erant militibus, atq; iccirco ex heluetiis ſubſidium non ue-nit, & in urbe diſſidere ceptum eſt, atq; hiſpani & germani ad duo millia hominum deſciuerunt ad Ve-netos, & gratanter in caſtra excepti ſunt, quia iden-tidem conditionibus habituri Veronam uidebantur,

ſicut Brixia potiti ſunt, ſimul ac ad Venetos germani pedites deſciuerant. Aliter parte alia ſubſidium uenit e germania ad duo millia hominum, & hoſtes frequenter ibant uerſus Vincentiam & Patauium agros uaſtare & prædas agere, quia cōtra non multis copiis ſtabatur, & Veneti impares erant quingenti milites, ſexcenti leuites, & quatuor millia peditum, niſi leuioribus certaminibus agerentur. Nāq; alioquin hoſtes impune apud Suauium ſtabant, & in urbem Veronam portabant omnem meſſem & magnam copiam commeatuum. Poſtremo magnis itineribus uenerunt uſq; Vincentiam diripere, atq; inde Veronam impune cum magna præda regreſſi ſunt. Et tamen Dominus Lutrech nolebat cum exercitu ad Atheſim procedere, & uetare quæ fiebant prædationes & uaſtationes agrorum. Nanq; cauſabatur non eſſe ſoluendo ſuos milites, et uelle a Venetis tertia ſtipendia pro ſex millibus germanorum peditum, atq; amplius in promptu pecunias eſſe propter illos, qui Veronam exibant & ueniebant merere ueneta ſtipendia. Itaq; per menſem apud Piſcheriam ſtabatur, donec pecuniæ uenerūt e gallia & ex Venetiis, & deinde parabatur iterum contra Veronam in expeditionem exire, atq; eo maxime in ſpem urbis potiundæ ducti ſunt, quia Veronæ tumultuatum erat, & populares grauati nouis contributionibus, & milites opum uacui ad deditionem ſpectabant, multiq; pedites continue diſcedebant & ueniebant in caſtra

ueneta, ut opes non ſufficerent ad tot & tanta, quæ exigebantur antequam caſtra uſpiam mouerentur. Nāq Dominus Lutrech uolebat omnia utilia in prō ptu habere antequam in expeditionem iretur. Igitur tandem pecuniæ delatæ ſunt, atq inſtrumenta & tormenta militiæ, quæ poſſent operi ſufficere, & deinde cum omnibus copiis ad uillam Guſſolengū ibatur. Et quidem galli ſteterunt citra Atheſim, & Veneti traiecerunt ultra Atheſim, & Scluſa caſtello deditione potiti ſunt, ut tutius in ualle Polliſella ſtaretur commeatum uetare, & ſemper hoſtem uexare, atq identidem omnia agreſtium prædati ſunt. Et nuper amplius Mercurius bua cum equitatu leuitum uſq; Veronam uenit, & cum offendiſſet aciem peditum quæ foris erat, de illis magnam cædem ædidit, & pauci integri potuerunt in urbem euadere. Sed poſtea cum omnis exercitus cōtra Veronam iret citra & ultra Atheſim, quia germani pedites non feſtinabant contra Cæſarem, tantus repente timor inceſſit, ut nocte ſequenti ſub ordinibus militiæ cum magna trepidatione ſtaretur. Et deinde putarunt magis e republica fore præſidium in ualle Polliſella relinquere ſexcentos leuites, & ducentos milites, ſimulq; iunctis copiis citra Atheſim contra Veronam ire ad portam Sutoriam & tormentis militiæ acriter agere. Sed dum ea res agitur ignis repente intereundum e puluere ignifero proſiliit et octingenta uaſa pulueris combuſit ſimul cum bubulcis curribus,

munimentis inſtrumentiſq; militiæ. Et quidem ea res *ſuſpitione non caruit quod ignis dolo malo ad tempus fuiſſet ſuppoſitus.* Sed re uera per planiciem Veronæ Bubulci nimium feſtinabant, & quiſq; uolebat præcedere, unde ex colliſione rotarum inuicem incendium uenit. Interea uero apud Noionum urbem idibus Augusti ſancita eſt pax perpetua inter Regem gallorum & nouum Regem hiſpaniæ amici amicorum & inimici inimicorum, præſertimq; Cæſaris & Regis angliæ, niſi coeant in amicitiam. Atq; amplius Rex gallorum Regi hiſpaniæ promiſit filiam Aloyſiam cum regno Neapolis, & uiciſſim Rex hiſpaniæ promiſit dare Regi gallorum quotannis centum millia numum antequam uxorem duceret, & cum duxiſſet quinquaginta millia, quouſq; filius hæres naſceretur. Et amplius olim Reginæ Catherinæ regnum Vaſconiæ reddere, & ſe componere cum Duce geldriæ qui cum bellum aſperum in friſia gerebatur. De Verona quoq; & Venetis actum eſt, ut ſi galli & Veneti per duos menſes eam urbem non caperet, Rex romanorum ultro daret, & acciperet a Rege gallorum centum millia numum, & a Venetis alia centum millia. Igitur Veneti uolebant urbem antecapere, atq; ideo primo quoq; tempore feſtinare, parare, facere omnia quæ in rem ſunt, magnam copiam pulueris igniferi paſſim colligere, munimentaq; alia & inſtrumenta militiæ. Deniq; reparatis omnibus ex ſententia citra & ultra Atheſim contra Ve-

ronam iterũ ibatur tormentis militiæ acriter agere ad portam ſutorum & ad portam Epiſcopi, ut diui=derentur qui intus erant ad quinq; millia hominum. Sed poſtea nimium differebant locare tormenta mi=litiæ, & in ſingulis difficultas erat. Nãq; cum de lo=candis tormentis ageretur, uidebantur pedites non ſufficere, & oportere ad quatuor millia peditum ſup=plementum mittere. Et tandem Patres contenti fue=runt impenſæ non parcere, quamuis illud etiam do=lo malo fieri uideretur. Contra hoſtes oppidani pa=riter & omnes milites in officio eſſe, urbem mu=nire, feſtinare, parare, facere omnia utilia, ut omnino nihil uereri uiderentur. Et quia multum intererat puluerem Venetorum iterum comburere, ad eam rem unus & alter romanorum hoſtium clanculum in caſtra uenit id facere. Sed tantum abfuit, ut illi de=prehenſi uiui igne abſumpti ſint. Poſteaquam ue=ro uenerunt in caſtra ueneta duo millia peditum ex Vincentia, & cum Federico bozulenſi alia totidem atq; amplius uaſtatores munimenta inſtrumentaq; militiæ, Veneti ultra Atheſim ad portam Epiſcopi, & galli citra Atheſim ad portam ſutorum caſtrame=tati ſunt, & deinde ceptum eſt acrius agere tormen=tis militiæ. Sed inter agendum quia galli ignem te=mere portabant, ille irrepſit in ſaculis pulueris, & ſuper parata ſimul omnia tormenta militiæ. Vnde cum maximo fragore multi uaſtatores qui circum=ſederant combuſti ſunt, aut contriti manibus aut pe=

dibus, & Dominus Lutrech cum aliis gallis Domi-
nis uix ſemiuſti potuerunt euadere. Non tamen pro-
pterea paſſi ſunt hoſtes impune præſeferre lætitiam,
quia deinde multo etiam frequentius agebatur, &
paſſim mœnia proſternebantur. Nãq; & ad portam
Epiſcopi & ad portam Sutoriam muri paſſim procu-
buerant, & aperti aditus erant, & tamen contra
hoſtes acriter ſtabant, & muniebant urbem lata foſſa,
& altis aggeribus, dum ſemper ſperant ſubſidium ex
germania uenire. Atq; amplius contra gallos & Ve-
netos quantum poterant agebant miſſilibus telis &
tormentis militiæ, & ſæpe leuia certamina fiebant.
Non tamẽ hoſtes multum poterant nocere, quia galli
& Veneti ſub cratibus & munimentis miniſtrabant,
& agebant tormentis militiæ. Atq; amplius nuper
germani pedites repente uenerunt ad portam Suto-
rum, & per ruinas muri tentabant in urbem uadere.
Sed tantum abſuit, ut multi artificioſis ignibus con-
triti ſint, & ſtatim a reliquis in caſtra receſſum eſt.
Poſtea ſtabatur & conſultabatur urbem oppugnare,
& quia ex parte gallorum nondum muri ſatis pro-
ciderant, uiſum eſt e republica fore, ea parte in pro-
cinctu ſtare, & parte Venetorum cum quinq; etiam
millibus gallorum peditum ſummo mane ciuitatem
inuadere. Sed antequam fieret, nuncius Regis hi-
ſpaniæ & germaniæ in caſtra uenit, & Dominum
Lutrech allocutus eſt, atq; amplius rumor cepit in-
crebreſcere hoſtibus ſubſidium uenire. Et quamuis

diceretur non eſſe niſi ad quinq; millia hominum, tantus tamen timor gallos Dominos inceſſit, aut potius propter Regum concordiam decompacto fiebat, ut ſigna ſublata ſint, atq; inde repente ad Villamfrancam receſſum eſt. Et quidem res ipſa ſuſpitione non caruit, quia proculdubio cum poſſent alioquin urbem capere, uanum timorem diſſimularunt. Igitur Dominus Lutrech cum exercitu & Theodorus triultius cum Andrea Gritto & parte Veneti exercitus ad Villāfrancam caſtrametati ſunt. Nāq; Ioannes Paulus gradonicus alter legatus cum Ioanne Paulo manfrono trecentis militibus ſexcentis leuitibus & duobus millibus peditum ad Alboretum citra Atheſim ſtabat cum ponte parato, ut ſemper ultro citroq; commeandi facultas eſſet. Dominus enim Lutrech noluit propius urbem ire, ſed aiebat ſufficere ibi ſtare, commeatum uetare, & ſemper intercipere qui pabulatum palantes ibant, atq; adhuc nolebat Venetos impenſæ parcere, & alioquin minabatur ſtatim Mediolanum abire. Poſtremo tamen in mentem uenit contra urbem periculum facere, & ſtatim iubet alam leuitum & aciem peditum nocte intempeſta uſq; in urbem Veronam per muri ruinas ire, & clamare cum tubis & timpanis, ſi eo modo forte poſſent ciuitatem repente capere. Sed periclitari parum profuit & galli ſpe ſua fruſtrati ſunt, cum nequiuiſſent ut ſperabant hoſtes incautos offendere. Deinde Venetorum maxime ſita ſpes erat ſuper ino-

pia militum Veronæ, quia germani ſoluendo non erant, & milites parabant ſibi ipſis propediem conſulere. Non tamen propterea deſiſtebatur bello, nãq; alioquin frequenter leuia certamina fiebant, & hoſtes potiti ſunt caſtello Scluſa & Crouaria. Sed ſuper Crouaria frequenter certamen erat, quia ſupra montem ibatur & ſaxis etiam cuſtodes cogebantur recedere. Itaq; nunc hoſtium, nunc Venetorum fiebat, dum quiſq; uellet eum ſaltum habere, ex quo facile in Veronam cum commeatibus ibatur. Nanq; Crouaria caſtellum eſt ad montem prope Atheſim ſupra Veronam uerſus Tridentum, ubi & pedites tormentarii ad ripas fluminis ſtabant, & uetabant rates cum commeatu in Veronam per amnem ire. Atq; amplius Mercurius bua cum equitatu leuium prope erat in ipſa ualle Caurinea, & cum hoſtes e Verona ueniſſent, & diripuiſſent animalia, ille hoſtem ſecutus fudit & prædam omnem recepit. Baſbonus quoq; naldius cum peditibus, & Theodorus manaſe cum pileatis equitibus repente auſi ſunt amnem traiicere & inuadere quadringentos pedites hoſtium, qui ſtabant e regione Crouariæ. Et quidem primo atrox certamen fuit, donec paribus animis & uiribus ageretur. Sed tandem cum ducenti hoſtium periſſent, reliqui per montes fuſi fugatq; ſunt, & Crouaria ui capta eſt. Aliter poſtea hoſtes aucti uiribus uenerunt & receperunt Crouariam, quia putabant poſſe ita facile rates onuſtas commeatuum

in Veronam conuehere. Sed tantum affuit ut Mercurius bua cum equitatu leuitum repēte amnem uadatus ex altera ripa ſexcentos pedites hoſtium fuderit, rates diſiecerit, & diſſipauerit ingentem copiam commeatuum. Atq; parte alia Babonus naldins cum peditatu Crouariam iterum cepit, quo poſtea oportuit magna præſidia equitum & peditum mittere, quia ferebatur magnam copiam commeatuum cum maioribus præſidiis ex Tridento Veronam uenire. Et quidem octo uexilla hoſtium cum commeatu terreſtre iter tenebant, quia tutius per montes ibatur. Veneti tamen leuites, amnem uadati illos ad perim locum aggreſſi ſunt, ordines diſturbarunt, & ceperunt quadraginta equos onuſtos commeatuum, atq; iterum identidem fecerunt ad Valliſeram & multi hoſtium cæſi ſunt, atq; alii uix potuerunt per montes cum parte commeatuum in Veronam euadere. Sed magis etiam ex montibus Vincentiæ commeatus in urbem clanculum portabantur. Adeo ſemper ubi magna lucri ſpes eſt, nulla ædicta aut cuſtodiæ poſſunt aduerſum ſufficere. Et quod peius erat rumor cepit increbreſcere militibus Veronæ ex Tridento duplum ſtipendium uenire. Nãq; ex eo dabatur intelligi nihil fore de pace gallorum & Venetorum cum Cæſare, de qua iamdudum agebatur, atq; eo maxime quia Cardinalis Sedunenſis nuper in angliam uenit omnia diſturbare, & ſeducere heluetios, ſimulq; Regē hiſpaniæ & germaniæ cum Rege

angliæ & Pontifice. Et quidem Calendis Nouembris in anglia iuratum fœdus eſt, & Sedunenſis cumulatus muneribus Romam & in Burgundiam ibat. Sed poſtquam ad Regem hiſpaniæ relatum eſt, ipſe renuit quæ ſuus orator pepigerat, & amplius pollicitus eſt reddere quadraginta millia numum quæ Rex angliæ Regi romanorum tradiderat, ut ſancitis fœderibus ſtaretur. Aliter tamen Dominus Lutrech dubitabat, & uolebat tempeſtiue Mediolanum recedere, deinde cauſabatur non poſſe amplius contra Veronam ſtare præ inopia militum, niſi cum parte gallorum in agro brixienſi ſtaretur, & haberentur quæcunq; uictui neceſſaria ſunt, atq; id mali Venetis paulopoſt acceſſum eſt, quod cum ageretur de concluſione pacis Venetorum cum Rege romanorum germani oratores qui prius aſſentiri uidebantur, palam aiebant Regem romanorum nolle pacem cum Venetis, ſed uelle dare Veronam Regi gallorum, dummodo fœdus Cameracēſe ſeruaretur. Quod cum uideret Rex gallorum tam cito contra ſpem & rationem eueniſſe, ſtatim iubet ſuos oratores Dominum, Dorualenſem Rochafortēſem et præſidem Oliuerium nullum uerbum amplius facere, atq; ex Burſellis in patriam redire, quandoquidem aliter ageretur cum heluetiis, quorum anguli tresdecim contenti erant pro gallis ſtare, ſi darentur quingenta millia numum, & pro Lugano et Locarnio triginta millia. Veneti uero conſternati animi tandem paſſi

ſunt omnia facere, quæ Dominus Lutrech ante pe-tierat & contenti fuerunt Brixienſes adminiſtrare gallis militibus omnem copiam commeatuum uinum, panem, carnes, piſces, fenum, paleam, & cuncta eſcu-lenta & poculenta ad ſummam mille numum quot-tidie. Nāq; omnino uolebant gallos contra Veronam ſtare, ſimul ac apud Venetos pacis cum Rege ro-manorum nulla amplius ſpes eßet, quamuis alioquin Rex gallorum ſemper iuberet eos bene ſperare, quia Rex hiſpaniæ pacem de more iuraſſet, & ſuſce-piſſet ſuum ordinem Michaelis, atq; amplius Domi-nus Chieurenſis uir primarius Burgundiæ in mu-nus accepißet uaſa argentea ad decem millia nu-mum, & Magnus Scriba identidem ad quinq; millia numum. Neq; ſpes concepta Regem gallorum fefellit, nāq; idibus Nouembris cum galli oratores pararent ex Burſellis diſcedere, oratores germani maluerunt propoſitas conditiones accipere, ut pax Regis roma-norum cum Rege gallorum intercederet, & cum Venetis induciæ duo de uiginti menſium, Verona tradenda Venetis cum Veronenſi territorio Regi gallorum poſt ſex hebdomadas daretur, Rex gallorū uiciſſim daret Regi romanorum ducenta millia nu-mum, & relinqueret quæ debebantur trecenta ui-ginti quinq; millia, atq; identidem cederet Regi ro-manorum Ripa oppidum & Roueretum cum iis, quæ tenet in Foroiulii, & Veneti haberent quæ tenent Regis romanorum municipia, donec Rex gallorum

& Rex hiſpaniæ indices arbitri ſuper omnibus difficultatibus iudicarent, quando etiam Reges romanorum gallorum & hiſpaniæ uolebant conuenire, & inuicem loqui in oppido Cameraco ad Cãdelorium. Neq; tamen oratores germani alioquin adſtipulati ſunt, quia petierunt tempus dierum duodecim, donec Rex romanorum ſanciret quæ ipſi fecerant, ſicut promittebant fore, & uiciſſim galli oratores pro Rege ſuo polliciti ſunt, ut reges de more iurarent, & ſancirent omnia, quæ alioquin ualida eſſe non poterant. Sed dum differtur heluetii, quia uident Regem romanorum propter Regem hiſpaniæ potius ꝙ ad anglos, ad gallos & Venetos declinare, atq; uelle pacem & inducias, ipſi feſtinarunt melioribus conditionibus antecapere. Nanq; & quinq; anguli qui prius duriuſculi fuerant conſenſerunt, atq; omnes ſimul pacem fecerunt cum Rege gallorum, & primo quoq; tempore acceperũt delatas pecunias ad quingenta millia numum. Atq; amplius poſtea Regi hiſpaniæ a Cæſare redditæ ſunt litteræ, quibus continebatur ſe pacem & inducias uelle, & quod Rex hiſpaniæ adſtipularetur ſuo nomine. Igitur pridie nonas Decembris per Regem hiſpaniæ ſancita pax eſt & induciæ, conditioneſq; munitæ ſunt ſigillis Regis gallorum & Regis hiſpaniæ, atq; galli oratores receſſerunt cumulati muneribus, & optato officio functi ſunt. Quæ cum primum gallis & Venetis nunciarentur eam diem fœliciſſimam putarunt, & opti

marum rerum principium fore. Et idcirco ſupplicationes indictæ ſunt, atq; induciæ cum Venetis, & cum Rege gallorum proclamata pax eſt, cum tubis & omnibus ſignis lætitiæ. Deinde quia utricꝫ egebant pecuniis galli exegerunt ex Mediolano ducēta millia numum, & Veneti mutuo acceperunt ex ſuis urbibus ſexaginta millia. Nāq; & ipſi ut primum Verona daretur tenebātur dare quinquaginta millia, & poſt ſex menſes alia quinquaginta millia, atcꝫ amplius quatuordecim millia pro iis, qui pacis & induciarum intermedii fuerant, atcꝫ etiam Domino Lutrech pro ſex millibus peditum triginta ſex millia debebātur. Poſteaquam uero hoſtes etiam qui Veronæ erant ex litteris Cæſaris certiores facti ſunt de pace & de induciis, ceperūt agere de ſuſpenſione armorum cum gallis & Venetis, atcꝫ ultro citrocꝫ tubicines mittebantur. Et quia Dominus Lutrech differebat, donec in eam ſententiam litteræ e gallia redderentur. Poſtea per litteras agebatur, & denicꝫ ſub fide publica gallorum & Venetorum Bernardus Epiſcopus tridētinus Veronam uenit eam urbem nomine Regis hiſpaniæ accipere & dare Regi gallorum ut Venetis traderetur. Nācꝫ dum Dominus Curtauillenſis nimiū differt, cui demandatum negocium erat, Rex romanorum ad eam rem Epiſcopum tridentinum inſtituit, ut citius expediretur & haberentur optatæ pecuniæ. Deinde Epiſcopus tridentinus cū Caſtelalto heluetio, germano milite, & Tridentino doctore ad

Doſſobonum

Doſſobonum uillam uenit loqui & conuenire Dominum Lutrech cum Theodero triultio & Andrea Gritto. Sed quia difficultas erat ſuper tempore ſex hebdomadum tradendæ Veronæ, an inciperent a tertio nonas Decembris, qua die apud Burſellem pax & induciæ factæ ſunt, an quarto idus Ianuarii, quãdo Epiſcopus Tridentinus eam accepit nomine Regis hiſpaniæ, rebus incompoſitis receſſum eſt. Aliter cũ Veronam rediſſent, milites importune pecunias uolebant, & minabantur alioquin omnia prædæ propediem fore. Atq; iccirco uix Tridentinus Epiſcopus cum ſociis ex tumultu in arcem potuit euadere, & deinde quærebatur quomodo cito urbem traderent, & pecunias acciperent, ut poſſent ſeditionem ſupprimere. Itaq; Epiſcopus Tridentinus iterum conuenit Dominum Lutrech & diu locutus eſt ſolus cum ſolo, atq; maxime ſuadere conabatur, ne galli Venetis Veronam darent. Sed cum Dominus Lutrech omnino renueret id facere, poſtridie ad Doſſobonum uillam iterum uenit, & deniq; conuenit die Iouis urbem tradere, & interim datis obſidibus habere quindecim millia numum, quia alioquin peditibus Veronæ non poſſet ſatisfacere atq; illos dimittere, & tamen poſtea Domini germani cum pranſum ueniſſent cum Domino Lutrech nullum uerbum fecerunt de pecuniis, & potius de captiuis locuti ſunt, de quibus actum erat apud Burſellem poſt pacem & inducias. Et benigne reſponſum eſt colloquium fore

inter reges apud oppidum Cameracum, ubi de captiuis & aliis omnibus ageretur. Poſtea Nicolaus caballus & Leonardus liſcha ex Verona oratores uenerunt ad Dominum Lutrech & Andream Grittum gratulari, atq; totius urbis conceptam lætitiam oſtendere, et deinde poſtridie Dominus Lutrech armatus cum quadringentis militibus, & duobus millibus peditum ſimul cum Theodoro triultio Andrea Gritto & Ioanne Paulo gradonico cum magna pompa & omnibus ſignis lætitiæ urbem Veronam ingreßus eſt per portam nouam, qua in Hiſpaniam itur & cum ad palatium uentum eßet Epiſcopus Tridentinus urbem dedit Domino Lutrech nomine Regis gallorum, quam ipſe iuxta conditiones pacis paulo ante acceperat nomine Regis hiſpaniæ, atq; poſtridie Epiſcopus Tridentinus accepit ex Venetis triginta millia numum & Tridentum abiit cum impedimentis & militibus, atq; Aluiſio Gritto obſide pro tormentis militiæ, quæ poſtea Tridentum delata ſunt. Poſt biduum uero Dominus Lutrech omnes pecunias accepit quæ debebantur, & deinde Veronæ cum magna pompa induciæ proclamatæ ſunt, & quemadmodum omnibus ignoſcebatur, qui res nouas antea moliti fuerant, atq; identidem Veronæ Venetiis, & in omnibus ciuitatibus per triduum omnia ſigna lætitiæ fiebant cum lampadibus & nocturnis ignibus, atq; amplius quotannis Veronæ ſeptimo decimo calendas Februarii in memoriam eius quod factū eſt,

de more ſupplicationes indictæ ſunt, quæ omnia cum per preconem dicerentur in æde maiori excepta ſunt cum maxima lætitia plauſu & clamore, atq; aliqui ſtatim detulerunt auratos leones cum Chirographis, Veritas e terra orta eſt, & iuſtitia de cælo proſpexit. Tantus autem fuit concurſus populi, ut Duces & legati uix e templo egredi poſſent & domum ire, atq; identidem per triduum tota ciuitas lætata eſt cum campanis tubis & omnibus ſignis lætitiæ, ut & galli ſtuperēt tantos affectus popularium erga rempublicam. Deniq; Dominus Lutrech dedit claues urbis legatis Venetis, quibus cum oratores ueronenſium gratulati & polliciti ſunt fidem inuiolatam ſeruare. Deinde abeūtibus gallis intrarunt urbem equites & pedites Veneti, & per ciuitatem cuſtodiæ paſſimq; præſidia & ordines diſtributi ſunt. Nāq; alioquin pedites & leuites miſſos fecerunt præter quingentos leuites & duo millia peditum, & milites ad ſtationes miſſi ſunt, ac ſi pax eſſet, quia uigebant induciæ & difficultates aliæ inter Venetos & Regem romanorum in manu Regis gallorum & Regis hiſpaniæ ſitæ ſunt, quibus uiciſſim legitima facultas collata eſt, res omnes componere, ut ſemper eorum iudicio ſtaretur. Hic finis belli quod ſuſcepimus ſcribere. In quo expenſa feruntur ad quinq; millia milliū numum. Et quidē tantæ pecuniæ uariis modis quærebantur, quos annumerare nimium longum eſſet. Sed illud nequaquam oportet ſilentio inuoluere quod

mirum fuit & nunquam auditum in alia republica. Nāq; cum maxime opibus egeremus, forte ceptū eſt mutuare in commitiis & certare ſtudio iuuandæ reipublicæ. Itaq; illi in magiſtratibus legebantur qui pecunias darent, atq; ea uia per octo menſes quingenta millia numum relata in ærarium feruntur, & ſuffecit anguſtiæ temporis, quia interea induciæ factæ ſunt, & e ſenatu conſulto cautum eſt non licere amplius identidem facere, ſicut alioquin non decebat pecunia honores emere, qui ſolis uirtutibus debentur. Dominus autem Lutrech laudatus & donatus ſimul cum aliquibus ducibus cum toto exercitu militum, quia pedites omnes miſſos fecerat, uerſus Mediolanum diſceſſit, & Andreas Grittus eum comitatus eſt uſq; urbem Laudam, ubi Dominus Lutrech Michaelis ſuſcepit ſacrum ordinem ex Ioanne Iacobo triultio, qui illuc obuiā uenerat, & cum Andrea Gritto uſus eſt bonis uerbis atq; amplexibus, ſicut in diſceſſu fieri ſolet. Et pariter ambo polliciti ſunt pro mutua pace et amicitia ſemper agere, ut ſua uiciſſim opera inter Regem gallorum & Venetum ſenatum diu indiſſolubile fœdus initum ſeruaretur quod utriq; perpetuo fauſtū fœlixq; ſit. Atq; in hæc uerba Dominus Lutrech Mediolanum abiit, & Andreas Grittus reuiſit Cremam, Bergomum, Brixiam, Patauium & Tauriſium, atq; cum magno applauſu omnium plenus laudum Venetias uenit, & poſt eum Gubernator Triultius, ubi exceptus eſt cum magna

pompa & cum omnibus ſignis lætitiæ in naui Bucentoria. Atq; iſta qualiacūq; ſunt quæ uolui dicere incipiens ab anno milleſimo quingenteſimo quinto decimo Calendis Martii, uſq; in hunc annum milleſimū quingenteſimum decimum ſeptimum idibus Auguſti. Alii poſthac alia uiderint, qui poſſunt melius & luculentius.

Regiſtrum

a b c d e f g h i k l m n o p q r ſ t u x y z & Omnes ſunt quaterni præter & qui eſt duernus.

Impreſſum Venetiis per Bernardinum Venetum de Vitalibus anno . M . D . XXV . quinto idus Auguſti, Duce Inclyto Andrea Gritti.

CVM GRATIA ET PRIVILEGIO.

ERRATA

IN a ſecundo ſummuntur pro ſumuntur. in a .3. ſummere pro ſumere. in a .4. ſummuntur pro ſumuntur. Item ſtumine pro flumine. item ſo .5. uillis ꝑ uilis. item opere ꝑ operæ. item beredibus ꝑ hæredibus. Itē ſo.6. ὀμηγομάστικασ ꝑ ὀμηγομάστιγασ. item ſo.7. accerſciuit ꝑ accerſiuit. itē inde mortui ꝑ in demortui. itē pactæ pro factæ. In b .2. panoniæ pro pannoniæ. itē apnd pro apud. In b .4. reddire ꝑ redire. itē differet ꝑ differret. Itē ſo.8. ſufectus pro ſuffectus. itē placare ꝑ pacare. In c .2. oppidis ꝑ oppidū. Itē c .4. cōmitati ꝑ comitati. Itē ſo.5. æſculenta pro eſculēta. ite cōmitatus ꝑ comitatus. itē letitiæ ꝑ lætitiæ. Itē ſo.6 ſeccedendū pro ſecedēdū. itē ſolūmodo ꝑ ſolūmodo. item cobire ꝑ coire. Itē ſo.8. britaniæ ꝑ britāniæ. item adicite ꝑ adiicite. In d .1. accerbius ꝑ acerbius. In d .2. inſulas pro inſulas. In d .3. plæriq; pro pleriq;. itē uidere pro uideri. In d .4. ſumus pro ſumus. itē britūniæ ꝑ britāniæ. itē quātum ꝑ quantum. itē uellis pro uelis. itē uellit pro uelit. Itē ſo.5. pilleati pro pileati. itē mores pro moras. Itē ſo.7. millitibus ꝑ militibus. Itē ſo.8. Hanibal ꝑ Hānibal. item accerſcere pro accerſire. itē colapſa pro collapſa. item deiude ꝑ deinde. In e .1. ſubgetis pro ſubiectis. In e .2. nillia ꝑ millia. In e .3. præciſos multos ꝑ præciſas multas. itē trāſuerſos ꝑ trāſuerſas. Itē ſo.5. iminēti ꝑ imminēti. itē uellis pro uelis. Itē ſo.6. Adicite ꝑ Adiicite. In f ſo.5.

propallare ꝑ propalare. Itē fo.7. uellit ꝑ uelit. In g .3. inſerrēdi ꝑ inſerēdi. Itē fo.8. mœnibas ꝑ mœnibus. In b .1. cuuctis pro cūctis. In b .2. Bermardinū ꝑ Bernardinum. In b .4. opportunæ pro opportune. itē Abbano ꝑ Apono. Itē fo.7. auiduis pro auidius. itē ellapſa ꝑ elapſa. itē inſecta ꝑ inſecta. Itē fo.8. inermen pro inermem. In i .2. ipſis pro ipſi. In i .3. qnæ pro quæ. itē anxilio ꝑ auxilio. itē nenerūt pro uenerūt. In i .4. accerſcere ꝑ accerſere. In K .3. Gōtra pro Cōtra. Itē fo.7. abducece pro abducere. Item fo.8. locatæ pro locate. In l fo.8. tormēotis ꝑ tormētis. itē ſequebannur pro ſequebātur. In m .3. lucēſes ꝑ lucēſes. Itē fo.5. lēbns pro lēbos. Itē fo.7. ptopter ꝑ propter. In n .1. ſemp pro ſemp. In n .2. pōtiſicis ꝑ pōtificis. In o.1 & quod diutino labore hoſtes fecerāt, cito demolitū opus eſt, ꝑ & cito demoliri id qđ diutino labore hoſtes fecerāt. In o .4. in de pro inde. In r .1. euēte pro euētu. In r .4. egebāt pro agebāt. itē omuibus pro omnibus. Itē fo.7. antē pro autē. itē cētnm pro cētū. In ſ .1. laceſcēdi pro laceſſēdi. In ſ .3. qeditibus pro peditibus. Item fo.5. flnmina pro flumina. In t .4. ſugā pro fugā. In u .2. muulti pro multi. In x fo.6. alius pro alios. itē cētnm pro cētū. Itē fo.8. hoſtiū pro hoſtiū. In y fo.8. litreras pro litteras.

Atq; alia fore crediderim, quæ diligēs lector repiat & nos iſta ædidimus tanq; adhuc faceremus, ut oēs ingenue dicāt, & nos poſſimus corrigere.